

Trójstronna Koncepcja Rozwoju Regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Część 1: Niemcy / Polska

Sprawozdanie końcowe

Wyniki prac 11/04-03/05

Zlecedniodawca: Kreisentwicklungsgesellschaft Löbau-Zittau GmbH (KEGL)

Zleceniobiorca: Korff Agentur für Regionalentwicklung
Moritzburger Weg 67, 01109 Dresden, Tel.: +49 351/8838 3530
korff@korff-re.de

KORKonosze
os. Dwudziestolecia 8/5; 58-560 Jelenia Góra, Tel. +48 75/642 76 81
biuro@korkonosze.jgora.pl

Kierownik dr Johannes von Korff
projektu: mgr Emil Mendyk

Opracowanie: mgr Emil Mendyk
Anna Thieme
mgr geografii Mandy Zimmer
dr Johannes von Korff

Stan: Kwiecień 2005

Spis treści

1 Wstęp	7
1.1 Sytuacja wyjściowa	7
1.2 Cele projektu i program działania	8
1.3 Podstawy prawne i koncepcyjne	9
1.3.1 Podstawy prawne współpracy międzynarodowej	9
1.3.2 Wytyczne koncepcyjne i planistyczne	10
2 Analiza stanu bieżącego oraz tendencje rozwoju	24
2.1 Obszar objęty projektem, położenie i struktura przestrzenna	24
2.2 Ludność	27
2.2.1 Stan ludności i rozwój demograficzny	27
2.2.2 Struktura ludności	29
2.2.3 Wiąż i identyfikacja regionalna	29
2.2.4 Przewidywalne kierunki rozwoju	31
2.3 Struktura gospodarcza i rynek pracy	31
2.3.1 Potencjał i struktura gospodarcza	31
2.3.2 Rolnictwo	32
2.3.3 Przemysł i rzemiosło	34
2.3.4 Innowacje i praca badawcza	35
2.3.5 Sieci współpracy	35
2.3.6 Turystyka	36
2.3.7 Rynek pracy	38
2.4 Infrastruktura komunikacyjna	40
2.5 Infrastruktura kulturalno-socjalna	41
2.5.1 Edukacja	41
2.5.2 Służba zdrowia i opieka społeczna	42
2.5.3 Kultura, sport, rekreacja	44
2.5.4 Zwyczaje i tradycja	45
2.6 Struktura osadnicza, budownictwo i ochrona zabytków	46
2.7 Środowisko naturalne i przyroda	47
2.7.1 Ochrona środowiska / infrastruktura proekologiczna	47
2.7.2 Ochrona przyrody i krajobrazu	50
2.8 Marketing regionalny / Public relations	51
2.9 Profil regionu – SWOT	51
3 Strategia rozwoju	60
3.1 Wizja przewodnia	60
3.2 Cele rozwoju	61
4 Koncepcja działań	64
4.1 Główne kierunki działań	64
4.1.1 Działania specjalistyczne	64
4.1.2 Działania praktyczne	66
4.2 Projekty kluczowe dla Krainy Domów Przysługowych	69
4.2.1 Dalszy rozwój projektu wiodącego i projektów kluczowych	69
4.2.2 Nowe projekty kluczowe	87

4.3 Dalsze propozycje projektów	95
5 Dalsze działania	97
6 Podsumowanie	98
7 Spis literatury	99
8 Załączniki	102
Wersja niemiecka	123

Spis ilustracji

Rys. 1: Obszar objęty koncepcją Rozwoju Regionalnego „Kraina Domów Przemysłowych” Niemcy/Polska	24
Rys. 2: Emisja zanieczyszczeń do atmosfery z Elektrowni Turów S.A. w latach 1991 – 2003 (Mg/rok)	48

Spis tabel

Tabela 1: Powierzchnia i ludność obszaru objętego Projektem, 31.12.2003	27
Tabela 2: Rozwój demograficzny 1990–2003	27
Tabela 3: Przyrost naturalny 1998 i 2003	28
Tabela 4: Migracje ludności 1998 i 2003	28
Tabela 5: Struktura ludności 1998 i 2003	29
Tabela 6: Zatrudnieni wg branż 2002 w %	32
Tabela 7: Bezrobotni i stopa bezrobocia 31.12.2003	39
Tabela 8: Służba zdrowia w regionie orygranicznym 2003	43

Skróty

AEP	Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych
AfL	Państwowy Urząd ds Rolnictwa i Ogrodnictwa (Saksonia)
CBS	Christlich-Soziales Bildungswerk Sachsen e.V.
DOT	Dolnośląska Organizacja Turystyczna
EREL	Euroregion Elbe-Labe
ERN	Euroregion Neiße – Nisa – Nysa
UE	Unia Europejska
FH	Fachhochschule / Wyższa Szkoła Zawodowa
FuE	Badania naukowe i rozwój badawczy
HWK	Izba Rzemieślnicza (Saksonia)
IAS	Fundacja ds Innowacji i Pracy (Saksonia)
IHI	Internationales Hochschulinstitut / Międzynarodowy Instytut
IHK	Industrie- und Handelskammer (Izba Przemysłowo-Handlowa, Saksonia)
LEP	Landesentwicklungsplan (Plan Rozwoju Wolnego Kraju Saksonia)
KARR	Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego
KEGL	Kreisentwicklungsgesellschaft Löbau-Zittau GmbH (Spółka na Rzecz Rozwoju Powiatu Löbau-Zittau, Saksonia)
MSP	małe i średnie przedsiębiorstwa
MGO	Marketinggesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien (Stowarzyszenie Promocji Górnyce Łużyce-Dolny Śląsk)
NSZ	Naturschutzzentrum (Centrum Ochrony Środowiska, Saksonia)
PKS	Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej
PKP	Polskie Koleje Państwowe
PTSM	Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych
PTTK	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
REK	Regionales Entwicklungs- und Handlungskonzept (Koncepcja Rozwoju Regionalnego)
RM	Regionalmanagement Südliche Oberlausitz (Spółka Zarządzania Regionalnego „Południowe Górne Łużyce”, Saksonia)
SLK	Sächsische Landeskuratorium Ländlicher Raum e.V. (Stowarzyszenie „Saksońskie Kuratorium Krajowe ds. Terenów Wiejskich)
SMUL	Saksońskie Ministerstwo Rolnictwa i Ochrony Środowiska
SSA	Państwowa Akademia Nauk (Saksonia)
TGG	Touristische Gebietsgemeinschaft (Regionalna Wspólnota Turystyczna, Saksonia)
TGZ	Technologie- und Gründerzentrum (Centrum Technologii i Inwestycji, Saksonia)
TUR	Spółka na Rzecz Rozwoju Worka Śluknovskiego (Czechy)
TV OL-NS	Tourismusverband Oberlausitz Niederschlesien (Związek Turystyczny Górne Łużyce-Dolny Śląsk, Saksonia)
VVO	Zweckverband Verkehrsverbund Oberelbe (Związek na Rzecz Komunikacji „Górna Łaba”, Saksonia)
ZVON	Zweckverband Verkehrsverbund Oberlausitz-Niederschlesien (Związek na Rzecz Komunikacji „Górne Łużyce-Dolny Śląsk”, Saksonia)

1 Wstęp

Poniższe „Sprawozdanie Końcowe” będące pierwszą częścią trójstronnej koncepcji Rozwoju Regionalnego „Krainy Domów Przemysłowych” powstało w wyniku intensywnej współpracy polsko-niemieckiej, która miała miejsce nie tylko podczas ostatnich pięciu miesięcy. W ramach wcześniejszego opracowania „Koncepcji wstępnej” powstały podstawowe założenia, które to w niniejszej koncepcji zostały rozwinięte i skonkretyzowane. Obok obszernej analizy sytuacji obecnej oraz przewidywanych tendencji rozwoju polsko-niemieckiej części obszaru objętego projektem „Kraina Domów Przemysłowych”, przedstawiona została strategia rozwoju wraz z głównymi założeniami projektu, które określają dalsze działania w jego ramach.

1.1 Sytuacja wyjściowa

Po przełomie politycznym roku 1989 państwa i narody Europy Środkowej rozpoczęły budowanie nowej jakości życia. Początkowo najbardziej oczekiwane zmiany polityczne oraz gospodarcze na poziomie państw okazały się jedynie początkiem dalszej drogi. W krótkim czasie okazało się, że niezbędna jest zmiana sposobu myślenia i działania w środowiskach lokalnych - „małych ojczyznach”. Tendencja ta szczególnie silnie zaznaczyła się w regionach przygranicznych, wcześniej podzielonych trudnymi (lub zgoła niemożliwymi) do przekroczenia granicami, we wzajemnej obcości, niejako nastawionych do siebie „plecami”. Z wolna miejsce obcości zajęła ciekawość, a ludzie – zarówno sami mieszkańcy, jak i gminy, stowarzyszenia czy grupy zawodowe – zaczęli zwracać się ku sobie „twarzą”.

Szczególnym przykładem takiej zmiany myślenia jest pogranicze Polski, Czech i Niemiec: miejsce styku kultur, tradycji i języków. Po II wojnie światowej – w następstwie przesunięcia granicy polsko-niemieckiej oraz fali przesiedleń Niemców i Polaków – rozwój jednolitego wcześniej obszaru kulturowego i gospodarczego poszedł oddzielnymi drogami. Już w roku 1991 powstał na tym terenie pierwszy w Europie Środkowo-Wschodniej euroregion: Euroregion „Neisse-Nysa-Nisa” jako instytucja pomocna w procesie zbliżenia między narodami. W pierwotnym zamyśle miał on stanowić platformę wspólnych, transgranicznych działań ekologicznych; wnet jednak okazało się, że spełnia on coraz większą rolę kulturalną, edukacyjną, gospodarczą i turystyczną. Przyczynił się on także do stworzenia wręcz codziennych kontaktów między Niemcami, Polakami i Czechami, spotykającymi się na karkonoskich szlakach, w sklepach Görlitz czy Lubania, w parku wodnym w Libercu, a coraz częściej także... na ślubnym kobiercu. Dzięki wzajemnemu poznaniu historyczny moment wzbogacenia Unii Europejskiej o kolejnych 10 państw dnia 1 maja 2004 roku był dla mieszkańców regionu jedynie potwierdzeniem szeregu działań, które podejmowane są na tym obszarze już od 15 lat.

Zniesienie kolejnych barier wzmocniło także potrzebę znalezienia elementu łączącego mieszkańców regionu bez względu na posiadany paszport czy używany na co dzień język, aby współistnienie stało się rzeczą oczywistą. Takim elementem wiążącym Polaków, Czechów i Niemców na styku trzech granic okazały się być m.in. rozsiane po całym regionie, domy o konstrukcji przysłupowo-zrębowej, zwane także domami łużyckimi, gdyż ich największe zgrupowanie występuje właśnie na terenie Górnych Łużyc. Charakterystyczna zabudowa przysłupowo-zrębowa stała się symbolem identyfikującym cały region.

W roku 1997 rozpoczęta została czesko-niemiecka współpraca nad transgranicznym procesem rozwoju regionu. Wspólne są nie tylko pozytywne działania; ważne jest także, aby istniejące problemy strukturalne po obu stronach w dziedzinie rolnictwa, rzemiosła, rozwoju turystyki i infrastruktury oraz ochrony środowiska pokonywane były wspólnie. Dlatego głównym celem współpracy jest wspólna wizja przygranicznego regionu Niemiec, Czech i Polski, mogąca zainicjować całościowy i perspektywiczny rozwój całego regionu ponad granicami państw. Ważne są przy tym istniejące potencjały we wszystkich dziedzinach życia,

współpraca transgraniczna oraz ich dalsze wykorzystanie w ramach wspólnej pracy nad projektami transgranicznymi. Działaniami tymi zainteresowały się kolejne samorządy (także z polskiej części Górnych Łużyc), w efekcie czego rozpoczęto tworzyć wspólną koncepcję rozwoju regionalnego, który nazwany został przez jego koordynatorów „Krainą Domów Przemysłowych” (w Niemczech: „Umgebundeland”, w Czechach: „Krajina podstávkových domů”).

W czerwcu 2003 roku postanowiono, aby współpracy partnerską „Krainy Domów Przemysłowych” rozszerzyć na cały obszar występowania architektury przemysłowo-zrębowej. Od tego czasu nad rozwojem regionu i wspólną wizją jego przyszłości współpracują ze sobą podmioty niemieckich powiatów: Löbau-Žytawa, Budziszyn i Szwałcaria Saksońska, czeskich okręgów: Liberec i Usti nad Labem oraz polskich powiatów: Lubań i Zgorzelec.

Podstawy dla trójstronnego rozwoju „Krainy Domów Przemysłowych” powstały w 2004 w ramach „Koncepcji wstępnej”. Występujące braki dla poszerzonego obszaru objętego Projektem zostaną opracowane w „Trójstronnej transgranicznej koncepcji rozwoju regionalnego”. Następnym krokiem będzie powstanie analogicznego projektu z partnerami czeskimi oraz połączenie trzech dokumentów w jednorodną całość.

1.2 Cele projektu i program działania

Wraz z opracowaniem „Trójstronnej transgranicznej koncepcji rozwoju regionalnego *Kraina Domów Przemysłowych* – część 1: Niemcy/Polska” zostały usunięte braki i przeszkody przedstawione wcześniej w „Koncepcji wstępnej”; tym samym uczyniony został pierwszy krok do stworzenia podstawy dalszych działań w ramach procesu rozwoju. Na powiększonym obszarze objętym Projektem dotyczą one wszystkich gmin, które leżą poza dotychczasowym obszarem „Saksońsko-czeskiej Krainy Zabudowy Przemysłowej” (bezpośrednio niemiecko-czeski obszar przygraniczny). Głównym terenem jest niemiecki i polski obszar Projektu „Kraina Domów Przemysłowych”. Następnym krokiem będzie analogiczny projekt z partnerami czeskimi oraz połączenie trzech dokumentów w jedną całość. Strona czeska była aktywnie włączona w proces prac nad koncepcją polsko-niemiecką, aby zachować ciągłość Projektu i zwiększyć jego akceptację wśród ludności. Wspomniane braki występują głównie w następujących dziedzinach:

- wzmocnienie regionalnej wymiany gospodarczej (uwzględniając tu rzemiosło, wytwórczość, rolnictwo i turystykę)
- infrastruktura
- socjokultura (infrastruktura socjokulturalna, współistnienie społeczne)
- marketing regionalny oraz *public relation*

Ten zintegrowany sposób pracy był i jest istotą dalszych działań. Bazując na wynikach koncepcji wstępnej, należy wskazać mocne punkty i potencjały tkwiące w dziedzinach: gospodarki, turystyki, infrastruktury oraz zagadnień socjokulturalnych regionów; powinny być one nie tylko zdefiniowane, ale połączone i coraz lepiej wykorzystywane na rzecz długofalowego rozwoju regionalnego. Następnie uzupełnione zostały istniejące już założenia wspólnego motywu przewodniego oraz celów rozwoju w konkretnych dziedzinach. Dzięki temu powstawać mają dalsze pomysły na projekty ponadgraniczne, które docelowo mają wpłynąć na regionalną współpracę gospodarczą, jako swoisty motor napędzający gospodarkę przy tworzeniu i zapewnieniu miejsc pracy w regionie. Istniejące już projekty powinny być dalej konkretyzowane i realizowane; przede wszystkim te, które uznane zostały przez Konwent za priorytetowe przede wszystkim jako projekty lustrzane w kraju sąsiednim.

Następujące działania były ważne dla prac nad opracowaniem koncepcji:

- aktualizacja i poszerzenie założeń analitycznych, strategicznych i odwołujących się do Projektu, a występujących w „Koncepcji wstępnej”;
- kwerenda oraz analiza opracowań i dokumentów, które w ramach „Koncepcji wstępnej” nie mogły być uwzględnione (szczególnie dla obszaru polskiego);
- uzupełnienie analizy statystycznej, w szczególności dla regionalnego rozwoju sytuacji demograficznej, gospodarki, infrastruktury (dane statystyczne w wielu przypadkach tylko dla powiatów);
- liczne spotkania i rozmowy z lokalnymi i regionalnymi podmiotami;
- trzy trójstronne spotkania warsztatowe mające na celu skonkretyzowanie i dyskusje na tematy problemowe w ramach Projektu;
- *public relation* (komunikaty prasowe, biuletyny informacyjne), które mają informować mieszkańców regionu o Projekcie (w trzech językach).

1.3 Podstawy prawne i koncepcyjne

1.3.1 Podstawy prawne współpracy międzynarodowej

Ustawodawstwo Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec dopuszcza możliwość, aby samorząd terytorialny (gminy, powiaty, województwa czy kraje związkowe w przypadku Niemiec) obu państw podejmował uchwały w sprawach współpracy ze społecznościami lokalnymi innych państw oraz przystępował do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych.

Korzystając z tej możliwości, Powiaty: Lubański oraz Löbau-Zittau podpisały w roku 2000 umowę o współpracy. W ówczesnym stanie prawnym umowa została podpisana na podstawie Traktatu z 17 czerwca 1991 roku między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy oraz porozumienia o współpracy regionalnej i przygranicznej z 17 czerwca 1991 roku.

Ponadto w 2003 r. Rada Powiatu Lubańskiego podjęła uchwałę upoważniającą starostę na zawarcie porozumienia w zakresie rozwoju budownictwa łużyckiego między powiatami Lubańskim, Zgorzeleckim, Löbau-Żytawa (Löbau-Zittau), Szwajcaria Saksońska (Sächsische Schweiz), Budziszyn (Bautzen) i czeskimi krajami: Liberec i Ústi nad Labem.

Trójstronny projekt „Kraina Domów Przysłupowych” podlega ponadto wymogom i spełnia także wymagania, warunki itd. czterech zasadniczych dokumentów regulujących kwestię współpracy transgranicznej w ramach Unii Europejskiej. Są nimi:

- Europejska Konwencja Ramowa o Współpracy Transgranicznej Między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi (tzw. Konwencja Madrycka)
- Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych
- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego
- Europejska Karta Samorządu Regionalnego

1.3.2 Wytyczne koncepcyjne i planistyczne

Przygotowywana obecnie koncepcja rozwoju regionalnego „Krainy Domów Przemysłowych“ bazuje na wielu różnych koncepcjach i strategiach obejmujących zarówno cały kraj związkowy czy województwo, jak również ich subregiony oraz poszczególne powiaty i gminy. Opisane w nich strategiczne kierunki i cele rozwoju, jak również sugerowane działania posłużyły jako podstawa opracowania obecnej koncepcji. W „Koncepcji wstępnej” przeprowadzone zostały obszernie analizy koncepcyjne, zwłaszcza dla strony niemieckiej, przy czym zajmowano się w tym miejscu jedynie obecnie obowiązującymi dokumentami i ich wybranymi aktualizacjami. Dla strony polskiej dokumenty i pewne ich fragmenty wiążące się bezpośrednio z rozwojem obszaru problemowego zaprezentowano w sposób bardziej obszerny.

1.3.2.1 Niemcy

Plan Rozwoju Wolnego Kraju Saksonia (Landesentwicklungsplan Sachsen, 2003)

- We wszystkich częściach kraju należy podnieść zarówno poziom jakości życia i środowiska naturalnego, jak również wydajność gospodarki. Potencjał regionu powinno wzmocnić zaangażowanie się najważniejszych podmiotów i wytwórców w ścisłą współpracę z obszarami przygranicznymi innych państw i krajów związkowych (G-2.1.1).
- Należy zachować dotychczasowe skupiska ludności na obszarach wiejskich i nadal rozwijać je jako centra osiedleńcze, gospodarcze i zaopatrzeniowe, aby wpływały z nich impulsy do rozwoju dla okolicznych obszarów (obszarów-2.5.5).
- Obszary wiejskie – z zachowaniem całej ich specyfiki - należy rozwijać jako samodzielne i perspektywiczne miejsce zamieszkania i pracy (G-2.5.8). Rolnictwo, leśnictwo, rzemiosło i turystyka powinny pozostać głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego tych obszarów (Z-2.5.11).
- Gminy nadgraniczne powinny inicjować współpracę z jednostkami administracyjnymi z krajów sąsiednich w celu utrzymania długotrwałego, transgranicznego rozwoju gospodarki i zagospodarowania przestrzeni (G-3.3.3)
- Obszary przygraniczne powinny niwelować negatywne efekty swego położenia poprzez poprawę międzyregionalnych i międzynarodowych połączeń komunikacyjnych (Z-3.3.4). W porozumieniu z sąsiadami z drugiej strony granicy należy określić plany i środki niezbędne do rozwoju gospodarki, turystyki, komunikacji oraz poprawy jakości środowiska naturalnego i w miarę możliwości wspólnie je realizować (Z-3.3.5, G-8.5).
- Na terenach tradycyjnie związanych ze sportami zimowymi należy przygotować oferty transgraniczne (G-8.10). Podobnie sieci turystycznych szlaków pieszych, rowerowych i jeździeckich należy tworzyć w sposób ponadgraniczny (G-8.11).
- Międzynarodowe kontakty instytucji naukowych i szkół oraz transgraniczna oferta edukacyjna obszarów nadgranicznych powinna wspierać integrację europejską oraz przyczynić się do wykorzystania szans, które daje rozszerzenie UE (Z-16.3.2).
- Należy kontynuować i zintensyfikować międzynarodową wymianę kulturalną (Z-16.4.3).

Plan dla regionu Górne Łużyce-Dolny Śląsk (Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien, propozycja 2004)

- W celu zagwarantowanie rozwoju obszarów nadgranicznych należy współpracować z odpowiednimi władzami i urzędami w Polsce i Czechach dla realizacji następujących celów (Z-3.2.1):
 - Rozbudowa transgranicznych i ponadregionalnych osi komunikacyjnych jako szlaków drogowych o dużej przepustowości (Drezno-Görlitz/Zgorzelec-Wrocław, Budziszyn-Löbau-Żytawa-Liberec, Görlitz-Żytawa-Liberec)
 - Poprawa przepustowości i dostępności linii kolejowych dla międzynarodowego przewozu towarów (Horka-Węgliniec, Ebersbach-Rumburk, Żytawa-Hradek n.N.)
 - Rozbudowa transgranicznych połączeń środkami transportu publicznego (zwłaszcza połączeń kolejowych Żytawa-Liberec, Görlitz/Zgorzelec-Jelenia Góra, Löbau-Ebersbach-Varnsdorf-Großschönau-Żytawa)
 - Poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów turystycznych (Karkonoszy, Gór Izerskich i Łużyckich) przez Żytawę
 - Transgraniczny rozwój koncepcji odtworzenia krajobrazu kulturowego Krainy Domów Przemysłowych
 - Międzynarodowa ochrona przyrody i krajobrazu doliny Nysy Łużyckiej, Pogórza Górnołużyckiego i Gór Żytawskich
 - Podjęcie wspólnego zarządzania ściekami komunalnymi przez gminy niemieckie, czeskie i ewentualnie polskie
 - Powstrzymanie obniżania się poziomu wód gruntowych po stronie saksońskiej w wyniku działalności Kopalni „Turów”
- Należy wpływać na regionalną i międzyregionalną współpracę między instytucjami badawczymi i edukacyjnymi oraz podmiotami gospodarczymi i administracyjnymi (G-5.1.4)
- Istniejącą sieć szlaków turystycznych należy wykorzystać do poprawy ponadgranicznego ruchu turystycznego (G-7.2)
- Należy wpływać na poprawę przepustowości i stanu technicznego przesyłowych linii energetycznych dla międzynarodowej wymiany energii z partnerami z Polski i Czech (G-10.2)

Plan dla regionu „Górna Dolina Łaby/Wschodnie Rudawy” (Regionalplan Oberes Elbtal / Osterzgebirge, 2001):

- Gminy z przygranicznej części obszarów wiejskich Powiatu Szwajcaria Saksońska (Sächsische Schweiz) powinny wspierać transgraniczną współpracę podległych sobie jednostek zmierzającą do wyrównania poziomu życia, zwłaszcza w dziedzinie administracji, gospodarki, edukacji, kultury, sportu, infrastruktury, turystyki, komunikacji ochrony środowiska (G-3.4.1)
- Gospodarka powinna być rozwijana z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych i środowiskowych w taki sposób, by wzmocnić i rozwinąć m.in. rolę regionu jako bramy do Europy wschodniej i południowej (Z-5.1)
- Ruch turystyczny przez granicę z Republiką Czeską powinien być nadal rozwijany m.in. poprzez tworzenie nowych przejść granicznych i przebiegających przez nie szlaków turystycznych, intensywne kontakty na płaszczyźnie samorządów oraz wypracowanie wspólnych albo wzajemnie dopasowanych koncepcji rozwoju turystyki (G-5.4.1.6).

Profil kompetencji Górnych Łużyc (Kompetenzprofil der Oberlausitz, 2005)

Do najważniejszych celów rozwoju oraz zadań regionu Górnych Łużyc należą:

- Wspieranie branż rozwojowych i determinujących strukturę gospodarczą, jak również przedsiębiorstw działających w obszarze technologii przyszłościowych
- Wzmocnienie branżowych sieci małych i średnich przedsiębiorstw, kooperacji oraz kontaktów edukacyjnych w regionie
- Stworzenie regionalnych powiązań gospodarczych z udziałem rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa
- Wzmocnienie ośrodka akademickiego Görlitz/Żytawa, wzbogacenie oferty edukacyjnej oraz kompetencji językowych
- Rozszerzenie sieci kooperacji na północne Czechy i Dolny Śląsk (Euroregion „Nysa”)
- Rozwój infrastruktury transgranicznej
- Ukierunkowana wewnętrzna i zewnętrzna promocja regionu.

Wstępna Koncepcja Rozwoju Krainy Domów Przysłupowych (2004)

Następujące cele, uzgodnione na płaszczyźnie trójstronnej, są podstawą do dalszej współpracy w Krainie Domów Przysłupowych:

- Całościowy, zintegrowany i przyszłościowy rozwój,
- Pokonanie granic, obóstronne wykorzystanie doświadczeń– połączenie subregionów, pól działania i ludzi wraz z ich pomysłami poprzez wspólną pracę nad projektami transgranicznymi,
- Przyszłościowe gospodarowanie poprzez wykorzystanie potencjałów regionu i wzmocnienie regionalnego obiegu gospodarczego oraz inicjatywę prywatną, Wykorzystanie efektów synergii poprzez współpracę– dla dobra całego regionu.

1.3.2.2 Polska**Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego**

Dnia 15 grudnia 2000 r. Sejmik Województwa Dolnośląskiego przyjął „Strategię Rozwoju”, która przygotowana została przez Wydział Polityki Regionalnej i Współpracy Interregionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Podkreślając bardzo dobre, potencjalne warunki rozwoju województwa („20% najbogatszych i najwięcej inwestujących gmin w Polsce to gminy z Dolnego Śląska”) oraz podsumowując analizę SWOT, autorzy opracowania konkludują, iż „walory położenia, bogactwa naturalne, doświadczenia historii i postawy mieszkańców pozwalają z optymizmem patrzeć na przyszłość Dolnego Śląska”. Za główną misję regionu uznany został fakt, że „Dolny Śląska to region, który łączy Polskę z Europą”.

Ponieważ miejsce owego styku znajduje się w południowo-zachodniej części regionu, „Kraina Domów Przysłupowych” jest niezwykle ważnym miejscem nie tylko dla Dolnego Śląska, ale i całej Polski. Znajduje się ona na skrzyżowaniu 3 spośród 8 osi rozwoju województwa (te trzy osie to: oś autostrady A4 = III Paneuropejski Korytarz Transportowy; oś granicy południowej będącej głównym obszarem turystycznym Dolnego Śląska; oś granicy zachodniej, czyli obszar potencjalnej koncentracji działań inwestycyjnych obszarze punktu wyjścia do naturalnej współpracy międzynarodowej). Na obszarze objętym Projektem znajduje się także jeden z 9 regionalnych ośrodków rozwoju województwa (Zgorzelec) oraz jeden subregionalny (Lubań).

Zgodnie ze „Strategią...” podstawowymi kierunkami działań samorządów powinny być:

- Integracja dolnośląska – budowanie tożsamości regionalnej, wspieranie regionalnych produktów, sieci kooperacji, turystyka wewnątrzregionalna oraz wspieranie porozumień gmin i powiatów;
- Renesans cywilizacyjny – edukacja, poprawa estetyki regionu, harmonia krajobrazu, uporządkowanie środowiska;
- Społeczeństwo obywatelskie – samorzady powinny być rzecznikiem i liderem mieszkańców, wspierać organizacje pozarządowe i aktywność mieszkańców, a także studia nad regionem oraz zjednywać środki przekazu;
- Innowacyjna gospodarka – gospodarka oparta na wiedzy będzie wyszukiwać wyspecjalizowanych luk dla towarów i usług, oferować nowe sposoby spędzania wolnego czasu, kształtować popyt oraz zwiększać atrakcyjność inwestycyjną; przykładem wspierania młodych, ambitnych ludzi jest coroczny konkurs dla uczniów i studentów „z Dolny Ślązak”
- Otwarcie na świat – integracja komunikacyjna i poprawa infrastruktury komunikacyjnej, pozyskiwanie istniejących zasobów Unii Europejskiej, promocja regionu, współpraca gospodarcza na pograniczu i rozwój turystyki jako sposobu na promocję regionu.

Wśród wskazanych kierunków strategicznych, które bezpośrednio dotyczą obszaru „Krainy Domów Przemysłowych” można wymienić:

- W sferze gospodarki:
 - wsparcie obszarów aktywności gospodarczej: Jędrzychowice, Bogatynia-Sieniawka (z jednoczesną restrukturyzacją), Godziszów (węzeł A4)
 - rozwój osi komunikacyjnych: A4, Droga Sudecka (Zgorzelec-Lubań-Jelenia Góra), Droga Śródsudecka oraz droga Żagań-Godziszów-Lubań-Leśna-Frydlant
- W sferze przestrzennej:
 - stworzenie Parków Krajobrazowych „Przełom Kwisy” oraz „Bory Dolnośląskie”
 - wsparcie rolnictwa górskiego w rejonie Leśnej i Świeradowa
 - znalezienie nowej roli dla gmin o bardzo gęstym zaludnieniu (Bogatynia, Leśna, Olszyna i Gryfów – równocześnie jest obszar o dużej ilości domów przemysłowych)
 - Górne Łużyce uznane zostały za „obszar przenikania gospodarki leśnej i rolnej, z dobrymi warunkami dla rolnictwa ekologicznego, ale konieczna jest jego restrukturyzacja”
- W sferze socjalnej:
 - konieczna restrukturyzacja względnie dużej liczby szpitali, ale o nienajlepszym standardzie
 - poprawa opieki społecznej
- W sferze zasobów ludzkich:
 - potrzeba dalszego istnienia filii uczelni wyższych w regionie oraz próba stworzenia nowych ośrodków i instytucji naukowych
 - „strefa ochrony łużyckiej zabudowy przemysłowej powinno zostać objęte ochroną konserwatorską”

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego stanowi istotny element w systemie kształtowania i realizacji polityki przestrzennej województwa. Zakłada on kształtowanie przestrzeni, które umożliwi wzrost efektywności gospodarki przy jednoczesnej ochronie walorów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.

W projekcie „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa” sformułowano następujące **cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa:**

- realizacja "otwarcia na Europę" – stymulowanie i umacnianie integracji Polski i UE poprzez pokonywanie barier integracyjnych
- kształtowanie konkurencyjności województwa poprzez tworzenie i rozwój systemu obszarów aktywizacji społecznej i gospodarczej
- aktywna ochrona wartości przyrodniczych i kształtowanie środowiska przyrodniczego prowadzące do realizacji ekorozwoju
- ochrona dziedzictwa kulturowego - udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne
- integracja społeczności województwa
zapewnienie warunków dla zwiększenia obronności kraju, zapobiegania awariom i klęskom żywiołowym oraz ochrona przed ich skutkami.

Studium Zagospodarowania Przestrzennego Drogi Śródsudeckiej

Opracowane w Wojewódzkim Biurze Urbanistycznym we Wrocławiu „Studium...” służące realizacji idei głównej trasy samochodowej w polskiej części Sudetów, otrzymało w roku 2004 nagrodę II stopnia Ministra Infrastruktury za wybitne osiągnięcia twórcze.

Sudety będące pasmem górskim na pograniczu Czech, Polski i Niemiec wymagają ujęcia ponadregionalnego. Konieczność ich aktywizacji turystycznej i gospodarczej została uwzględniona w regionalnych dokumentach strategicznych wszystkich trzech państw. Jak zaznaczają autorzy Studium, wiele zagadnień musi być rozważanych wspólnie. „Warto tu wymienić m.in. ochronę środowiska w tym przyrody, i dziedzictwa kulturowego, (np. drewnianej architektury łużyckiej), zagadnienia ochrony przeciwpowodziowej i wiele innych”

Sama Droga Śródsudecka ma się stać główną osią rozwoju turystyki w Sudetach. Co niezwykle ważne dla Projektu „Kraina Domów Przysłupowych”, ma ona przebiegać przez obszar objęty Projektem na odcinku Sielawka-Bogatynia-Sulików-Lubań-Leśna-Świeradów (i dalej północnym progiem Gór Izerskich w kierunku Kotliny Jeleniogórskiej), współtworząc dwa spośród 13 sudeckich rejonów turystycznych: Lubańsko-Leśniańsko-Złotnicki oraz Bogatyński. Jak zaznaczają autorzy „Studium...”, „opracowanie może służyć jako inspiracja do tworzenia lokalnych programów zagospodarowania turystycznego terenów w granicach pasma Drogi Śródsudeckiej”. Idea Drogi Śródsudeckiej może więc stać się osią projektów kluczowych dotyczących turystyki w ramach Projektu „Kraina Domów Przysłupowych”. Główna oś oparta jest o system dróg istniejących, głównie powiatowych i wojewódzkich. Szczególnie mocno zaakcentowane są odgałęzienia biegnące do wszystkich drogowych przejść granicznych tak, aby system mógł znaleźć swą kontynuację po drugiej stronie granicy. „Generalnie zakłada się, iż w ciągu głównej trasy powinna rozwinąć się pełnozakresowa obsługa turystyki zmotoryzowanej, natomiast w otoczeniu trasy jej program powinien być dostosowany do lokalnych potrzeb i naturalnej odporności środowiska przyrodniczego.

W *Studium...* określono tereny, gdzie zaleca się ochronę i odnowę walorów krajobrazowych przestrzeni powiązanej z Droga Śródsudecką oraz odcinki drogi, gdzie istotna jest ochrona jej walorów ekspozycyjnych. Równie ważna jest poprawa walorów estetycznych bezpośredniego otoczenia Drogi na całym jej przebiegu. Tereny zdegradowane w otoczeniu trasy powinny być objęte procesem odnowy i rewitalizacji. Również krajobraz kulturowy otoczenia Drogi Śródsudeckiej podlegać powinien kompleksowej ochronie” – piszą autorzy opracowania. Bez wątpienia Droga umożliwi stworzenie i wypromowanie produktu turystycznego, jakim staną się Górne Łużyce jako „Kraina Domów Przysłupowych”. Wymaga to podjęcia m.in. takich działań, jak:

- utworzenie systemu powiązanych ze sobą sudeckich międzynarodowych turystycznych tras samochodowych,
- powstanie sudeckiego systemu transgranicznych turystycznych szlaków wędrówkowych,

- integracja w obszarze pogranicza różnych systemów szlaków turystycznych w jeden spójny układ,
- rozwój międzynarodowej sudeckiej informacji turystycznej,
- rozwój specjalistycznych form turystyki i rekreacji stosownie do lokalnych uwarunkowań,
- wyrównanie standardu świadczonych usług turystycznych,
- współpraca regionalnych i lokalnych władz poszczególnych krajów w dziedzinie rozwoju turystyki transgranicznej w obszarze pogranicza.

Do pewnego stopnia, przedmiot „Studium...” pokrywa się z podobnym opracowaniem dotyczącym pogranicza polsko-czeskiego.

Studium Zagospodarowania Przestrzennego Pogranicza Polsko-Czeskiego

Staraniem Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu przygotowane zostało „Studium Zagospodarowania Przestrzennego Pogranicza Polsko-Czeskiego” dla strony polskiej; nie jest ono jednak obowiązującym programem, lecz „stanowi pewien zakres zadań o znaczeniu fundamentalnym dla rozwoju pogranicza. Realizacja zaproponowanych programów zapewni zrównoważony rozwój regionu oraz przyczyni się do pełnego wykorzystania atutów obszaru pogranicza (...). Program zagospodarowania pogranicza ujęty jest w szereg zadań skierowanych do szerokiego gremium instytucji i organizacji, i dotyczy: poprawy dostępności komunikacyjnej bezpośrednio wpływającej na kształtowanie rozwoju obszaru, ochrony środowiska przyrodniczego, którego jakość stanowi podstawę rozwoju wiodącej funkcji turystycznej pasma Sudetów oraz świadczy o standardzie cywilizacyjnym pogranicza, gospodarki obszaru oraz funkcjonalnego i policentrycznego rozwoju sieci osadniczej umożliwiającego kreowanie własnych sfer wpływów istotnych dla rozwijania kontaktów i konkretnej współpracy transgranicznej”.

Studium Rozwoju Pogranicza Polsko-Niemieckiego: Saksonia-Dolny Śląsk

Do jego powstania przyczyniło się nadgraniczne położenie dwóch przekształcających się regionów Europy, należących do Euroregionu „Neisse-Nisa-Nysa”. Zadaniem nadrzędnym stało się sformułowanie wspólnego programu działań dla transgranicznej współpracy saksońsko-dolnośląskiej.

Pierwszym etapem było opracowanie **Dolnośląsko-Saksońskiej Strategii Rozwoju**, którą w roku 1999 zlecieli do wykonania Rząd Saksoński oraz Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego. „Studium Rozwoju Pogranicza Polsko-Niemieckiego: Dolny Śląsk-Saksonia” jest rozwinięciem założeń Dolnośląsko-Saksońskiej Strategii Rozwoju i priorytetów określonych we Wspólnym Dokumencie Programowym Województwa Dolnośląskie – Wolny Kraj Saksonia.

Dla terenu pogranicza przewidziany jest wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, rozwój przemysłu (w tym głównie wydobywczego) oraz rozwój obszarów aktywności gospodarczej związanych z bogatą i różnorodną siecią osadniczą oraz położeniem przygranicznym. W sferę obszarów rolnych Pogórza i Przedgórze Sudetów wchodzi większość gmin pogranicza: Bogatynia, Leśna, Lubań, Mirsk, Nowogrodzic, Olszyna, Platerówka, Siekierzyn, Sulików, Zawidów, Zgorzelec. Kierunki działań w zakresie rozwoju strefy obszarów rolnych Pogórza i Przedgórze Sudetów to m.in.:

- rozwój funkcji rolniczej i leśnej, poprzez tworzenie silnych gospodarstw, szczególnie z wykorzystaniem gruntów po zlikwidowanych PGR,
- rozwój agroturystyki w połączeniu z gospodarstwami ekologicznymi,
- ochrona krajobrazu kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem architektury regionalnej,

- ochrona i rewaloryzacja licznie występujących cennych ośrodków staromiejskich (Lubań, Leśna, Gryfów),
- adaptowanie zespołów zabytkowych dla pełnienia funkcji turystycznych i rekreacyjnych (zamki Czocho oraz Radomierzyce),
- uzupełnienie systemu komunikacyjnego tworzącego III Paneuropejski Korytarz Transportowy (odcinek autostrady A-4 Krzyżowa-Zgorzelec),
- dalsza kompleksowa modernizacja elektrowni Turów w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza i dalsza współpraca międzynarodowa prowadząca do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń transgranicznych,
- rekultywacja w kierunku leśnym i wodnym zdegradowanych terenów Worka Turosszowskiego,
- prowadzenie zminimalizowanej gospodarki związanej z eksploatacją surowców naturalnych na terenach o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych,
- tworzenie warunków dla dalszej aktywizacji społeczno-gospodarczej związanej z istniejącym zapleczem infrastrukturalnym i położeniem przygranicznym.

Na obszarze pogranicza Dolny Śląsk-Saksonia wyodrębniono następujące obszary problemowe:

- obszar Worka Turosszowskiego,
- obszary konfliktów związanych z eksploatacją kruszyw w dolinach rzecznych Kwisy i Bobru,
- obszary aktywności gospodarczej:
 - Specjalne Strefy Ekonomiczne w Lubaniu i Godzieszowie;
 - Strefy Aktywności Gospodarczej: ich lokalizacja związana jest głównie z istniejącymi drogami krajowymi oraz projektowanymi autostradami i drogami ekspresowymi: Bogatynia, Zgorzelec, Zawidów;
 - istniejący już terminal celny w Żarskiej Wsi koło Zgorzelca oraz projektowane centrum logistyczne w Węglińcu;
 - Transgraniczna Strefa Przedsiębiorczości w rejonie Zittau-Bogatynia-Hradek.

Listę proponowanych działań mających na celu ochronę środowiska uzupełniają:

- wykorzystanie siły wód do produkcji odnawialnej energii;
- zabudowa przeciwozyjna stoków górskich, zabiegi agrotechniczne zapobiegające erozji;
- remont zapór przeciwrumowiskowych na Kwisie;
- zalesianie obszarów górskich, zmiana drzewostanu na liściasty;
- zwiększenie nakładów na wapnowanie na obszarach o nadmiernie zakwaszonych glebach (na terenie pogranicza dominują gleby kwaśne);
- zwiększenie całkowitej powierzchni przyrodniczych obszarów chronionych (Park Krajobrazowy „Przełom Kwisy”, rezerwat Grądy koło Posady nad Nysą Łużycką);
- podjęcie i kontynuacja współpracy z sąsiednimi krajami w celu ochrony przyrody;
- rekultywacji terenów poeksploatacyjnych węgla brunatnego (Worek Turosszowski).

Transgraniczna współpraca kulturalna w porównaniu z innymi dziedzinami częściej i świadomie jest odbierana jako transgraniczna, ponieważ jest ona organizowana w dwóch językach i na przemian po obu stronach granicy. Służy to utożsamianiu się ludności z „ideał euroregionalną”. Stąd należy kontynuować wzbogacenie lokalnych ofert kulturalnych, promujących poszczególne regiony. Celem tej współpracy jest poparcie dla projektów

przybliżających mieszkańcom i gościom dziedzictwo kulturowe regionu. Te działania powinno uzupełnić:

- zagospodarowanie pasma Drogi Śródsudeckiej poprzez wykorzystanie i dostosowanie zasobów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystyczno–rekreacyjnej;
- objęcie ochroną sudeckiej zabudowy o cechach regionalnych, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy powstającej pod wpływem kultury łżyckiej poprzez opracowanie programów ratowania sudeckiego budownictwa regionalnego, zagospodarowanie obiektów nie posiadających właściciela, np. jako skanseny wsi śląskiej;
- przy zagospodarowaniu pozostałych obszarów zaleca się kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowo wznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń
- uporządkowanie struktury własnościowej obiektów zabytkowych – pozyskiwanie nowych opiekunów, zarządców i właścicieli dających gwarancję właściwego ich użytkowania; w tym również ratowanie zdewastowanych obiektów przez przekazywanie ich stowarzyszeniom i fundacjom oraz innym organizacjom i towarzystwom, mającym w swoim profilu działalność w obszarze kultury i sztuki
- udostępnienie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanej formie krajobrazowej w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych.

Zalecane działania w dziedzinie gospodarki to:

- wprowadzanie zaawansowanych technologii;
- wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości;
- wykorzystywanie lokalnych surowców;
- promowanie i wspieranie ekologicznych metod produkcji, szczególnie na obszarach o gorszych warunkach dla intensywnej produkcji rolniczej;
- wspieranie agroturystyki, szczególnie w obszarach o gorszych warunkach dla produkcji rolniczej oraz atrakcyjnych pod względem turystycznym;
- przyśpieszenie restrukturyzacji rolnictwa w kierunku trwałego rozdysponowania gruntów znajdujących się w Zasobie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa;
- promowanie niekonwencjonalnych form produkcji (np. zielarstwo, pszczelarstwo itp.);
- otwarcie miast poprzez modernizację i usprawnienie dostępności komunikacji;
- stworzenie zintegrowanego systemu szlaków pieszych, rowerowych w powiązaniu z innymi systemami w regionie oraz sąsiednich województwach i krajach;
- rozwijanie bazy hotelowo-gastronomicznej oraz usług turystycznych dla zaspokojenia potrzeb turystów krajowych i zagranicznych;
- unowocześnienie infrastruktury uzdrowiska Świeradów-Czerniawa oraz kreowanie nowoczesnej oferty zdrowotnej lecznictwa uzdrowiskowego;
- rekonstrukcja przestrzeni turystycznej i zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego przyjaznego dla środowiska;
- segregacja ruchu na drogach poprzez stworzenie odrębnych tras dla ruchu tranzytowego i lokalnego, a także oddzielenie ruchu kołowego od ruchu rowerowego i pieszego, zwłaszcza przy przejściu przez miejscowości;
- stworzenie zaplecza obsługującego ruch tranzytowy, zwłaszcza budowa parkingów dla pojazdów ciężarowych, miejsc i obiektów obsługi podróżnych;
- budowa tras obwodnicowych i obejść miejscowości;

- poza wcześniej już wymienianymi trasami A4 oraz DK 30, modernizacja dróg istotnych dla regionu: A18-Iłowa-Pieńsk-Zgorzelec–Bogatynia–Zittau (tzw. Droga Rokadowa) oraz A18-Iłowa-Godzieszów-Lubań– Leśna-Pobiedna-Świeradów-Szklarska Poręba;
- jednoznacznie ustalić linie kolejowe do zachowania i modernizacji oraz do przekazania samorządom dla obsługi ruchu lokalnego i regionalnego;
- dokończenie elektryfikacji linii kolejowych: Węglińiec–Zgorzelec i Węglińiec–Horka-Niesky;
- budowa stacji transportu kombinowanego (droga – kolej) na linii E-30 w Węglińcu.

Proponuje się zwiększenie liczby przejść drogowych i przejść kolejowych o następujące:

- Pieńsk/Deschka – drogowe,
- Prędocice/Rothenburg – drogowe,
- Koźlice/Görlitz – drogowe,
- Turoszów/Hirschfelde – drogowe,
- Białopole/Hradek n. Nisou – drogowe,
- Mirsk/Jindrichovice pod Smrkiem – kolejowe.

Strategia Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego

W sierpniu roku 2004 przygotowana została **Strategia Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego** na lata 2004-2014. Za najważniejsze cele w perspektywie owych dziesięciu lat uznane zostały:

- Ułatwienia prowadzenia działalności gospodarczej, skłonność do inwestowania i zwiększenie liczby miejsc pracy;
- Poprawa standardu życia mieszkańców;
- Rozwój patriotyzmu lokalnego i niechęć do opuszczania regionu;
- Korzystny wizerunek powiatu;
- Przewidywalność decyzji i działań samorządów.

Za główne atuty powiatu zgorzeleckiego uznano:

- Położenie u zbiegu trzech granic;
- Obecność kopalni, a zwłaszcza węgla brunatnego i niezależność energetyczna;
- Skłonność ludności do przedsiębiorczości i chęć do inwestowania na miejscu;
- Dostępność terenów pod działalność gospodarczą;
- Dostępność do szkół wyższych w Polsce i w Niemczech;
- Transgraniczne działania kulturalne i gospodarcze;
- Gotowość do działań w ramach organizacji pozarządowych;
- Popyt mieszkańców saksońskiej strefy nadgranicznej na usługi podmiotów gospodarczych z powiatu zgorzeleckiego;
- Możliwość transportu kombinowanego („TIRy na tory”),

zaś za główne problemy:

- Bezrobocie;
- Brak produktu turystycznego powiatu;
- Monostruktura gospodarcza powiatu (bazująca na kompleksie energetycznym „Turów”);

- Niespójna promocja gospodarcza i turystyczna, brak zachęt dla inwestorów strategicznych;
- Brak jednolitej i konsekwentnej polityki kształtowania i ochrony krajobrazu.

Za cele operacyjne w Strategii uznano:

- Wspieranie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości;
- Pozyskanie inwestycji zewnętrznych;
- Rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych;
- Gospodarcze i turystyczne wypromowanie powiatu;
- Rozbudowa i modernizacji infrastruktury drogowej;
- Rekultywacja terenów poprzemysłowych;
- Rozwój placówek kulturalnych.

Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego

W 1999 roku przyjęta została do realizacji Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego, w której zidentyfikowano zbiór zadań mających w latach 1999-2002 uruchomić „efekt domina” w procesie rozwoju powiatu. Do zadań tych (po aktualizacji w 2002 r.) należy 16 z 98 zadań, wśród nich:

- Utworzenie Lubańskiej Agencji Rozwoju Powiatu,
- Opracowanie i wdrożenie programu przyciągania inwestorów,
- Utworzenie Powiatowego Centrum Informacji i Promocji Kultury i Rekreacji,
- Rozwój sieci lokalnych połączeń kolejowych (w tym odtworzenie linii relacji: Świeradów Zdrój – Gryfów Śląski oraz Lubań – Leśna),
- Modernizacja drogi Lubań – Godziszów (węzeł budowanej autostrady A4),
- Podniesienie standardu dróg o znaczeniu turystycznym (w powiązaniu z modernizacją dróg wojewódzkich i krajowych) i rozbudowa sieci ścieżek rowerowych,
- Rozwój bazy turystyczno-wypoczynkowej przy zbiornikach Leśniańskim i Złotnickim,

Dotychczas nie udało się zrealizować większości z tych działań, choć w ostatnim czasie można zauważyć bardziej planowe działania wokół infrastruktury turystycznej w południowej części powiatu.

Powiat lubański dysponuje także **Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich**, która przygotowana została przez stronę polską także w języku niemieckim i jest dostępna na oficjalnej stronie powiatu lubańskiego www.powiatluban.pl. Wśród najciekawszych propozycji autorów „Strategii...” wymienić można:

- Opracowanie programu „Rozwój i różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” i „Wielofunkcyjny rozwój wsi”;
- Tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na terenach wiejskich, w tym dla odchodzących z rolnictwa;
- Edukacja młodzieży wiejskiej poprzez: upowszechnienie szkolnictwa na poziomie maturalnym, kursy, szkolenia, stworzenie możliwości podejmowania studiów licencjackich na terenie powiatu;
- Szeroka informacja o możliwościach korzystania z zewnętrznych funduszy pomocowych (np. SAPARD, ZPORR);
- Powołanie Lubańskiego Rynku Rolnego;

- Zainicjowanie tworzenia grup producenckich;
- Diagnozowanie rynku producentów żywności ekologicznej oraz opracowanie i wdrożenie koncepcji rozwoju produkcji żywności ekologicznej.

Obszary wiejskie Powiatu Lubańskiego cieszą się pewnymi atutami, do których należą m.in.:

- przygraniczne położenie;
- zbiorniki wodne (Leśniański i Złotnicki);
- unikalne obiekty dziedzictwa kulturowego, w tym przykłady architektury przysłupowo-zrębowej;
- stabilizacja demograficzna.

Nie sposób jednakże zapomnieć o istniejących deficytach. Są to głównie:

- wadliwa struktura obszarowa rolnictwa (rozdrobienie agrarne),
- gleby o średniej i niskiej wartości bonitacyjnej oraz niekorzystne ukształtowanie terenu,
- niskie dochody gospodarstw rolnych,
- bariery psychologiczne mieszkańców wsi dotyczące podejmowania ryzyka,
- niechęć rolników do tworzenia wspólnych przedsięwzięć gospodarczych,
- wysoka stopa bezrobocia,
- trudność ze zbytem płodów rolnych,
- zły stan techniczny dróg powiatowych i gminnych.

W sierpniu roku 2004 opracowany został „**Program ochrony środowiska naturalnego w Powiecie Lubańskim**”. Prezentuje on obecny stan wód, gleby, jakość powietrza oraz oddziaływanie elektromagnetyczne, a jednocześnie wskazuje niezbędne kierunki działań w dziedzinie ekologii.

Generalnie można stwierdzić, że mieszkańcy powiatu oddychają coraz lepszym powietrzem (zanieczyszczenie nie przekracza 50% dopuszczalnych norm), korzystając z wody o dobrej i bardzo dobrej jakości, czego jednak nie można powiedzieć o wodzie, która płynie w głównej rzece obszaru, czyli Kwisie. Jakkolwiek budowa i modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków jest jednym z głównych zadań realizowanych obecnie przez samorządy, to w dalszym ciągu około 30% odpadów komunalnych trafia bezpośrednio do wód gruntowych – liczba ta w bardzo szybkim tempie spada. Konieczna jest także dalsza rekultywacja gruntów zniszczonych przez eksploatację kopalni (głównie węgla brunatnego, bazaltu i kaolinu). „Program...” obliuguje także władze powiatu do wykonania w jak najkrótszym czasie mapy zagrożeń akustycznych.

W dziedzinie gospodarki odpadami znaczna poprawa nastąpiła po roku 2000, wraz z otwarciem Centrum Unieszkodliwiania Odpadów Gmin Łużyckich w Lubaniu, gdzie trafiają odpady od 79% podmiotów (firm, instytucji i gospodarstw domowych) z terenu powiatu. Zgodnie z „Programem...”, do roku 2015 ma tam trafiać 100% odpadów z powiatu, tym samym mają zostać zlikwidowane tzw. dzikie wysypiska śmieci. Równocześnie wszystkie miejscowości mają zostać objęte systemem segregacji odpadów (obecnie taka możliwość istnieje w Lubaniu i częściowo w Świeradowie) oraz tzw. Punktów Dobrowolnego Gromadzenia Odpadów trudnych do przerobu (gruz, opony, oleje, baterie i akumulatory) oraz biomasy.

Więcej planowanych działań w tym zakresie zostało przedstawionych w „**Planie gospodarki odpadami Powiatu Lubańskiego**” (opracowany również w sierpniu 2004 przez ten sam zespół specjalistów z Politechniki Wrocławskiej), który stanowi dokument komplementarny wobec „Programu...”. Autorzy „Planu...” stwierdzają, iż „ogólnie rzecz

biorąc gospodarka odpadami w powiecie jest w znacznej mierze uporządkowana”, jednakże podają propozycje konkretnych kroków do dalszej poprawy jakości środowiska w powiecie. Co niezwykle ważne, podają także przewidywane koszty oraz możliwe źródła finansowania inwestycji. I tak na przykład sumę inwestycji mających do roku 2015 całkowicie uporządkować gospodarkę odpadami stałymi w powiecie szacuje się na 13.350.000 złotych.

Także w zakresie odpadów płynnych autorzy „Planu...” przeprowadzają m.in. analizę możliwości wykorzystania biomasy z siedmiu obecnie istniejących w powiecie oczyszczalni ścieków. Pewnym jest, że – we względu za zastrzane normy wobec nawozów stosowanych w rolnictwie – zmniejszać będzie się celowość kompostowania biomasy, natomiast warta rozważenia jest zasadność wykorzystania jej jako źródła energii.

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Lubańskiego

Synteza powyższych dokumentów dotyczących powiatu lubańskiego jest uchwalony 27.01.2005 „Plan Rozwoju Lokalnego”, będący w zasadzie całościową koncepcją rozwoju regionalnego dla powiatu. Poza przedstawieniem obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej, przeprowadzona została analiza SWOT oraz wskazane zostały najpilniejsze zadania strategiczne. Głównymi kierunkami dalszego rozwoju powiatu są m.in.:

- system wspierania rozwoju gospodarczego;
- wsparcie dla tworzących się miejsc pracy w usługach;
- wszechstronny rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego;
- rozwój infrastruktury okołoturystycznej;
- konsekwentne prowadzenie proekologicznej orientacji rozwoju powiatu;
- rewitalizacja zabytkowej zabudowy;
- modernizacja układu komunikacyjnego;
- rozwój telekomunikacji;
- zintegrowania działania marketingowe.

Z przedstawionych wcześniej dokumentów wyłania cel nadrzędny: „**Poprawa jakości życia**”, oraz wizja Powiatu Lubańskiego, która zawarta została w następujących punktach:

- Powiat Lubański będzie atrakcyjnym subregionem o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych i uzdrowiskowych;
- Atrakcyjny – w swej różnorodności – będzie rynek pracy w powiecie, oferujący nowe formy zatrudnienia, co zaowocuje wyraźnym ograniczeniem bezrobocia;
- Zdecydowanej poprawie będzie ulegał standard warunków życia i obsługi ludności;
- Lubań będzie znaczącym w regionie ośrodkiem aktywności kulturalnej i edukacyjnej;
- Integracji powiatu lubańskiego sprzyjać będzie coraz lepsza sieć dróg publicznych oraz nowoczesny system telekomunikacji.

Oprócz cytowanych już dokumentów dotyczących powiatu lubańskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu przygotowało dokument: „**Pasmo komunikacyjne Świętoszów–Lubań–Miloszków – założenia do studium**”. Uwzględnia ono znaczenie linii kolejowej nr 279 Węgliniec-Lubań, która przebiega bezpośrednio przy obszarze Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Godzieszowie oraz w Lubaniu. Na tej linii planowana jest budowa drugiego toru, podobnie jak na linii nr 274 relacji Jelenia Góra–Lubań–Zgorzelec. Planuje się również ponowne uruchomienie ruchu na linii kolejowej nr 337 relacji Lubań–Leśna. W planach Ministerstwa Infrastruktury dotyczącym rozwoju kolejnictwa, przy wsparciu funduszy unijnych, przewidziana jest modernizacja szlaku Węgliniec-Lubań–Zawidów i dalej do Czech. Ma to mieć miejsce dopiero po 2007 r. i służyć przewozom towarowym.

Współpraca powiatów: Lubań oraz Löbau-Zittau znajduje swoje odzwierciedlenie także w postaci korelowania strategii rozwoju obu powiatów. I tak powiat lubański został uwzględniony przez powiat Löbau-Zittau jako polski partner w realizacji zamierzeń przyjętych w strategii *Zukunftsprogramm*. Współpraca międzynarodowa stanowi także tło podobnych prac Starostwa Powiatowego w Lubaniu w ramach tzw. „Programu Wdrażania Modelu Partnerstwa Lokalnego”, który szerzej został omówiony w czasie 7 Spotkania Warsztatowego dnia 22.02.2005.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Lubania

W roku 2000 pod patronatem projektu „Umbrella” przy finansowym udziale Programu Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), programu PHARE oraz rządu Rzeczypospolitej Polskiej przygotowana została **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Lubania**. Głównym celem Strategii jest „zrównoważony rozwój miasta Lubania poprzez osiągnięcie łądów: ekologicznego, gospodarczego, społecznego i przestrzennego”. Wśród założeń do realizacji ww. celów można wymienić także te, które współgrają z założeniami Projektu „Kraina Domów Przemysłowych”:

- Działania starostw powiatowych i Związku Gmin „Kwisa” w zakresie utworzenia Parku Krajobrazowego w dolinie Kwisy;
- Sprzyjanie rozwojowi działalności gospodarczej, w tym między innymi:
 - utworzenie funduszu gwarancyjnego dla sektora małej przedsiębiorczości;
 - utworzenie banku informacji gospodarczej;
 - utworzenie powiatowego lobby producentów;
 - wprowadzenie mechanizmów skutecznej promocji i obsługi potencjalnych inwestorów;
- Rozszerzenie funkcji przejścia granicznego Miłoszów-Srbska o ruch kołowy;
- Budowa ścieżek rowerowych;
- Modernizacja układu komunikacyjnego zwłaszcza w kierunku Zawidowa i przyszłego węzła autostradowego A4 w Godziszowie;
- Poprawa estetyki miasta, zwłaszcza w rejonie Starego Miasta oraz parku na Kamiennej Górze.

Strategia rozwoju gminy Olszyna

Miasto i gmina Olszyna jest gminą charakteryzującą się niskim stopniem osób utrzymujących się wyłącznie z pracy w gospodarstwach rolnych. Na ponad 7000 mieszkańców, zaledwie 27 gospodarstw domowych utrzymuje się wyłącznie z pracy na roli. Równocześnie w gminie tej istnieje względnie niski stopień bezrobocia wynoszący 18% (przy średniej dla województwa dolnośląskiego 21,9%, zaś dla powiatu lubańskiego – 30%, *według danych Głównego Urzędu Statystycznego za październik 2004*). Warto tu wspomnieć o otrzymaniu przez Olszynę praw miejskich z dniem 1.01.2005.

Głównym celem Olszyny jest „harmonijny rozwój gminy w sferze ekologicznej, gospodarczej, społecznej i przestrzennej”, zaś za cele strategiczne uznano:

- Ochronę wartości środowiska przyrodniczego.
- Ochronę wartości środowiska kulturowego oraz poprawę struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.
- Poprawę warunków zamieszkiwania przy zapewnieniu obsługi mieszkańców odpowiadającej skali rozwoju gminy.
- Rozwój nowych funkcji gospodarczych (przemysł, usługi, turystyka, drobna przedsiębiorczość, obsługa rolnictwa) oraz zapewnienie nowych miejsc pracy.

- Kształtowanie pozytywnego wizerunku gminy oraz utrwalenie jej tożsamości i odrębności kulturowej.

Wśród innych działań postulowanych przez autorów Strategii Rozwoju Gminy Olszyna wymieniono także te, które współgrają z Projektem „Kraina Domów Przysłupowych”:

- Utworzenie Leśniańsko-Złotnickiego Parku Krajobrazowego;
- Stworzenie sieci znakowanych ścieżek rowerowych;
- Wykorzystanie drogi krajowej nr 30 Görlitz-Zgorzelec-Lubań-Olszyna-Jelenia Góra jako głównej osi komunikacyjnej oraz rozwojowej, z możliwością powstania centrów logistycznych;
- Zachowanie ład przestrzennego (=kształtowanie krajobrazu);

Strategia rozwoju gminy Siekierzyn ma prowadzić do uzyskania takiej struktury rozwoju społeczno-gospodarczego, która w harmonijny, zrównoważony sposób wykorzysta walory przyrodnicze i kulturowe gminy oraz jej zasoby dla poprawy życia mieszkańców. Cel ten ma zostać osiągnięty m.in. przez:

- kształtowanie wizerunku jako gminy rozwojowej, atrakcyjnej jako miejsca pracy, inwestycji i wypoczynku;
- rozwój gospodarczy gminy, rozwój przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy;
- poprawę estetyki gminy;
- aktywizację społeczności lokalnej;
- rozwój turystyki, szczególnie agroturystyki;
- przyciągnięcie mieszkańców Lubania i okolic do zwiedzania gminy;
- wzrost atrakcyjności terenów pod budownictwo mieszkaniowe;
- napływ nowych mieszkańców;
- poprawa stanu środowiska naturalnego;
- poprawa stanu zdrowia mieszkańców.

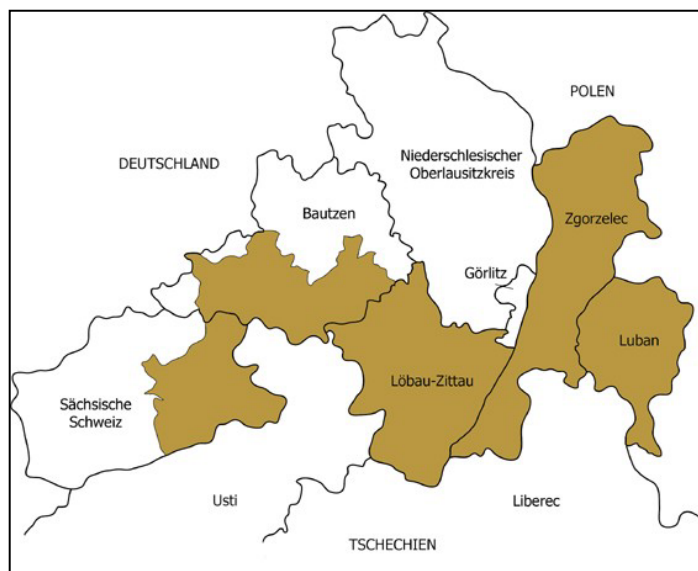
2 Analiza stanu bieżącego oraz tendencje rozwoju

2.1 Obszar objęty projektem, położenie i struktura przestrzenna

Obszar, dla którego opracowywana jest **koncepcja rozwoju regionalnego** „Kraina Domów Przysłupowych” obejmuje w polskiej części Powiat Lubański i Zgorzelecki (w dużej mierze pokrywa się więc z polską częścią Górnych Łużyc) oraz w części niemieckiej powiat Löbau-Zittau, jak również częściowo teren powiatów: Budziszyn (Bautzen) i Szwajcaria Saksońska (Sächsische Schweiz). W sumie **rdzeń przedmiotowego obszaru stanowi 14 polskich miast i gmin o powierzchni ok. 1.270 km² oraz 63 niemieckie gminy (ok. 1.500 km²)**, na których krajobraz od stuleci – na skalę niespotykaną gdzie indziej w Europie - wywiera swe piętno ludowa architektura przysłupowo-zrębowa (rys. 1).

Osoby zaangażowane w Projekt z tego obszaru zdają sobie sprawę z bycia inicjatorami transgranicznego procesowi rozwoju „Krainy Domów Przysłupowych” w niemieckiej i polskiej części regionu. Uznają oni także, iż **ramy przedmiotowego obszaru są płynne (a więc i w pewnym stopniu zmienne)**, jeżeli tylko ich korekta będzie mogła wytworzyć dodatkowe efekty synergii do realizacji wspólnej strategii rozwoju. W czasie prac koncepcyjnych proponowano więc poszerzenie w przyszłości obszaru objętego Projektem o miasta i gminy: Mirsk, Lubomierz, Gryfów Śl. Oraz gminę Stara Kamienica – a więc teren z dużą liczbą domów przysłupowych oraz znaczną aktywnością kulturalną i społeczną mieszkańców. Równocześnie należy zastanowić się nad wyłączeniem – z powodu braku domów przysłupowych - z obszaru objętego Projektem północnej części Powiatu Zgorzeleckiego, obejmującego miasta i gminy: Pieńsk i Węgliniec.

Warto zwracać baczniejszą uwagę oraz umiejętnie wykorzystać dla Projektu aktywność ważnych centrów kulturalnych, społecznych i gospodarczych po stronie niemieckiej: Görlitz i Żytawa. W czeskiej części wytyczenie wyraźnych ram obszaru objętego Projektem nie zostało jeszcze przeprowadzone, gdyż konieczne są do tego odpowiednie warunki na poziomie politycznym.

Rys. 1: Obszar objęty Koncepcją Rozwoju Regionalnego „Kraina Domów Przysłupowych” Niemcy/Polska

Region leży na **trójstyku Niemiec, Polski i Czech**, na pograniczu Wolnego Kraju Saksonia oraz Województwa Dolnośląskiego. Z rozszerzeniem Unii Europejskiej o Polskę i Czechy, jak również inne państwa Europy Środkowo-Wschodniej, region przestał być

obszarem peryferyjnym, lecz **stał się pomostem i zyskał centralne położenie wewnątrz zjednoczonej Europy**. Tym samym posiada on możliwość aktywnego i trwałego wpływu na kształtowanie procesu wzajemnego zbliżenia oraz scalania Europy oraz praktycznego opanowania nowych wyzwań Starego Kontynentu, poprzez własne, codzienne praktykowanie procesu integracji. W ostatnich latach powstały **liczne ponadgraniczne kontakty oraz obszary współpracy**. Od roku 1991 istnieją instytucjonalne ramy stowarzyszeń gminnych, Euroregionów: „Nysa” (ERN) „Łaba” (EREL). Cały badany obszar z wyjątkiem powiatu Szwajcaria Saksońska (Sächsische Schweiz) należy do ERN; powiat ten jest członkiem EREL. Region przylega bezpośrednio do Transeuropejskich Korytarzy Komunikacyjnych: III (Berlin/Drezno–Wrocław–Kraków–Kijów) i IV (Berlin–Praga–Bukareszt–Stambuł).

Z przeciętną gęstością zaludnienia 151 mieszkańców/km² region jest względnie rzadko zaludniony i zgodnie z definicją planowania regionalnego może zostać uznany za **obszar wiejski**. Większa gęstość zaludnienia – poza miastami – występuje w tych gminach powiatów Löbau-Zittau oraz Bautzen (Budziszyn), które leżą przy granicy z Republiką Czeską, co związane jest tam z historycznie uwarunkowanym rozwojem przemysłu i rzemiosła. Z tych samych względów także w polskiej części regionu najwyższą gęstość zaludnienia posiada południowa część powiatu lubańskiego (obszar między Lubaniem, Leśną, Świeradowem i Gryfowem). Region Bogatyni jest centrum przemysłowym w polskiej części obszaru. Pozostała część regionu jest zaludniona znacznie rzadziej i poza pojedynczymi punktami koncentracji przemysłu i usług (miasta) odznacza się przewagą zatrudnienia w rolnictwie i gospodarce leśnej.

W północnej części powiatów zgorzeleckiego i lubańskiego rozciąga się obszar leśny (Bory Dolnośląskie), który jest użytkowany także gospodarczo (przemysł ceramiczny, pozyskiwanie i przetwórstwo drewna) i dla celów wypoczynkowych. Zaplanowane jest wzmocnienie funkcji wypoczynkowej przez utworzenie parku krajobrazowego. Nieco bardziej na południe występuje rolnictwo i gospodarka leśna z dobrymi warunkami dla rozwoju gospodarki ekologicznej, a także przemysłu i nieprodukcyjnej działalności gospodarczej wzdłuż III Paneuropejskiego Korytarza Komunikacyjnego i wokół centrów gospodarczych regionu: Zgorzelca, Lubania i Bogatyni. Południowa część obszaru objętego Projektem posiada przede wszystkim rolę turystyczno-wypoczynkową (uzdrowisko Świeradów-Czerniawa, Góry Izerskie, przełom Kwisy), przy czym na zagospodarowanie terenu wpływa także rolnictwo obszarów górskich, które w przyszłości będzie wymagać większego wsparcia.

Największymi miastami regionu są: Zgorzelec, Żytawa (Zittau), Lubań, Bogatynia i Löbau. Przy czym **Żytawa** (Zittau) i **Löbau** są według Strategii Planu Rozwoju Kraju (*Landesentwicklungsplan*, LEP) Saksonii jedynymi średnimi centrami (*Mittelzentren*) w niemieckiej części obszaru – pełnią one rolę ośrodków życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego oraz ośrodków powiązań międzyregionalnych. Ponadto miasto Żytawa (Zittau) z uwagi na swe położenie i tradycyjne powiązania z Czechami posiada różnorodne ponadgraniczne powiązania w dziedzinie edukacji i gospodarki, które należy rozwijać w celu długofalowej poprawy przestrzennych warunków rozwoju miasta. Kluczowe funkcje dla regionu spełniają sąsiednie centra wiodące (*Oberzentren*): Drezno, Budziszyn (Bautzen) i Görlitz (Oberzentralen Städteverbund/Związek Miast-Centrów Wiodących Bautzen-Hoyerswerda-Görlitz). Wskazanie centrów podstawowych (*Grundzentren*) jest zadaniem planowania regionalnego, które obecnie pracuje nad dopasowaniem planów regionalnych do saksońskiej Strategii Planu Rozwoju Kraju (LEP).

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego wskazuje na **Zgorzelec** jako na jeden z dziewięciu „ośrodków regionalnych” zrównoważonego rozwoju całego województwa; rolę ośrodka subregionalnego odgrywa zaś **Lubań**. Oba te miasta są siedzibami powiatów i pełnią funkcję centrów administracyjnych, kulturalnych, gospodarczych, handlowych i edukacyjnych regionu. Nie bez znaczenia jest także **Bogatynia** jako główny ośrodek przemysłowy obszaru objętego Projektem: jednakże ze względu na „przemysłową monostrukturę” tzw. Worka Turoszowskiego, Bogatynia nie odgrywa zbyt dużej roli kulturalnej i administracyjnej.

Z uwagi na położenie bezpośrednio przy granicy państwa oraz **względnie dużą odległość od innych centrów** w województwie dolnośląskim (zwłaszcza od Wrocławia – 150 km), daje się zauważyć dość bliskie związki regionu z ośrodkami po drugiej stronie granicy, zwłaszcza z Görlitz, Żytawą (Zittau) i Libercem. W roku 2001 miasta Bogatynia, Hradec nad Nisou i Żytawa (Zittau) utworzyły **trójstronny Związek Miast** „Mały Trójkąt” w celu wspólnego wsparcia rozwoju regionu i współpracy ponad granicami.

W pierwszych projektach wstępnych powstających planów regionalnych przewidziano uznanie miast i gmin Ebersbach–Neugersdorf oraz Neukirch/Lausitz–Schirgiswalde–Sohland a.d. Spree–Wilthen jako regionalnych, **krajowych gmin współpracujących** (*national kooperierende Kommunen*). Wskazując właśnie te związki centrów podstawowych wzięto pod uwagę strukturę osadniczą w południowej części Górnych Łużyc oraz istniejący podziału funkcji wynikający z centralnego położenia między miastami i innymi gminami. Głównymi zadaniami związków jest powiązanie potencjału rozwojowego, uniknięcie ewentualnej konkurencji i wzmocnienie różnorodnych form współpracy w różnorodnych dziedzinach życia publicznego. W tę współpracę mogą być włączone dalsze gminy, bez względu na to czy pierwotnie zostały uznane za centra podstawowe. W celu ściślejszej współpracy w obszarze turystyki, w polskiej części regionu, wzdłuż rzeki Kwisy utworzony został **Związek Gmin „Kwisa”** z siedzibą w Lubaniu.

Ponad 70% mieszkańców powiatu zgorzeleckiego i 57% lubańskiego mieszka w miastach. Polski obszar przygraniczny jest w wyższym stopniu zurbanizowany (niemiecka część regionu w 48%).

Biorąc pod uwagę rodzaje krajobrazu, na obszar objęty Projektem składają się trzy ze środkowoeuropejskich typów krajobrazów: nizina na północy (polska część), teren pagórkowaty w centralnej części, jak również teren górzysty na południu regionu. **Zróżnicowanie krajobrazowe** jest więc bardzo bogate i interesujące. Najwyższym wzniesieniem po polskiej stronie jest szczyt Smrek (1121 m n.p.m.), zaś po niemieckiej - Lausche (Luż, 793 m n.p.m). Poza Łabą przez region przepływają także rzeki: Szprewa (Spree), Nysa Łużycka i Kwisa, dzięki którym część regionu zachował jeszcze charakter obszarów bagiennych. Jednostkami geograficznymi i krajobrazowymi w regionie są:

Polska część obszaru:

- **Nizina Śląska:** Nizina Śląsko-Łużycka, Bory Dolnośląskie, Równina Zgorzelecka
- **Sudety:** Góry i Pogórze Izerskie (na Pogórze składają się liczne łańcuchy pagórków przedzielonych dolinami Nysy Łużyckiej i Kwisy)

Niemiecka część obszaru:

- **Pogórze:** Pogórze Zachodniołużyckie, Wschodnie Górne Łużyce
- **Góry:** wschodnia Szwajcaria Saksońska, Góry Łużyckie, Góry Żytawskie.

2.2 Ludność

2.2.1 Stan ludności i rozwój demograficzny

W roku 2003 obszar objęty Projektem zamieszkiwało w sumie 419.000 osób, z czego 63% obszar niemiecki i 37% - polski, przy równoczesnym udziale w liczbie ludności Saksonii na poziomie 6%, zaś Dolnego Śląska – 5,4%. Gęstość zaludnienia wynosi 177 mieszkańców na km² po niemieckiej i 121 mieszkańców na km² po polskiej stronie i leży wyraźnie poniżej średniej Kraju Związkowego Saksonia (235 mieszkańców/km²), a także Województwa Dolnośląskiego (145 mieszkańców/km²) (patrz tabela 1).

Tabela 1: Powierzchnia i ludność obszaru objętego Projektem, 31.12.2003

Powiat (proporcjonalnie)	Powierzchnia w km ²	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (mieszkańców na km ²)
<i>Löbau-Zittau</i>	699	147.847	212
<i>Bautzen</i>	451	77.348	172
<i>Sächsische Schweiz</i>	353	40.441	114
Suma obszaru D	1.503	265.636	177
<i>Lubań</i>	428	57.572	134
<i>Zgorzelec</i>	838	95.731	114
Suma obszaru PL	1.268	153.303	121
Cały obszar	2.771	418.939	151
Porównanie Saksonia	18.414	4.321.636	235
Porównanie Dolny Śląsk	19.948	2.898.313	145

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz, 2004.; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

W ostatnich latach, zarówno po stronie polskiej i niemieckiej, został zaobserwowany trend **ponadprzeciętnego spadku przyrostu naturalnego**, którego negatywny wpływ na rozwój gospodarki i infrastruktury jest już dzisiaj zauważalny dla całego regionu. Od roku 1998 widoczny jest spadek ludności o około 26.000 osób, w powiatach Löbau-Zittau i Szwajcaria Saksońska (Sächsische Schweiz) spadek ten był największy - około 7%. (patrz tabela 2).

Tabela 2: Rozwój demograficzny 1990–2003

Powiat (proporcjonalnie)	1990*	1998	2003	Zmiana	
				1998-2003	1990-2003
<i>Löbau-Zittau</i>	177.917	159.172	147.847	-7,1%	-16,9%
<i>Bautzen</i>	83.743	81.234	77.348	-4,8%	-7,6%
<i>Sächsische Schweiz</i>	47.906	43.524	40.441	-7,1%	-15,6%
Suma obszaru D	309.566	283.930	265.636	-6,4%	-14,2%
<i>Lubań</i>	---	60.093	57.572	-4,4%	---
<i>Zgorzelec</i>	---	100.508	95.731	-5,0%	---
Suma obszaru PL	---	160.601	153.303	-4,7%	---
Cały obszar	---	444.531	418.939	-5,7%	---
Porównanie Saksonia	4.807.535	4.489.415	4.321.437	-3,7%	-10,1%
Porównanie Dolny Śląsk	---	2.904.000	2.898.313	-0,2%	---

* Dane z powiatów polskich i województwa dolnośląskiego dopiero od momentu ich utworzenia 1.01.1999

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz, 2004.; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

Przyczyną takiej sytuacji jest ciągły ujemny przyrost naturalny i ruchy migracyjne po obu stronach granicy, choć po stronie niemieckiej tendencja ta jest znacznie wyraźniejsza.

Przyrost liczby zgonów na obszarze niemieckim w roku 2003 wynosił 5,8 %, zaś na polskim – już tylko 0,9 %. Zaznaczający się spadek przyrostu naturalnego na obszarze polskim w najbliższych latach ma szansę stabilizacji ze względu na wyż demograficzny lat 1980-1985 wchodzący w „wiek rozrodzcy”.

Tabela 3: Przyrost naturalny 1998 i 2003

Powiat (proporcjonalnie)	Saldo liczby urodzeń/zgonów			
	1998		2003	
	absolutne	na 1000 mieszkańców	absolutne	na 1000 mieszkańców
Löbau-Zittau	-910	-5,7	-942	-6,3
Bautzen	-363	-4,5	-438	-5,7
Sächsische Schweiz	-191	-4,4	-173	-4,3
Suma obszaru D	-1.464	-5,2	-1.553	-5,8
Lubań	-68	-1,1	-65	-1,1
Zgorzelec	-61	-0,6	-69	-0,7
Suma obszaru PL	-129	-0,8	-134	-0,9
Cały obszar	-1.593	-3,6	-1.687	-4,0
Porównanie Saksonia	-21.693	-5,2	-18.590	-4,3
Porównanie Dolny Śląsk	-2.898	-1,0	-4.605	-1,6

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz, 2004.; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

Liczba osób opuszczających region na obszarze niemieckim jest znacznie wyższa i wynosi 8,0%, natomiast na obszarze polskim - 1,3 %. Szczególnie od lat 1997-1998 wyraźnie przeważa liczba osób opuszczających niemiecki region przygraniczny w porównaniu z przybywającymi. Niemcy opuszczający region wybierają przede wszystkim tzw. stare landy (Niemcy Zachodnie), Polacy natomiast wybierają duże ośrodki miejskie, jak Wrocław, Warszawa czy Poznań. Transgraniczna migracja występuje w mniejszym stopniu, przeważnie w formie sezonowej pracy zarobkowej. W gminie Sulików oraz gminie wiejskiej Zgorzelec daje się zauważyć dodatni bilans migracji wewnętrznej.

Tabela 4: Migracje ludności 1998 i 2003

Powiat (proporcjonalnie)	Saldo przybywających/opuszczających region			
	1998		2003	
	absolutne	na 1000 mieszkańców	absolutne	na 1000 mieszkańców
Löbau-Zittau	-874	-5,5	-1.240	-8,3
Bautzen	311	3,8	-531	-6,9
Sächsische Schweiz	-294	-6,8	-355	-8,8
Suma obszaru D	-857	-3,0	-2.126	-8,0
Lubań	-159	-2,6	-123	-2,1
Zgorzelec	-175	-1,7	-77	-0,8
Suma obszaru PL	-334	-2,1	-200	-1,3
Cały obszar	-1.191	-2,7	-2.326	-5,5
Porównanie Saksonia	-11.246	-2,5	-8.998	-2,1
Porównanie Dolny Śląsk	-1.473	-0,5	-2.257	-0,8

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz 2004; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

Osoby opuszczające region to przede wszystkim **ludzie młodzi**, którzy po studiach w centrach akademickich kraju (głównie Wrocław, Warszawa, Poznań, Kraków, Zielona Góra) oraz za granicą zazwyczaj nie wracają na Górne Łużyce. Drugą grupę stanowią osoby o raczej średnim lub niskim poziomie wykształcenia, którzy jako robotnicy sezonowi poszukują pracy w Niemczech, Holandii i innych państwach Unii Europejskiej. Po przystąpieniu Polski do UE, głównym kierunkiem sezonowej emigracji zarobkowej jest Wielka Brytania oraz Irlandia.

2.2.2 Struktura ludności

Naturalny rozwój ludności wraz z migracją w ostatnich latach doprowadziły do zmian w strukturze ludności. Niemiecka część obszaru objętego Projektem charakteryzuje się wysokim odsetkiem osób starszych przy równoczesnym spadku liczby dzieci do 15 roku życia (mamy więc do czynienia ze **starzeniem się ludności**). Liczba emerytów w wieku ponad 65 lat podwoiła się w porównaniu do liczby dzieci poniżej 15 roku życia.

Po polskiej stronie tendencja ta nie jest jeszcze tak wyraźna, jednak możliwa do przewidzenia. I tak od roku 1998 liczba dzieci poniżej 15 roku obniżyła się o prawie 8 %, jednak jest jeszcze w dalszym ciągu większa od liczby emerytów.

Tabela 5: Struktura ludności 1998 i 2003

Powiat (proporcjonalnie)	Struktura ludności (w %)					
	1998			2003		
	0<15	15<65	65>	0<15	15<65	65>
<i>Löbau-Zittau</i>	14,0	66,9	19,2	10,8	66,4	22,7
<i>Bautzen</i>	14,3	68,3	17,4	11,2	67,9	20,9
<i>Sächsische Schweiz</i>	13,7	68,4	17,9	10,9	67,7	21,4
Suma obszaru D	14,0	67,5	18,5	10,9	67,1	22,0
<i>Lubań</i>	24,9	60,2	14,9	17,3	69,6	13,1
<i>Zgorzelec</i>	24,6	61,1	13,6	16,9	70,8	12,3
Suma obszaru PL	24,8	60,9	14,3	17	70,4	12,6
Cały obszar	17,9	65,1	16,9	13,2	68,3	18,6
Porównanie Saksonia	13,5	69,0	17,5	10,9	68,5	20,6
Porównanie Dolny Śląsk	---	---	---	15,8	71,0	13,2

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz, 2004; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

2.2.3 Więź i identyfikacja regionalna

Region zabudowy przynależnych nie posiadał dotąd własnej identyfikacji regionalnej. Pojęcie „Krainy Domów Przynależnych” jest dla wielu mieszkańców jeszcze pojęciem nieznanym czy wręcz niejasnym, jednak ma szansę na wspólne utożsamienie się z całym regionem po trzech stronach granicy. Symbolem dla całego regionu są niewątpliwie domy przynależne z wyjątkową w Europie koncentracją tejże zabudowy, które mogą tworzyć swoisty pomost między trzema krajami. Ponadto istnieją szanse na dalszy rozwój transgranicznej wspólnoty na bazie dotychczasowej współpracy, która z pewnością będzie się rozwijała. Oprócz dziedziny kultury i gospodarki, także podobne problemy związane z

ochroną środowiska po obu stronach granicy mogą stanowić płaszczyznę współpracy i porozumienia.

Jednakże zróżnicowane tło historyczne i różnorodność kulturowa mogą stanowić istotną barierę na drodze do spójnej identyfikacji z regionem. O ile silna identyfikacja z regionem odgrywa w Niemczech bardzo istotną rolę, o tyle tożsamość w przypadku Dolnego Śląska musi się dopiero ukształtować. Ze względu na zmiany granic Polski i Niemiec w konsekwencji II wojny światowej, na Dolny Śląsk przybyli głównie wysiedleńcy z dawnych województw: lwowskiego (blisko 60%), stanisławowskiego, tarnopolskiego, warszawskiego (ok. 15%) i łódzkiego. W efekcie powstała swoista „mieszkanka” kultur i zwyczajów, ze sporym akcentem na tradycje i „zbiorową pamięć” związaną ze Lwowem. Tworzenie się tożsamości dolnośląskiej to efekt zaledwie ostatnich 10 lat, do czego przyczyniła się reforma administracyjna z roku 1999 (powstanie jednego województwa dolnośląskiego w miejsce czterech mniejszych) oraz - paradoksalnie – powódź z roku 1997, która wyzwoliła poczucie „wspólnoty losów”.

W niemieckiej części regionu problem tożsamości regionalnej praktycznie nie istnieje; z wyjątkiem ludzi młodych, większość osób uznaje się w pierwszej kolejności za mieszkańców mniejszych podregionów, jak np. Szwajcarii Saksońskiej czy Oberland. W ostatnich latach daje się zauważyć także krystalizowanie się **tożsamości poszczególnych regionów** Dolnego Śląska: „Cała Polska w cieniu Śląska” (zawołanie wrocławskich kibiców koszykówki), „Wrocław moim miastem”, „Ziemia Kłodzka – turystyczne hrabstwo Sudetów” czy tworząca się identyfikacja Karkonoszy wraz z Kotliną Jeleniogórską. Dotyczy to także obszaru powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego, których mieszkańcy coraz częściej uznają się raczej za mieszkańców Górnych Łużyc, niż Dolnego Śląska. Wyraz tego można znaleźć w nazwach prywatyzowanych lub przekształcanych podmiotów (Łużyckie Kopalnie Bazaltu, Centrum Łużyckie, Centrum Utylizacji Odpadów Gmin Łużyckich, gazeta „Nowe Łużyce” itd.), ale także w publikacjach (np. „Polskie Górne Łużyce” Waldemara Beny, które spotkały się z niebywałym zainteresowaniem czytelników) oraz w działaniach społecznych i edukacyjnych (np. konkurs dla uczniów „Piękna nasza ziemia łużycka”, Stowarzyszenie i Klub Debatancki „Pro Lusatia”). „Łużyckimi” nazywane są także domy przysłupowo-zrębowe. Zabudowa ta jest więc wprost utożsamiana z Górnymi Łużycami. Hasło-projekt przewodni „Kraina Domów Przysłupowych” odnajdzie więc spory oddźwięk i zainteresowanie wśród mieszkańców obu powiatów biorących udział w Projekcie.

Jakkolwiek stale wzrasta poczucie związku z regionem, wiele osób decyduje się go opuścić. Przyczyna opuszczania regionu przez ludzi głównie młodych jest jednak natury ekonomicznej (edukacja i poszukiwanie pracy).

Ze względu na wciąż żywe na Dolnym Śląsku tradycje Lwowa i Galicji jako środowiska przez wieki zamieszkanego i tworzonego przez przedstawicieli wielu nacji (Polaków, Ukraińców, Żydów, Rosjan, Niemców, Ormian, Czechów, Tatarów) i religii oraz z powodu zamieszkiwania w regionie osób wywodzących się różnych części Polski, ludność wschodnich Górnych Łużyc charakteryzuje się dużą otwartością i brakiem barier wobec współpracy i inicjatyw międzynarodowych. Znajduje to swój wyraz także w życiu codziennym (wyjazdach rekreacyjnych i handlowych do Saksonii i północnych Czech, duża gotowość uczenia się języków obcych) oraz inicjatywach społeczno-kulturalnych.

Wzajemna komunikacja i **zbliżenie ponad granicami** łatwiej jednak dokonują się na płaszczyźnie stowarzyszeń, organizacji pozarządowych czy aktywności osobistej, niż na gruncie politycznym i samorządowym. W dalszym ciągu intensywną współpracę transgraniczną utrudnia niekiedy istniejąca bariera językowa, brak wiedzy i zainteresowania oraz obawy wobec sąsiadów. Proces rozwoju „Krainy Domów Przysłupowych” – jako trójstronna inicjatywa wspierająca współpracę i komunikację – powinien więc wykorzystać i wspierać działania ERN oraz EREL na wszystkich płaszczyznach i w ten sposób stworzyć szansę stworzenia nowej jakości współistnienia i współdziałania w regionie.

2.2.4 Przewidywalne kierunki rozwoju

Saksoński Urząd Statystyczny przewiduje **spadek liczby ludności** wskutek długotrwałego, ujemnego przyrostu naturalnego oraz migracji. Według prognoz Urzędu, trzy powiaty niemieckie, podobnie jak całe wschodnie Niemcy, do roku 2020 stracą dalsze 20% swojej populacji. Liczba osób starszych w społeczeństwie będzie się powiększać. Po polskiej stronie można spodziewać się podobnych tendencji, ale o mniejszej dynamice.

Konsekwencje zmian demograficznych dla gospodarki i rynku pracy, jak również popytu i obciążenia infrastruktury społecznej, a także struktury osadniczej, są jeszcze trudne do określenia. Dostosowanie się obszarów wiejskich do nowej sytuacji będzie więc odgrywać rolę priorytetową, zaś konieczne zmiany w infrastrukturze i systemie świadczeń socjalnych wymagają jeszcze dalszej analizy.

Osoby wyjeżdżające z polskiej części obszaru objętego Projektem w celach **zarobkowych oraz edukacyjnych** można uznać za grupę bardziej aktywną, zorientowaną na podwyższanie swoich kwalifikacji, a także na poszukiwanie luk w rynkach pracy krajów docelowych oraz na pokonywanie bariery językowej. W efekcie opisanych powyżej tendencji, wśród mieszkańców regionu zaczyna przeważać ludność starsza, mniej wykształcona oraz mniej aktywna w tworzeniu miejsc pracy oraz inicjatyw społecznych. W przypadku utrzymania się takiej tendencji, istnieją małe szanse na zaistnienie w regionie innowacyjnego przemysłu czy innych atrakcyjnych form działalności gospodarczej.

2.3 Struktura gospodarcza i rynek pracy

2.3.1 Potencjał i struktura gospodarcza

Różnice w ekonomicznym rozwoju między niemieckimi i polskimi obszarami pokazuje porównanie produktu krajowego brutto. W województwie dolnośląskim w roku 1999 wynosił on jedną piątą produktu krajowego brutto Saksonii. Stopa wzrostu w południowo-zachodniej Polsce w latach 1999-2002 wyniosła 20 %, co świadczy o ożywieniu gospodarczym, którego ośrodki znajdują się jednak poza obszarem przygranicznym (Wrocław, Zagłębie Miedziowe, Jelenia Góra, rejon Świdnicy i Wałbrzycha). W tym samym przedziale czasu zanotowano lekki spadek w rozwoju gospodarczym strony niemieckiej (-1,9% w całej Republice Federalnej, dla porównania: +3,4% dla Saksonii).

Wzrost wydajności oraz jego dynamikę odzwierciedla wyraźniej produkt krajowy brutto *per capita*. Nieproporcjonalny przyrost o 1,2% w latach 1999-2002 w porównaniu do wzrostu o 6,1% w skali całej Saksonii świadczy o **słabości ekonomicznej** czy też **braku dziedzin szybko rozwijających się** na niemieckim obszarze przygranicznym. Dla Dolnego Śląska przyrost PKB osiągnął 20% i wyniósł w roku 2002 około 5.300 € (21.260 złotych) na mieszkańca, co stanowi jedną trzecią saksońskiej kwoty.

Największe znaczenie w gospodarce „Krainy Domów Przemysłowych” ma branża usługowa z 63% zatrudnionych. W porównaniu do całych obszarów Saksonii i Dolnego Śląska dużą rolę odgrywa przemysł oraz rolnictwo. Obszar projektu charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem (patrz tabela 8).

Tabela 6: Zatrudnieni wg branż 2002 w %

Powiat (cały)	Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	Przemysł	Usługi
Löbau-Zittau	3,6	29,5	66,9
Bautzen	3,0	32,5	64,5
Sächsische Schweiz	4,4	30,8	64,9
Suma obszaru D	3,6	31,1	65,4
Luban	2,0	39,3	58,6
Zgorzelec	1,4	54,9	43,7
Suma obszaru PL	1,5	51,0	47,8
Cały obszar	3,3	34,3	62,6
Porównanie Saksonia	2,6	29,0	68,4
Porównanie Dolny Śląsk	0,4	26,7	72,9

Źródło: Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz, 2004.; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.

W polskiej części, szczególnie w powiecie zgorzeleckim, do najważniejszych pracodawców należy **przemysł**. Wiodącą rolę w strukturze gospodarczej obu powiatów odgrywa **kompleks energetyczny** w Bogatyni (Kopalnia Węgla Brunatnego oraz Elektrownia „Turów”), będący jednym z największych tego typu przedsiębiorstw w Polsce. Oba zakłady zatrudniają łącznie blisko 8 tysięcy osób (dla porównania: ogółem w przemyśle w powiecie zgorzeleckim pracuje 12,5 tysięcy osób, zaś w lubańskim – 3.191 osób). Z tego względu można mówić o „**monostrukturze gospodarczej**” w regionie.

Przemysł wydobywczy odgrywa także znaczną rolę w rejonie Lubania (Łużyckie Kopalnie Bazaltu) oraz Węglińca (kopalnie odkrywkowe kaolinu i glinek ceramicznych na potrzeby wytwórni porcelany w Bolesławcu i Parowej).

W ostatnich latach na terenie przygranicznym rozwinął się sektor świadczenia usług zorientowany szczególnie na klientów niemieckich.

Po niemieckiej stronie mimo drastycznych redukcji personalnych około 31% zatrudnionych jest jeszcze w przemyśle. Równocześnie wyraźny rozwój dokonał się w **sektorze usług**.

Biorąc pod uwagę zatrudnienie i dochody w **rolnictwie**, według danych statystycznych odgrywa ono raczej marginalną rolę w regionie, przy czym po stronie niemieckiej – nieco większą. Nie uwzględniono w nich jednak wysokiego udziału rolników zajmujących się rolnictwem jako dodatkowym źródłem utrzymania, szczególnie po stronie polskiej. Wyłącznie z rolnictwa utrzymuje się po polskiej stronie zaledwie 213 gospodarstw domowych.

2.3.2 Rolnictwo

Mimo niewielkiego znaczenia gospodarczego w regionie, rolnictwo jest **największym użytkownikiem terenów**, a także posiada duże znaczenie społeczne. Na obszarze niemieckim i polskim blisko 50% gruntów użytkowanych jest rolniczo (powiaty: Luban i Löbau-Zittau - około 65%). Obok produkcji żywności, w dużej mierze współtworzy ono także lokalny krajobraz kulturowy. Zwłaszcza na obszarach słabo zaludnionych, rolnictwo odgrywa **istotną rolę w strukturze dochodów ludności** oraz stanowi ważny **element identyfikacji** z regionem.

Po niemieckiej stronie na prawie 71 tysiącach hektarów gruntów rolnych funkcjonuje około 710 gospodarstw, natomiast po polskiej na 63 tysiącach ha - 9000 gospodarstw. O ile liczba gospodarstw rolnych po niemieckiej stronie w ostatnich latach zmalała, to po stronie

polskiej - nastąpił ich lekki wzrost przy jednoczesnym zmniejszeniu się powierzchni gruntów użytkowanych rolniczo. Udział **pól uprawnych** w ogólnej powierzchni użytków rolnych stanowi największą część (70% w niemieckiej części regionu i 64% w polskiej).

42% gospodarstw niemieckich uprawia pola o powierzchni do 10 ha, 21% - do 100 ha. Po stronie polskiej **struktura użytków rolnych** jest dość **rozdrobniona**. 50% gospodarstw rolnych uprawia pola o powierzchni mniejszej niż 1 ha i tylko 1% - większe niż 50 ha.

Tylko nieliczne spośród dużych gospodarstw (większych niż 1000 ha) po niemieckiej stronie należy do osób prawnych, które wywodzą się z byłych gospodarstw państwowych (tak zwanych LPG). Większość gospodarstw po obu stronach granicy stanowią **gospodarstwa rodzinne**, które zajmują się rolnictwem **dotatkowo**, obok stałego etatu. Po polskiej stronie 60% pól uprawnych należy do gospodarstw rodzinnych (dla porównania: na całym Dolnym Śląsku odsetek ten wynosi 75 %, zaś w całej Polsce - 87 %).

Struktura upraw po niemieckiej stronie uległa w ostatnich latach pewnym zmianom. Nastąpił wzrost obszarów zasiewu zboża przy lekkim spadku zasiewu roślin paszowych. W coraz większym stopniu dotychczasowe nieużytki przeznaczane są pod uprawę rzepaku jako surowca odnawialnego (w Niemczech istnieje coraz większe zainteresowanie produkcją paliwa samochodowego właśnie z rzepaku). Najważniejszą rolę odgrywają uprawy zboża i kukurydzy, natomiast rośliny okopowe pełnią w uprawach rolę drugorzędną.

Większość powierzchni zasiewów (około 70%) w powiecie lubańskim zajmują zboża. Nastąpił wyraźny wzrost powierzchni zasiewu kukurydzy na ziarno (z 5 ha w 1999 roku do 1064 ha w 2001) oraz gryki (z 205 ha w 1999 roku do 655 ha w 2000 roku). Ugory stanowiły w 2000 r. 10% użytków rolnych (1885 ha), zaś w 2003 r. już 18% (4943 ha). Podobnie wygląda sytuacja w powiecie zgorzeleckim. Od roku 1998 część słomy wykasanej na polach wykorzystywana jest do **produkcji energii cieplnej** przez Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Lubaniu – w ten sposób powstaje 40% energii cieplnej wykorzystywanej przez miasto. PEC Lubania jest pierwszym na Dolnym Śląsku i jednym z pierwszych w Polsce przedsiębiorstw, które wykorzystuje słomę jako surowiec energetyczny. W roku 2004 opalane słomą kotły w dwóch ciepłowniach miejskich dysponowały łącznie mocą 8 MW. Kotłownie oprócz produkcji ciepła pełnią także z powodzeniem funkcję dydaktyczną i promocyjną.

Ekologiczna uprawa roli w niemieckiej części regionu w porównaniu z całą Saksonią jest raczej słabo rozwinięta, jednak po przypadkach BSE i pryszczycy społeczeństwo bardziej świadomie podchodzi do problemu zdrowej żywności i ekologii. Do roku 2009 udział użytków uprawianych ekologicznie we wschodniej części Saksonii ma wzrosnąć z aktualnego poziomu 1% do 10%. Również na terenie dolnośląskiego pogranicza rośnie popyt na produkty ekologiczne (zwłaszcza w konfrontacji z nienajlepszymi jakościowo, całorocznymi warzywami sprowadzonymi z południa Europy); wzrasta także gotowość przedstawienia własnego gospodarstwa na produkcję ekologiczną. Według badań przeprowadzonych w roku 2003 wśród rolników przez Forum Samorządowe „Pogranicze” aż 59% ankietowanych jest gotowa do podjęcia takiego kroku pod warunkiem możliwości korzystania z fachowego doradztwa. W ostatnich latach - zwłaszcza na terenie podgórskim, gdzie produkcja rolnicza nie posiada wysokiego wskaźnika opłacalności - daje się zauważyć wzrastające zainteresowanie rolnictwem ekologicznym, które zazwyczaj wiąże się z działalnością agroturystyczną. Obecnie na terenie powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego istnieje 10 ekologicznych gospodarstw agroturystycznych, mogących używać wspólnego logo „Ekologiczne Produkty Dolnośląskiej Ziemi”; kolejni rolnicy zgłaszają chęć przystąpienia do kooperacji – dotyczy to zwłaszcza gospodarstw ekologicznych z rejonu Leśnej i Świeradowa-Zdroju, a więc obszaru o dużym potencjale turystycznym.

Obok zbytu produktów rolnych na giełdach rolno-spożywczych czy w zakładach przetwórczych, dużą rolę ma **sprzedaż bezpośrednia**, szczególnie w przypadku produktów ekologicznych; po stronie niemieckiej udział ten szacuje się na 5-10%. Najczęściej produkty te sprzedawane są na targach w miastach i w większych miejscowościach czy na festynach i jarmarkach przygotowanych indywidualnie przez producentów. W niemieckiej części regionu istnieje ponad 15 takich bezpośrednich punktów sprzedaży, które posługują się znakiem jakości „Jakość – bezpośrednio od producenta” (*Qualität – direkt vom Hof*). W Lubaniu,

Zgorzelcu, Sieniawce i praktycznie w każdej większej miejscowości mają miejsce codzienne targi spożywcze. Wielu rolników (także niemieckich) rozwozi swoje produkty bezpośrednio do klientów. Nie ma natomiast na terenie przygranicznym dużych giełd z różnorodną paletą produktów regionalnych (najbliższe działają we Wrocławiu i pod Dreznem). Tworzony obecnie projekt „Witryna rolnictwa” z Sohland nad Szprewą ma się zajmować przede wszystkim wykorzystaniem możliwości organizacji targów produktów z pogranicza niemiecko-czeskiego.

Zmiana sytuacji gospodarczej na obszarach wiejskich prowadzi do sytuacji, w której rolnicy zmuszeni są do szukania dodatkowej **pracy poza rolnictwem** w celu stabilizacji swoich dochodów oraz zapewnienia dostępu do usług i infrastruktury na terenach wiejskich. Generalnie rzecz biorąc, możliwości te nie są wykorzystywane w stopniu wystarczającym. W dalszym ciągu istnieje bowiem zapotrzebowanie na odnawialne paliwa roślinne, bezpośrednią sprzedaż produktów rolnych, agroturystykę i targi w formie festynów ludowych. Najłatwiej zwolenników pozyskuje agroturystyka, która rozwija się szczególnie w południowej części Pogórza Izerskiego.

2.3.3 Przemysł i rzemiosło

Obszar przygraniczny jest regionem tradycyjnie związanym z rzemiosłem i przemysłem, gdzie mimo zmian strukturalnych szczególnie po stronie niemieckiej zachowało się oraz powstało względnie dużo nowych zakładów **różnorodnych branż**. Budowa maszyn, obróbka metalu, jak również przemysł tekstylny, produkcja tworzyw sztucznych oraz artykułów spożywczych należą do ważnych gałęzi gospodarki z dużym potencjałem innowacyjnym i możliwościami rozwoju. Szybko rozwijają się również inne przedsiębiorstwa branży energetycznej oraz ochrony środowiska, które to - podobnie jak zakłady związane z techniką mikrofalową, energią odnawialną czy branżą informatyczną i telekomunikacyjną - posiadają niezwykle duży potencjał do dalszego rozwoju.

W strukturze gospodarczej polskiej części regionu w dalszym ciągu da się zauważyć wyraźną monostrukturę z wiodącą rolą **kompleksu energetycznego w Bogatyni**. Pewną rolę odgrywa też przemysł maszynowy i obróbka metali (Lubań, Zgorzelec, Leśna). Po przekształceniach ustrojowych lat 1989-90 oraz otwarciu rynku polskiego na produkty spoza Europy, załamaniu uległ przemysł lekki (tekstylny), który wcześniej stanowił podstawę gospodarki regionu podsudeckiego. Obecnie najważniejszym tego typu zakładem w polskiej części Górnych Łużyc są Zakłady Przemysłu Jedwabniczego „Dolwis” S.A. w Leśnej, zatrudniające 200 pracowników. Nadal brakuje większych inwestycji zewnętrznych, choć duże nadzieje w tym względzie wiązane są z budowaną autostradą A4 i podstrefami Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSE) w Godziszowie oraz w Lubaniu.

Dla struktury gospodarczej charakterystyczne są **małe i średnie zakłady**. Po obu stronach granicy przeważają zakłady zatrudniające do 20 osób, zwłaszcza zakłady rzemieślnicze. Takie struktury nie wpływają na otwarcie się na nowe rynki, przede wszystkim na sąsiednie kraje. Stąd bardzo mało zakładów angażuje się we współpracę międzynarodową, dlatego też tak **niski jest wskaźnik eksportu** (6% przedsiębiorstw po stronie niemieckiej). Nadzieją na ożywienie handlu zagranicznego jest na pewno utworzenie sieci kooperacji przedsiębiorstw w regionie przygranicznym.

2.3.4 Innowacje i praca badawcza

O kompetencjach innowacyjnych regionu decydują przedsiębiorstwa, które aktywnie angażują się w badania i rozwój naukowy. Po stronie niemieckiej około 30% zakładów dysponuje własnym działem badań i rozwoju. Największą **przeszkodą** prowadzenia **działalności innowacyjnej** dla przedsiębiorstw jest słaba kondycja finansowa, co wpływa na strukturę gospodarczą tychże zakładów. Mimo iż rozwój nowych produktów i metod dokonuje się najszybciej właśnie w małych zakładach, to dzięki niskiemu kapitałowi wewnętrznemu oraz wysokiemu ryzyku inwestowania w badania naukowe, niewiele przedsiębiorstw może pozwolić sobie na własny dział badawczy. Aktywne w tej dziedzinie przedsiębiorstwa kooperują z prywatnymi firmami świadczącymi usługi badawcze, jak również z uniwersytetami i szkołami wyższymi w regionie (Wyższa Szkoła Zittau/Görlitz, Międzynarodowy Instytut Gospodarki IHI w Żytawie, Państwowa Akademia Kształcenia SSA w Budziszynie) czy w okolicy (Drezno, Senftenberg). Obecność instytucji naukowych wspierających rozwój gospodarczy i innowacyjny takich jak Izba Handlowa, Cech Rzemiosł, Centrum Technologii i Przemysłu itp. uzupełniają **potencjał innowacyjny**.

W polskiej części obszaru objętego Projektem brakuje zakładów branż innowacyjnych, takich jak przemysł elektrotechniczny i motoryzacyjny, czy też usługi finansowe i doradcze, które na Dolnym Śląsku koncentrują się głównie w rejonie Wrocławia, Legnicy, a ostatnio także Wałbrzycha-Świdnicy. Jednakże wiele podmiotów koncentruje się na inwestycjach mających na celu poprawę jakości i ochronę środowiska: Elektrownia „Turów” w Bogatyni, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej oraz Centrum Utylizacji Odpadów Gmin Łużyckich w Lubaniu wykorzystały w tym względzie **najnowsze technologie**. Nowe zakłady branż innowacyjnych powstaną w najbliższym czasie na terenie podstref KSSE (drukarnia koncernu prasowego „Bauer” i huta szkła samochodowego „Pilckington” w Godziszowie oraz oddział jednej z polskich firm farmaceutycznych w Lubaniu).

Aby odpowiednio wykorzystać innowacyjny potencjał regionu - również poza obszar „Krainy Domów Przemysłowych” - powinien on być efektywniej wykorzystywany w rozwoju i poprawie konkurencyjności gospodarki regionalnej oraz w pokonywaniu istniejących przeszkód poprzez większy nacisk na wybrane obszary gospodarki (jak to zostało powyżej opisane). Dlatego konieczna jest intensywniejsza współpraca transgraniczna regionalnych instytucji naukowych i przedsiębiorstw. **Regionalną strategię wdrażania inwestycji** jako podstawę takiej inicjatywy jest przygotowywana w ramach projektu „**Innowacje na styku trzech granic**” (odpowiedzialny: TGZ Bautzen), którego efektem będą dalsze konkretne działania. Równoległe do tego projektu zainicjowany został projekt kooperacji regionalnej „**3-CIP: Three Countries Innovation Push**” (Lead Partner IAS) mający na celu wyłonienie oraz pogłębienie istniejących i nowych obszarów kompetencji gospodarczej pogranicza. Od roku 2003 pod patronatem Euroregionu „Nysa” przyznawana jest trójnarodowa nagroda za innowacje. Corocznie nagradzane są firmy z regionu za rozwój i realizację nowych produktów oraz technologii, jak również ponadgraniczne kooperacje mające na celu zabezpieczenie i stworzenie nowych miejsc pracy.

2.3.5 Sieci współpracy

W ostatnich latach po niemieckiej stronie w celu wzmocnienia konkurencyjności małych i średnich podmiotów gospodarczych wykształciły się **sieci wiążące przedsiębiorstwa branż przyszłościowych**. Dzięki takim kooperacjom wiele małych firm ma możliwość zdobycia wspólnymi siłami mocnej pozycji na rynku. Do takich branżowych sieci wiążących firmy należą między innymi „Team 22” (kooperacja firm zajmujących się budową maszyn i obróbką metali), „Noa” (sieć innowacyjnej techniki powierzchniowej i sieci podziemnych), „Sieć technologii mikrofalowych” (*Netzwerk Mikrowellentechnologie*), „Górnołużycka technika tworzyw sztucznych” (*Oberlausitzer Kunststofftechnik*), „Konsorcjum

innowacyjnych firm tekstylnych *Lużyce*” (*Innovationsverbund Textil Lausitz*) czy „Sieć INR” (regionalna infrastruktura dla surowców odnawialnych). Współpraca ta dotyczy wspólnego zakupu surowców (a tym samym osiągnięcia korzystnych cen zakupu), serwisu i zbytu, wspólnych badań naukowych oraz wspólnych prezentacji i udziału w targach. Wiele sieci kooperacyjnych ma na celu pogłębienie już istniejących oraz nawiązywanie nowych kontaktów z przedsiębiorstwami czeskimi i polskimi.

Wśród przedsiębiorców w polskiej części regionu (podobnie jak w całym kraju) istnieje ograniczona gotowość do zawierania spółek, spółdzielni i ścisłej kooperacji. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w negatywnych doświadczeniach z uspołecznioną, wspólną formą gospodarowania w okresie komunizmu. Przedsiębiorcy, ale także rzemieślnicy i rolnicy, bardzo cenią sobie niezależność i indywidualny sposób podejmowania decyzji, przez co istniejące organizacje skupiające osoby aktywne gospodarczo, nie odgrywają większej roli w kreowaniu sytuacji ekonomicznej w regionie. **Przedsiębiorcy z pogranicza** coraz chętniej, choć nie bez obaw, **decydują się** na coraz ściślejszą **współpracę** z podmiotami zagranicznymi. Od końca 1998 r do czerwca 2003 r. w powiecie lubańskim nastąpił wzrost liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego z 57 do 80. Oznacza to wzrost o 40%. Jednakże taka forma kooperacji musi jeszcze zdobyć zaufanie firm - co w przypadku głównie małych podmiotów rodzimych, dysponujących skromnym kapitałem w porównaniu z partnerami zagranicznymi – nie jest zadaniem łatwym: z powodów o których wspomniano powyżej. I tak **Izba Gospodarczo-Handlowa (IHK)** oferuje w swoich oddziałach w Görlitz, Żytawie, Dreźnie, Wrocławiu, Libercu i Dečinie porady mającą na celu wsparcie przedsiębiorców. Aktywne na tym polu są również **regionalne zrzeszenia i stowarzyszenia** gospodarcze do których m.in należą: Inicjatywa Gospodarcza (WIN) Sächsische Schweiz e. V., Ogólny Związek Przedsiębiorców (AUV) Zittau i Okolic e. V. czy Związek Federalny Średnich Przedsiębiorstw (BVMW) Oberlausitz. Firmy zamierzające rozpocząć kooperację mogą zwrócić się do innych istniejących już **organizacji** mających na celu **wspomaganie współpracy gospodarczej** w regionie przez prowadzenie odpowiedniej bazy danych, organizację spotkań przedsiębiorców różnych branż, pomoc w uzyskiwaniu kredytów oraz – od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej – pozyskiwaniu środków pomocowych dla firm. Największe z tych organizacji to: Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Euroregionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Jeleniej Górze, Powiatowe Centrum Doradztwa Gospodarczego ze Zgorzelca, istniejące od blisko 60 lat Cechy Rzemiosł Różnych w Lubaniu i Zgorzelcu, Kółka Rolnicze czy Dolnośląska Izba Rolnicza we Wrocławiu. Podobne działania (głównie jako ośrodek prezentacji firm z Górnych Łużyc) zamierza prowadzić otwarte dnia 16 grudnia 2004 Centrum Łużyckie w Lubaniu.

2.3.6 Turystyka

„Kraina Domów Przemysłowych” dzięki swojej różnorodności kulturowej i krajobrazowej jest **bardzo atrakcyjna dla turystów**. Szwajcaria Saksońska, Góry Łużyckie, Żytawskie i Izerskie są **regionami o dużej tradycji turystycznej** z istniejącą infrastrukturą. Stale wzrasta liczba gości oraz miejsc noclegowych: obecnie średni czas pobytu wynosi 3 dni, a obłożenie miejsc noclegowych w skali roku wynosi średnio 30%. **Turystyka jako „przekrojowa” gałąź gospodarki** tworząca nowe miejsca pracy jest ważna nie tylko dla typowych branż jak hotelarstwo, gastronomia czy rekreacja, ale również np. dla firm zaopatrzeniowych czy remontowo-budowlanych. Jest więc ona niezwykle ważnym elementem na mapie gospodarczej regionu. **Uzdrowiska** Oybin, Bad Schandau, Gohrisch, Łazné Libverda i Świeradów-Zdrój wraz ze swoją ofertą leczniczą i odnowy biologicznej posiadają już wyrobioną markę.

Region polskich Górnych Łużyc pomimo dużej atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej nie stanowi dotąd obszaru koncentracji ruchu turystycznego. Związane jest to głównie z niewystarczającą promocją w ostatnich dziesięcioleciach, długoletnią koncentracją przemysłu

uciażliwego dla otoczenia (przemysł wydobywczy, kamieniołomy) i niedoinwestowaną bazą turystyczną. W wielu miejscach, mogących funkcjonować jako atrakcje turystyczne brakuje infrastruktury okołoturystycznej w postaci np. publicznych toalet, miejsc parkingowych (zwłaszcza dla autokarów) czy zaplecza gastronomicznego.

Głównym centrum turystycznym regionu, przeżywającym w ostatnich latach prawdziwy rozkwit, jest **Świeradów-Zdrój**, w którym na kolejnych turnusach przebywa 800-1500 kuracjuszy, głównie ze wschodnich i północnych krajów związkowych Republiki Federalnej Niemiec. W efekcie zmodernizowana została niemal całkowicie baza noclegowa uzdrowiska, realizowane są inwestycje zmierzające ku poprawie stanu środowiska naturalnego, ale także daje to asumpt do rozwoju rozmaitych usług w samym mieście, ale i jego sąsiedztwie. Doświadczenia Świeradowa-Zdroju przekonują kolejne gminy i poszczególne osoby do **zainteresowania się turystyką**. Dotyczy to obecnie głównie południowej części gminy Leśna i całego rejonu przełomu Kwisy, wraz z oboma jeziorami zaporowymi (Leśniańskim i Żłotnickim), zamkiem Czocha oraz ruinami średniowiecznych zamków: Świecie i Rajsko. Należy przewidywać, że właśnie ten rejon stanie się **głównym obszarem turystycznym Górnych Łużyc**.

Innymi **centrami ruchu turystycznego** mają **szansę** stać się:

- Lubań z odbudowaną i remontowaną starówką, a także kompleksem parkowo-rekreacyjnym na Kamiennej Górze;
- punkty koncentracji architektury przysłupowo-zrębowej w rejonie Bogatyni i Sulikowa;
- główny obszar leśny regionu, czyli Bory Dolnośląskie;
- remontowany właśnie zespół pałacowy w Radomierzycach, który posiada atuty w postaci dogodnej lokalizacji (bezpośrednio przy polsko-niemieckim przejściu granicznym Radomierzycy-Hagenwerder, zaledwie 10 km na południe od Görlitz/Zgorzelca) oraz doświadczeń podobnego obiektu w Kliczkowie koło Bolesławca.

Ważnym etapem w kreowaniu Górnych Łużyc jako produktu turystycznego będzie kolejna faza **oznakowania atrakcji turystycznych** przez Dolnośląską Organizację Turystyczną przy pomocy znanych w całej Europie biało-brązowych tablic informacyjnych. Dotychczas DOT zrealizował około 500 spośród 2500 zaplanowanych i zaprojektowanych tablic; oznakowane zostały już główne obszary turystyczne województwa, czyli Ziemia Kłodzka oraz Karkonosze z Kotliną Jeleniogórska, obecnie trwa znakowanie atrakcji Sudetów Środkowych.

W polskiej części obszaru objętego Projektem „Kraina Domów Przysłupowych” nadal przybywa **miejsc noclegowych** o różnym standardzie. Obecnie region w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dysponuje 27 miejscami noclegowymi. W tym względzie powiat lubański (z blisko 40 miejscami noclegowymi na 1000 mieszkańców) na Dolnym Śląsku wyprzedza jedynie powiat kłodzki oraz jeleniogórski. Jest to niewątpliwie przede wszystkim zasługa dynamicznie rozwijającego się uzdrowiska Świeradów-Czerniawa. W ofercie noclegowej regionu wypełnia się luka dla średnio zamożnych turystów, wymagających jednak względnie wysokiej jakości usług. Naprzeciw ich oczekiwaniom wychodzą głównie coraz liczniejsze gospodarstwa agroturystyczne oraz niewielkie prywatne hotele. Dostępność miejsc noclegowych jest jednak nierównomierna i koncentruje się w południowej części regionu. Dość powiedzieć, że w chwili obecnej w Lubaniu nie ma żadnego hotelu.

Na terenie obszaru objętego Projektem istnieje dość gęsta **sieć pieszych i rowerowych szlaków turystycznych**, które można znacznie korzystniej rozbudować i połączyć z podobnymi trasami w Niemczech i w Czechach. Pomysł ten powstał z inicjatywy Euroregionu „Nysa” we współpracy z organizacjami turystycznymi z krajów partnerskich (MGO, DOT, Český Server). Możliwym do połączenia szlakiem jest ponadgraniczny szlak rowerowy „Kraina Domów Przysłupowych” (Neukirsch-Żytawa), który może jeszcze bardziej przybliżyć do siebie cały region. Oznakowanymi międzynarodowymi szlakami turystycznymi w kilku językach są:

- Szlak rowerowy wzdłuż Odry i Nysy Łużyckiej (Bad Muskau–Görlitz–Żytawa–Jablonec n.N.)
- Szlak wokół styku trzech granic (Żytawa–Hartau–Hradec n.N.–Porajów–Żytawa, **ER-1**)
- Międzynarodowy Szlak Rowerowy „Rübezahl-Krkonoš-Liczyrzepa” (Krasna Lipa–Waltersdorf–Żytawa–Bogatynia–Frydlant–Świeradów-Zdrój–Karpacz–Lubawka, **ER-2**)
- Magistrala Rowerowa Drezno–Wrocław (na odcinkach wzdłuż trasy „Saksońskie Miasta” oraz szlaku euroregionalnego **ER-4**: Drezno–Kamenz–Budziszyn–Löbau–Görlitz/Zgorzelec–Lubań–Lwówek Śląski)
- Połączenie Berlin-Praga (w odcinkach wzdłuż Czeskiej Ścieżki: Spreewitz – Budziszyn–Šluknov–Duba, **ER-5**)
- Na szlaku Karkonoskim (Zgorzelec–Leśna–Jelenia Góra, **ER-7**)
- Trasa przygraniczna (Schirgiswalde–Ebersbach–Rozany–Schirgiswalde)
- Z Seiffhennersdorf do Sebnitz przez Rumburk.

Przejścia graniczne dla pieszych i rowerzystów z Polski do Niemiec znajdują się ze względu na naturalną granicę na Nysie Łużyckiej tylko w Görlitz/Zgorzelcu, na Moście Staromiejskim, Ostritz/Krzewinie i Żytawie/Porajowie/Sieniawce. Problem przejść granicznych powinien być rozwiązany także w kwestii szlaków konnych. Od wielu lat zdobywa na znaczeniu także w Polsce tzw. **turystyka w siodło**, brak jednak w tym względzie oznakowanych szlaków konnych z atrakcjami turystycznymi. **Turystyka wodna** jest segmentem, na temat której porozumiano się podczas trójnarodowych spotkań. Dla pierwszego takiego projektu „Szlak wodny Smęda-Witka-Nysa-Bertzdorfer See” prowadzona jest aktualnie koncepcja jego realizacji.

Wiele zabytków w regionie pochodzi z czasów, kiedy był to jednolity obszar polityczny i gospodarczy. Historyczne miasta Związku Sześciu Miast Łużyckich przyciągają uwagę swoją charakterystyczną architekturą, podobnie jak okazałymi pałace, kościoły i klasztory czy parki.

Po obu stronach granicy mimo długoletniego doświadczenia w turystyce i istniejących struktur, **jakość** wielu atrakcji turystycznych i usług okołoturystycznych jest na nieodpowiednim poziomie. Obsługa i zorientowanie na klienta powinny być w znacznie wyższej jakości. Po stronie polskiej istotnym ograniczeniem rozwoju turystyki jest nieco kompromitujący wygląd zewnętrzny miejscowości: pod tym względem Górne Łużyce pozostają w tyle za resztą kraju. **Poprawa estetyki** powinna być obecnie najpilniejszym zadaniem samorządów i mieszkańców w celu wzmocnienia potencjału turystycznego regionu.

2.3.7 Rynek pracy

W całym regionie objętym Projektem odnotowujemy **wysoki poziom bezrobocia**, który wynosi **od 18% do 32%** i pozostaje największym problemem społecznym po obu stronach granicy. W ciągu ostatnich lat po niemieckiej stronie daje się zauważyć ciągły wzrost liczby bezrobotnych, natomiast po polskiej stronie – nieznaczny spadek ich liczby.

Szczególnie wysoką stopę bezrobocia zanotowano wśród osób będących dłużej bez pracy. Ponadto po polskiej stronie jest ona niepokojąca wśród osób poniżej 25 roku życia: co czwarty bezrobotny jest osobą młodą.

Tabela 7: Bezrobotni i stopa bezrobocia 31.12.2003

Powiat (łącznie)	Stopa bezrobocia	Bezrobotni w %		
		Bez pracy ponad rok	Młodszy niż 25 lat	Starszy niż 55 lat
<i>Löbau-Zittau</i>	24,1	50,3	9,4	10,4
<i>Bautzen</i>	20,6	48,6	9,9	8,9
<i>Sächsische Schweiz</i>	18,4	34,6	10,7	10,3
<i>Lubań</i>	31,8	46,8	27,1	3,4
<i>Zgorzelec</i>	24,0	55,1	27,8	3,2
Porównanie Saksonia	18,5	40,4	10,0	10,2
Porównanie Dolny Śląsk	23,8			

Źródło: *Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz 2004; Krajowy Urząd Pracy, 2004, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004.*

Drogami poprawienia sytuacji na rynku pracy są m.in: tworzenie subwencjonowanych nowych miejsc pracy czasowej, przekwalifikowanie i doksztalcanie się, które już znacznie odciążają rynek pracy w Niemczech. Swoistą odpowiedzią na problem bezrobocia w Polsce i w Niemczech jest **wspieranie samozatrudnienia**, czyli tworzenie jednoosobowych firm. W roku 2003 w powiecie lubańskim istniały 4608 podmioty gospodarcze (w tym 3628 firmy jednoosobowe, co stanowi 78,8% wszystkich podmiotów), zaś w zgorzeleckim – 7990 (5848 – 73,2% z nich to osoby fizyczne; przy wzroście od roku 1999 o 880 firm). 10% spośród nich działa w przemyśle, 8,7% w budownictwie (oraz branży remontowej), zaś aż 60% - w usługach.

Mimo wysokiego bezrobocia, w wielu dziedzinach po obu stronach granicy istnieje obecnie **niedobór specjalistów**; w następnych latach problem ten może się jeszcze zaostrzyć. Wynika to przede wszystkim z migracji wykwalifikowanych pracowników, z zaniedbania w ostatnich latach szkolnictwa zawodowego oraz doksztalcania, a także z racji niewysokiego poziomu wynagrodzeń dla miejscowej kadry kierowniczej i specjalistycznej. Brak przykładowych miejsc kształcenia wynika ze strukturalnych problemów przedsiębiorstw, gdzie drobne zakłady nie mogą pozwolić sobie na kształcenie na wysokim poziomie. Deficyt wykwalifikowanej kadry może jednak prowadzić do utraty konkurencyjności zakładów i w konsekwencji - do przyspieszonej redukcji personelu.

W celu zahamowania tego procesu powstały rozmaite inicjatywy. Przykładowo w roku 1999 zawiązano „**Stowarzyszenie Kształcenia Oberland e.V.**” czy istniejące od 2004 „**Stowarzyszenie Kooperacji na rzecz zabezpieczenia fachowców na Górnych Łużycach (KOALA)**”, mające na celu kształcenie i doksztalcanie młodej kadry dla biorących udział we współpracy zakładów i w rezultacie zabezpieczenie wykwalifikowanej kadry w regionie. **Regionalny projekt** „na rzecz wzmocnienia sprawności regionu poprzez odpowiednie wykwalifikowanie młodych ludzi w Saksonii” w ramach spotkań „*Szkoła a gospodarka*” skupia przedstawicieli szkół i firm regionu. Ma on na celu przedstawienie możliwości kształcenia zawodowego, a także określenie oczekiwań ze strony gospodarki od przyszłych pracowników. Wczesna orientacja zawodowa jest w Polsce bardziej ukształtowana, ponieważ polscy pedagodzy dzięki połączeniu nauki z praktyką zawodową nastawiają się bardziej na realia i potrzeby rynku pracy. Wymianą doświadczeń międzynarodowych w tej dziedzinie zajmuje się zainicjowany przez Federalne Ministerstwo Edukacji i Nauki projekt „**Pontes - kształcąca regiony**”. Obecnie trwa tworzenie bazy polskich szkół i centrów edukacyjnych, gotowych przystąpić do tego projektu. Projekt „*Szkoła- gospodarka Euregios*” Fundacji na rzecz Niemieckiej Gospodarki ds kwalifikacji zawodowych i współpracy zainicjowany został również na rzecz współpracy międzynarodowej między przedsiębiorstwami i szkołami ERN mającymi na celu wsparcie przy wyborze zawodu (zwiedzanie przedsiębiorstw, prytktyki, projekty dla uczniów szkół zawodowych).

2.4 Infrastruktura komunikacyjna

Cały obszar objęty Projektem posiada dość dobrze rozbudowaną **sieć dróg**. Do najważniejszych dróg po niemieckiej stronie należą: droga krajowa B96 (Hoyerswerda-Budziszyn-Żytawa), B98 (Bischofswerda-Oppach), B99 (Görlitz-Żytawa), B172 (Drezno-Bad Schandau-Děčín) i B178 (Löbau-Żytawa). Rozbudowa drogi B178 z dojazdem do czeskiej trasy R35 do Pragi ma bardzo istotne znaczenie nie tylko ze względu na zwiększający się ruch kołowy, ale również dla dalszego rozwoju gospodarczego i zespolenia regionu. Polepszy się również do tej pory niewystarczająca dostępność powiatu Löbau-Zittau, dostęp do autostrady **A4 jako ponadregionalnej osi komunikacyjnej**. W przyszłości inwestorzy będą jeszcze w większym stopniu brali pod uwagę dobrze funkcjonującą infrastrukturę komunikacyjną.

Podstawową infrastrukturę komunikacyjną strony polskiej zapewniają następujące drogi publiczne:

- droga krajowa DK 4 (docelowo autostrada A4, planowany termin realizacji: 2007) Zgorzelec-Bolesławiec-Krzyżowa; jest to fragment III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego)
- DK30 Zgorzelec-Lubań-Gryfów Śląski-Jelenia Góra
- droga wojewódzka DW352 Zgorzelec-Bogatynia
- DW 355 Zgorzelec-Zawidów
- DW 357 (Radomierzyce)-Sulików-Lubań-Nowogrodzic-(Bolesławiec)
- DW 365 Lubań-Leśna
- DW 358 Włosień-Leśna-Czerniawa.

W Polsce niemal wszystkie drogi wojewódzkie i powiatowe ze względu na **zły stan techniczny** wymagają jak najszybszych remontów. W ostatnim czasie przebudowany został ciąg dróg Lubań-Leśna-Złoty Potok. Obecnie trwa modernizacja drogi nr 4 i drogi nr 352 na odcinku Żarska Wieś-Zgorzelec (obwodnica)-Radomierzyce, co pozwoli na wyprowadzenie ruchu tranzytowego w kierunku Bogatyni poza miasto Zgorzelec.

Samochodowe **przejścia graniczne** z Niemiec do Czech znajdują się w Schmilka, Sebnitz, Sohland, Neugersdorf i Seifhennersdorf (2), do Polski w Żytawie (2), Hagenwerder, Görlitz i Ludwigsdorf. Dalsze przejścia graniczne planowane są w Großschönau i Żytawie. Z Polski do Czech dostać się można przez przejścia graniczne w Porajowie, Bogatyni, Zawidowie i Czerniawie-Zdroju.

Najważniejszymi **liniami kolejowymi** po niemieckiej stronie są połączenia Drezno-Praga i Drezno-Budziszyn-Görlitz-Żytawa. Linia Budziszyn-Neustadt jako odcinek Saksońskiej Kolei Obwodowej (*Sächsische Semmeringbahn*) została zamknięta w grudniu 2004 ze względu na małą ilość podróźnych. W tym samym czasie zrezygnowano z bezpośrednich połączeń kolejowych między Dreznem a Wrocławiem. Tymczasem międzynarodowe połączenie Drezno-Liberec przez Żytawę odnotowuje wzrost liczby pasażerów nie tylko w sezonie zimowym. Dalsze **połączenia międzynarodowe** to Ebersbach-Rumburk i Żytawa-Varnsdorf. Z dworca w Sebnitz jest możliwość pieszego przejścia do stacji Dolni Poustevna (300m). Szczególną atrakcją jest kolejka wąskotorowa między Zittau i uzdrowiskami Oybin i Jonsdorf.

Po stronie polskiej w dalszym ciągu spada udział transportu kolejowego w przewozie osób oraz towarów. Pociągi pasażerskie na Górnych Łużycach kursują obecnie jedynie na dwóch liniach: Zgorzelec-Węgliniec (fragment międzynarodowej trasy kolejowej E-30 Drezno-Wrocław i III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego) oraz Węgliniec-Lubań-Gryfów-Jelenia Góra, ale ta ostatnia linia (jedyna zelektryfikowana na Górnych Łużycach) obsługiwana jest obecnie (od grudnia 2004) tylko przez dwa składy pociągów dziennie. Pociągi towarowe kursują na liniach: Węgliniec-Horka-Niesky, Lubań-Zgorzelec, Mikułowa-Zawidów-Bogatynia i Görlitz-Żytawa.

Od początku lat '90-tych **nieczynne** pozostają **linie** Lubań-Leśna oraz Gryfów Śląski-Świeradów-Zdrój, których infrastruktura ulega stopniowej degradacji, jak to stało się już w przypadku linii kolejowej Mirsk-Wolimierz. W razie całkowitego ich zlikwidowania, można rozważyć możliwość wykorzystania ich do budowy tras rowerowych, jak stało się to już w przypadku nieczynnej od lat '70-tych XX stulecia linii Lubomierz-Lwówek Śląski.

Podstawowym środkiem komunikacji zbiorowej są **linie autobusowe** PKS. Pomimo wspólnej w całej Polsce nazwy, każde z przedsiębiorstw funkcjonuje jako niezależny podmiot, zazwyczaj w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Na obszarze objętym Projektem są to PKS Lubań oraz PKS Zgorzelec, choć niektóre linie obsługiwane są także przez podobne przedsiębiorstwa z Jeleniej Góry czy Bolesławca. Autobusy PKS docierają praktycznie do każdej miejscowości. Na niektórych, szczególnie popularnych, liniach (np. Lubań-Wrocław, Zgorzelec-Lubań-Jelenia Góra, Zgorzelec-Bogatynia, Lubań-Leśna) kursują dodatkowo minibusy prywatnych przewoźników (8-12 miejsc dla pasażerów). Po niemieckiej stronie przewozem pasażerów zajmuje się **Związki Transportowe** - Verkehrsverbund Oberelbe (VVO) i Verkehrsverbund Oberlausitz-Niederschlesien (ZVON) - których sieć i częstotliwość jazdy w ostatnich latach zostały znacznie ograniczone. Od 1 maja 2004 proponowane są przez ten Związek atrakcyjne międzynarodowe taryfy (np. Bilet Euro-Nysa ZVON).

Najbliższe **lotniska** ruchu regionalnego znajdują się w Budziszynie, Görlitz i Jeleniej Górze, natomiast lotniska międzynarodowe - w Dreźnie i Wrocławiu.

2.5 Infrastruktura kulturalno-socjalna

Infrastruktura socjalna i edukacyjna jest bardzo ważnym komponentem składającym się na **jakość życia mieszkańców** w danym regionie. Przy czym nie jest istotne samo istnienie pojedynczych instytucji, ale połączenie różnych propozycji i własna inicjatywa.

Rozwój demograficzny i gospodarczy regionu wpływa znacznie na dalsze istnienie **instytucji kulturalnych**. Prowadzi to do przerzedzenia ich w terenie i koncentracji instytucji kulturalnych w dużych aglomeracjach miejskich, które stają się coraz mniej osiągalne dla mieszkańców z oddalonych miejscowości. Prowadzi to do wydłużania się dróg do instytucji kulturalnych. Przede wszystkim dla grup takich, jak uczniowie i emeryci, prowadzić to może do intelektualnego obniżenia ich jakości życia.

2.5.1 Edukacja

Po przeprowadzonej w roku 1998 **reformie szkolnictwa**, wprowadzony został w Polsce nowy rodzaj szkół – gimnazja. Większość absolwentów gimnazjów (w powiatach lubańskim i zgorzeleckim 84%) kontynuuje naukę w szkołach ponadgimnazjalnych. Na terenie powiatu lubańskiego działa 5 Zespołów Szkół Ponadgimnazjalnych (3 w Lubaniu oraz po jednym we Włosieniu i Biedzychowicach), do których uczęszcza blisko 2400 uczniów. Na terenie powiatu zgorzeleckiego liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych wynosi blisko 4400, z czego 3700 uczniów w czterech Zespołach Szkół Ponadgimnazjalnych i Zawodowych w Zgorzelcu, zaś pozostali w trzech kompleksach edukacyjnych w Bogatyni. Lubańskie Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza należy do najlepszych szkół średnich województwa dolnośląskiego. Przy zastosowaniu kryterium kontynuowania przez abiturientów studiów na najbardziej renomowanych uczelniach w Polsce (39,4%), liceum zajęło 7 miejsce w województwie, za pięcioma szkołami z Wrocławia i liceum w Lubinie.

Na terenie powiatów niemieckich funkcjonuje **zróznicowany system szkolnictwa** ze szkołami ogólnokształcącymi i zawodowymi jak również tzw. szkoły „wolne”. W roku 2003 było 43 szkół podstawowych, 31 liceów, 11 gimnazjów oraz 23 szkół zawodowych. W

ostatnich pięciu latach cała sieć szkół została zmniejszona stosownie do zmian demograficznych o 30%. Jednak dzięki dopasowaniu do zmian demograficznych i społecznych nie ma problemów w zakresie dostępu do szkolnictwa. Z uwagi na prognozy demograficzne w ciągu następnych lat nastąpi dalszy spadek liczby uczniów i w jego konsekwencji zamknięcia kolejnych szkół oraz **drastyczna restrukturyzacja** całego systemu szkolnictwa.

Szkoły w Hartau, Jonsdorf i Ebersbach (od przyszłego roku szkolnego także w Ostritz) proponują **profil dwujęzyczny** (niemiecko-polski). Nie tylko podczas zajęć, ale również podczas wielu spotkań dzieci i młodzież szkolna z krajów sąsiednich ma możliwość nauki języka kraju sąsiedniego. Uczniowie spotykają się raz w tygodniu na zajęciach w małych grupach mieszanych na przemian raz u siebie, raz u innych. Od 3 lat w Görlitz istnieje niemiecko-polskie przedszkole z obecnie 12 dziećmi polskimi i około 100 niemieckimi.

Ważnymi dla regionu **ośrodkami akademickimi** są: Żytawa, Görlitz, Budziszyn, Rothenburg, Drezno, Jelenia Góra, Legnica, Zielona Góra i Wrocław. W Wyższej Szkole Zittau/Görlitz i Państwowej Akademii Kształcenia w Budziszynie duże znaczenie mają badania stosowane i praktyczne we współpracy z wieloma regionalnymi przedsiębiorstwami. „**Transfer wiedzy z regionu dla regionu**” powinien być bardziej wspierany, niż do tej pory i nie tylko w dziedzinach techniki energetycznej i ekologicznej, budowy maszyn czy ekonomii. Szczególnie w kontekście zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych powinno się wyciągnąć wnioski z zagadnień społecznych oraz turystyki i tym samym wzmocnić powiązane „w regionie dla regionu”. **Międzynarodowe kierunki** dla niemieckich, czeskich i polskich studentów proponowane są w Międzynarodowym Instytucie (IHI) w Żytawie i na tamtejszym Uniwersytecie „Nysa”. Uczelnia ta powstała we współpracy Politechniki w Libercu, Politechniki Wrocławskiej i Wyższej Szkoły Zittau/Görlitz z kierunkiem zarządzanie informacją i komunikacją. Akademickie Centrum Koordynacji (ACC) Euroregionu „Nysa” aktywnie wspomaga trójstronną współpracę organizacyjną, naukową i pedagogiczną szkół wyższych na terenie ERN.

W transgranicznym Centrum Kompetencji „**Pontes - kształcące regiony**” od roku 2003 na terenie ERN ponad 80 regionalnych animatorów pracuje nad rozwojem koncepcji i innowacyjnych projektów transgranicznych na rzecz wsparcia edukacji praktycznej i rozwoju kompetencji osób mieszkających w regionie. Do maja 2007, dokiedy projekt ten jest dotowany, powinny zostać wykształtowane i opracowane koncepcje do zachowania względnie do dalszego rozbudowania kompetencji jako baza dalszego działania.

2.5.2 Służba zdrowia i opieka społeczna

Na obszarze niemieckim znajduje się gęsta sieć instytucji socjalnych dla młodzieży, rodzin, osób starszych i niepełnosprawnych. Oprócz instytucji państwowych i prywatnych także wiele osób indywidualnych poprzez swoje **zaangażowanie** przyczynia się do wypełnienia socjalnej oferty regionu.

Od roku 1998 o 20% zwiększyła się **liczba osób korzystających z pomocy społecznej** w niemieckim regionie przygranicznym. W roku 2003 pomoc tą otrzymało ponad 11500 osób, przy czym odsetek tych osób (26%) najwyższy jest w powiecie Löbau-Żytawa – jest to i tak mniej, niż wynosi średnia dla całej Saksonii (31%). Nastąpił również wzrost liczby **osób starszych korzystających z pomocy społecznej**, co jest spowodowane wydłużającym się wiekiem mieszkańców regionu; osoby te ulokowane są w państwowych i prywatnych domach opieki społecznej w formie dziennej i stacjonarnej. Przez wzrost liczby osób starszych tendencje te będą się w dalszym stopniu pogłębiać.

W polskiej części regionu w ostatnich latach nastąpił wzrost liczby przyznanych świadczeń społecznych i spadek liczby rodzin objętych pomocą. Na terenie powiatu lubańskiego działa 7 gminnych **ośrodków pomocy społecznej**. Do zadań pomocy środowiskowej należy zapobieganie izolacji osób starszych. Pomoc tę realizuje na terenie

Lubania Dom Dziennego Pobytu (przy ul. Mickiewicza), będący jednostką organizacyjną Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Ze względu na brak na terenie powiatu lubańskiego Domów Pomocy Społecznej, najwięcej starszych osób trafia do sąsiednich powiatów: zgorzeleckiego, lwóweckiego i jeleniogórskiego.

Wraz ze spadkiem liczby urodzeń w ostatnich latach doszło do zamknięcia **przedszkoli** w regionie przygranicznym. Jednak w dalszym ciągu w porównaniu ze statystykami ogólnoniemieckimi sytuacja wygląda bardzo dobrze; w Saksonii dla drugiego dziecka jest do dyspozycji miejsce w żłobku i dla każdego dziecka w przedszkolu. Jednak ogólnie sytuacja w regionie przygranicznym - według aktualnego studium Federalnego Ministerstwa ds. Rodziny - jest oceniana jako **nieprzychylna dla rodzin**. Względnie dobrze rozwinięty jest sektor przedszkolny, gdzie wysoka aktywność zawodowa kobiet nie jest w stanie zrekompensować problemów ekonomicznych i socjalnych, zwłaszcza takich jak wysokie bezrobocie wśród młodzieży i brak możliwości kształcenia zawodowego.

Sytuacja w służbie zdrowia po stronie niemieckiej przedstawia się szczególnie problematycznie dla **lekarzy rodzinnych**, których **deficyt** jest coraz większy, jak wykazała analiza przeprowadzona przez Izbę Lekarską. W ciągu następnych paru lat w rejonach wiejskich wielu lekarzy przejdzie na emeryturę, bez perspektywy posiadania „następcy”. Otwiera się tu więc być może możliwość dla lekarzy z polskiej części Górnych Łużyc.

W kraju bowiem **służba zdrowia** znajduje się w bardzo trudnej sytuacji, spowodowanej rozpoczętą w roku 1999 jej **reformą** oraz likwidacją w roku 2003 Regionalnych Kas Chorych. W regionie objętym Projektem szczególnie trudna sytuacja ma miejsce w dawnym Szpitalu Powiatowym w Lubaniu, który po restrukturyzacji w roku 2004 już jako Łużyckie Centrum Medyczne Sp. z o.o. wciąż boryka się ze sporymi trudnościami natury prawno-finansowej (m.in. głośny w Polsce strajk zwolnionych pielęgniarek). Nie koliduje to jednak z funkcjonowaniem szpitala w obecnej formie, którego oddział chirurgiczny i ortopedyczny należy do wiodących na Dolnym Śląsku. W skali całej Polski zauważalna jest tendencja do wprowadzania opłat za kolejne usługi medyczne (niezależnie od istniejącego ubezpieczenia społecznego), co przy coraz lepszej dostępności prywatnych usług medycznych, prowadzi będzie z czasem do rozwoju tych ostatnich kosztem publicznej służby zdrowia.

Tabela 8: Służba zdrowia w regionie orzygranicznym 2003

Powiat (łącznie)	Lekarze na 1000 osób	Szpitalne	Łóżka szpitalne na 1000 mieszk.	Osób na 1 aptekę	Pracownicy służby zdrowia i op. społecznej
<i>Löbau-Zittau</i>	2,2	3	6,8	4.769	
<i>Bautzen</i>	2,2	2	4,6	5.080	
<i>Sächsische Schweiz</i>	2,8	3	6,0	5.944	
<i>Lubań</i>	1,9	2	4,5	5.757	1.083
<i>Zgorzelec</i>	1,6	2	5,1	3.829	1.969
Porównanie Saksonia	3,3	87	6,7	4.597	
Porównanie Dolny Śląsk	2,4	82	6,1	3.724	64.073

Źródło: *Urząd Statystyczny Kraju Związkowego Saksonia w Kamenz 2004.; Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 2004*

2.5.3 Kultura, sport, rekreacja

Godną uwagi jest **różnorodność kulturalna** wraz z ofertą możliwości spędzania wolnego czasu na obszarze objętym Projektem. Oprócz teatrów, kin, bibliotek i muzeów przez cały rok istnieje duża ilość propozycji dla różnych osób w różnym wieku. Stałe propozycje instytucji kultury uzupełniają dodatkowe imprezy i liczne festyny.

Do regionalnych **teatrów** należą: Teatr Gerharta Hauptmanna w Zittau, Teatr Niemiecko-Łużycki w Budziszynie i Teatr „Klinika Lalek” w Wolimierzu koło Leśnej, organizujący liczne spotkania, warsztaty, happeningi, spektakle uliczne i inne działania z różnych obszarów kultury alternatywnej. Wokół charyzmatycznego twórcy Wiktora Wiktorczyka skupiło się artystyczne środowisko Pogórza Izerskiego, zaś w samym Wolimierzu powstała prezentująca ich dokonania „Galeria 58” oraz sklep, gdzie nabyć można przedmioty sztuki użytkowej artystów z regionu.

Interesujący program prezentują również sceny na wolnym powietrzu jak np. w Bischofswerdzie, Oybin czy Sohland. Dostęp do literatury (poza księgarniami) zapewniają liczne **biblioteki** publiczne oraz oddział wrocławskiego Archiwum Państwowego w Lubaniu. **Kina** znajdują się w Bischofswerdzie, Żytawie, Ebersbach, Lubaniu, Bogatyni i Zgorzelcu (tam także wraz z działem DKF „PoZa”). **Zbiory muzealne** prezentowane są w muzeach o przeróżnym profilu na terenie całego obszaru m.in Afrikahaus Sebnitz, Muzeum Adamaszku i Tkanin Frotte w Großschönau, Muzeum Karaska w Seifhennersdorf, Muzeum Serbołużyckie w Budziszynie, Muzeum Misyjne w Herrnhut i Muzeum Regionalne w Lubaniu. Planowane jest także otwarcie Muzeum Łużyckiego w Zgorzelcu. W trakcie prac koncepcyjnych oraz rozmów z podmiotami z regionu w ramach Projektu „Kraina Domów Przemysłowych” pojawił się także pomysł (oraz możliwość) stworzenia w Lubaniu Skansenu Łużyckiego prezentującego głównie architekturę przysłupowo-zrębową. Dla zainteresowanych sztuką swoje zbiory prezentują m.in. **galeria** „Pod Schodami” w Lubaniu, galeria „Ma-Do” w Świeradowie-Zdroju, Oberlausitzer Kunstvereins w Löbau, „Arkadenhof” i „Kunstlade” w Żytawie.

Wspierana jest także **aktywność sportowa** mieszkańców poprzez: szlaki turystyczne dla pieszych i rowerzystów czy kąpieliska otwarte oraz baseny kryte (np. w Bogatyni, Lubaniu, Großschönau, Neustadt) czy jeziora (np. Witka, Leśniańskie, Złotnickie, Olbersdorfer i Berzdorfer See). Również sporty zimowe poprzez bliskość Gór Izerskich i Karkonoszy wraz z narciarskimi trasami biegowymi i zjazdowymi stanowią interesującą ofertę turystyczną. Należy tu wspomnieć także o lodowisku w Jonsdorf. Różne kluby i stowarzyszenia sportowe są aktywne w wielu dziedzinach sportowych również poza granicami regionu. Organizowane są liczne imprezy turystyczne jak m.in. Ogólnopolski Rajd „Lubańska Wiosna”, „Zittauer Gebirgslauf”, „Kälberstein-Cup” (rajd rowerów górskich).

Inne imprezy organizowane są przez regionalne **centra kultury**. Najprężniej działają: Miejski Dom Kultury w Zgorzelcu oraz Miejski Dom Kultury w Lubaniu. Poza cyklicznymi imprezami masowymi do głównych wydarzeń kulturalnych regionu należą:

- Dni Lubania „Lawa”
- Dni Kwitnących Rododendronów w Świeradowie-Zdroju
- Ogólnopolskie Spotkania Amatorskich Teatrów Jednego Aktora OSATJA w Zgorzelcu (czerwiec każdego roku)
- Nadnyskie Spotkania Literackie w Zgorzelcu z udziałem kilkudziesięciu pisarzy i krytyków z Polski, Czech i Niemiec
- Ogólnopolski Festiwal Muzyki Greckiej w Zgorzelcu (od roku 1998, jedyna taka impreza w Polsce)
- Europejskie Spotkania Młodych Muzyków „EuroOrchestries” w Świeradowie-Zdroju
- Międzynarodowe Spotkania z Muzyką Dawną w Świeradowie-Zdroju
- Ogólnopolski Turniej Łgarzy w Bogatyni (zawsze 1 kwietnia).

Poza tym mieszkańcy regionu biorą udział w imprezach współorganizowanych w ramach Euroregionu „Nysa”, jak np. Festiwal Muzyczny „3 Klang – Trójdźwięk” czy wspólne koncerty muzyków Filharmonii Dolnośląskiej w Jeleniej Górze i Neue Lausitzer Philharmonie w Görlitz. Inne **imprezy** to Międzynarodowe Górnośląskie Dni Lniarskie w Pałacu Rammenau, Święty Wełny w Nationalparkhaus w Bad Schandau, historyczny pochód „Eibauer Bierzug” czy Noce Muzyczne „Spectaculum” w Żytawie. Wymianą i **współpracą międzynarodową** zajmują się centra spotkań i liczne stowarzyszenia, aktywne w wielu dziedzinach. Po stronie niemieckiej są one charakterystyczne szczególnie dla wsi, gdzie swoją pracą przyczyniają się do różnicowanego rozwoju kulturalnego na terenach wiejskich.

Nie istnieje dotąd internetowa platforma prezentująca aktualną i międzynarodową ofertę wszystkich imprez odbywających się na styku trzech granic. Euroregion Neiße-Nisa-Nysa jako centralna organizacja kooperacji ponadgranicznych na swojej stronie prezentuje jedynie linki regionów i instytucji do swoich własnych krajów i odpowiednio w ojczystym języku.

2.5.4 Zwyczaje i tradycja

Burzliwa przeszłość całego regionu przygranicznego wniosła nie tylko różnorodność kulturową, ale również niezwykle **bogactwo tradycji i zwyczajów**. Bazują one nie tylko na wydarzeniach historycznych, ale także na przekazach religijnych, niekiedy nawet jeszcze z okresu przedchrześcijańskiego (np. opowieść o figurze bożka Flinsa, które miał zostać ukryty w rejonie Wieczornego Zamku w Górach Izerskich). Najstłynniejszym obyczajem religijnym w niemieckiej części regionu jest konna procesja wielkanocna tzw. „Wielkanocnych jeźdźców” katolickich Łuzyczan. Ponad 1000 odświętnie ubranych jeźdźców przemierza w wielkanocny poranek wokół katolickich centrów Hoyerswerdy, Budziszyna i Kamenz, obwieszczając radosną nowinę o zmartwychwstaniu Jezusa. Szeroko rozpowszechnionym zwyczajem z okresu pogańskiego jest wieczór palenia czarownic 30 kwietnia (Noc Walpurgii), symbolizujący koniec zimy i mający stanowić ochronę przed czarownicami. Tradycyjnymi imprezami są również: pochód zakonników na górze Oybin, historyczny pochód „Eibauer Bierzug”, jarmark „Jakobimarkt” w Neugersdorf oraz „Schiebockrennen” (wyścigi średniowiecznego rodzaju taczki) w Bischofswerda.

Na Dolnym Śląsku (z przyczyn opisanych w punkcie 2.2.3) nie wykształciła się jeszcze obyczajowość i tradycje regionalne; w dalszym ciągu obecne są tradycje ze wschodniej Galicji, zwłaszcza z okolic Lwowa. To samo dotyczy Górnych Łuzyc. Ze względu na położenie w rejonie nadgranicznym, także zwyczaje typowo polskie mogą stać się wkładem dla obrazu zwyczajów i tradycji całego regionu objętego Projektem. Można tu wymienić:

- Zwyczaje bożonarodzeniowe: łamanie się opłatkiem, kolędnicy, nocna Pasterka, domowe wizyty księży z miejscowej parafii (tzw. kolęda)
- Inne zwyczaje związane ze świętami kościelnymi: ozdabianie domów gałązkami na Zielone Świątki, Śmigus-Dyngus, święcenie palm w Niedzielę Palmową, wielkopiątkowa Droga Krzyżowa ulicami miast (od kilku lat organizowana m.in. w Lubaniu), święcenie pokarmów i malowanie pisanek w Wielką Sobotę, procesja na Boże Ciało (od połowy lat '90-tych XX stulecia organizowana jest taka procesja ze Zgorzelca do Görlitz), obchody dnia Wszystkich Świętych
- Topienie Marzanny w pierwszym dniu wiosny, 21 marca – symboliczne zakończenie zimy
- Gminne i parafialne Dożynki na zakończenie sezonu żniwnego (zazwyczaj w drugiej połowie września)
- Wróżby Andrzejkowe (30 listopada), m.in. lanie wosku

Obecnie jesteśmy świadkami rozkwitu zainteresowania historią własnego regionu: przykładem może tu być książka Waldemara Beny „Polskie Górne Łużyce”, której cały nakład został wyprzedany w ciągu niecałych trzech miesięcy. Podobnie dzieje się także z **publikacjami** Janusza Skowrońskiego i innych regionalistów, dotyczącymi historii regionu, a zwłaszcza końcowego okresu II wojny światowej. Większość miast regionu dysponuje także wydawnictwami typu „... na dawnej pocztówce”, dzięki którym mieszkańcy Górnych Łużyc mogą i chcą, poznać dawny obraz i kształt regionu.

2.6 Struktura osadnicza, budownictwo i ochrona zabytków

Charakterystyczną zabudową regionu przygranicznego są **ukształtowane przez wieki osady, historyczne miasta, imponujące pojedyncze budowle** (m.in. obiekty sakralne i obronne), jak również **zabudowa przysłupowa** jako zabytek architektury występujący na dużym obszarze o koncentracji wyjątkowej na skalę europejską. Ich ilość szacowana jest na 20.000, wiele z nich opustoszało, posiadają niewyjaśnione prawa własności pozostaje w fatalnym stanie technicznym. W ramach projektu przewodniego „Zachowanie krajobrazu kulturowego zabudowy przysłupowej“ prowadzone mają być na płaszczyźnie trójnarodowej działania zapobiegające dalszemu ubytkowi tej wartościowej substancji budowlanej. Do koniecznych prac należy skompletowanie dokumentacji budynków, przygotowanie trójnarodowej platformy internetowej oraz realizacja starań w celu wpisu Krainy Domów Przysłupowych na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO.

Na południu obszaru objętego projektem, przeważają osiedla o ścisłej zabudowie, rozciągnięte wzdłuż dróg (tzw. **ulicówki**) i łańcuchówki. Wyraźnie zaznaczone układy staromiejskie (związane z lokacją miejską XII-XIV wieku) posiadają: Budziszyn, Görlitz, Lubań, Leśna, Löbau i Żytawa. W przypadku dalszych miast (Zgorzelec, Zawidów, Pieńsk, Węgliniec) zaznacza się względnie regularny układ powstały w późniejszych stuleciach.

W zabudowie polskiej części Górnych Łużyc przeważają obiekty z wieku XIX i początków XX. Z uwagi na peryferyjne położenie regionu i brak stabilności społecznej, po II wojnie światowej do lat '80-tych XX stulecia nie miała miejsca daleko idąca renowacja substancji architektoniczno-budowlanej. Wyjątek stanowi odbudowane czy raczej zabudowane na nowo po zniszczeniach II wojny światowej centrum Lubania, a także osiedla mieszkaniowe Zgorzelca, Bogatyni, Lubania oraz Leśnej. Są to jednak głównie konstrukcje z tzw. **wielkiej płyty**, które w wielu przypadkach zachwiały harmonię architektoniczną miast.

Lata '90-te ubiegłego stulecia przyniosły ze sobą **nową falę tworzenia tkanki budowlanej**, zarówno w miastach, jak i na wsiach po obu stronach granicy. Po niemieckiej stronie do dyspozycji były wysokie dotacje federalne, krajowe i komunalne, dzięki którym zabudowa zachowała swoją pierwotną formę, jak również w dużym stopniu zostały odrestaurowane centra miast. Ujemny wpływ na wygląd wielu obrzeży miast mają olbrzymie tereny przemysłowe, handlowe i poprzemysłowe. Wzrastający **pustostan** biurowców i budynków mieszkalnych spowodowany wieloma nowowbudowanymi budynkami, migracje i starzenie się ludności mają negatywny wpływ na wygląd wielu miast i zachowanie dziedzictwa budowlano-architektonicznego.

Również w Polsce **renowacje** przybierają na dynamice. W przypadku nowych obiektów daje się zauważyć próby nawiązywania do klasycznych form (stromie dachy dwuspadowe, maksimum 3-4 kondygnacje, forma „ciągów” wzdłuż ulic), co szczególnie powiodło się w przypadku starówki Lubania. Także prywatni inwestorzy domów jednorodzinnych zazwyczaj starają się nawiązywać do okolicznej architektury. Jednak zgodnie z obowiązującym w Polsce planem budowlanym, wielkość, kolor, rodzaj użytych materiałów oraz orientacja budynku są tylko w skromnym stopniu (w porównaniu z analogicznymi przepisami w Niemczech) określane przez gminy w decyzjach o warunkach zabudowy. Obecnie należy położyć większy nacisk na **poprawę wyglądu zewnętrznego i estetyki miejscowości** w regionie, do czego powinny poczuwać się nie tylko gminy, ale przede wszystkim sami mieszkańcy (dbałość o

podwórka i przydomowe ogródki, wykaszanie nieużytków, usunięcie nieużywanych maszyn rolniczych, likwidacja dzikich wysypisk śmieci, odświeżenie fasad budynków itp.). Obecny wygląd zewnętrzny miejscowości na Górnym Łużycach odbiega od tego w innych regionach Polski i często wywiera negatywne wrażenie, zwłaszcza na gościach z zagranicy.

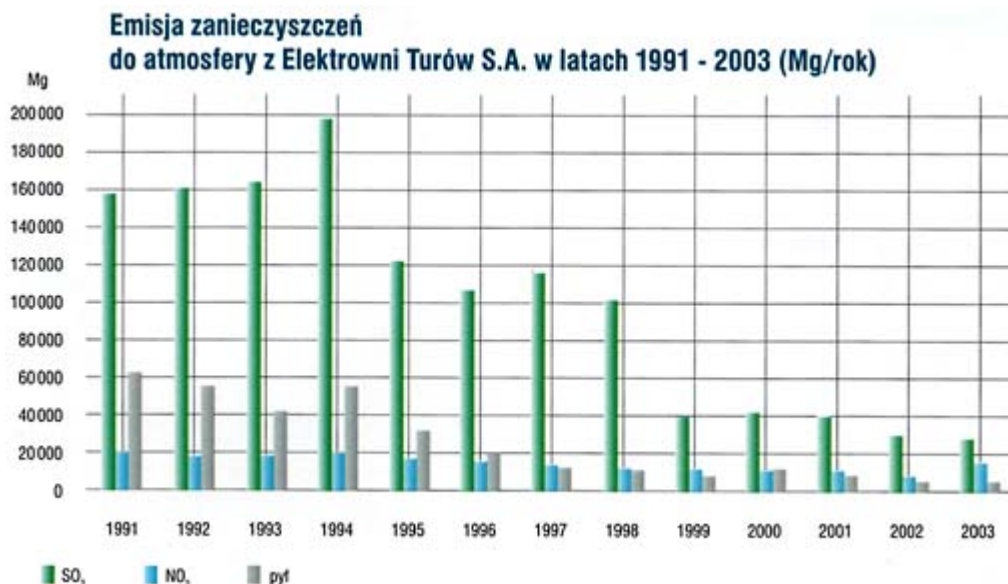
Szczególnie zadowalająco przebiegają prace konserwacyjne w przypadku obiektów sakralnych, choć i tu daje się zauważyć duże zróżnicowanie, uzależnione od aktywności poszczególnych parafii. W ostatnim czasie na uwagę zasługuje renowacja zespołu staromiejskiego w Lubaniu (adaptacja Domu pod Okrętem na siedzibę Urzędu Skarbowego, przywrócenie Baszty Brackiej na potrzeby ruchu turystycznego, planowana na rok 2005 renowacja fasady Ratusza, odbudowa Tretu) oraz konserwacja i udostępnienie ruin zamku Świecie. Niebagatelne znaczenie dla powodzenia Projektu ma odrestaurowanie przez Gminę Sulików jednego z domów przysłupowych przy tamtejszym pl. Wolności z przeznaczeniem na przysłupowo-zrębowy „dom modelowy”.

Za **ochronę zabytków** w polskiej części Górnym Łużyc odpowiedzialna jest jeleniogórska delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Urząd nie dysponuje jednak środkami wystarczającymi na całościową renowację obiektów zabytkowych. Do tego zobligowani są właściciele lub zarządcy budynków, którym Urząd może służyć jednak fachową pomocą. Decyzją starosty zgorzeleckiego z początku 2005 roku zostali powołani **Spółeczni Opiekunowie Zabytków**, których zadaniem będzie „podejmowanie zadań zachowawczych, mających na celu utrzymanie zabytków w jak najlepszym stanie oraz zmierzających do popularyzowania wiedzy na ich temat. Przy realizacji swych zadań społeczni opiekunowie powinni współdziałać z właściwymi organami administracji, czyli wojewódzkim konserwatorem zabytków, a także starostą”. Sprawę ochrony zabytków bierze także na siebie nowopowołany w ramach ERN Eurex „Zabytki”, który w sposób szczególnie zamierza zająć się zabudową przysłupową.

2.7 Środowisko naturalne i przyroda

2.7.1 Ochrona środowiska / infrastruktura proekologiczna

W okresie ostatnich lat **jakość środowiska naturalnego** na styku trzech granic – Polski, Niemiec i Czech - zdecydowanie się **poprawiła**. Jeszcze w roku 1990 region ten nosił nazwę „czarnego trójkąta” ze względu na duże zanieczyszczenie powietrza przez wykorzystanie węgla brunatnego do wytwarzania energii elektrycznej. Nie tylko zdrowie ludności, ale także lasy, grunty i wody zostały w znacznym stopniu skażone. Od czasu zamknięcia lub modernizacji kopalni węgla brunatnego oraz zakładów przemysłu ciężkiego, sytuacja w regionie w tym względzie znacznie się poprawiła. Po polskiej stronie głównym źródłem emisji zanieczyszczeń w dalszym ciągu pozostaje Elektrownia „Turów”, ale ich emisja systematycznie spada dzięki rozbudowie systemów filtrów. Emisja dwutlenku siarki oraz pyłów zmniejszyła się w ciągu ostatnich 12 lat aż dziesięciokrotnie (por. Rys.2). Na terenie kopalni i elektrowni „Turów” trwają prace nad **dalszą rekultywacją** hałd i nieużywanych już wyrobisk (zasiew traw, nasadzenia drzew, wykorzystywanie odwodnionych osadów ściekowych). Podobne działania prowadzone są na terenie dawnych wysypisk śmieci w: Jędrzychowicach, Olszynie i Nawojowie Łużyckim. Nad jeziorem „Olbersdorfer See” koło Żytawy, gdzie 10 lat po wydobyciu węgla zakończone zostały prace rekultywacyjne poprzez szeroko zakrojone prace nad zalesianiem regionu, powstał teren rekreacyjny z różnorodną możliwością spędzania czasu wolnego.

Rys. 2: Emisja zanieczyszczeń do atmosfery z Elektrowni Turów S.A. w latach 1991 – 2003 (Mg/rok)

Niedaleko Hirschfelde znajduje się obszar do **zagospodarowania poprzez rekultywację** terenu, gdzie na przestrzeni lat znajdowały się elektrownia (dawna elektrownia Hirschfelde) i zakład chemiczny (dawna Fabryka Leuna). W ostatnich latach zburzono liczne budynki przemysłowe. Ponieważ istnieje możliwość przeniknięcia szkodliwych substancji do wód gruntowych, aktualnie trwają prace monitoringowe mające na celu pomiary rozprzestrzeniania się tych substancji. Miejsce to jest atrakcyjne jako teren przemysłowy ze względu na swoje ponadregionalne położenie i połączenie z przyszłą drogą B178 i z R35 po stronie czeskiej. Prace nad poprawą infrastruktury w tym względzie powinny zostać w sposób szybki zakończone, aby wykorzystać szanse wynikające z położenia w celu przyciągnięcia potencjalnych inwestorów.

Należy podkreślić, iż dzięki wzmocnionym pracom różnych gremiów i podmiotów, w ciągu ostatnich lat zdecydowanie **poprawiła się jakość wód płynących oraz zbiorników wodnych**. I tak zanieczyszczenie Nysy Łużyckiej wraz z jej dopływami Mandau i Smedava/Witką spadło o 75 %: nie bez znaczenia mają tutaj intensywne prace trójnarodowej Grupy Roboczej Euroregionu Nysa „Czysta Nysa”. Jednak potencjał terenów leżących nad rzekami nie jest wystarczająco wykorzystywany w celach rekreacyjno-turystycznych.

Zmiany struktur terenów leśnych (przejście z monokultury drzew iglastych do lasów mieszanych) oraz postępująca **restrukturyzacja ziemi uprawnej** (utworzenie wysp zagajnikowych, zarośli) pozytywnie wpływają na kształtowanie krajobrazu regionu.

Na transgraniczne kształtowanie krajobrazu wraz z wprowadzeniem i realizacją odpowiednich środków na rzecz ochrony środowiska wpływa także różnorodna działalność Euroregionu „Nysa” (Eurex „Lasy” i „Czysta Nysa”), która jest wspomagana przez okoliczne uczelnie wyższe. Ponadgraniczna wymiana doświadczeń zainicjowana została przez Fundację Wolnego Kraju Saksonia na Rzecz Przyrody i Środowiska (*Sächsische Landesstiftung für Natur und Umwelt*). Również Międzynarodowe Centrum Spotkań St. Marienthal patronuje licznym projektom z zakresu ochrony środowiska, jak n.p. „Świetny klimat - projekt mający na celu zalesienie regionu na styku trzech granic (*Prima Klima - ein Waldaufforstungsprojekt im Dreiländereck*) czy „Kształtowanie gleby” (*Boden-Bildung*). W ramach trójnarodowego projektu „Enlarge-Net” ma być powołana do życia sieć kształcenia w zakresie środowiska dla Saksoni, Dolnego Śląska i północnych Czech.

Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków

W ciągu ostatnich lat na terenie niemieckiego obszaru objętego Projektem, systematycznie poprawiał się stopień skanalizowania miejscowości. Oprócz kilku wiosek, wszystkie gminy podłączone są do sieci wodociągowej oraz centralnych i przydomowych oczyszczalni ścieków.

Wszystkie miasta powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego posiadają własne oczyszczalnie ścieków obsługujące także niektóre sąsiednie miejscowości. Oczyszczalnie te wymagają jednak modernizacji i rozbudowy oraz przyłączania do nich kolejnych miejscowości. Niektóre z wiosek w dalszym ciągu odprowadzają ścieki bezpośrednio do wód gruntowych, przez co, wody Kwisy poniżej Leśnej „wykazywały zanieczyszczenie na poziomie III klasy z uwagi zwiększoną ilość bakterii coli typu fekalnego”, a największe zanieczyszczenie posiadały wody Siekierki i Olszówki.

Odpady komunalne i ich utylizacja

Dzięki świadomej segregacji odpadów oraz wzrost opłat za ich usuwanie na etapie gospodarstw, przemysłu i handlu po niemieckiej stronie regionu ilość odpadów systematycznie się zmniejsza. Również po polskiej stronie łatwo zauważyć coraz większą dbałość o ochronę środowiska, już na etapie gospodarstw domowych. Kolejne gminy wprowadzają systemy segregacji śmieci, które trafiają głównie do utworzonego w roku 2001 Centrum Utylizacji Odpadów Gmin Łużyckich w Lubaniu – rocznie segreguje i przerabia się tam ponad 12 tysięcy ton odpadów. Sukcesywnie wykrywane są i likwidowane także dzikie wysypiska śmieci.

Zaopatrzenie w energię, gaz i ciepło

Po stronie niemieckiej zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i ciepło zapewniają przedsiębiorstwa prywatne o szerokim zasięgu (m.in. Energieversorgung Sachsen-Ost AG) oraz przedsiębiorstwa miejskie. Po polskiej stronie zaopatrzenie w energię elektryczną zapewnia powstały w roku 2004 z lokalnych zakładów energetycznych koncern „EnergiaPro”, zaś głównym źródłem energii dla całego Dolnego Śląska jest Elektownia „Turów” wraz ze Stacją Energetyczną w Mikułowej. Sieć gazowa jest regularnie rozbudowywana, jednak w także w mniejszych miejscowościach, bez dostępu do sieci, do opalania coraz częściej wykorzystuje się gaz w miejsce dotychczasowego podstawowego paliwa, jakim był węgiel kamienny. Poprawę jakości powietrza w regionie przynosi także likwidacja lokalnych kotłowni opalanych węglem oraz coraz częstsze stosowanie oleju opałowego, a zwłaszcza gazu ziemnego przez prywatnych inwestorów.

Energia alternatywna

W ostatnich latach po obu stronach granicy wzrosło na znaczeniu wykorzystanie energii alternatywnych. W Saksonii w ramach kontrolowanej poprawy jakości środowiska do 2010 roku 5% energii pochodzić ma z tzw. źródeł odnawialnych. Na niemieckim obszarze objętym Projektem, obok licznych elektrowni wiatrowych istnieje także cały szereg innych przedsiębiorstw, które zajmują się termicznym wykorzystaniem biomasy, energii słonecznej, elektrowni wodnych oraz oleju rzepakowego. Ważną rolę odgrywa w tym kontekście miasto **Ostritz–St. Marienthal**, które przy okazji wystawy światowej EXPO 2000 w Hanowerze otrzymało całkowicie nowy system wytwarzania energii pochodzącej jedynie ze źródeł ekologicznych i w tym względzie stało się **miastem modelowym**.

Pojawiają się także obiekty wykorzystujące energię słoneczną oraz geotermalną, jednakże z powodu wysokich cen ogniw, te źródła energii odgrywają rolę zdecydowanie marginalną. W polskiej części Górnych Łużyc – w odróżnieniu od przygranicznych terenów Niemiec i Czech – nie wybudowano jak dotąd **elektrowni wiatrowych** i można przypuszczać, że dzięki

doświadczeniom sąsiadów (niska opłacalność elektrowni wiatrowych, ich szkodliwość dla środowiska naturalnego poprzez wytwarzanie szkodliwego pola elektromagnetycznego oraz zagrożenie dla ptactwa) ten sposób wytwarzania energii będzie rozwijany w bardzo ograniczonym zakresie. Energia pozyskiwana z wody produkowana jest w trzech elektrowniach przy zbiornikach wodnych: Leśniańskim, Złotnickim i Witka. W roku 2004 wraz z restrukturyzacją dolnośląskich zakładów energetycznych i utworzeniem w ich miejsce koncernu energetycznego „EnergiaPro”, powołana została spółka Jeleniogórskie Elektrownie Wodne, która zajmuje się administrowaniem, nadzorowaniem i tworzeniem nowych elektrowni. Ważne miejsce w strukturze energetycznej regionu zajmuje **energia powstająca ze spalania słomy**. Obecnie 40% energii produkowanej przez lubańskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. pochodzi właśnie ze spalania słomy, skupowanej od okolicznych rolników. Aktualnie trwają prace nad możliwością wykorzystania biogazów i biomasy. Warto zaznaczyć, że w trakcie prac koncepcyjnych nad Projektem „Kraina Domów Przemysłowych” współpracę z lubańskim PEC rozpoczęła ekologiczna ciepłownia z Seifhennersdorf.

2.7.2 Ochrona przyrody i krajobrazu

Aby zachować dla przyszłych pokoleń cenny obszar przyrodniczy i krajobrazowy wyznaczono na – głównie na niemieckim terenie objętym Projektem – **sporą liczbę obszarów chronionych**. Do najważniejszych należą tu Narodowy Park Szwajcarii Saksońskiej (Nationalparkregion Sächsische Schweiz) oraz Parki Krajobrazowe „Pogórze Górnołużyckie” (*Oberlausitzer Bergland*) i „Góry Żytawskie” (*Zittauer Gebirge*). Od wielu lat powiat Löbau-Żytawa wraz z 10 miastami i gminami angażuje się w stworzenie i promocję **Parku Narodowego „Góry Żytawskie”** jako transgranicznego terenu rekreacyjno-krajobrazowego z wykorzystaniem turystyki ekologicznej. Na obszarze objętym Projektem istnieje kilkanaście pomników przyrody ożywionej i nieożywionej, m.in. zagrożone biotopy i cenne drzewa.

W polskiej części Górnych Łużyc istnieje dotąd jeden rezerwat przyrody – „Torfowisko pod Węglińcem” (3,9 ha), na terenie którego znajduje się m.in. stanowisko sosny błotnej. Ponadto ochroną prawną objęte są liczne pomniki przyrody. Do najważniejszych należą:

- Cis w Henrykowie – najstarsze drzewo w Polsce, liczące sobie blisko 1300 lat;
- Nefelinowe skały bazaltowe na Kamiennej Górze w Lubaniu;
- Bazaltowy stożek Światowida koło Miłoszowa;
- Wyrobisko kaolinu w Nawojowie Łużyckim, stanowisko roszarki okrągłolistnej i widłaka goździstego (propozycja utworzenia rezerwatu florystycznego).

W bliskim sąsiedztwie regionu leży Karkonoski Park Narodowy (należący do Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karkonosze-Krkonoše”), jak również Park Krajobrazowy „Dolina Bobru”. Istnieją koncepcje rozszerzenia prawnej ochrony przyrody i krajobrazu polskiej części pogranicza przez powołanie do życia **parku krajobrazowego „Przełom Kwisy”** (między Gryfowem i Leśną), obszarów chronionego krajobrazu (Góry Izerskie oraz Bory Dolnośląskie), a także kolejnych rezerwatów przyrody (m.in. las grądowy w Posadzie na przeciwko klasztoru St.Marienthal).

2.8 Marketing regionalny / Public relations

Jak dotąd nie istnieje całościowa inicjatywa marketingowa – na zewnątrz, jak i wobec mieszkańców regionu - obejmująca całą „Krajinę Domów Przynależnych”. **Brak jest wspólnej koncepcji marketingu regionalnego oraz wypracowanej marki regionu.** Promocja polega w zasadzie na przygotowaniu i wydawaniu publikacji informujących o atrakcjach i bazie turystycznej, a także regularny udział w targach turystycznych. Jednakże każdorazowo przedmiotem działalności promocyjnej są poszczególne powiaty lub gminy: brakuje całościowej oferty turystycznej obejmującej cały region – brakuje więc „marki” Górnych Łużyc czy Pogórza Izerskiego, produktu turystycznego obejmującego cały obszar objęty Projektem po stronie polskiej czy też spójnej oferty w różnych dziedzinach.

Pierwszym krokiem w kierunku transgranicznej promocji tursztycznej będzie przygotowanie dla obszaru ERN mapy turystycznej z zaznaczonymi i opisanymi zabytkami, przejściami granicznymi, informacjami turystycznymi. Dla promocji zabudowy przynależnej zainicjowano pierwsze działania, zarówno po stronie polskiej jak i niemieckiej. Działania w ramach trójnarodowego Związku Miast „Mały Trójkąt” mają na celu stworzenie spójnego obszaru gospodarczego, który przybrałby realne kształty w formie ponadgranicznej strefy aktywności gospodarczej pod potencjalne inwestycje. W przypadku promocji gospodarczej na terenie polskim, jej przedmiotem są zazwyczaj „tereny pod inwestycje”.

W celach informacyjnych przygotowano w czterech językach **platformę internetową** www.umgebundeland.de. Jednakże dostęp do tej strony jest o tyle utrudniony, że nie istnieje jeszcze czytelna domena czeska ani polska, jak również nie znajdują jej polskie i czeskie wyszukiwarki internetowe. Nie ma dotąd także innych form promocji oraz informowania mieszkańców regionu o działaniach w ramach Projektu. Są one jednak konieczne dla akceptacji i poparcia tych działań oraz włączenia się w nie jak największej liczby osób i inicjatyw społecznych.

2.9 Profil regionu – SWOT

Zestawienie słabych i mocnych stron, zagrożeń i szans „Krainy Domów Przynależnych” jest wynikiem obszernych analiz obecnej sytuacji i przewidywalnych tendencji rozwojowych. Taka analityczna prezentacja regionu wskazuje jego profil, a także pomaga określić istotne dla rozwoju regionu obszary i kierunki działania, możliwe do wykorzystania potencjały oraz wciąż istniejące deficyty. Daje ona także pewne założenie strategii rozwojowej mającej na celu wyeliminowanie istniejących słabych stron obszaru przygranicznego, a tym samym w sposób trwały poprawić sytuację w regionie. Podkreślone zostały przy tym główne problemy oraz zasadnicze kompetencje regionu, aby zwrócić uwagę na te właśnie kwestie zasadnicze.

Położenie i struktura przestrzenna

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> • położenie na styku trzech granic D/PL/CZ: położenie centralne jako pomost UE • przewaga obszarów wiejskich (klasyczne zalety: krajobraz, kultura, rekreacja) 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> • systematyczny spadek liczby ludności (spadek przyrostu naturalnego i migracja) • położenie przygraniczne, wady prowincji • brak wiodącego centrum kulturalno-ekonomicznego • oddalenie od stolic i centrów gospodarczych
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktywny i długofalowy współdział przy tworzeniu wspólnego regionu przygranicznego i zrastaniu się Europy • możliwość wspólnych działań w sferze gospodarczej, kulturalnej i społecznej przy wykorzystaniu i włączeniu regionalnych potencjałów; lokalna kooperacja • wykorzystanie efektów synergii we współpracy z innymi regionami / gminami • wzmocnienie osi i centrów rozwojowych (n.p.Löbau-Żytawa-Liberec, Bogatynia-Hradek-Żytawa) 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • marginalizowanie regionu przez władze i podmioty gospodarcze • utrata ludności oraz kolejnych funkcji rozwojowych • brak dopasowania do zmieniających się warunków ramowych (przede wszystkim demograficznych)

Ludność

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> • częściowo duża gęstość zaludnienia • rosnące poczucie identyfikacji z regionem • różnorodność regionów i ich mieszkańców-otwartość na wymianę z innymi kulturami • międzynarodowa współpraca stowarzyszeń 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wysoki spadek liczby ludności w wyniku zmniejszającego się przyrostu naturalnego oraz emigracji zarobkowej • postępujące starzenie się ludności po obu stronach granicy (w PL nieco wolniej) • emigracja ludności młodej i wykształconej • brak jednolitej i wspólnej tożsamości regionalnej • bariery językowe, uprzedzenia względem sąsiadów • ogólna atmosfera mało pozytywna, brak perspektyw, napięcia społeczne
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • przewyżnianie barier językowych i uprzedzeń • zbliżenie się społeczeństw w życiu codziennym i na płaszczyźnie gospodarczej • impuls do nowego rodzaju usług dla starzejącej się społeczności 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • stopniowe wyludnienie regionu / utrata kapitału ludzkiego z poważnymi skutkami dla rozwoju gospodarczego i infrastruktury

Struktura gospodarcza, rzemiosło i przemysł

Strony mocne

- transgraniczne tradycje handlowe i przemysłowe
- duży udział przedsiębiorstw produkcyjnych, region energetyczny
- tradycyjne małe i średnie zakłady rzemieślnicze i wytwórcze
- różnorodna struktura gospodarcza – zakłady **tradycyjne i inowacyjne** (branże energetyczne, tekstylne, budowa maszyn, metalowe, IT itd.)
- **różnorodne zakłady rzemieślnicze i** rzemiosła artystycznego (tkacze, garncarze, szklarstwo, rzeźbiarstwo itp.)
- tradycje transgraniczne we współpracy branż handlowej i przemysłowej
- bogate zasoby surowców (PL)
- **różnorodne sieci współpracy** między przedsiębiorstwami, załączki ponadgranicznej współpracy
- po obu stronach granicy instytucje wspierające rozwój gospodarczy i inowacyjny

Szanse

- możliwość **prowadzenia** wspólnych działań gospodarczych mogących objąć **trzy kraje**
- wspólne strategie innowacyjne oraz wsparcie gospodarcze
- wsparcie branży przyszłościowych, również sektora innowacyjnego (nie tylko z myślą o sektorze technologicznym)
- przyszłościowy region energetyczny
- rozbudowa ponadgranicznych sieci kooperacji między przedsiębiorstwami
- dostępność terenów pod inwestycje - wspólna ofensywa marketingowa

Strony słabe

- ograniczony potencjał gospodarki, brak branż rozwojowych oraz brak nowych miejsc pracy
- mały udział badań naukowych
- mała ilość dużych podmiotów, **przewaga małych zakładów** z niskim kapitałem
- za mało rozbudowana kooperacja w rzemiośle i przemyśle
- niewiele połączeń między różnymi dziedzinami gospodarczymi

Zagrożenia

- spadek atrakcyjności regionu dla mieszkańców oraz dla potencjalnych inwestorów
- rozdrobnienie (= spadek konkurencyjności) przedsiębiorstw z regionu
- **stagnacja gospodarcza** przez brak wykwalifikowanej siły roboczej

Rolnictwo i leśnictwo**Strony mocne**

- region zajmujący się tradycyjnie rolnictwem
- rolnictwo jako ważna gałąź gospodarki
- dobre naturalne warunki produkcyjne
- gospodarstwa o dużym potencjale
- duży zasób lasów mających funkcje rekreacyjne i ochronne
- leśnictwo (produkcja drewna, zbiory runa leśnego) jako istotna gałąź gospodarki w Borach Dolnośląskich i Górach Izerskich

Strony słabe

- zanikające znaczenie rolnictwa, niejasne perspektywy dla rolnictwa
- gospodarstwa monokulturowe, niski stopień nastawienia na długofalowy rozwój
- niewielki udział przetwórstwa i bezpośredniej sprzedaży produktów rolnych
- **niewielkie wykorzystanie niszy rynkowych**, za mała produkcja i wykorzystanie alternatywnych źródeł energii
- niska rentowność leśnictwa
- znaczne rozdrobnienie (= zubożenie) gospodarstw rolnych (PL)

Szanse

- gotowość rolników do podejmowania nowych rodzajów produkcji i działalności, gotowość łączenia się rolników w sieci kooperacyjne
- produkcja źródeł energii odnawialnej
- możliwość rozwoju agroturystyki jako ważnego źródła dochodów na wsi i bezpośredniej sprzedaży produktów
- lasy jako obszar turystyczno-rekreacyjny, możliwość rozwoju „turystyki łowieckiej”

Zagrożenia

- zbyt szybka eksploatacja zasobów leśnych
- wzrastająca ilość nieużytków = negatywny wpływ na krajobraz
- odchodzenie od rolnictwa tradycyjnego-ekologicznego na rzecz produkcji masowej, pogorszenie się jakości żywności

Turystyka

Strony mocne

- coraz ważniejsza **gałąź gospodarki**
- położenie u styku trzech granic – zróżnicowanie możliwości spędzenia czasu wolnego na obszarze krajów różnych kultur
- region o znacznych walorach krajobrazowych, turystycznie atrakcyjny i różnorodny krajobraz kulturowy
- duże tradycje jako region turystyczny z rozbudowaną infrastrukturą (D)
- dobrze rozbudowana sieć szlaków pieszych
- znane międzynarodowe **uzdrowiska** z wysokiej jakości usługami leczniczymi
- bliskość powszechnie uznanych celów turystycznych: Pragi, Drezna i Karkonoszy

Szanse

- **Kraina Domów Przemysłowych jako region turystyczny** - wspólne budowanie marki i produktu turystycznego na bazie zróżnicowanej oferty
- domy przysłupowe jako element charakterystyczny dla regionu
- ofensywa marketingowa informująca o poprawie oferty i usług turystycznych
- wspólny marketing regionalny
- wykorzystanie kandydatury Görlitz/Zgorzeleca jako Europejskiej Stolicy Kultury 2010

Strony słabe

- niewielkie wykorzystanie bazy noclegowej
- deficyty w jakości i poziomie infrastruktury turystycznej, za mały udział specjalności regionalnych w gastronomii
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna
- brak transgranicznych szlaków rowerowych i pieszych, deficyty w sieci szlaków konnych
- **brak wspólnej oferty i informacji o całym regionie**, brak jednolitej i konsekwentnej promocji turystycznej
- obecność przemysłu wydobywczego oraz obiekty postindustrialne wpływające negatywnie na krajobraz

Zagrożenia

- braki w infrastrukturze kulturalnej
- **brak jednolitej i konsekwentnej promocji turystycznej** - względnie niska atrakcyjność w stosunku do pobliskich ośrodków (Pragi, Drezna, Karkonoszy)
- trudność w zatrzymaniu turystów na dłuższe, kilkudniowe pobyty
- brak oferty dla zasobniejszych gości
- duża ilość nieużytków i zły stan zabudowy (głównie strona polska i czeska) niwecząca wysiłki organizatorów turystyki poprzez negatywny wpływ na krajobraz

Rynek pracy

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> gotowość osób chcących podjąć pracę do zróżnicowanych działań dostępność na rynku fachowców z różnych dziedzin (jednak coraz mniejsza) możliwość korzystania z usług i wiedzy fachowców z kraju sąsiedniego inicjatywy na rzecz zapewnienia wykształcenia dla fachowców (współpraca zakładów ze szkołami /ośrodkami kształcenia), również międzynarodowa 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> wysokie bezrobocie, przede wszystkim wśród młodzieży, bezrobotnych od dłuższego czasu i na wsiach migracja wykwalifikowanej siły roboczej, rosnący brak specjalistów pasywność bezrobotnych, bezrobocie jako sposób na życie
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie potencjału młodych ludzi i zatrzymanie ich w regionie, wparcie inicjatywy pracy na własny rachunek reakcja na zapotrzebowanie rynku pracy na fachowców wczesna orientacja zawodowa uczniów 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> brak wykwalifikowanej siły roboczej- redukcje personalne w nierentownych zakładach długotrwałe bezrobocie jako sposób na życie, nadal pogłębiająca się pasywność bezrobotnych duża liczba bezrobotnych zmuszająca samorządy do bezpośredniej opieki, w miejsce możliwych inwestycji i rozwoju

Infrastruktura komunikacyjna

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> dobrze rozbudowana sieć komunikacyjna, względnie gęsta sieć drogowa i kolejowa atrakcyjne historyczne środki lokomocji (n.p. kolej wąskotorowa w Górach Żytawskich) wprowadzenie dla sieci kolejowej propozycji ponadgranicznych 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> uszczerbki jakości w sieci komunikacyjnej, brak obwodnic i tras przelotowych niewystarczające połączenia z osiami ponadregionalnymi bariery w ruchu transgranicznym: za mało przejść granicznych szczególnie dla ruchu lokalnego zmniejszenie oferty przewoźników publicznych
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> możliwość dogodnych połączeń lokalnych, także ponadgranicznych wykorzystanie strategicznego położenia obszaru objętego Projektem - potencjalnie dobre miejsce dla inwestycji zewnętrznych, większa identyfikacja regionu wśród osób przejezdnych połączenie i udoskonalenie tradycyjnej i alternatywnej sieci komunikacyjnej 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> zachowanie „prowincjonalnego” charakteru przy zbyt małych nakładach na przebudowę układu transportowego zmniejszenie roli transportu publicznego, wzrost ruchu indywidualnego / utrata mobilności

Infrastruktura socjokulturalna

Strony mocne

- **wiele placówek szkolnictwa**, także wyższego – dwu- i trójnarodowe
- Pontes – ponadgraniczne centrum kształcenia
- rozbudowana sieć placówek przedszkolnych
- różnorodne nadal żywe zwyczaje i tradycje
- **bogata spuścizna kulturowa**, różnorodne propozycje spędzania wolnego czasu
- **wysokiej klasy imprezy** sportowe, kulturalne – międzynarodowa współpraca
- różnorodne stowarzyszenia, duże zaangażowanie społeczności (D)
- dobre warunki dla artystów i intelektualistów

Strony słabe

- **zmiany demograficzne** – zagrażają infrastrukturze kulturalnej, coraz mniejsza ich ilość w terenie
- wzrost liczby osób potrzebujących pomocy
- zmniejszająca się liczba lekarzy ogólnych
- niedobór kontaktów transgranicznych i wykorzystania infrastruktury kulturalnej
- zbyt pobieżna znajomość kultury i zwyczajów sąsiadów, uprzedzenia względem sąsiadów

Szanse

- wyspecjalizowanie się w trójnarodowe centrum kształcenia – nauka języka sąsiadów jako przedmiot obowiązkowy
- wspieranie wymiany naukowej w/dla regionu
- wzmocnienie / pomoc **zaangażowaniu społecznemu** w rozwój regionalny
- współpraca na wszystkich płaszczyznach socjokultury – rozwój i stworzenie warunków dla wspólnego atrakcyjnego życia
- wykorzystanie zmian demograficznych jako szansy dla regionu
- inspiracja dla artystów, którzy osiedlają się w małych miejscowościach (Góry Izerskie) – wzmocnienie roli centrum kulturowego

Zagrożenia

- brak dopasowania infrastruktury do nadchodzących zmian
- za małe zrozumienie historii, współczesności i przyszłości, pogłębienie się wzajemnych uprzedzeń narodowościowych
- brak przełożenia działań samorządów na wiedzę i działania mieszkańców regionu (PL)

Struktura osadnicza, budownictwo i ochrona zabytków

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> • zabudowa przysłupowa jako motyw przewodni regionu • typowa historyczna struktura osadnicza • charakterystyczne dla regionu miejscowości • wiele wyremontowanych historycznych miast i wsi 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wiele opuszczonych obiektów historycznych = utrata spójnej architektury tradycyjnej • znaczna potrzeba remontów wartościowej substancji architektonicznej • wprowadzenie zabudowy obcą dla regionu • częściowo niefachowe prace remontowe • zanik wielu miejscowości w wyniku powstania nowych, trudnych do przebycia granic po II wojnie światowej oraz działalności kopalń węgla brunatnego i licznych kamieniołomów
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • trójnarodowa realizacja projektu przewodniego • Fundacja “Dom Łużycki” (PL) • prace remontowe i rekonstrukcyjne zabudowy przysłupowej możliwością dla stworzenia miejsc pracy dla architektów, budowlanców, hydraulików, rzeźbiarzy itd • przyszłościowy rozwój osadnictwa 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyrost pustostanów, zanik obiektów historycznych – utrata dziedzictwa architektoniczno-kulturowego • ryzyko pozostania tylko „makiętą” Krainy Domów Przemysłowych – bez odpowiedniego wykorzystania pozostanie to tylko „skorupa” • za bardzo rozdrobnione działania w regionie

Przyroda / środowisko naturalne

<p>Strony mocne</p> <ul style="list-style-type: none"> • systematyczna poprawa jakości środowiska • rekultywacja terenów przemysłowych • poprawa świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, ponadgraniczna wymiana doświadczeń • energetyczna niezależność (PL) • coraz większy udział energii odnawialnej • różnorodny i spójny krajobraz kulturowy, wysoka jakość przyrody • wzrastająca liczba terenów pod ochroną 	<p>Strony słabe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wciąż aktualne ponadgraniczne problemy zanieczyszczenia środowiska (zanieczyszczenie lasów, gleby i wód) • potencjalny konflikt między ochroną środowiska i rolnictwem • częściowo duże powierzchnie gruntów użytkowych • pozostałości wcześniejszego użytkowania obciążające środowisko naturalne • braki w sieci wodno-ściekowej, potrzeba remontu sieci publicznych (PL)
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa czystości środowiska naturalnego - połączenie natury i krajobrazu kulturowego jako ważnego atutu regionu, „gospodarka ekologiczna”, zachowanie i wykorzystanie przyrody jako podstawy rozwoju turystyki • większy nacisk na wymianę doświadczeń szczególnie dla przyszłościowych systemów użyteczności publicznej • wsparcie wykorzystania energii alternatywnej 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • zniszczenie środowiska naturalnego w wyniku działalności przemysłu wydobywczego hamujące rozwój turystyki • rozwój demograficzny – wzrost kosztów systemów użyteczności publicznej (m.in. sieć kanalizacyjna)(D)

Marketing regionalny / *Public Relations*

Strony mocne

- **wiele materiałów informacyjnych** szczególnie jako oferty turystyczne dla regionu
- załączki współpracy ponadgranicznej w dziedzinie turystyki
- platforma w czterech językach umożliwiająca wymianę informacji: www.umgebundeland.de

Szanse

- możliwość zbudowania jednolitej marki regionu oraz wspólnej świadomości regionalnej przy dalszym rozwoju transgranicznej wymiany informacji
- **przejrzysty profil regionu** jako szansa w walce o przetrwanie na rynku turystycznym

Strony słabe

- **brak wspólnej koncepcji marketingowej** dla całego regionu oraz marki regionalnej Krainy Domów Przystępowych
- **za mało aktywności public relation**, za mało wspólnych materiałów informacyjnych – proces Krainy Domów Przystępowych mało znany, intencje projektu niejasne
- niewystarczająca komunikacja i koordynacja transgraniczna

Zagrożenia

- brak wiedzy o Projekcie wśród mieszkańców regionu nim objętego
- brak przełożenia działań samorządów oraz organizacji samorządowych na wiedzę i działania mieszkańców regionu

3 Strategia rozwoju

Podstawą dla przedstawionej poniżej wizji przewodniej (jako celu nadrzędnego) i wynikających z niej celów rozwoju (konkretyzacje wizji przewodniej) były trójstronnie opracowane – w czasie przygotowywania „Koncepcji wstępnej” - założenia wspólnej strategii rozwoju. Z obecnej fazy dzyskusji i rozmów wynika, że opracowany wówczas kierunek rozwoju wraz z zasadniczymi jego ideami zachowuje swą ważność także dla powiększonego obszaru objętego Projektem.

3.1 Wizja przewodnia

Wizja przewodnia dla obszaru Krainy Domów Przystłupowych stanowi długofalową perspektywę i podstawę odziennych działań, jak również pomoc przy podejmowaniu decyzji osobom odpowiedzialnym za rozwój regionu.

Kraina Domów Przystłupowych to

pozbawiony granic krajobraz kulturowy, region świadomy swojej historii na styku Górnych Łużyc, Dolnego Śląska i północnych Czech jako pomost łączący narody w sercu Europy

konkurencyjny region gospodarczy i rekreacyjny o wysokiej jakości środowiska i standardu życia – jako przykład długofalowego wykorzystania rodzimych potencjałów przez pozbawioną uprzedzeń współpracę transgraniczną

niewpowtarzalna zabudowa lużycka jako charakterystyczny znak regionu i ponadgraniczny symbol dla zrównoważonego rozwoju i kooperacji

Różnorodny – Dynamiczny – Innowacyjny - Otwarty na świat – Znający swoją wartość

Żywe światowe dziedzictwo kulturowe

Witryna przyszłościowego konkurencyjnego rolnictwa i leśnictwa

Silny innowacyjny trójstronny obszar gospodarczy i naukowy

Różnorodna oferta turystyczna o wysokiej jakości

Przyrodniczy i kulturowy krajobraz wykraczający poza granice

Równość szans i wspólny obszar działania dla zaangażowanych podmiotów

Atrakcyjna i przyszłościowa transgraniczna oferta komunikacyjna

3.2 Cele rozwoju

W celu skonkretyzowania wizji przewodniej przedstawiono niżej następujące cele rozwoju i strategię działań. Wspólnie z wizją przewodnią stanowią one wytyczne dla rozwoju oraz realizacji projektów i środków działania.

Centralne znaczenie ma tu całościowy, zintegrowany i długofalowy rozwój, którego zasadniczą rolę jest pozytywna realizacja transgranicznego procesu rozwoju regionalnego. Nie bez znaczenia przy realizacji projektów jest ich powiązanie w regionie. Niemniej jednak najważniejszą rolę dla powodzenia całego procesu odgrywa tu wytrwała kontynuacja działań i powiązanie regionalne.

Szczególne znaczenie dla wszelkich działań oraz cechą ich miarodajności posiadają następujące wytyczne:

Całościowy, zintegrowany i długofalowy rozwój w wyniku procesu toczącego się w całym regionie w sposób ciągły

Pokonanie granic (również mentalnych) i wzajemne poznanie się dzięki pracom nad wspólnymi projektami transgranicznymi – zbliżenie na płaszczyźnie socjokulturalnej w regionie

Stworzenie efektu współdziałania i wykorzystanie go dzięki połączeniu subregionów, obszarów działania, ludzi i pomysłów

Długofalowe zarządzanie potencjałami regionu (kultura, przyroda, ludzie i ich wkład pracy) oraz wzmocnienie regionalnych powiązań i inicjatyw społecznych

Refleksja nad historią i tradycją oraz wykorzystanie ich w przyszłości

określić priorytatywne działania

Aktywny w regionie i otwarty na świat

Decydującymi celami rozwoju dla poszczególnych obszarów działania są następująco:

Kraina Domów Przemysłowych – Witryna przyszłościowego rolnictwa i leśnictwa

Wzmocnienie i stabilizacja rolnictwa i leśnictwa poprzez m.in.

Rozbudowanie produkcji, przetwórstwo i promocję produktów identyfikowanych z regionem, wyprodukowanych według kryteriów ekologicznych

Włączenie nowych obszarów zadań oraz wykorzystanie nisz wytwórczych

Połączenie z innymi dziedzinami szczególnie z turystyką, rzemiosłem, przemysłem i handlem

Kraina Domów Przemysłowych – silny ośrodek przemysłowy – innowacyjny przemysł i rzemiosło

Zapewnienie i tworzenie nowych miejsc pracy oraz wspieranie przemysłu wytwórczego i przetwórczego w regionie – w zgodzie z przyrodą – poprzez m.in.

Rozbudowanie rynku regionalnego jak również wzmocnienie regionalnych powiązań gospodarczych i sieci współpracy transgranicznej

Stworzenie nowatorskich produktów identyfikowanych z regionem – realizacja transgranicznej strategii innowacji

Rewitalizacja tradycji regionalnych w przemyśle i rzemiosle

Kraina Domów Przemysłowych – atrakcyjny region turystyczny o wysokiej jakości oferowanych usług

- Wzmocnienie konkurencyjności regionu jako spójnego trójstronnego regionu o funkcji turystyczno-rekreacyjnej poprzez m.in.
- Kooperację i transgraniczne połączenie subregionów i ofert – rozbudowanie i promocja transgraniczna regionu turystycznego „Krainy Domów Przemysłowych“
- Połączenie rzemiosła, rolnictwa, kultury, tradycji i historii regionu wraz z rozbudowaniem i wykorzystaniem efektów synergii wpływających z kandydatury o miano europejskiej stolicy kultury 2010 przez Görlitz i Zgorzelec
- Stworzenie propozycji turystyczno-rekreacyjnej dla wszystkich trzech krajów o różnych językach i kulturach
- Poprawa jakości i ilości infrastruktury komunikacyjnej i sektora usługowego

Kraina Domów Przemysłowych – konkurencyjny i wysoko kwalifikowany kapitał ludzki i rynek pracy

- Zabezpieczenie i wzmocnienie rynku pracy i potencjału wykwalifikowanej siły roboczej w regionie i dla regionu poprzez
- Wspieranie inicjatyw mających na celu regulowanie zapotrzebowania na specjalistów
- Wspieranie kwalifikacji zawodowej dostosowanej do zapotrzebowania regionalnego rynku pracy
- Rozbudowa kooperacji między szkołami i przedsiębiorstwami

Kraina Domów Przemysłowych – transgraniczna przyszłościowa infrastruktura komunikacyjna

- Utrzymanie i poprawa transgranicznej przyszłościowej sieci komunikacyjnej dla ludności oraz jako wsparcie rozwoju przemysłu, turystyki, rolnictwa poprzez:
- Poprawę transgranicznych połączeń komunikacyjnych oraz opracowanie spójnej koncepcji transgranicznej dla sieci komunikacyjnej
- Poprawa i połączenie wszystkich możliwych tradycyjnych i alternatywnych środków transportu

Kraina Domów Przemysłowych – wysoka jakość życia bez granic - struktury socjalne i edukacyjne

- Wspieranie równości szans dla wszystkich, usuwanie wzajemnych uprzedzeń i problemów demograficznych poprzez
- Wspieranie „trójnarodowości“ w edukacji, kompetencjach i społecznym zaangażowaniu – przez wspieranie nauki języków obcych, jak również kształtowanie tolerancji i otwartości względem obcokrajowców i mniejszości narodowych
- Aktywizacja społeczeństwa
- Dopasowanie i restrukturyzacja sektora socjalnego i edukacyjnego z uwzględnieniem rozwoju demograficznego
- Wzmoczone wykorzystanie wiedzy z regionu dla regionu

**Kraina Domów Przemysłowych - różnorodność i oferta bez granic - kultura /
rekreacja / historia**

Zachowanie oraz udostępnienie różnorodności form spędzania czasu wolnego, dziedzictwa
kulturowego i tradycji regionu poprzez

Rewitalizację oraz wykorzystanie i promowanie tradycji i zwyczajów regionalnych – wzajemna
retrospektywa historii

Wspieranie inicjatyw i stowarzyszeń lokalnych jako ważny nośnik kultury na obszarach wiejskich
Stworzenie przestrzeni dla rozwoju działalności artystycznej

**Kraina Domów Przemysłowych – żywe dziedzictwo kulturowe - struktura
osadnictwa / budownictwo / ochrona zabytków**

Zachowanie historycznych struktur osadniczych oraz architektury przemysłowej poprzez

Wsparcie i trójstronna realizacja projektu przewodniego „Zachowanie architektury przemysłowej“

Wpis Krainy Domów Przemysłowych na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO

Długofalowy rozwój osadnictwa oraz odnowa terenów wiejskich

**Kraina Domów Przemysłowych – wysoka jakość środowiska bez granic - przyroda /
środowisko naturalne**

Zachowanie oraz stworzenie warunków naturalnych i krajobrazowych (do życia, pracy i rekreacji)
dla mieszkańców poprzez m.in.

Gospodarowanie z długofalowym, przyjaznym dla środowiska i dopasowanym do warunków
lokalnych we wszystkich obszarach działania

Poprawa jakości środowiska naturalnego dzięki konkretnym środkom ochrony środowiska –
transgraniczna wymiana doświadczeń i wspólne rozwiązania problemów

Wspieranie wykorzystania alternatywnych źródeł energii

Ochrona / Rewitalizacja typowych elementów krajobrazu kulturowego

Kraina Domów Przemysłowych – znana i ceniona - marketing / public relations

Popularyzacja regionu w kraju i zagranicą oraz lepsze poczucie tożsamości z regionem poprzez

Opracowanie i realizację transgranicznej koncepcji marketingu regionalnego –
wyspecjalizowanie i spójna prezentacja regionu

Wzmoczone prace nad *public relation* oraz transgraniczne uzgodnienie ich wspólnej linii

4 Koncepcja działań

4.1 Główne kierunki działań

Wskazane poniżej główne kierunki działań koncentrują w sobie cele rozwoju regionu dla poszczególnych obszarów działania. Obok priorytetów z poszczególnych dziedzin, priorytetów specjalistycznych, dla powodzenia całego procesu ważne jest także polepszenie warunków ogólnych.

Pierwsze projekty kluczowe zostały uchwalone przez konwent Krainy Domów Przemysłowych w styczniu 2004 jako priorytetowe i znajdują się w różnych fazach realizacji (patrz punkt 4.2).

4.1.1 Działania specjalistyczne

Z analizy zasadniczych problemów, istniejących zasobów (naturalnych, ludzkich, komunikacyjnych itd.) wspólnego obszaru Krainy Domów Przemysłowych oraz pożądanego kierunku rozwoju (wizja przewodnia), wynikają następujące kierunki działań specjalistycznych:

- (1) Zachowanie zabudowy przemysłowej i jej pierwotnego krajobrazu kulturowego,
- (2) Wspieranie warunków dogodnych dla rozwoju gospodarczego,
- (3) Promocja regionu i *public relations* – ugruntowanie tożsamości lokalnej i wizerunku regionu,
- (4) Socjokultura – współistnienie społeczeństw na styku trzech granic.

(1) Zachowanie zabudowy przemysłowej i jej pierwotnego krajobrazu kulturowego

Na centralnym miejscu tego obszaru działania stoi realizacja projektu przewodniego „Zachowanie zabudowy przemysłowej” - szczególnie wzmożone starania w polskiej części regionu. W ciągu ostatniego roku prace nad tym projektem po obu stronach nabrały dynamiki i osiągnęły widoczne efekty. W maju 2004 po niemieckiej stronie swoją działalność rozpoczęła Fundacja Zabudowy Przemysłowej, a we wrześniu wystartowała trójstronna kampania promująca zabudowę przemysłową, w ramach której od lutego 2005 r. ok. 70 obiektów na sprzedaż umieszczono w internetowej bazie danych. Dokumentacja zabudowy przemysłowej przeprowadzona została na obszarze niemieckim w 80%, natomiast na polskim - w 20% (ponad 50 obiektów z 400 odnotowanych znajduje się już w rejestrze zabytków). Kolejnym etapem nieodzownych działań w Polsce będzie umożliwienie właścicielom obiektów dostępu do sieci doradców w zakresie możliwości dokonania ich renowacji w zgodzie z wymogami konserwatora zabytków i sztuką architektoniczno-budowlaną.

Planowane ubieganie się o wpis na Światową Listę Dziedzictwa Kultury UNESCO ma ogromne znaczenie nie tylko dla turystyki w regionie. Dlatego projekt ten powinien być wspomagany przez wszystkich partnerów. Zachowanie i podkreślenie znaczenia krajobrazu kulturowego i wysokiej jakości środowiska naturalnego jest warunkiem rozwoju gospodarczego - w szczególności turystyki – jak również poprawy jakości życia mieszkańców i turystów odwiedzających region.

(2) Wspieranie dogodnych warunków rozwoju gospodarczego

Zatrudnienie oraz dochody ludności są motorem rozwoju regionalnego i nieodzownym elementem wzmocnienia regionu jako obszaru gospodarczego poprzez zachętę do inwestycji i stworzenie warunków do godnego życia dla ludzi młodych. Dobre warunki ramowe (edukacja, sieć komunikacyjna, warunki finansowe) sprzyjają solidnemu i stałemu rozwojowi gospodarczemu stanowiąc o przyszłości regionu.

Zadania priorytetowe:

- Stworzenie warunków ramowych dla gospodarki (zadanie dla organów polityki i samorządów, wspieranie istniejących podmiotów gospodarczych, ułatwienia dla nowych) – aspekt transgraniczny, również przy rozpoczęciu działalności gospodarczej)
- Transgraniczny sieci kooperacji gospodarczych tych samych branż oraz i oraz interdyscyplinarnych – wzmoczona współpraca przemysłu, rzemiosła, rolnictwa, handlu, sektora usługowego, turystyki, kultury – powiązanie i koordynacja kooperacji na terenie Krainy Domów Przysłupowych,
- Wspieranie istniejących przedsiębiorstw – wspieranie przedsiębiorstw z siedzibą w regionie; zarówno pomoc w dalszych inwestycjach, jak i kooperacji z podmiotami innowacyjnych krajów sąsiednich – wspieranie branż innowacyjnych,
- Przygotowanie i promocja produktów regionalnych,
- Wzmocnienie turystyki jako czynnika gospodarczego oraz podwyższenie jakości oferty i usług turystycznych.

Inwestycje w dziedzinie komunikacji na następujących polskich drogach mają służyć wsparciu lokalnego rozwoju gospodarczego:

- Rozbudowa A 4 Jędrzychowice – Bolesławiec - Krzyżowa
- Jędrzychowice – Zgorzelec – Bogatynia
- Lubań – Sulików – Radomierzyce/Hagenwerder
- A4/Godziszów – Lubań – Leśna – Miłoszów/Srbska – Frydlant
- Zgorzelec – Zawidów/Habartice – Frydlant – Liberec

(3) Promocja regionu i *public relations* – ugruntowanie tożsamości lokalnej i wizerunku regionu

Potencjały, strategie działania oraz różne inicjatywy w ramach procesu rozwojowego Krainy Domów Przysłupowych wciąż jeszcze są zbyt mało znane mieszkańcom regionu i innych części kraju. Prowadzi to do małego zaangażowania różnych podmiotów w realizację koncepcji oraz małej akceptacji dla całego procesu w regionie i poza regionem. Ponadto ugruntowanie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców polskich Górnych Łużyc może przyczynić się do silniejszego poczucia zakorzenienia, a w efekcie większej gotowości do pozostania w regionie (pomimo mniejszych możliwości ekonomicznych), inwestowania, pracy i wypoczynku na miejscu. Dlatego należy silniej niż dotychczas wykorzystać narzędzia promocji i kontaktów z mediami na wewnątrz i na zewnątrz. i public relation do ulepszenia wizerunku zewnętrznego i wewnętrznego regionu.

Do zrealizowania w tej dziedzinie byłyby następujące cele i kierunki strategiczne:

- Jasne ukształtowanie profilu oraz korzystnego wizerunku regionu wśród jego mieszkańców i poza nim – opracowanie i realizacja koncepcji promocji regionu w celu wzmocnienia patriotyzmu lokalnego oraz uzyskanie większej akceptacji dla całego procesu
- Wspólna promocja dla całego regionu jako obszaru turystycznego
- Przygotowanie i promocja polskiego i czeskiego odpowiednika marki regionalnej „Umgebundland“ oraz prezenacji w internecie www.umgebundland.de w domenach narodowych
- Kampania informacyjna Krainy Domów Przysłupowych – większy nacisk na promocję regionu i kształtowanie świadomości regionalnej.

(4) Socjokultura – współistnienie społeczeństw na styku trzech granic

Bezpośrednio z poczuciem tożsamości regionalnej łączy się również wzajemne zbliżenie mieszkańców na wszystkich płaszczyznach życia, ponad granicami państw. Transgraniczna współpraca m.in. w sferze kulturalnej, historycznej, edukacyjnej, sportowej i społecznej, jak również zainteresowanie ludności historią i przyszłością regionu wspiera nie tylko poczucie zakorzenienia, ale przede wszystkim kształtuje wspólną „małą ojczyznę”. Ma to ogromne znaczenie w obliczu obecnych trendów demograficznych oraz wzrastających napięć wewnątrz społeczeństwa. Istniejące bariery językowe oraz nieznajomość, brak zainteresowania i liczne uprzedzenia względem sąsiadów zza granicy w dalszym ciągu są przeszkodami współpracy transgranicznej. Partnerstwo oraz wzajemna wyrozumiałość odgrywa ważną rolę także w pracy z młodzieżą oraz osobami starszymi. A właśnie te dwie grupy w największym stopniu wpływają na charakter regionu. W czasach, kiedy jest coraz mniej publicznych pieniędzy na kulturę, ważny jest aspekt zapewnienia propozycji kulturalnych właśnie dla młodych i starszych. Współpraca między generacjami może stać się tu szansą regionu. Do podkreślenia jest jeszcze potrzeba wspierania i wykorzystania zaangażowania i kreatywności społecznej w realizacji strategii rozwojowych.

4.1.2 Działania praktyczne

Aby proces rozwojowy Krainy Domów Przemysłowych był kształtowany w sposób trwały i skuteczny, obok dalszych działań mających na celu optymalizację struktur organizacyjnych, ważna jest otwarta komunikacja i kooperacja transgraniczna. Trójstronna idea przewodnia całego procesu powinna być dokładniej przedstawiona i przybliżona osobom decydującym i odpowiedzialnym za rozwój regionu. Nieodzownym elementem jest gwarancja kontynuacji procesu regionalnego dla podmiotów weń zaangażowanych i ich motywacji do dalszych działań.

Należy rozważyć następujące zadania:

- (5) Poprawa funkcjonalności i skuteczności struktur organizacyjnych Krainy Domów Przemysłowych, aby zainteresowane bądź zobligowane podmioty wykonywały działania określone w niniejszej koncepcji
- (6) Ulepszenie i podtrzymywanie współpracy narodowej i trójnarodowej poprzez wzmocnioną kooperację i komunikację.

(5) Poprawa funkcjonalności i skuteczności struktur organizacyjnych Krainy Domów Przemysłowych

Wraz z podpisaniem w lipcu 2003 r. porozumienia o współpracy zdecydowano się na stworzenie pewnej struktury pracy, która od tamtego czasu jest stopniowo ulepszana w celu osiągnięcia większej efektywności. W ramach prac koncepcyjnych nad Projektem przedstawione zostały dodatkowe propozycje, które przedyskutowano, skorygowano i przyjęto podczas spotkania Konwentu w styczniu 2004 r. We wrześniu 2004 r. niemiecka grupa sterująca przygotowała dla Konwentu propozycję optymalizacji struktury organizacyjnej poprzez stworzenie biura Projektu oraz konferencji regionalnej; miałyby to na celu polepszenie koordynacji Projektu oraz wymiany informacji między wszystkimi podmiotami biorącymi w nim udział. Biuro to jest obsadzone od tego czasu wirtualnie w osobach 3 niemieckich koordynatorów powiatowych. W styczniu 2005 zostały zatwierdzone przez niemiecką grupę sterującą dalsze środki działania mające na celu optymalizację organizacji oraz management (zarządzanie) informacją. Do zadań tych należą:

- Włączenie polskich i czeskich koordynatorów projektów do prac biura Krainy Domów Przemysłowych,

- Regularne spotkania pracowników biura, mające służyć równocześnie redagowaniu biuletynu informacyjnego,
- Centralnym miejscem przechowywania protokołów grup roboczych ma być biuro Krainy Domów Przysłupowych
- Wzmożenie przepływu informacji dzięki comiesięcznemu wewnętrznemu biuletynowi informacyjnemu,
- Na bieżąco aktualizowanie strony internetowej.

Zadaniem biura Krainy Domów Przysłupowych będzie realizacja powyższych celów. Inne zadania należy jeszcze przedyskutować lub zastosować aktualne decyzje:

- Poszerzenie konwentu o innych aktywnych przedstawicieli (przewodniczących Euroregionu Nisa i Nysa, ważne podmioty z gospodarki, nauki i prywatnych inicjatyw) (decyzja z posiedzenia konwentu dnia 29.01.2004 w Zittau),
- Wspieranie biura m.in. poprzez: lepszy podział pracy w grupie sterującej (biuro powinno być centralnym punktem dla przepływu informacji i pośredniczącym w kontaktach na płaszczyźnie narodowej i trójnarodowej - koordynatorem całego procesu)
- Konwent musi być rozszerzony o przedstawicieli innych środowisk samorządu terytorialnego, o osoby aktywnie wspierające budowanie regionu (w trakcie rozmów), należy wzmocnić o przedstawicieli stowarzyszeń aktywnie wspierających i budujących region, jako motor działań, jak również wzmocnić o przedstawicieli gmin. Zadaniem Grupy Sterującej musi być nadawanie tempa prac w porozumieniu ze środowiskami bezpośrednio zainteresowanymi rozwojem regionu Górnych Łużyc, koordynatorzy powinni się zająć działaniami promocyjnymi wśród mieszkańców w celu ożywienia społeczności lokalnej,
- Aktywizacja trójnarodowej grupy sterującej,
- Zebranie pomysłów i zamierzanych kierunków działań odnoszących się do tej samej tematyki poprzez wzmocnienie / poszerzenie warsztatów projektowych, wyznaczenie osób kontaktowych – odpowiedzialny: biuro,
- Transgraniczne połączenie sieci i wymiana narodowych grup roboczych – odpowiedzialny: biuro,
- Uniknięcie powstania podwójnych struktur i podwójnej pracy – szukanie możliwości połączenia czy podzielenia pracy z m.in. ERN, MGO – odpowiedzialny: biuro (patrz dalej („euroregionalizacja“)),
- Zabezpieczenie finansowania projektów / pomoc przy realizacji – odpowiedzialny: grupa sterująca,
- Ulepszenie przepływu informacji, *public relations* (biuletyn informacyjny również dla podmiotów zainteresowanych)

(6) Podtrzymywanie i zacieśnienie współpracy – narodowej i trójstronnej - poprzez wzmocnioną kooperację i komunikację

Należy przedyskutować i zrealizować następujące zadania:

- Włączenie zaangażowanych i zainteresowanych mieszkańców oraz inicjatyw (osoby prywatne, stowarzyszenia) – zainicjowanie odpowiednika projektu „Zukunftsprogramm“ (powiat Löbau-Zittau) czy „Modelu partnerstwa lokalnego” (powiat Lubań) w Krainie Domów Przysłupowych – kontynuacja tych prac w obu powiatach
- Utworzenie środków komunikacji transgranicznej i międzypokoleniowej utworzenie forum dyskusyjnego na różne tematy (historia, polityka, młodzież, itd. – „wieczory przy kominku”) – przykład takich działań przed kilkoma laty prezentował w Lubaniu Klub Debatancki „Pro Lusatia”

- „Euroregionalizacja“ procesu – krytyczna ocena i wzmoczenie starań w celu zakotwiczenia procesu Krainy Domów Przysłupowych w pracach ERN – odpowiedzialny: prezydenci ERN, po polskiej stronie pan Jacek Jakubiec we współpracy z konwentem Krainy Domów Przysłupowych (patrz niżej),
- modyfikacja umowy o współpracy Krainy Domów Przysłupowych – z uwzględnieniem w równej mierze interesów wszystkich partnerów – odpowiedzialny: biuro ERN we współpracy z konwentem Krainy Domów Przysłupowych (patrz niżej),
- przewyciężenie mentalnych granic – organizacja warsztatów/seminariów w celu wzmocnienia naukowych podstaw działania w ramach Projektu, uwrażliwienia na postawy względem innych kultur oraz poprawa zdolności komunikacyjnych dla różnych specjalistów, kadry kierowniczej i pracowników administracyjnych w zakresie kontaktów międzynarodowych,
- skompletowanie podstaw koncepcyjnych – trójstronna koncepcja Rozwoju Regionalnego Krainy Domów Przysłupowych.

W tym miejscu chcemy zwrócić uwagę na starania, jakie zostały podjęte jesienią 2004 w kierunku włączenia procesu rozwoju Krainy Domów Przysłupowych w działania Euroregionu „Nysa” („euroregionalizacja“). Poprzez wykorzystanie struktur roboczych ERN w celu osiągnięcia lepszego włączenia czeskich partnerów (w odróżnieniu od Niemiec i Polski, w Republice Czeskiej nie istnieją jednostki odpowiadające powiatom, co niekiedy może prowadzić do niespójności pewnych działań) i uniknięcia podwójnej pracy i podwójnych struktur. Najpierw należy tak opracować redakcyjnie umowę o współpracy Krainy Domów Przysłupowych tak, aby polscy, czescy i niemieccy prezydenci Euroregionu wraz ze starostami i czeskimi hejtmanami mogli ją podpisać. W celu tym od stycznia 2005 miały miejsce liczne spotkania w Zittau, Jeleniej Górze i Libercu. W przedstawionej przez sekretariat ERN propozycji dokumentu z końca kwietnia 2005 nie uwzględnione zostały wystarczającym stopniu interesy powiatów (patrz protokół z posiedzenia niemieckiej grupy sterującej z dnia 25.04.2005). Prace nad umową o współpracy mają zostać zakończone do tegorocznego posiedzenia konwentu Krainy Domów Przysłupowych. Przy tej okazji można się zastanawiać, czy zamierzona „euroregionalizacja“ procesu rozwojowego Krainy Domów Przysłupowych nie doprowadziłaby do przeciążenia Euroregionu i jego biur. W konsekwencji oczekiwana euroregionalizacja nie doprowadziłaby do skuteczniejszego przebiegu transgranicznego procesu rozwoju, lecz wręcz przeciwnie – znacznie by go spowolniła. A to przecież nie jest celem ludzi działających na rzecz Krainy Domów Przysłupowych.

4.2 Projekty kluczowe dla Krainy Domów Przysłupowych

Na posiedzeniu konwentu w styczniu 2004 zatwierdzono projekt przewodni i dziewięć projektów kluczowych, które ze względu na swój integralny charakter i znaczenie dla trójnarodowego procesu rozwoju powinny zostać zrealizowane w pierwszej kolejności. Zostały zatwierdzone następujące projekty kluczowe, które podzielono także na wskazane poniżej obszary działań:

- (1) Zachowanie zabudowy przysłupowej i jej krajobrazu kulturowego:
 - Zachowanie zabudowy przysłupowej i jej pierwotnego krajobrazu kulturowego (projekt wiodący)
 - Ochrona krajobrazu przez użytkowanie
 - Transgraniczne zarządzanie zasobami wodnymi
 -
- (2) Wspieranie gospodarki i jej warunków ramowych:
 - Kraina Domów Przysłupowych – Witryna przyszłościowego rolnictwa
 - Szlak rzemieślniczy – Doświadczyć rzemiosła
 - Stare szlaki – nowe szanse
 - Zielona sieć – transgraniczne szlaki rowerowe, piesze i jeździeckie
 - Kolej – przyszłościowa sieć komunikacyjna Krainy Domów Przysłupowych
- (3) Promocja regionu i praca z opinią publiczną – ugruntowanie tożsamości regionalnej
- (6) Podstawy współpracy
 - Trójnarodowa koncepcja rozwoju Regionalnego „Krainy Domów Przysłupowych”

Klasyfikacja projektów na projekty kluczowe oraz projekt wiodący miała miejsce w ramach opracowania „Koncepcji Wstępnej” (opracowanie i wykorzystanie katalogu kryteriów w celu oceny projektów, patrz załącznik). Od tego czasu rozpoczęto realizować pierwsze projekty częściowe, konkretyzować dalsze założenia projektów kluczowych i zebrano pomysły na dalsze projekty. Szczególnie na obszarze polskim udało się zmobilizować wiele podmiotów i inicjatyw, w celu opracowania projektów lustrzanych i nowych pomysłów na projekty i ich realizację.

4.2.1 Dalszy rozwój projektu wiodącego i projektów kluczowych

Zamieszczony poniżej zarys zawiera informacje o treści projektów, ich aktualny stan oraz dalsze kroki pracy nad wskazanymi projektami kluczowymi i projektem wiodącym. Impulsy do kontynuacji działań, nowe projekty częściowe i lustrzane oraz projekty, które umieszczone są już w innych programach rozwojowych polskich, niemieckich czy czeskich partnerów (np. LEADER), zostały tu także ujęte w tym miejscu wymienione i zostały oznaczone kursywą.

Projekt wiodący: Zachowanie zabudowy przysługowej i jej pierwotnego krajobrazu kulturowego

Cel: Zachowanie atrakcyjnego krajobrazu kulturowego z niepowtarzalną architekturą przysługową jako nośnika transgranicznej identyfikacji i rozwoju

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Stan aktualny prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Skompletowanie dokumentów w D/PL/CZ	Prowadzona ewidencja obiektów przysługowych na całym obszarze objętym Projektem					1
podprojekt D	Przygotowanie pełnej dokumentacji dla obiektów, mapy obiektów PL: do końca roku 2006 wszystkie gminy w Polsce mają dysponować gminną ewidencją zabytków	Ewidencja w ok 80%	kontynuacja, trójstronne uzgodnienie / wyrównanie prac	Fundacja „Umgebindehaus“ Powiaty Bautzen, Löbau-Zittau, Sächsische Schweiz	stowarzyszenia, Konserwator Zabytków	
podprojekt PL		ewidencja ok. 20%	Wzmoczona kontynuacja, wyjaśnienie stosunków własnościowych	Gminy, powiaty Służba Ochrony Zabytków	Politechnika Śląska i Wrocławska, wybrani architekci z regionu	
podprojekt CZ		ewidencja ok. 50%	kontynuacja	TUR, KOJ-Marketing		
Kampania promocyjna	Inicjatywa mająca na celu znalezienie nowych właścicieli dla opustoszałych obiektów przysługowych		Trójstronne porozumienie	powiat Löbau-Zittau		1
Koncepcja promocji D	Podstawy koncepcyjne	Prace zakończone	realizacja	powiat Löbau-Zittau		
Trójstronna giełda internetowa	Przygotowanie i publikacja bazy danych obiektów na sprzedaż w internecie w czterech językach	od 24.02.05 w sieci	Poszerzenie i aktualizacja strony	powiat Löbau-Zittau		
Nagroda Zabudowy Przystługowej	Nagrodzenie szczególnie przykładowych inicjatyw mających na celu zachowanie zabudowy przysługowej w Krainie Zabudowy Przystługowej D/PL/CZ (emailowy plakietka dla nagrodzonego obiektu)- wraz z intensywną publik relation Nagrodzenie przez Konwnet Krainy Zabudowy Przystługowej	Szkic projektu, przygotowania fazy realizacji	Zapoczątkowanie w czerwcu: informacja opinii publicznej w mediach o akcji składania wniosków	powiat Löbau-Zittau (Pani Gosteli)	Grupa projektu Zabudowy Przystługowej , Eurex ochrona zabytków	
„Liebe auf den zweiten Blick“(miłość od drugiego wejrzenia) – kampania promująca obiekty przysługowe obejmująca całe Niemcy	Pojedyncze działania: promocja w ekskluzywnych miejscach sprzedaży, prezentacja w mediach całego kraju, konkretne ogłoszenia, współpraca medialna z Sächsische Zeitung, materiały informacyjne oraz prezentacja na platformie internetowej www.umgebindelnd.de	Szkic projektu		Powiat Löbau-Zittau	Grupa projektu Zabudowy Przystługowej	

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Stan aktualny prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Dzień Otwartych Domów Przystupowych – trójstronny	Właściciele obiektów w D/PL/CZ otwierają drzwi swoich domów, przedstawiają ciekawe rozwiązania i zapraszają do naśladownictwa	29.05.05 – rozpoczęcie		powiat Löbau-Zittau		
Sieć kompetencji specjalistów z dziedziny zabudowy przystupowej	Utworzenie trójstronnej sieci konsultantów, planistów, architektów, zakładów rzemieślniczych specjalizujących się w zabudowie przystupowej – urządzenie grup doradczych, przygotowanie materiałów informacyjnych (<i>public relations</i>), przyznanie znaku jakości, trójstronna wymiana informacji	Szkic projektu, przygotowanie wniosku	Wniosek został złożony, uzgodnienie z PL i CZ	powiat Löbau-Zittau (Fr. Gosteli)	instytucje / stowarzyszenia ochrony zabytków,	1
Encyklopedia architektury wiejskiej	Publikacja o podstawach architektury terenów wiejskich dla Górnych Łużyc, Dolnego Śląska i północnych Czech łącznie ze słownikiem specjalistycznym – trójjęzyczny	Propozycja projektu	konkretyzacja		Pan Horník (Zdislava)	
Materiały informacyjne dla obiektów przystupowych	Przygotowanie materiałów informujących o wartości kulturowej oraz niezbędnych metodach renowacji domów przystupowo-zrębowych n.p. dla Torhaus w Działoszynie	Złożenie wniosku (INTERREG III A) przez Urząd Miasta Bogatynia,	Redakcja i skład broszury	Urzędy Miasta Bogatynia i Zawidów	Stowarzyszenie Miłośników Bogatyni, Służba Ochrony Zabytków, dr Różawska (Politechnika Śląska)	
Centrum kompetencji	Rekonstrukcja i adaptacja budynku Hofmühle w Langburkersdorf; jako pierwszy krok przygotowań do organizacji szlaku „Salzstraße” (Droga Solna) utworzenie biura, częściowe wykorzystanie przemysłowe i częściowo jako centrum kompetencji zabudowy przystupowej	Złożenie wniosku	Opracowanie analizy możliwości i warunków ramowych / realizacja po wykonaniu studium wykonalności	Gmina Hohwald		
Kraina Domów Przystupowych – Światowe Dziedzictwo Kultury UNESCO	Wniosek o wpisanie na listę UNESCO unikatowego w Europie krajobrazu architektury przystupowo-zrębowej	Rozmowa z dr Hans-Wolf Rissom (zastępcą sekretarza generalnego niemieckiej komisji UNESCO) 27.04 2004 w Bonn	Szkic projektu Trójnarodowe porozumienie	Grupa sterująca Projektu „Umgebndeland/Kraina Domów Przystupowych”		1
Fundacja „Umgebndehaus“ D	Zagwarantowanie finansowe i wsparcie doradcze dla właścicieli obiektów przystupowych przy zakupie, przy doraźnych i częściowych pracach remontowych szczególnie wartościowych obiektów	Założona w maju 2004 80 tys.€ kapitał, powstanie zespołu doradczego, wsparcie pierwszych 3 obiektów		fundacja „Umgebndehaus“		

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Stan aktualny prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Fundacja „Dom Łużycki“ PL	Koordinacja i przeprowadzanie działań mających na celu zachowanie zabudowy przystępowej <i>Patrz szkic projektu</i>	Szkic projektu, rozmowy z powiatami i gminami	realizacja, założenie	powiaty, gminy sponsorzy prywatni	Służba Ochrony Zabytków	1
Wsie modelowe	Rozwój wybranych dzielnic i miejscowości, których architektura i struktura osadnicza w szczególności sposób reprezentuje typową architekturę regionalną <i>Sprawdzenie możliwości przeniesienia obiektów w atrakcyjniejsze miejsca / luki (n.p. dzielnica domków wczasowych „Umgebinde“ nad Olbersdorfer See, dom z Wigancic Żyt. do Zgorzelca – p. Elżbieta Lech)</i>	Pomysł PL: poszukiwanie możliwości sfinansowania przeniesienia jednego z obiektów z Wigancic do Zgorzelca	Poszukiwanie partnerów / ekspertów, skonkretyzowanie projektu	Grupa projektu Umgebindehaus Elżbieta Gothard-Lech (Zgorzelec)	architekci, planiści, rzemieślnicy, specjaliści z regionu	2
Łużycki Skansen Lubań	<i>Na obrzeżach parku na Kamiennej Górze w Lubaniu miałby powstać skansen z obiektami m.in. z terenów zniszczonych przez kopalnie „Turów“, w Muzeum Regionalnym znajdują się eksponaty z regionu jako przykłady kultury ludowej, mogłyby one znaleźć nowe miejsce właśnie w skansenie</i>	<i>pomysł PL</i>	skonkretyzowanie	Urząd Miasta Lubań, Muzeum Regionalne Lubań		2
Remonty publicznych obiektów	Realizacja / wsparcie przez samorządy z obszaru objętego projektem przy renowacji ciekawych i ważnych dla regionu obiektów <i>Włączenie podmiotów miejscowych w przygotowywanie koncepcji dla adaptacji obiektów (np. Erbgericht w Tautewalde – zapotrzebowanie na większe pomieszczenia na różne imprezy kulturalne)</i> <i>Przetarg / konkurs na najciekawsze rozwiązanie adaptacyjne dla zabudowy przystępowej (stowarzyszenia, szkoły, itp.)</i> <i>Włączenie młodzieży (międzynarodowe Workcamps)</i>	Pomysł PL: na takie cele dostępne środki z Funduszu Wspierania Wsi Polskiej	skonkretyzowanie	Grupa projektu Umgebindehaus Gminy		2

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Stan aktualny prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
<p><i>Nowoczesny dom przysłupowy</i></p>	<p><i>Konstrukcja i promocja współczesnego domu przysłupowo-zrębowy– jako odpowiednik tradycyjnej konstrukcji regionalnej dla klasycznych domów gotowych</i></p> <p><i>PL: stworzenie systemu zachęt (gminy: ulgi w podatku gruntowym, wydawanie odpowiednich decyzji o warunkach zabudowy, system dopłat do inwestycji itd.) prywatni inwestorzy (głównie młode rodziny) są bardziej skłonne do budowy nowych domów, niż do renowacji starych obiektów (renowacja jest częstokroć znacznie droższa, niż realizacja nowej inwestycji), przeprowadzenie analiz środowiska architektów, architektów krajobrazu, planistów przestrzeni, prawników oraz ekonomistów</i></p>	<p><i>Propozycja projektu D/PL, szkic koncepcji architektonicznej (D)</i></p>	<p><i>Nawiązanie kontaktu z parterami, ocena projektu / skonkretyzowanie</i></p>		<p><i>D: Stolarstwo Klippel, Beiersdorf / mistrz stolarz Schmidt, Neukirch</i></p> <p><i>PL: architekci, budowlancy z regionu</i></p>	

Projekt kluczowy: Trójstronna koncepcja Rozwoju Regionalnego (REK) Krainy Zabudowy Przystępowej

Cel: Stworzenie podstaw koncepcyjnych jako warunek osiągnięcia wyznaczonego celu procesu rozwojowego, udostępnienie dotacji z programów INTERREG

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Stan aktualny prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
REK część 1 – D/PL	Skompletowanie podstawy koncepcyjnych i skonkretyzowanie / rozwój projektów na polsko-niemieckim obszarze objętym Projektem	zakończona		powiat Löbau-Zittau / KEGL		1
REK część 2 – PL/CZ	Skompletowanie podstaw koncepcyjnych i opracowanie strategii działań	Konkretyzacja pomysłu, poszukiwanie czeskiego partnera do współpracy	Przygotowanie i złożenie wniosku o dofinansowanie		ERN	1
REK część 3 – CZ/D i wspólna koncepcja	Skompletowanie podstaw koncepcyjnych – połączenie pojedynczych dokumentów w trójjęzyczną koncepcję rozwoju regionalnego	Przygotowania wniosku		powiat Löbau-Zittau / KEGL		1

Projekt kluczowy: Kraina Domów Przyszlupowych – Witryna przyszłościowego rolnictwa

Cel: Zachowanie krajobrazu kulturowego i jego atrakcyjności dla turystyki i wzmocnienie rolnictwa jako czynnika gospodarki na terenach wiejskich dzięki prezentacji roli jaką odgrywa w dziedzinie ochrony krajobrazu i produkcji żywności o wysokiej jakości

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Koncepcja „Kraina Domów Przyszlupowych – Witryna przyszłościowego rolnictwa“ D	Analiza celowości inicjacji sieci połączeń chętnych do współpracy partnerów, rejestracja i rozwinięcie propozycji do ukazania szerokiej publiczności osiągnięć rolnictwa, m.in. stworzenie centr informacyjnych / biur regionalnych, ścieżek rolnictwa, public relation (przygotowanie materiałów informacyjnych / prezentacje gospodarstw i ich profilu)	opracowanie	dokończenie, realizacja	powiat Löbau-Zittau, KEGL	powiaty Bautzen, Sächsische Schweiz	1
Rolnictwo ekologiczne – „Ekologiczne Produkty Dolnośląskiej Ziemi“ (projekt lustrzany PL)	wspomaganie i konsolidowanie działalności ekologicznych gospodarstw rolnych propagowanie produktów żywnościowych z regionu, a zwłaszcza gospodarstw posługujących się marką „Ekologiczne Produkty Dolnośląskiej Ziemi”, organizacją sklepów ze zdrową żywnością oraz produktami regionalnymi uzgodnienie z odpowiedzialnymi projektu „Witryna przyszłościowego rolnictwa, patrz szkic projektu	Szkic projektu	Dalsza realizacja	P-ZFST „Pogranicze”	gminy, powiaty zainteresowani rolnicy	1
Witryna rolnictwa – projekt lustrzany CZ	Kwerenda na temat działalności po stronie czeskiej, inicjacja projektu lustrzanego „Witryna przyszłościowego rolnictwa “	Pomysł projektu	skonkretyzowanie			
Koszyk Łużycki	Przygotowanie i promocja produktów regionalnych rolnictwa, rzemiosła (Eibauer Pils, porcelana bolesławiecka, czeskie szkło) – kosz z prezentami jako instrument marketingu regionalnego dla turystów, przedsiębiorstw itp. Porozumienie z producentami, wprowadzenie znaku towarowego, public relation, zbiór i publikacja informacji o zakładach ze sklepami firmowymi	Pomysł projektu (D/PL) PL: poszukiwania chętnych rolników i rzemieślników, badania rynku produktów regionalnych	skonkretyzowanie	Stowarzyszenie „Pro Lusatia”	Przedsiębiorstwa z regionu	1
Marka dla całego regionu	Prace nad rozwojem marki dla produktów rolniczych z Krainy Domów Przyszlupowych	Pomysł projektu	skonkretyzowanie	Stowarzyszenie „Pro Lusatia”	Przedsiębiorstwa rolno-spożywcze ERN	

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Prezentacje rolnictwa regionalnego	<i>Pokazy i promocja produktów rolniczych z regionu</i>	<i>Projekty częściowe</i>	<i>Koordinacja i połączenie projektów częściowych – dostosowanie do konceptu „Witryna rolnictwa“</i>	<i>powiat Löbau-Zittau, KEGL</i>	<i>powiaty Bautzen, Sächsische Schweiz</i>	1
Tydzien Cebulowy w Zittau	<i>Organizacja jarmarku na temat cebuli w celu poprawy znaczenia produktów regionalnych</i> <i>Możliwość organizacji regularnych jarmarków (corocznie) w różnych miejscach i na różne tematy</i>	<i>Pomysł projektu</i>	<i>skonkretyzowanie</i>	<i>KEGL</i>	<i>Starostwa powiatowe z regionu</i>	
Centrum rolnictwa Ehrenberg	<i>Stworzenie jarmarku ekologicznego (z infrastrukturą) dla obszaru prawostronnej Łaby, organizacja targów tematycznych, współpraca producentów z regionu</i> <i>Punkt przyjęcia i przetwórstwo owoców, wełny</i>	<i>Przygotowanie opracowania analizy możliwości i warunków ramowych</i>	<i>Opracowanie analizy celowości wykonania</i>	<i>miasto Hohnstein</i>	<i>Agrarvermögensverwaltungs- und Verwertungsgesellschaft Ehrenberg</i>	

Projekt kluczowy: Ochrona krajobrazu przez użytkowanie

Cel: Zachowanie krajobrazu kulturowego przez perspektywiczne użytkowanie jako podstawa turystyki

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Projekt modelowy dla elektrowni niemiecko-czeskiej opalanej słomą	Opracowanie analizy możliwości i warunków ramowych dla wykorzystania słomy jako nośnika energetycznego Szansa na zachowanie charakteru krajobrazowego łąk terenów górzystych i wykorzystanie energii z surowców odnawialnych	Opracowanie koncepcji	realizacja (budowa instalacji pilotażowej)	miasto Seifhennersdorf	Spółdzielnia rolnicza Seifhennersdorf, KEGL	1
Nowe elektrownie ekologiczne w regionie	Wykaszanie nieużytków na polskim obszarze – poszukiwania nowych partnerów / możliwości powstania nowych elektrowni ekologicznych – opłacalne jest wykorzystanie słomy jako źródła energetyczne do 1 MW (ok. 50 gospodarstw) – szansa dla nowych elektrowni ekologicznych w regionie Rozwijanie współpracy z rolnikami z regionu przez skup słomy oraz analiza możliwości skupu innych roślin i ich wykorzystanie - współpraca z powstającymi w regionie nowymi ciepłowniami ekologicznymi	Gotowość do współpracy w realizacji projektu ze strony PEC Lubań, które od 6 lat wykorzystuje z sukcesami słomę jako materiał energetyczny	Poszukiwanie gmin chętnych do wprowadzenia grzewczych instalacji na słomę Analiza warunków ramowych polskiej strony (n.p. wynagrodzenie za doprowadzenie prądu, itp.)	Gminy planujące ekologiczne elektrownie	PEC Lubań	
Rewitalizacja roślin charakterystycznych dla regionu	Rewitalizacja roślin charakterystycznych dla regionu na terenach wiejskich (zwłaszcza w bezpośrednim sąsiedztwie domów przystępowych)	Przygotowanie projektu, opracowanie koncepcji	realizacja	Centrum Edukacji Ekologicznej w Lubaniu		
Park Krajobrazowy „Zittauer Gebirge“	Założenie parku krajobrazowego „Zittauer Gebirge“ w celu przyszłościowego rozwoju i wzmocnienie gospodarcze regionu przygranicznego Ożywienie sektora turystycznego w bliskiej współpracy niemiecko-czeskiej	Koncepcja rozwoju 2004-2006	Realizacja wymienionych działań	powiat Löbau-Zittau	Samorządy przyszłego parku krajobrazowego	1
Założenie Parku Krajobrazowego „Przełom Kwisy“	Postulowany park krajobrazowy na obszarze tzw. okręgu Kwisy, w miejscu przełomu rzeki Kwisa z dwoma zaporami wodnymi z zamkami Czocho, Rajska, Świecie i Gryf – wobec faktu niesprzyjających warunków dla rolnictwa, rozwój turystyki jest szansą dla regionu	Pomysł projektu (PL), postulowane w wielu dokumentach i publikacjach	skonkretyzowanie		Zarząd Parków Krajobrazowych w Jeleniej Górze	

Projekt kluczowy: Szlak rzemieślniczy – odkryć rzemiosło

Cel: Wzmocnienie rzemiosła w regionie poprzez udostępnienie zwiedzającym zakładów rzemieślniczych – rozbudowa i promocja atrakcji turystycznych (szlaki turystyczne, warsztaty, itp.) i regionu

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Szlak lustrzany „Odkryć rzemiosło“	Stworzenie atrakcji turystycznych wokół typowego dla regionu, rzadkiego i oryginalnego rzemiosła Prezentacja i promocja propozycji w internecie, printmediach, targach Włączenie dalszych propozycji, n.p. Kreativzentrum zamek Oppach, Handwerkerzentrum w Bulnheimschen Anwesen w Seifhennersdorf oraz projektu „Meisterstücke“(arcydzieło)	Szlak prowadzi po niemieckiej stronie przez zachodnią część Górnych Łużyc po G.Łużyckich, zaangażowanych jest już 47 zakładów, otwarcie centrum informacyjnego na zamku Rammenau kwiecień 2004 www.handwerk-erleben.com	Oznakowanie, dalsze działania marketingowe Włączenie dalszych propozycji w D, poszerzenie o PL i CZ Przygotowanie projektów na inwestycje	MGO, powiat Bautzen	KEGL, TUR, Landfrauenkreisvere in Löbau-Zittau e.V.	
Szlak rzemieślniczy – projekt lustrzany PL	Poszerzenie szlaku rzemieślniczego na obszar polski w celu przybliżenia turystom i mieszkańcom tradycyjnych i typowych dla regionu zawodów rzemieślniczych wyszukanie działających w regionie rzemieślników chętnych do prezentowania swojej pracy turystom, zacieśnienie współpracy między małymi podmiotami istniejącymi w regionie patrz szkic projektu	Szkic projektu	skonkretyzowanie, realizacja uzgodnienie z odpowiedzialnymi strony niemieckiej	Gminy, Cech Rzemiosł Różnych w Lubaniu i w Zgorzelcu	Centrum Łużyckie w Lubaniu, Powiatowe Centrum Doradztwa Gospodarczego w Zgorzelcu, miasto Świeradów-Zdrój MGO	1
Szlak rzemieślniczy – projekt lustrzany CZ	Poszerzenie szlaku rzemieślniczego na obszar czeski – opracowanie koncepcji	Założenia projektu	realizacja		MGO	1
„HandWerkStatt“ (Rękodzieło)	Tworzenie „giełdy praktykantów” dla zakładów rzemieślniczych– trójstronna wymiana– włączenie w szlak rzemieślniczy Szeroka prezentacja „zakładów innowacyjnych“ (otwarcie na szkoły – „dzień dla uczniów“), możliwe połączenie z projektem „Spur“ (TGZ Zittau)	Propozycja projektu (D/PL)	skonkretyzowanie		szkoły, zakłady / centra szkolenowe, cechy	1

Projekt kluczowy: Dawne szlaki – nowe szanse. Rewitalizacja średniowiecznych szlaków handlowych jako połączenia transgranicznej współpracy

Cel: Rozwój dawnych szlaków handlowych jako tras turystycznych - centralnych osi turystycznych połączeń krajobrazu kulturowego, szkielet sieci innych szlaków transgranicznych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
<i>Koncepcja sieci połączeń– koordynacja projektu</i>	<i>Rejestracja, dokumentacja i koordynacja wszystkich działań na temat „Rewitalizacja i doświadczenie historycznych szlaków”</i>	<i>Propozycja projektu</i>	<i>Uzgodnienie z odpowiedzialnymi</i>	<i>Stowarzyszenie „Pro Lusatia”, Korkonosze</i>	<i>MGO</i>	<i>1</i>
Ścieżka czeska	Urządzenie dawnego szlaku handlowego między Górnymi Łużycami i Czechami jako szlak turystyczny (Bautzen – Sohland – Jiřetín pod Jedlovou). Możliwość odwiedzenia atrakcji kulturowych i przyrody wzdłuż szlaku	otwarcie maj 2004, oznakowanie, tablice informacyjne i foldery w trzech językach	Ujęcie braków infrastruktury / przygotowanie działań inwestycyjnych	powiat Bautzen, miasto Schirgiswalde	Grupa robocza „Odkryć historie- muzea”	1
Dawna “Droga do Jablonne / Droga do Czeskiej Lipy”	Przebieg szlaków turystycznych „Dawna Droga do Jablonne” (Żytawa–Jablonne) i „Dawna Droga do Czeskiej Lipy” (Żytawa – Česka Lípa) mają przybliżyć historię i kulturę, ale również przyrodnicze i geologiczne osobliwości regionu, atrakcje turystyczne dla rodzin i szukających rekreacji na terenach wiejskich z interesującymi propozycjami rolnictwa i leśnictwa, a także rzemiosła.	Określenie przebiegu szlaków, sporządzenie listy z obiektami leżącymi przy trasie jako świadectwa historii	Ustalenie podmiotu realizującego	gmina Oybin, powiat Löbau-Zittau	Grupa robocza „Odkryć historie- muzea”	
Dawna Droga Solna (Salzstraße) – odkryć kulturę i historię saksońsko-czeską	Przygotowanie trasy turystycznej na podstawie przebiegu historycznego szlaku (Stolpen – Šluknov) Włączenie ważnych punktów jak zamek Stolpen, miasto Neustadt, słupy milowe poczty saskiej, muzeum, zamek Langburkersdorf, połączenie z Czechami	Propozycja projektu (rekomendacja w AEP (Koncepcji Rozwoju Struktur Rolnych) saksońsko-czeskiego Krajobrazu Zabudowy Przystupowej)	Stworzenie warunków do realizacji	Inicjatywa gospodarcza „Sächsische Schweiz“ e.V. Pan Manfred Elsner	gmina Hohwald, miasto Stolpen, miasto Neustadt, miasto powiatowe Sebnitz, gmina Kirnitzschtal	
Via Regia na Górnych Łużycach	Odtworzenie przebiegu dawnego transeuropejskiego szlaku handlowego Via Regia na odcinku Budziszyn-Görlitz/Zgorzelec-Lubań-Bolesławiec jako szlaku turystycznego: pieszego, rowerowego, jeździeckiego i samochodowego (możliwe różne przebiegi tras) Wykorzystanie atrakcji kulturalno-historycznych i przyrodniczych przy trasie (słupy milowe poczty saskiej, cis w Henrykowie, starówka Lubania, grodzisko w Białogórze)	Propozycja projektu (D/PL) Wytyczenie trasy na odcinku Zgorzelec-Bolesławiec	Nawiązanie kontaktu / uzgodnienie z inicjatywami już pracującymi nad tym projektem Opracowanie koncepcji	Urząd Miasta Lubań, Stowarzyszenie Miłośników Górnych Łużyc, Stowarzyszenie „Via Regia”	Stowarzyszenia i inicjatywy Via Regia (m.in. Via Regia Begegnungsraum Landesverband Sachsen, Hochschule Görlitz, SLK/CSB Miltitz), Stowarzyszenie „Pro Lusatia”	

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Droga św. Jakuba w PL	Przedłużenie na polską stronę (Jakubów-Polkowice-Bolestawiec-Lubań-Zgorzelec) Drogi św. Jakuba do Santiago de Compostella: obecnie punktem startowym jednego z odgałęzień Drogi jest Görlitz. Przebieg Drogi przez Górną Łużycę został już zatwierdzony.	Uzgodnienie przebiegu trasy, zabezpieczenie źródeł finansowania	Oznakowanie szlaku, przygotowanie przewodnika po trasie. Otwarcie – 24.07.2005	Stowarzyszenie „Bractwo św. Jakuba”, Fundacja Wioski Franciszkańskiej	Korkonosze	
Szlak Napoleoński	Stworzenie szlaku turystycznego biegnącego z Francji przez Niemcy w kierunku Polski, wzdłuż którego wojska francuskie maszerowały w kierunku Moskwy - oznakowanie tablicami miejsca bitew (kampani 1813) na obszarze Górnych Łużyc	Opracowanie koncepcji	Realizacja i promocja	Napolenstrasse 1813 e.V. z Wurschen	Stowarzyszenie „Wąwóz Somosierra”, Muzeum Regionalne w Lubaniu	
Stary Trakt Żytawsko-Jeleniogórski	Rewitalizacja Starego Traktu Żytawsko-Jeleniogórskiego jako osi turystycznej przez D/CZ/PL (Zittau-Frydlant- Hejnice-Lazne Libverda-Świeradów-Jelenia Góra) ożywającej północne podnóża Gór Izerskich Połączenie z innymi szlakami handlowymi, n.p. Stara Droga do Jablonne, do Czeskiej Lipy	Propozycja projektu (PL)	skonkretyzowanie, uzgodnienie z projektem „Oberlausitzer Bischofsweg“	Stowarzyszenie „Pro Lusatia”, Korkonosze	MGO, Towarzystwo Izerskie	
Górnoluzki Szlak Biskupi	Na podstawie nieokreślonego jeszcze przebiegu historycznego szlaku ma powstać szlak rowerowy i pieszy Góda-Zawidów-Frydlant – połączenie okolicznych szlaków i interesujących atrakcji w celu poznania historii regionu	Szkic projektu	Uzgodnienie z odpowiedzialnymi, skonkretyzowanie	MGO	Gminy wzdłuż trasy	
Kamienie opowiadają historie	Rejestracja, dokumentacja i pielęgnacja mniejszych pomników znajdujących się wzdłuż historycznie ważnych połączeń transgranicznych w Krainie Domów Przystępowych, modelowa renowacja dwóch mniejszych pomników po niemieckiej i czeskiej stronie - na przykładzie Ścieżki czeskiej /dawnej Prager Straße między Bautzen i Varnsdorf	Szkic projektu, uzgodnienie o zakresie projektu	Uzgodnienie z partnerami, kalkulacja kosztów	miasto Schirgiswalde / TUR / miasto Varnsdorf	Museumsverein Varnsdorf, Heimat- und Geschichtsverein Schirgiswalde	

Projekt kluczowy: Transgraniczne zarządzanie zasobami wodnymi

Cel: Poprawa jakości i struktury ważnych w regionie zasobów wodnych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Zarządzanie zasobami wodnymi w dorzeczu Mandavy/Mandau	Stworzenie założeń mających na celu spełnienie żądanych prawnych parametrów ramowych zarządzeń wodnych ponad granice – poprawa jakości zasobów wodnych Mandavy/Mandau i jej dopływów, realizacja pierwszych działań Organisacja projektu lustrzanego po stronie czeskiej	realizacja	ustalenie podmiotu realizującego	HS Zittau-Görlitz, powiat Löbau-Zittau		1
Zarządzanie zasobami wodnymi zbiorników zaporowych Witka, Złotnickiego i Leśniańskiego	Odpowiednie kształtowanie infrastruktury zbiorników wodnych i ich otoczenia, by stanowiły one regionalną atrakcję turystyczną, ale przede wszystkim – dla ich dalszego pełnienia funkcji przeciwpodziowych i energetycznych	Propozycja projektu	skonkretyzowanie	Gminy nad zbiornikami wodnymi	Kopalnia Turów, ProEnergia, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	

Projekt kluczowy: Zielona sieć – szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe, trasy do jazdy konnej

Cel: Połączenie, rozbudowanie i oznakowanie sieci transgranicznej szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, tras do jazdy konnej / poszerzenie propozycji o turystykę wodną i zimową dla lepszego rozwoju subregionów i atrakcyjnych miejsc wycieczkowych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Ogólne szlaki turystyczne: piesze, rowerowe, samochodowe, jeździeckie, narciarskie...						
Koncepcja sieci połączeń – koordynacja projektu	Zebranie wszystkich już istniejących i planowanych szlaków turystycznych – badania ich osiągalności, koordynacja projektów częściowych, porozumienie między inicjatywami lokalnymi, regionalnymi i transgranicznymi Tworzenie i uzupełnianie oznakowania szlaków i atrakcji turystycznych w PL/D/CZ przy wykorzystaniu istniejących oraz nowych turystycznych przejść granicznych	Pomysł projektu (PL/D) PL: stworzenie nowych turystycznych przejść granicznych	skonkretyzowanie	ERN, MGO	TV OL-NS, TGG, Związek Gmin „Kwisa”, Powiaty	1
Poprawa jakości istniejących turystycznych szlaków	Poprawa oznakowania istniejących szlaków transgranicznych, także poprzez trójjęzyczny system tablic informacyjnych, infrastrukturę okołoturystyczną – dokumentacja i przygotowanie konkretnych działań	Pomysł projektu (PL/D) PL: W Leśnej i Görlitz system trójjęzyczny system oznakowania został zainstalowany, w Lubaniu i Świeradowie Zdroju zaplanowane na rok 2005	skonkretyzowanie PL: dalsze oznakowanie	PL: Gminy	PTTK	
Droga Śródsudecka	Realizację wytycznych Strategii Rozwoju Dolnego Śląska oraz Studium Rozwoju Drogi Śródsudeckiej (Sieniawka-Bogatynia-Radomierzyce-Sulików-Platerówka-Leśna-Świeradów) jako głównej osi rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku	Remonty poszczególnych odcinków, rozwijanie infrastruktury okołoturystycznej (parkingi, oznakowanie, węzły sanitarne)	Kontynuacja prac	Zarząd Województwa Dolnośląskiego, DOT	Powiaty i Gminy regionu	
Nowy Szlak Grzbietowy – wielofunkcyjna magistrala turystyczna ERN	Stworzenie trasy dla pieszych, rowerzystów i marciarzy biegowych prowadzącego z Karkonoszy przez Góry Izerskie po Góry Łużyckie wraz z ofertą okołoturystyczną – przy wykorzystaniu już istniejących tras w regionie (CZ/PL/D), zagospodarowanie tablic informacyjnych, oznakowania	2001-2004: uzgodnienie przebiegu, realizacja projektu częściowego „tras dla biegu narciarskiego w Góry Żytawskie“ (podmiot realizujący: gmina Oybin), przygotowanie do realizacji projektu częściowego „Izerskie szlaki wędrówkowe“ (podmiot realizujący Kraj Liberec), przygotowanie punktów informacyjnych		Nisa o.p.s	ERN, Kraj Liberec, Český Sever, DOT, PTTK	

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następny krok	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Ścieżki rowerowe						
Transgraniczna sieć ścieżek rowerowych	połączenie w sieć i oznakowanie transgranicznego systemu ścieżek rowerowych	Częściowa realizacja ma Pogórze Górnołużyckim (D/CZ) w ramach AEP (Koncepcji Rozwoju Struktur Rolnych) „Saksońsko-czeskiego Krajobrazu Zabudowy Przystępowej”	ustalenie podmiotu realizującego	ERN	MGO, TGG, Korkonosze, inicjatywy regionalne i lokalne	
<i>Kontynuacja i analiza trasy rowerowej wokół „Krainy Domów Przystępowych”</i>	<i>Kontynuacja trasy na polskim i czeskim obszarze objętym projektem Przygotowanie oferty okołoturystycznej (noclegi w domach przystępowych, tablice informacyjne przy interesujących miejscach, typowe dla regionu pamiątki itp.)</i>	<i>Aktualny przebieg Neukirch – Ebersbach – Zittau Propozycja projektu</i>	<i>skonkretyzowanie, realizacja</i>		<i>MGO, TGG, Korkonosze</i>	
Przebudowa zlikwidowanych tras kolejowych na ścieżki rowerowe	przebudowa zlikwidowanych tras kolejowych (np. Lubań-Leśna i Gryfów-Świeradów – w razie braku możliwości ich ponownego otwarcia) na ścieżki rowerowe z infrastrukturą noclegowo-gastronomiczną	Pomysł projektu (PL)	skonkretyzowanie, rozmowy z PKP	Powiaty	Związek Gmin „Kwisa”, PKP	
Euroregionalne ścieżki rowerowe	pozyskiwanie środków na budowę ścieżek rowerowych w miejscach wytyczonych już tras rowerowych, zwłaszcza euroregionalnych ER-2, ER-4 i ER-7-7	Oznakowanie ER-7	oznakowanie ER-4	Gminy	PTTK, Związek Gmin „Kwisa”	
Trasy do jazdy konnej						
Transgraniczna sieć tras do jazdy konnej	Przygotowanie i prawne ustalenie transgranicznej sieci tras do jazdy konnej D/CZ, D/PL i CZ/PL	Realizacja projektów częściowych na niemiecko-czeskim obszarze objętym Projektem	Uzgodnienie tras do jazdy konnej między w rejonie Krompach	TUR	gminy, stowarzyszenia i ośrodki jazdy konnej	
Narciarskie trasy biegowe						
Transgraniczne trasy do biegu narciarskiego	Rejestracja i zbadanie możliwości dla powstania transgranicznych tras do biegu narciarskiego w Górach Łużyckich, Żytawskich i Izerskich	Pomysł projektu	skonkretyzowanie – uzgodnienie z odpowiedzialnymi	Towarzystwo Izerskie	Gminy, Stowarzyszenie „Bieg Piastów”	
Trasy wodne						
Trasa wodna Smědá-Witka-Neiße-Berzdorfer See	Stworzenie tras wodnych-kajakowych w ERN	Analiza technicznych i ochrony przyrody, studium wykonalności		Trójnarodowa grupa robocza „Trasy wodne”	ERN, MGO, PTTK „Sudety Zachodnie”	

Projekt kluczowy: Kolej – przyszłościowa infrastruktura komunikacyjna Krainy Domów Przystępowych

Cel: Zachowanie i podwyższenie atrakcyjności kolei jako środka transportu przyjaznego środowisku oraz ważny czynnik dla rozwoju turystycznego i gospodarczego Krainy Domów Przystępowych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Kolej okólna w saksońsko-czeskiej Krainie Domów Przystępowych	Stworzenie warunków dla wykorzystania odcinka kolejowego Bad Schandau-Sebnitz-Neustadt-Neukirch-Sohland-Ebersbach-Worek Śluknovski-Bad Schandau jako czynnej trasy kolejowej – atrakcyjny dla osób dojeżdżających do pracy i jako atrakcja turystyczna Najważniejsza inwestycja dla projektu: zamknięcia luki Sebnitz – Dolni Poustevna Połączenie z projektem „Tramwaj regionalny Nysa” – dzięki czemu powstanie atrakcyjne połączenie Gór Izerskich ze Szwajcarią Saksońską	Rezolucje gmin		Wszyscy, którzy podpisali rezolucje		
Tramwaj regionalny Nysa	Stworzenie turystycznej trasy kolejowej między Górami Izerskimi, Górami Żytawskimi i Szwajcarią Saksońską – tramwajopodobne wagony zestawów samojezdnych	Rozwinięcie projektu „Kolej Szklarska” – trasa Szklarska Poręba-Harrachov przekazany samorządom		Kraj Liberec	ERN, Stowarzyszenie „Kolej Izerska” (PL)	
Kolej Izerska	Reaktywacja dawnej Kolei Izerskiej (połączenie Görlitz/Zgorzelec–Lubań-Leśna–Gryfów–Świeradów) jako atrakcyjnego połączenia pasażerskiego dla turystów i gości uzdrowiska Świeradów-Zdrój. Badanie reaktywacji innych lokalnych połączeń pasażerskich n.p. Lubań/Zgorzelec – Zawidów – Bogatynia	Propozycja projektu (PL)	Skonkretyzowanie, rozmowy z PKP na temat przekazania szlaku Gryfów-Świeradów	Powiaty Lubań i Zgorzelec		
„TIR-y na tory“	Szukanie możliwości „transportu kombinowanego” (TIRy na tory), zwłaszcza w relacji Czechy-Dolny Śląsk (Liberec-Lubań lub Liberec-Węgliniec) w celu poprawy transportu towarowego przez Sudety	Propozycja projektu (PL)	skonkretyzowanie			

Projekt kluczowy: Promocja regionu i public relations

Cel: Poprawa przepływu informacji i komunikacji w regionie, jak również na zewnątrz w celu „zakotwiczenia“ w mieszkańcach procesu rozwojowego Krainy Domów Przysłupowych oraz pogłębienie tożsamości lokalnej i poprawa wizerunku regionu

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Transgraniczna koncepcja marketingu regionalnego D/PL/CZ	Opracowanie i realizacja trójstronnej koncepcji mającej na celu wspólną promocję Krainy Domów Przysłupowych	Szkic projektu Realizacja projektu częściowego „koncepcja promocji”	skonkretyzowanie, realizacja	MGO, DOT, Český Séver	Powiaty w regionie, KEGL, Korkonosze	1
Koncepcja marketingu turystycznego Pogórze Górnołużyckie – Mikroregion Sever	Transgraniczna koncepcja marketingu turystycznego w celu rozwoju wspólnych produktów turystycznych i strategii marketingowej	Opracowanie koncepcji	dokończenie koncepcji	MGO	TGG, TUR	
Marka regionalna D/PL/CZ	Przygotowanie i promocja marki regionalnej– uzgodnienie i udoskonalenie <i>corporate designs</i> z polskimi i czeskimi partnerami	Szkic nowej marki wraz z nowym logo	Opracowanie oznaczenia dla PL/CZ/D	MGO	Powiaty regionie, KEGL, Korkonosze	
Internetowa platforma komunikacyjna	Aktualizacja i poszerzenie trójstronnej platformy internetowej www.umgebundeland.de	Czterojęzyczna platforma (patrz projekt wiodący)		powiat Löbau-Zittau		
Portal internetowy PL	<i>przygotowanie i publikacja w Internecie informacji o regionie PL (www.gorneluzyce.pl jako portal turystyczny, www.gorneluzyce.info jako portal informacyjny) oraz o Projekcie (www.domluzycy.pl);</i>	<i>Pomysł projektu</i>	<i>Pozyskanie środków, realizacja</i>	<i>Stowarzyszenie „Pro Lusatia”</i>	<i>Powiaty i gminy w regionie, prasa lokalna</i>	1
Kampania informacyjna Krainy Domów Przysłupowych	Regularna publikacje i informacje prasowe o regionie (n.p. jako dodatki w prasie regionalnej czy niezależne wydanie) Wzmoczona public relation w subregionach Krainy Domów Przysłupowych, przeprowadzenie rozmów i spotkań informacyjnych z samorządami, <i>Wystawa objazdowa „Kraina Domów Przysłupowych“ (czterojęzyczna)</i>	Część koncepcji komunikacyjnej (patrz koncepcja wstępna) <i>Propozycje projektu</i>	realizacja	Gremia w regionie(grupa sterująca trójstronna i grupy narodowe)	Media z regionu, prasa turystyczna, DOT	1

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
<i>Witamy na Dolnym Śląsku</i>	<i>Przygotowanie broszury informacyjnej o regionie oraz bezpieczeństwie w czasie urlopu dla turystów zagranicznych wjeżdżających do Polski przez przejścia na Górnych Łużycach– mapa, ważne telefony, atrakcje itd. – Znak gościnności</i>	<i>Propozycja projektu</i>	<i>skonkretyzowanie</i>	<i>Stowarzyszenie „Pro Lusatia”</i>	<i>DOT, Dolnośląska Komenda Policji, Straż Graniczna</i>	
<i>Koordinacja marketingu regionalnego (PL)</i>	<i>Promocja turystyczna i gospodarcza całego regionu– stworzenie podmiotu zajmującego się tego typu działaniami oraz koordynacją prac promocyjnych</i>	<i>Propozycja projektu</i>	<i>skonkretyzowanie</i>	<i>Grupa sterująca PL</i>	<i>DOT, Powiaty i Gminy</i>	
<i>Oferta turystyki masowej – imprezy (PL)</i>	<i>Organizacja imprez turystycznych przybliżających region jego mieszkańcom oraz gościom spoza Górnych Łużyc, popularyzacja odznaki PTTK „Przyjaciel Łużyc”;</i>	<i>Od 30 lat organizowane są rocznie imprezy (rajdy piesze i rowerowe), w których bierze udział ok. 600-1000 turystów</i>	<i>Dalsza organizacja imprez „Lubańska Wiosna”, „Rajd górski ERN po Górach Izerskich”</i>	<i>PTTK, PTSM Lubań</i>	<i>ERN</i>	

4.2.2 Nowe projekty kluczowe

W ramach opracowania koncepcji zostały zebrane dalsze projekty, które z uwagi na swoje znaczenie dla strategii rozwoju Krainy Domów Przysłupowych powinny zostać uznane za projekty kluczowe. Ze względu na swą tematykę, dzilą się one następująco:

- (1) Zachowanie zabudowy przysłupowej i krajobrazu kulturowego:
 - Centrum „Rozwój terenów wiejskich i odnowa wsi“
- (2) Wspieranie warunków dogodnych dla rozwoju gospodarki:
 - Forum gospodarcze i innowacyjne u styku trzech granic
 - Kraina Zabudowy Przysłupowej – Region turystyczny
- (3) Promocja regionu / *public relation* – ugruntowanie tożsamości regionalnej
 - Akcja „Umocnienie regionalnej tożsamości “
- (4) Socjokultura
 - Kraina Domów Przysłupowych – regionem kulturowym
 - Mieszkańcy i społeczeństwo– Przyszłość ze wszystkimi i dla wszystkich ludzi regionu
- (6) Podstawy współpracy
 - Komunikacja międzykulturowa

Poniższa tabela przedstawia informacje odnoszące się do celów, koniecznych działań i pierwszych projektów częściowych wyżej wymienionych projektów kluczowych.

Centrum „Rozwój terenów wiejskich i odnowa wsi“

Cel: Dyskusja, strategia rozwojowa i aktywizacja potencjałów z uwzględnieniem specyfiki terenów wiejskich

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Ośrodek Rozwoju Obszarów Wiejskich (PL)	<p>Utworzenie Ośrodka Rozwoju Obszarów Wiejskich / odnowy wsi</p> <p>Promocja i kształtowanie koncepcji programu dla terenów wiejskich (wyłonienie liderów społeczności wiejskiej i gminnych koordynatorów programu)</p> <p>Szkolenia i seminaria nt. organizacji społeczności wiejskiej do odnowy wsi, podróże studialne (Tworzenie kadr dla odnowy wsi, budowy planów rozwoju i programów odnowy wsi)</p>	Pomysł projektu (PL)	skonkretyzowanie	Urząd Miasta Lubań	P-ZFST „Pogranicze“	1
Centrum Kształcenia Rzemiosła - Dwór Czarne, Jelenia Góra	Utworzenie Ośrodka kształcenia o szerokim profilu (z głównym naciskiem na tradycyjne zawody rzemieślnicze, renowację, restaurację i ochronę zabytków) – do tej pory nie istnieje podobne centrum w Polsce, coraz większe zainteresowanie prywatnych inwestorów zabytkowymi obiektami i co się z tym wiąże - rośnie zapotrzebowanie na wykwalifikowanych restauratorów	realizacja	Otwarcie zaplanowane na 10/05	Fundacja Kultury Ekologicznej	EUREX ochrona zabytków	1
Międzynarodowa Szkoła ds. rozwoju obszarów wiejskich– Zdislava	Odpowiednik projektu w Jeleniej Górze	Realizacja faza 1 (z 10)	kontynuacja	pan Horník (Zdislava)		1
Międzynarodowe Centrum Kobiet Terenów Wiejskich Obercunnersdorf	<p>Adaptacja obiektu przystępowego będącego pod ochroną zabytkową na Międzynarodowe Centrum Kobiet Terenów Wiejskich– stworzenie centrum dla kobiet z regionu przygranicznego D/PL/CZ w celu wyminany doświadczeń na płaszczyźnie duchowej, kulturowej i kreatywnej</p> <p>Stworzenie oferty turystycznej: od Inu do gotowego produktu tekstylnego (prezentacja kołowrotka, maszyny do farbowania, magiel itp.)</p> <p>Wkład do zachowania architektury przystępowej oraz ożywienie turystyczno-gospodarcze jak również ponadgraniczne zbliżenie na płaszczyźnie socjokulturalnej</p>	Potwierdzenie dotacji	Zapewnienie własnego wkładu	Landfrauenkreisvereins Löbau-Zittau e.V. (pani Sprenger)	powiat Löbau-Zittau	

Forum gospodarcze i inowacyjne u styku trzech granic

Cel: Połączenie działań mających na celu wspieranie transgranicznych obiegów gospodarczych i Krainy Domów Przystupowych jako regionu gospodarczego

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
„Forum gospodarcze i inowacyjne“	Utworzenie grupy roboczej w celu skonkretyzowania tematyki i dyskusji względnie koordynacji / połączenie projektów częściowych jak również uzgodnienie z podmiotami realizującymi, inicjatywami (MGO, EUREX gospodarka, etc.)	Propozycja projektu	skonkretyzowanie, uzgodnienie z odpowiedzialnymi		Utworzenie instytucji wspierającej rozwój gospodarczy (KARR, Euroregionalna Izba Przemysłowo-Handlowa, ...)	1
Trónarodowa koncepcja rozwoju struktur gospodarczych	Opracowanie analizy rynku / koncepcje rozwoju gospodarki jako podstawa wsparcia wspólnego trójstronnego regionu gospodarczego	Propozycja projektu			Utworzenie instytucji wspierającej rozwój gospodarczy	1
„Stolik współpracy”	organizacja spotkań rolników, rzemieślników, przedsiębiorców i specjalistów ds. turystyki w celi inicjacji sieci połączeń różnych branży (ewentualnie podobne produkty / paleta propozycji) oraz wymiana doświadczeń	Propozycja projektu	skonkretyzowanie		Izba Gospodarcza ERN	1
„Regiogeld“(waluta regionalna) w Krainie Domów Przystupowych	Badanie możliwości wsparcia regionalnego obiegu kapitałowego – wsparcie dla sektora małej przedsiębiorczości, wkład do ekonomicznej stabilizacji regionu	Propozycja projektu	skonkretyzowanie	Opracowanie projektu: Hochschule Zittau/Görlitz	Wyższe szkoły, przedsiębiorstwa banków regionalnych	1

Kraina Domów Przystępowych – Region turystyczny

Cel: Koordynacja, połączenie i badania możliwości nowej oferty turystycznej w Krainie Domów Przystępowych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Grupa robocza „Kraina Domów Przystępowych – region turystyczny“	Utworzenie grupy roboczej w celu skonkretyzowania tematyki i dyskusji względnie koordynacji / połączenie projektów częściowych jak również uzgodnienie z podmiotami realizującymi, inicjatywami (MGO, EUREX turystyka, etc.)	Pomysł projektu	Konkretyzacja, kontakt zainteresowanych podmiotów	ERN		1
Przewodnik po Krainie Domów Przystępowych	Opracowanie czterojęzycznego przewodnika dla obszaru objętego Projektem	Propozycja projektu (D/PL) (Gotowy materiał dotyczący strony PL)	Uzgodnienie partnera współpracy i Akademii Kształcenia Crostau (idea przewodnika D/CZ)		Korkonosze	1
Turystyczna karta rabatowa Krainy Domów Przystępowych D/PL/CZ	Wprowadzenie wspólnej, turystycznej karty rabatowej - zachęciłaby ona turystów do dłuższego pozostania w regionie i odwiedzenia jego części znajdujących się w sąsiednich państwach.- badanie możliwości wprowadzenia „LausitzCard“ (MGO) dla PL/CZ	Propozycja projektu	skonkretyzowanie, uzgodnienie z potencjalnymi partnerami		MGO, DOT, Český Sever	
Kampania poprawy jakości ofert turystycznych	Poprawa jakości usług i oferty turystycznej – opracowanie strategii i konkretnych działań mających na celu podwyższenia jakości	Propozycja projektu (D)	skonkretyzowanie		Podmioty branży turystycznej (MGO, TGG, DOT)	2
Koncepcja „Nowa grupa odbiorców w turystyce“	Badanie możliwości rozwoju i promocji ofert różnych form wypoczynku: krajoznawczej, konferencyjnej (biznesowej), rodzinnej, uzdrowskiej (rozbudowa transgranicznej współpracy i wspólnych ofert uzdrowisk regionu), turystyka „ekstremalna” – w starych kopalniach	Propozycja projektu (D/PL)	skonkretyzowanie, uzgodnienie z podmiotami branży turystycznej		Podmioty branży turystycznej (MGO, TGG, DOT)	2
Opracowanie przewodnika konferencyjnego ERN	Włączenie nowego sektora wśród ofert turystycznych ERN– przeprowadzenie ankiety wśród podmiotów, przygotowanie ofert wypoczynku dla uczestników, wysokie kwalifikacje personelu w ośrodkach Połączenie w sieć podmiotów realizujących projekt D-CZ	Założenia projektu	skonkretyzowanie, realizacja	Związek przedsiębiorców prywatnych) / Agencja marketingowa (pani Lippelt)	Związek turystyczny Czeski Sever (pani Kubinova-Liberec)	

Akcja „Ugruntowanie tożsamości regionalnej“

Cel: Transgraniczne i międzypokoleniowe przekazanie wiedzy o regionie jako ważny element ugruntowania tożsamości lokalnej i przywiązania do regionu

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Grupa robocza „ugruntowanie tożsamości regionalnej“	Utworzenie grupy roboczej w celu skonkretyzowania tematyki i dyskusji względnie koordynacji / połączenie projektów częściowych jak również uzgodnienie z podmiotami realizującymi, inicjatywami	Propozycja projektu				1
Konkurs wiedzy o regionie dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów (PL/D/CZ)	Konkurs wiedzy o regionie (również konkurs fotograficzny / rysunkowy) dla przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z pogranicza polsko-czesko-niemieckiego	PL: poszukiwania zainteresowanych szkół w Niemczech i Czechach. Konkursy lokalne są już organizowane przez szkoły powiatu lubanckiego	skonkretyzowanie	Centrum Edukacji Ekologicznej w Lubaniu	Szkoły z regionu, SLK/CBS Miltitz	1+
Trójnarodowa wymiana dzieci i młodzieży	Koordynacja i połączenie istniejących działań jak również pozyskanie nowych partnerów w transgranicznym procesie zbliżenia się dzieci i młodzieży (kursy językowe, współpraca szkół partnerskich, organizacja / przeprowadzenie wspólnych imprez kulturalnych i sportowych)	Propozycja projektu (CZ)	Nawiązanie kontaktu z PONTES		PONTES, NSZ Neukirch	
Język sąsiadów	Język sąsiadów jako przedmiot fakultatywny / obowiązkowy – wprowadzenie nauki języków krajów sąsiednich w szkołach pogranicza (w tym także języka serbołużyckiego) w celu polepszenia kompetencji językowych oraz transgranicznego przybliżenia	Oferta różnych kursów językowych w regionie w szczególności pozaszkolnych. Kurs j. serbołużyckiego w ZSP 2 w Lubaniu	Nawiązanie kontaktu z / skonkretyzowanie „Pontes“		PONTES, szkoły, ośrodki kultury	
„Miejsce spotkań generacji“	Pondpoleniowe przekazanie wiedzy o regionalnych osobliwościach jako ugruntowanie związania z regionem – organizacja wspólnych wędrowek, wieczorów tematycznych	Propozycja projektu (D)	skonkretyzowanie, pozyskanie partnerów		SLK/CBS Miltitz, Centrum Łużyckie	
Kraina Domów Przysłupowych – kraina zabawek	Opracowanie i promocja zabawek w formie domu o konstrukcji przysłupowej dla łatwiejszego zrozumienia zasady budowy tej regionalnej konstrukcji (n.p. dom do ułożenia, klocki drewniane, drewniana wioska, dom do złożenia z małych części, budowa modeli) – przyczynkiem do promocji regionu oraz ugruntowania regionalnej tożsamości	Propozycja projektu (D)	skonkretyzowanie		Rzemieślnicy z regionu	2

Kraina Domów Przystępowych – regionem kulturowym

Cel: Przedstawienie bogactwa kulturowego pogranicza

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Grupa robocza „Kraina Domów Przystępowych – regionem kulturowym“	Utworzenie grupy roboczej w celu skonkretyzowania tematyki i dyskusji względnie koordynacji / połączenie projektów częściowych jak również uzgodnienie z podmiotami realizującymi, inicjatywami	Propozycja projektu				1
Atlas kulturowy Krainy Domów Przystępowych (D/PL/CZ)	Interaktywna platforma internetowa z propozycjami kulturalnymi całego regionu	Szkic projektu, rozmowy z potencjalnymi partnerami	realizacja			1
Magazyn kulturalny „Lusatia“	Spoleczno-kulturalny magazyn dla Górnych Łużyc, niemiecko-polsko-czeski region graniczny (ERN)	Propozycja projektu (PL)	skonkretyzowanie		redakcja „Silesia Nova“, ośrodki kultury regionu	2
Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu	Muzeum prezentować ma historię i tradycję całych Górnych Łużyc (nieдалеко domu Jakuba Boehme)	Realizacja	otwarcie 2005	stowarzyszenie „Euroopera“ Zgorzelec		
Instytut Łużycki w Lubaniu	Utworzenie Instytutu Łużyckiego w Lubaniu jako ośrodka naukowo-badawczego Górnych Łużyc i pogranicza polsko-niemieckiego	Propozycja projektu – inicjatywa Powiatu Lubań od 2003	skonkretyzowanie	powiat Lubań		
Warsztaty kulturalne Hinterhermsdorf	Przygotowanie i przeprowadzenie warsztatów kulturalnych w celu ożywienia ponadregionalnej oferty turystycznej oraz przyciągnięcia turystów do dłuższego pobytu w regionie Stworzenie pracowni dla artystów wykorzystujących materiały ekologiczne, otwarte atelier na wystawy, spotkania autorskie, wykłady i koncerty, przygotowanie międzynarodowych sympozjów, tematyczne	Zatwierdzenie projektu Leader+ Sächsische Schweiz	Opracowanie koncepcji, realizacja projektu	pan. G. Schädlich (Hinterhermsdorf)		
„Kunst-Kontakt“ (Kontakt ze sztuką)	Stworzenie sieci połączeń dla transgranicznej kultury i sztuki, organizacja imprez i wystaw artystów z regionu, promocja kultury w regionie	Propozycja projektu	skonkretyzowanie		Artyści i stowarzyszenia z regionu	
„Via Sacra“	Projekt częściowy „Dziedzictwo kulturowe i turystyka“ – zwiedzanie obiektów i budowli sakralnych jako świadectwa wielowiekowej tradycji religijnej u styku trzech granic			Miejskie Muzeum Zittau		

Mieszkańcy i społeczeństwo– Przyszłość ze wszystkimi i dla wszystkich ludzi regionu

Cel: Opracowanie strategii i działań mających na celu dostosowanie się do zmian demograficznych i społecznych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Grupa robocza „Mieszkańcy i społeczeństwo“	Utworzenie grupy roboczej w celu skonkretyzowania tematyki i dyskusji względnie koordynacji / połączenie projektów częściowych jak również uzgodnienie z podmiotami realizującymi, inicjatywami	Propozycja projektu		Powiaty obszaru objętego Projektem		1
„Program dla Przyszłości” Krainy Domów Przysłupowych	Integracja mieszkańców, młodzieży, stowarzyszeń w proces rozwojowym regionu	PL: Model Partnerstwa Lokalnego Powiatu Lubańskiego od 2003	Kontynuacja Modelu DLB oraz Zukunftsprogramm ZI	Powiaty		
Pełnomocnik ds. Rozwoju ludności	powołanie osoby kontaktowej ds osób starszych i rodzin z osobami wymagającymi opieki jak również stworzenie odpowiedniej instytucji na płaszczyźnie administracyjnej konkretne wsparcie kontaktów między młodymi i starszymi	Propozycja projektu	Opracowanie koncepcji	Urząd ds. Rozwoju powiatu Bautzen (pani Thomas)	Pani Joanna Wojciukiewicz (PL)	2
Transgraniczna giełda działań charytatywnych	Wsparcie zaangażowania w pracy charytatywną dzięki połączeniu wolontariatu – rozprzestrzenienie inicjatyw na cały obszar objęty projektem	Propozycja projektu	Opracowanie koncepcji	Urząd ds. Rozwoju powiatu Bautzen (pani Thomas)	Powiaty i Gminy, Fundacja Wioski Franciszkańskiej	2
Transgraniczna praca socjalna	Transgraniczna praca socjalna na rzecz kobiet, dzieci i osób starszych– wykorzystanie metody pedagogiki „przeżycia” w celu poznania legend, historii i tradycji Górnych Łużyc	Propozycja projektu	Opracowanie koncepcji	Deutscher Frauenring (Związek kobiet Niemieckich) „Oberlausitz“ e.V.	Böhmischer Frauenverband (Czesk Związek Kobiet) i Dom Opieki Społecznej Filipov	1

Komunikacja międzykulturowa

Cel: Organizacyjne i fachowe wsparcie transgranicznego procesu rozwojowego Krainy Domów Przystępowych

Nazwa – projekt częściowy	Opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy do współpracy	Priorytet
Trójstronne forum dyskusyjne / warsztaty	Organizacyjne / fachowe wsparcie i przygotowanie trójstronnego forum całego procesu rozwojowego, dyskusje na aktualne tematy	Propozycja projektu	skonkretyzowanie	Grupy sterujące	ERN, Klub Debatancki „Pro Lusatia”	1
„Verstehen Sie“	Zapewnienie usług wykwalifikowanych tłumaczy do obsługi warsztatów / forum dyskusyjnych itp. poprzez utworzenie / przygotowanie odpowiedniej infrastruktury (tłumacze, przenośne urządzenia do tłumaczenia symultanicznego)	Propozycja projektu	skonkretyzowanie	Grupy sterujące Krainy Domów Przystępowych	ERN	1
Gielda współpracy	Połączenie i udostępnienie informacji o istniejących gieldach współpracy w regionie przygranicznym (IHK, HWK, SAB, Pontes, etc.) w celu rozbudowania transgranicznych kontaktów – linki na stronie internetowej www.umgebundeland.de do poszczególnych ofert	Propozycja projektu	realizacja	Grupy sterujące		1
Trening komunikacyjny	Organizacja warsztatów / imprez mających na celu wzmocnienie kompetencji międzykulturowych, większe uwrażliwienie na własne i obce formy zachowania względem innych kultur oraz poprawę zdolności komunikacyjnych dla specjalistów, kadry kierowniczej i pracowników administracyjnych mających do czynienia z wymianą międzynarodową	Propozycja projektu	realizacja	Grupy sterujące Krainy Domów Przystępowych		1

4.3 Dalsze propozycje projektów

Obszary dział (OD): rolnictwo (R), gospodarka (G), turystyka (T), rekreacja/sport (S), edukacja (E)

OD	Nazwa projektu	Krótki opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy	Priorytet
R	Tradycyjne uprawy	Odtworzenie uprawy winorośli oraz Inu, czemu sprzyjają warunki klimatyczne i glebowe na Górnych Łużycach.	Propozycja projektu (PL)	skonkretyzowanie	Winorośl – Henryk Kalinowski, Wleń		2
G	Oznaczenie produktów utożsamianych jednoznacznie z regionem	Wprowadzenie znaku towarowego dla m.in. mebli z Olszyny, grzybów i owoców runa leśnego Puszczy Zgorzeleckiej, bazaltu z rejonu Lubania, szkła z Pieńska – uzupełnienie projektu „Koszyk Łużycki”	Rozmowy z potencjalnymi uczestnikami sieci kooperacji	Wypracowanie wspólnego logo i nazwy	Stowarzyszenie „pro Lusatia”		
T	Oznakowanie turystycznych atrakcji regionu (PL)	Oznakowanie turystycznych atrakcji powiatów lubanckiego i zgorzeleckiego wg międzynarodowych standartów (biało-brązowe znaki)	Oznakowane zostały do tej pory: zamek Czocha, Świeradów Zdrój, cis w Henrykowie, gmina Leśna	Kontynuacja oznakowania	DOT	Powiaty i gminy	1+
S	Rajdy rowerowe i spływy kajakowe	Organizacja rajdów rowerowych i spływów kajakowych również jako oferta turystyczna	Propozycja projektu (PL)	skonkretyzowanie	MOSiR Lubań, Centrum Edukacji Ekologicznej (Piotr Barański)		
T	Park Azaliowo-Rododendronowy (Zawidów)	Kreowanie nowych atrakcji turystycznych poprzez utworzenie Parku Azaliowo-Rododendronowego	Propozycja projektu, przygotowana została przez miasto Zawidów działka pod park	skonkretyzowanie	Urząd Miasta Zawidów		2
T	Kolej gondolowa Świeradów-Stóg Izerski	Budowa kolei gondolowej Świeradów-Stóg Izerski w celu poprawy infrastruktury turystycznej północnej części Gór Izerskich	Wyjaśnienie finansowania i prawnej strony (kolejka przebiega przez obszar dwóch powiatów)	realizacja, promocja	Urząd Miasta Świeradów-Zdrój		2
T	Bilet do 3 krajów	Oferta wakacyjna dla dzieci i młodzieży regionu przygranicznego – bilet wakacyjny umożliwiający podróżowanie po całym regionie, po trzech krajach	Propozycja projektu (D)	skonkretyzowanie			
E	Związek miast nauki	Utworzenie sieci kooperacji między szkołami wyższymi i instytucjami naukowymi regionu przygranicznego– udział w konkursie obejmującym całe Niemcy Związku Fundatorów na rzecz Niemieckiej Nauki 2006	Pomysł projektu	Uzgodnienie z odpowiedzialnymi	Miasto Zittau (pan Knüpfer)		

OD	Nazwa projektu	Krótki opis	Aktualny stan prac	Następne kroki	Odpowiedzialny	Partnerzy	Priorytet
B	PONTES 2007+	Opracowanie i realizacja koncepcji mających na celu zachowanie względnie rozbudowanie istniejących struktur, kompetencji i projektów inowacyjnych w ramach transgranicznej sieci połączeń w zakresie edukacji „Pontes – nauka w i dla Europy” (projekt 2003-2007) Uzgodnienie z odpowiedzialnymi	Propozycja projektu	Uzgodnienie z odpowiedzialnymi			

5 Dalsze działania

W celu efektywnej i koniecznej kontynuacji prac nad procesem rozwojowym Krainy Domów Przysłupowych jest sprawą niezwykle ważną, by bezpośrednio po zakończeniu prac nad niniejszą pierwszą częścią koncepcji Rozwoju Regionalnego przystąpić do realizacji następujących zadań przy wsparciu odpowiedzialnych gremiów regionu. Do zadań tych należą:

- Ocena i realizacja proponowanej optymalizacji struktur organizacyjnych, w szczególności:
 - poszerzenie konwentu oraz włączenie przedstawicieli strony czeskiej,
 - aktywizacja narodowych i międzynarodowych grup sterujących,
 - poszerzenie polskiej Grupy Sterującej o innych aktywnych przedstawicieli samorządów i doradców fachowych,
 - rychła dalsza realizacja projektów lustrzanych, z wykorzystaniem środków INTERREG III A oraz innych dostępnych źródeł,
 - stworzenie struktur roboczych mających na celu realizację projektów lustrzanych i kluczowych,
 - optymalizacja wewnętrznego przepływu informacji.
- Ustalenie warunków współpracy z Euroregionem „Nysa” – ocena szans i ryzyka procesu „euroregionalizacji“, kontrola efektu realizacji zgodnie z uzgodnieniami i umową przez Konwent
- Zagwarantowanie wsparcia potencjalnych podmiotów realizujących projekty lustrzane na terenie Polski oraz nowych projektów kluczowych (pomoc przy realizacji, zarządzanie projektem) oraz kontynuacja opracowania propozycji projektów – zwłaszcza konkretnie ramach ustalonych w roku 2004 projektów kluczowych:
 - określenie podmiotów realizujących projekt,
 - opracowanie strategii finansowania oraz wsparcie przy zabezpieczeniu wkładu własnego, w szczególności wykorzystanie dotacji, niemiecko-polska wymiana doświadczeń.
- Złożenie wniosku o sfinansowanie realizacji drugiej i trzeciej części koncepcji Rozwoju Regionalnego (część 2: D/CZ, część 3: PL/CZ oraz wspólna koncepcja) w celu kontynuacji procesu rozwojowego
- Ustalenie czeskiego obszaru objętego projektem oraz badanie i podjęcie decyzji w sprawie zoptymalizowania obszaru polskiego poprzez ewentualne **poszerzenie** obszaru o wschodnią część Pogórza Izerskiego: miasta i gminy Gryfów Śl., Mirsk, Lubomierz i Stara Kamienica – z dużą koncentracją zabudowy przysłupowej (n.p. Mładz, Antoniów, Pławna) i aktywnością społeczną ludności (n.p. Lubomierz, Kopaniec), przy równoczesnym **wyłączeniu** z Projektu miast i gmin: Pieńsk i Węgliniec.
- Prezentacja wyników koncepcji oraz dalszych kroków zarówno przed polską, jak i niemiecką grupą sterującą oraz przed szerszym gremium Krainy Domów Przysłupowych (konferencja podmiotów regionalnych, odpowiednik na polskim obszarze), jak również przekazanie przetłumaczonej skróconej wersji koncepcji stronie czeskiej, osobiste wręczenie hejtmanom Kraju Liberec i Usti.
- Zaplanowanie następnych trójstronnych tematycznych warsztatów w celu ugruntowania i zapewnienia ciągłości procesu rozwojowego regionu.

6 Podsumowanie

Niniejsza „Trójstronna Koncepcja Rozwoju Regionalnego *Kraina Domów Przynależnych* – część 1 Niemcy/Polska” jest po „Koncepcji wstępnej” (2004) kolejnym ważnym, **koncepcyjnym kamieniem milowym** na drodze do aktywizacji procesu rozwoju w „Krajinie Domów Przynależnych” na pograniczu Niemiec, Polski i Czech. Koncentruje się ona na strategicznych dla niemiecko-polskiego obszaru objętego Projektem podstawach, pomysłach, celach i środkach do rozwoju regionu, które zostały wypracowane w ścisłej współpracy z osobami pilotującymi projekt z Polski i Niemiec, a także przy współudziale partnera czeskiego w poprzednich pięciu miesiącach.

Analiza stanu bieżącego, która prezentuje szeroki **profil regionu**, podkreśla mocne i słabe strony regionu nadgranicznego, jak również jego szanse i ryzyka, które częstokroć są nawet znane, lecz niekiedy nie do końca uświadamiane.

Strategia rozwoju pokazuje ponadgranicznie uzgodnione cele i drogę dalszego rozwoju regionalnego. Wizja przewodnia służy jako podstawa dla codziennych działań i pomoc w podejmowaniu konkretnych decyzji osobom, które odpowiedzialne są za rozwój regionu. Istotą strategii jest **całościowy, zintegrowany i długotrwały rozwój**, który może się urzeczywistnić tylko w wyniku nieustannego procesu obejmującego cały region.

Wskazano ponadto dwa główne problemy, mogące w przyszłości stać się naczelnymi zadaniami do wykonania w celu wsparcia procesu rozwojowego. Chodzi tu gwarancja gwarancja **kontynuacji prac** nad realizacją strategii oraz **zakotwiczenie procesu rozwojowego w regionie**. Intensywna ponadgraniczna promocja regionu, współpraca z opinią publiczną i organizacja trójnarodowych spotkań dyskusyjnych (wraz z zapleczem technicznym i ludzkim, np. tłumaczeniami) – to wszystko także posiada niepoślednie znaczenie. Nie tylko ze względu na wymianę doświadczeń, lecz także jako konieczność dla wzajemnego zbliżenia, pozbawionego oporów, kompleksów i uprzedzeń. Także trzy trójnarodowe spotkania warsztatowe, które odbyły się w ostatnich miesiącach ramach opracowywania niniejszej koncepcji, pokazały, że przedstawione do dyskusji problemy cieszą się dużym zainteresowaniem oraz istnieje konieczność prowadzenia dalszych rozmów. W widoczny sposób poszerzył się krąg osób i podmiotów włączonych w Projekt, a także znacznie wzrosła wzajemna otwartość i zaufanie. Potrzeba **komunikacji i współpracy** (kooperacji) w ponadgranicznym procesie wymaga także wykroczenia poza własny punkt widzenia i myślenia oraz aktywnego włączenia we współpracę wszystkich zainteresowanych osób i podmiotów.

Jest to niezbędne dla realizacji jak największej ilości dobrych i celowych pomysłów wynikających z założonej **koncepcji działań**. Powodzenie projektów jest bowiem niezwykle ważne dla pozyskania i utrzymania zaufania oraz motywowania zaangażowanych osób i podmiotów do dalszej pracy. Wspomniana tu koncepcja działań bazuje na następujących głównych kierunkach, które stanowią zarazem swoisty szkielet całego procesu rozwoju regionalnego:

- (1) Zachowanie zabudowy przynależnej i jej pierwotnego krajobrazu kulturowego,
- (2) Wspieranie warunków dogodnych dla rozwoju gospodarki,
- (3) Promocja regionu i praca z opinią publiczną – ugruntowanie tożsamości lokalnej i poprawa wizerunku regionu,
- (4) Socjokultura – współistnienie społeczeństw na styku trzech granic,
- (5) Poprawa funkcjonalności i skuteczności struktur organizacyjnych Krajiny Domów Przynależnych,
- (6) Stała poprawa i podtrzymywanie współpracy – narodowej i trójstronnej poprzez wzmocnioną współpracę i komunikację.

7 Spis literatury

Ustawy / Umowy

Uchwała Nr XXXIV/167/2000 Rady Powiatu Lubańskiego z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie umowy o współpracy między powiatem lubańskim i powiatem Löbau-Zittau.

Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (Dz.U. nr 124, poz. 607 z dnia 25 listopada 1994 r.).

Gemeindeordnung für den Freistaat Sachsen (SächsGemO), Neufassung in der Bekanntmachung vom 18. März 2003.

Ustawa z 15 września 2000 r. o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych (Dz.U. nr 91, poz. 1009 ze zmianami z dnia 28 października 2000 r.).

Ustawa o samorządzie gminnym (Dz.U. nr 142, poz 1591 ze zmianami z dnia 8 marca 1990 r.)

Ustawa o samorządzie powiatowym (Dz.U. nr 142, poz. 1592 ze zmianami z dnia 5 czerwca 1998 r.)

Ustawa o samorządzie województwa (Dz.U. nr 142, poz. 1590 ze zmianami z dnia 5 czerwca 1998 r.)

Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland, 23. Mai 1949 [Bundesgarantie der Landesverfassungen], Grundgesetz mit Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland, Menschenrechtskonvention, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, Parteiengesetz und Gesetz über den Petitionsausschuss, München 2001.

Landkreisordnung für den Freistaat Sachsen (SächsKrO) vom 19. Juli 1993, rechtsbereinigt mit Stand vom 1. April 2003.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Verfassung des Freistaates Sachsen, 27. Mai 1992.

Umowa o współpracy między Powiatem Lubańskim i Powiatem Löbau-Zittau z 21.10.2000 r. (Zittau) i 26.10.2000 r. (Lubań).

Literatura fachowa / Dokumenty planistyczne

Ministerstwo ds Rodziny, Osób starszych, Kobiet i Młodzieży: Wykorzystanie potencjałów Atlas rodzinny 2005, Berlin 2005

Rząd Niemiecki: Roczny raport rządu na temat niemieckiego zjednoczenia 2003, Berlin 2003

Zakład Badawczo-Wdrożeniowy Inżynierii Ochrony Środowiska Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze): Plan gospodarki odpadami Powiatu Lubańskiego”, Jelenia Góra 2004

- Zakład Badawczo-Wdrożeniowy Inżynierii Ochrony Środowiska Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze: „Program ochrony środowiska naturalnego w Powiecie Lubańskim”, Jelenia Góra 2004.
- Urząd Gminy Olszyna: Strategia Rozwoju Gminy Olszyna, Olszyna 2004
- Urząd Gminy Siekierczyn: Strategia Rozwoju Gminy Siekierczyn, Siekierczyn 2002
- Instytut Spraw Publicznych, Guz-Vetter M.: Szanse i niebezpieczeństwa rozszerzenia Unii Europejskiej dla pogranicza polsko-niemieckiego, Warszawa 2002
- Agencja Rozwoju Regionalnego Korff (Agentur für Regionalentwicklung): AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych dla Talwanne między Putzkau i Cunewalde (Schmölln-Putzkau, Neukirch, Wilthen, Kirschau, Cunewalde), Dresden 2003.
- Agencja Rozwoju Regionalnego Korff (Korff Agentur für Regionalentwicklung): AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych Zittauer Gebirge (Großschönau, Hainewalde, Bertsdorf-Hörnitz, Oybin, Jonsdorf, Waltersdorf, Olbersdorf, Zittau (OT Hartau, Pethau, Eichgraben)), Dresden 2004.
- Starostwo Powiatu Löbau-Zittau (Hrsg.): AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych Worka Šluknovskiego (Šluknovský výběžek) (Sluknov, Lipova, Lobendava, Mikulasovice, Dolni Poustevna, Strae Krecany, Doubice, Chrbska, Velky Senov, Jiretin p. J.), Zittau 2001.
- Starostwo Powiatu Löbau-Zittau (Hrsg.): Wstępna Koncepcja Rozwoju Krainy Zabudowy Przystępowej, Zittau 2004.
- Starostwo Powiatu Lubań: Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Powiatu Lubańskiego, Lubań 2003
- Starostwo Powiatu Lubań: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Lubania, Lubań 2000
- Starostwo Powiatu Lubań: Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Lubańskiego, Lubań 2004
- Spółka marketingowa Górnych Łużyc-Dolny Śląsk z o.o.(MGO) (2005): Profil kompetencji Górnych Łużyc. Bautzen.
- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego”, Wydział Polityki Regionalnej i Współpracy Interregionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2000
- Plan T: AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych Górnej Mandau/Spreequell – obszar czeski (Rumburk, Krasna Lipa, Jirikov, Studanka), Dresden 1999.
- Plan T: AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych Górnej Mandau/Spreequell – obszar niemiecki (Ebersbach, Neugersdorf, Seifhennersdorf, Eibau, Leutersdorf), Dresden 1999.
- Plan T: AEP Koncepcja Rozwoju Struktur Rolnych Friedersdorf (Oppach, Neusalza-Spremberg, Friedersdorf, Beiersdorf, Schönbach, Dürrhennersdorf, Kottmarsdorf), Dresden 2001.

- Plan T: AEP koncepcja rozwoju struktur rolnych Oberland (Schirgiswalde, Crostau, Sohland, Steinigtwolmsdorf), Dresden 2001.
- Plan T: AEP koncepcja rozwoju struktur rolnych tylna część Sächsische Schweiz (Hohwald, Kirnitzschtal, Sebnitz), Dresden 2001.
- Regionalny Związek Planowania Oberes Elbtal / Osterzgebirge (2001): Regionalny Plan Oberes Elbtal / Osterzgebirge. Radebeul.
- Regionalny Związek Planowania Oberlausitz-Niederschlesien (2004): Regionalny Plan Oberlausitz-Niederschlesien. Pierwsza kontynuacja. Szkic. Bautzen.
- Saksońskie Ministerstwo ds Środowiska i Rolnictwa (2003): Plan Rozwoju Kraju Saksonii. Dresden.
- SLS GmbH: AEP koncepcja rozwoju struktur rolnych Mittlere Wesenitz (Stolpen, Dürrröhrsdorf-Dittersbach), 2001.
- SZTANDO, A.: Strategia rozwoju powiatu Zgorzeleckiego na lata 2004-2014, Zgorzelec 2004.
- WBU Wrocław, Studium Rozwoju Pogranicza Polsko-Niemieckiego: Saksonia-Dolny Śląsk, Wrocław 2001
- WBU Wrocław, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2003
- WBU Wrocław, Studium Zagospodarowania Przestrzennego Pogranicza Polsko-Czeskiego, Wrocław 2003
- WBU Wrocław, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Drogi Śródsudeckiej, Wrocław 2004
- ZALISKO, M.: Współpraca przygraniczna powiatów Polski i Saksonii na przykładzie powiatu Lubańskiego i Löbau-Zittau, Konferencja polsko-niemiecka w Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta na Uniwersytecie Wrocławskim, Polska i Niemcy wobec wyzwań procesów integracyjnych, Materiał pokonferencyjny, Wrocław, 16 luty 2004 r.
- ZIELIŃSKI, J. (red.); SOBOLEWSKA, A. (opr.): Strategia rozwoju powiatu Lubańskiego, Lubań 1999.

Dane statystyczne

Urząd Statystyczny Kraju Związkowego w Kamenz 2004, Kamenz 2004.

Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2004.

Baza danych dla transgranicznych informacji statystycznych (www.crossborderdatabase.de)

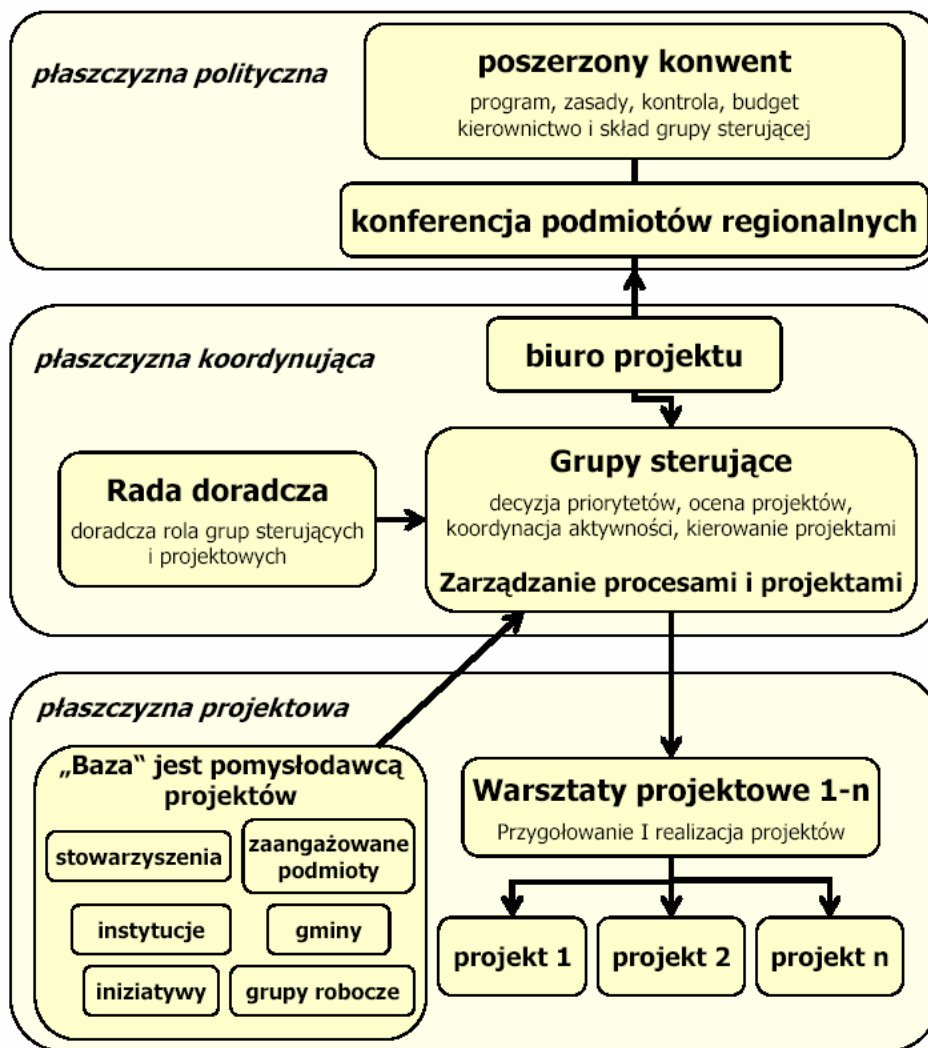
8 Załączniki

Załącznik 1: Struktury organizacyjne w Krainie Zabudowy Przysłupowej

Załącznik 2: Katalog kryteriów dla oceny projektów

Załącznik 3: Szkice projektów dla polskich projektów lustrzanych

Załącznik 1: Struktury organizacyjne w Krainie Zabudowy Przysługowej – decyzja Konwentu z dnia 29.01.04 (nowe: biuro organizacyjne)

Załącznik 2: Katalog kryteriów dla oceny projektów – porównanie "koncepcja wstępna"Kryteria wykluczające projekt

- Brak związku z wizją przewodnią
- Projekt nie ma wpływu na rozwój regionu

Kryteria związane z projektem**Kryteria ogólne:**

- Oryginalność, wartości innowacyjne projektu - poprawa konkurencyjności regionu
- Założenia integracyjne: przestrzenna i/lub fachowa współpraca przy pracach nad opracowaniem i realizacją projektu
- „Promieniowanie”, efekt synergii na możliwie różne dziedziny - wywołanie dalszych impulsów mających wpływ na rozwój regionu
- Występujące interesujące założenia, przewidywanie szybkie efekty i pozytywne oddziaływanie

Kryteria jakościowe:

- Zgodność założeń projektu z regionalnymi strategiami rozwojowymi (cele rozwoju i pola działania)
- Długofalowe wspieranie współpracy i sieci połączeń subregionów i podmiotów (rozbudowanie sieci połączeń wewnątrz i na zewnątrz, w szczególności transgranicznych)
- Długofalowy efekt ekonomiczny, ekologiczny i społeczny, osiągnięcie długofalowości poprzez wykorzystanie regionalnych zasobów
- Wkład do wzmocnienia regionalnego obiegu gospodarczego
- Wspieranie tożsamości regionalnej i specyfiki regionu
- Wsparcie i rozwój regionalnych inicjatyw (zaangażowanie społeczne)

Kryteria związane z podmiotem realizującym

- Regionalne podmioty realizujące (siedziba w regionie, zadania i działalność w i dla regionu)
- Kompetencje fachowe, gotowość do współpracy

Załącznik 3: Szkice projektów dla polskich projektów lustrzanych

Założenie Fundacji „Dom Łużycki“
Witryna przyszłościowego rolnictwa
Ochrona krajobrazu przez użytkowanie
Szlak rzemieślniczy
Stare szlaki – nowe szanse
Zielona sieć
Kolej
Marketing regionalny i *public relations*

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Szkic dla projektu

Tytuł	Rewitalizacja zabudowy przysłupowo-zrębowej – założenie Fundacji „Dom Łużycki“
Przedmiot działania	Ochrona zabytków, architektura, budownictwo
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany do niemieckiego projektu „Nationale Stiftung Umgebendehaus“ (Element projektu wiodącego „Zachowanie domów przysłupowo-zrębowych“ (<i>Erhalt der Umgebendehäuser</i>))
Podmiot realizujący	Służba Ochrony Zabytków, inwestorzy prywatni
Potencjalni partnerzy do współpracy	EUREX „Zabytki” Euroregionu Nysa Samorzady z regionu (starostwa, gminy) Firmy i zespoły architektoniczne, zakłady remontowo-budowlane oraz rzemieślnicy z regionu
Osoba do kontaktów	Fundacja „Dom Łużycki” (po zarejestrowaniu) Wojciech Kapałczyński, Krzysztof Kurek, WOSOZ – delegatura w Jeleniej Górze Tel.: 075 / 7676 385 Fax: 075 / 7676 385 E-mail: wosoz-jg@rubikon.pl

Tło projektu / Idea przewodnia

Górne Łużyce i obszar całego pogranicza polsko-niemiecko-czeskiego cechuje znaczna koncentracja obiektów przysłupowo-zrębowych (tzw. domów łużyckich). Zabudowa ta stanowi więc swoistą wizytówkę regionu oraz wyjątkowy rodzaj architektury ludowej w skali całego kontynentu. Ze względu jednak na zmianę granic (a w efekcie także stosunków własnościowych) po drugiej wojnie światowej, peryferyjne położenie względem głównych ośrodków decyzyjnych i obszarów turystycznych Polski, a także z powodu nie tylko niedoinwestowania, ale również destrukcyjnej działalności górniczej w Worku Turosszowskim, wiele tych obiektów zniknęło z powierzchni ziemi lub znajduje się w bardzo złym stanie technicznym. Brakuje także pełnej dokumentacji obiektów przysłupowo-zrębowych na terenie Polski.

W związku z tym – włączając się do inicjatywy niemieckich i czeskich gmin przygranicznych zwanych „Umgebendeland / Krajina podstavkovych domu” – Powiaty: Zgorzelecki i Lubański postanowiły rozpocząć działania w ramach projektu nazwanego roboczo „Kraina Domów Przystępowych”. Oprócz przygotowania wspólnej koncepcji rozwoju regionalnego, wypracowania marki regionalnej oraz stworzenia produktu turystycznego bazującego na walorach krajobrazowych oraz kulturowych i historycznych Górnych Łużyc, za cel postawiono sobie rewitalizację zabudowy przysłupowo-zrębowej na terenie Górnych Łużyc.

Ze względu na długoletnie zaniedbania w archiwizacji i renowacji domów przysłupowych w regionie, partnerzy Projektu zdają sobie sprawę, iż całkowita rewitalizacja tego typu zabudowy stanowi zadanie na kilka dziesięcioleci. Z powodu dużego obciążenia Służby Ochrony Zabytków oraz samorządów wieloma innymi obowiązkami ustawowymi, postanowiono zorganizować podmiot łączący samorzady i WOSOZ oraz wszystkich chcących brać udział w tych pracach. Ma się nim stać Fundacja „Dom Łużycki”, która ma się zająć przygotowaniem kart obiektów, organizowaniem środków niezbędnych do sukcesywnego remontu domów przysłupowo-zrębowych, prowadzeniem remontów najcenniejszych obiektów oraz wsparciem inwestorów prywatnych, chcących restaurować domy łużyckie bez konieczności umieszczania ich w rejestrze zabytków. Obecnie (wiosna 2005) Fundacja ta jest w fazie rejestracji.

Poza rewitalizacją już istniejących domów przysłupowo-zrębowych, dla odtworzenia krajobrazu kulturowego „Krainy Domów Przystępowych” wskazane byłoby wspieranie budowy nowych domów, nawiązujących jednakże do tradycyjnej konstrukcji przysłupowo-zrębowej. W polskiej części regionu prywatni inwestorzy (głównie młode rodziny) są bardziej skłonne do budowy nowych domów, niż do renowacji starych obiektów (renowacja jest częstokroć znacznie droższa, niż realizacja nowej inwestycji): zadaniem gmin byłoby stworzenie systemu zachęt (ulgi w podatku gruntowym, wydawanie odpowiednich decyzji o warunkach zabudowy, system dopłat do inwestycji itd.) dla osób chcących wybudować „współczesny dom przysłupowo-zrębowy”. Ten pomysł wymaga jednak bardziej wnikliwych analiz środowiska architektów, architektów krajobrazu, planistów przestrzeni, prawników oraz ekonomistów.

Zaplanowane środki działania

1. Zewidencjonowanie obiektów przysługowo-zrębowych. Dla wybranych obiektów – tzw. biała karta i wpisanie ich do rejestru zabytków.
2. Akcja informacyjna wśród mieszkańców regionu, a zwłaszcza właścicieli i mieszkańców domów łużyckich na temat wartości kulturowej tych obiektów
3. Renowacja obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków
4. Wsparcie inwestorów prywatnych, podejmujących się restauracji domów przysługowo-zrębowych własnym sumptem

Etapy pracy / Rozkład pracy

1. Przygotowanie kart obiektów mających znaleźć się w rejestrze zabytków. Wyjaśnienie spraw własności wszystkich domów przysługowo-zrębowych w regionie (poszczególne gminy oraz powiaty: od wiosny 2005; odpowiednie wnioski o dofinansowanie złożył m.in. Powiat Lubański dla 28 obiektów wskazanych przez WOSOZ)
2. Rejestracja Fundacji „Dom Łużycki” (powiaty oraz gminy: 04-07.2005)
3. Akcja informacyjna wśród mieszkańców regionu oraz przygotowanie broszury informującej o wartości kulturowej i niezbędnych środków wstępnej konserwacji obiektów z przeznaczeniem dla mieszkańców i właścicieli domów przysługowo-zrębowych (Fundacja „Dom Łużycki”: lato 2005)
4. Pozyskiwanie środków na renowację poszczególnych obiektów (gminy – np. miasto i gmina Bogatynia chce ubiegać się o sfinansowanie przez Ministerstwo Kultury ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego rewitalizacji 50 obiektów z jej obszaru znajdujących się już w rejestrze zabytków – oraz Fundacja „Dom Łużycki”) – zadanie ciągłe
5. Pozyskanie do współpracy zainteresowanych biur i zespołów architektonicznych, a także firm remontowo-budowlanych z regionu, gotowych podjąć się przygotowania, projektowania, nadzoru oraz renowacji obiektów przysługowo-zrębowych (Fundacja „Dom Łużycki”: lato 2005)
6. Rewitalizacja poszczególnych obiektów: zarówno tych znajdujących się w rejestrze zabytków (możliwość finansowania ze źródeł zewnętrznych), jak i tych remontowanych przez prywatnych inwestorów (ze środków własnych, możliwość ograniczonego wsparcia) – (Fundacja „Dom Łużycki”, WOSOZ: w miarę posiadanych środków i możliwości technicznych)

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

- I. 1. Koszt wykonania karty obiektu (warunek umieszczenia obiektu w rejestrze zabytków): 700-1000 złotych
 2. Koszt przeprowadzenia gruntownej renowacji obiektu wraz z pracami projektowymi i wykonawstwem – w zależności od stanu technicznego oraz wielkości: 200.000-400.000 złotych. Na terenie powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego rozpoznano dotąd około 400 obiektów przysługowo-zrębowych, nadających się do rewitalizacji. Tym samym koszty gruntownego odtworzenia krajobrazu kulturowego „Kraina Domów Przysługowych” na Górnych Łużycach wyniosłyby około 120.000.000 złotych (30 mln euro).
 3. Koszt rejestracji i rozpoczęcia działalności przez Fundację „Dom Łużycki”: 8.000 złotych (ze środków samorządów-założycieli Fundacji)
 4. Koszt przygotowania broszury i akcji informacyjnej: 30.000 złotych (możliwe źródła: Urząd Marszałkowski we Wrocławiu, Ministerstwo Kultury)
- II. Inne, rozpoznane źródła możliwego finansowania:
1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
 2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
 3. Interreg IV (2007-2013)
 4. Ministerstwo Kultury ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego
 5. ZPORR – Działanie „Rozwój turystyki i kultury”
 6. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – Counterpart Fund.

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Szkiec dla projektu

Tytuł	Witryna przyszłościowego rolnictwa – Ekologiczne Produkty Dolnośląskiej Ziemi
Przedmiot działania	Rolnictwo, ekologia
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany dla projektu kluczowego „Witryna przyszłościowego rolnictwa“
Podmiot realizujący	P-ZFST „Pogranicze” w Lubaniu
Potencjalni partnerzy do współpracy	CSB Miltitz Dolnośląska Izba Rolnicza Gminy, poszczególne gospodarstwa Organizacje pozarządowe np.: Lubańskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Agenda 21”, Stowarzyszenie Producentów Metodami Ekologicznymi „Ekoland”, Fundacja Kultury Ekologicznej
Osoba do kontaktów	Jarosław Żuchowski, P-ZFST „Pogranicze” Tel.: 075 / 6462 636 Fax: 075 / 6462 637 E-mail: pogranicze-csb@home.pl

Tło projektu / Idea przewodnia

Analiza obecnej sytuacji rolnictwa na Dolnym Śląsku skłania do sformułowania tezy, iż alternatywą dla uprawy wielkoobszarowej jest rozwój rolnictwa ekologicznego. Rolnictwo ekologiczne w Polsce do marca 2001 roku rozwijało się powoli z powodu nieuregulowanej sytuacji prawnej. 16 marca 2001 weszła w życie ustawa o rolnictwie ekologicznym w Polsce. Wedle szacunków na terytorium kraju funkcjonuje ok. 2000 ekologicznych gospodarstw, a do roku 2010 ich ilość wzrośnie do ok. 10 000. Wobec powyższego istnieje duży potencjał możliwości inwestowania w tę dziedzinę gospodarki rolnej. Rolnictwo ekologiczne w łatwy sposób da się połączyć z agroturystyką.

W polskiej części obszaru objętego Projektem jest obecnie ponad 40 gospodarstw agroturystycznych z tendencją wzrastającą do zakładania następnych.

Za cele strategiczne rozwoju rolnictwa należy uznać:

- wysoki poziom warunków życia społeczności wiejskiej,
- dobry wizerunek wsi,
- poprawa jakości żywności,
- poprawę warunków gospodarowania w rolnictwie,
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
- rozwój i doskonalenie infrastruktury technicznej i społecznej.

Rejonami wysokiej aktywności turystycznej mogą zostać szczególnie tereny nad jeziorami: Leśniańskim, Złotnickim i Witka, a także w bezpośrednim sąsiedztwie Gór Izerskich (wsie letniskowe). Na terenach wiejskich funkcjonować powinna sieć gospodarstw agroturystycznych. Rozwojowi funkcji turystycznej towarzyszyć będzie wysoki standard oferowanych usług oraz szeroka gama dodatkowych atrakcji (np. forma wczasów w siodle). Zgodnie z zamierzeniami P-ZFST „Pogranicze”, poprawi się znacznie jakość wszystkich komponentów środowiska przyrodniczego. Warunki gospodarowania w rolnictwie ulegną znacznej poprawie. Poprawi się struktura obszarowa gospodarstw, powstaną duże wyspecjalizowane gospodarstwa, a także gospodarstwa modelowe (pszczelarstwo, uprawa ziół, eksperymentalnie także Inu i winorośli, przetwórstwo wytwarzanych lokalnie produktów rolnych). Znaczący udział w rolnictwie będą miały gospodarstwa ekologiczne, produkujące zdrową żywność.

Na działalność Stowarzyszenia „Pogranicze” w ramach projektu składa się szereg pomniejszych projektów wymagających konsekwentnej współpracy z rolnikami.

Równocześnie m.in. Fundacja Kultury Ekologicznej wspiera działania zmierzające do ogłoszenia Dolnego Śląska jako obszaru wolnego od żywności modyfikowanej genetycznie, co niewątpliwie stanowi istotny impuls do rozwoju rolnictwa ekologicznego

Zaplanowane środki działania

Projekt będzie obejmował:

- wspomaganie i konsolidowanie działalności ekologicznych gospodarstw rolnych
- propagowanie produktów żywnościowych z regionu, a zwłaszcza gospodarstw posługujących się marką „Ekologiczne Produkty Dolnośląskiej Ziemi”,
- organizacją sklepów ze zdrową żywnością oraz produktami regionalnymi,
- promowanie niekonwencjonalnej produkcji ekologicznej – zielarstwo, pszczelarstwo, winnice, len,
- akcja informacyjna i promocyjna produktów rolnictwa ekologicznego (przeciętnie 15% droższego, od produktów „masowych”),
- przyłączenie się do akcji zakazu produkcji na Dolnym Śląsku żywności modyfikowanej genetycznie (Fundacja Kultury Ekologicznej).
- Inwestycje z zakresu agroturystyki (dotyczy wsparcia finansowego właścicieli gospodarstw rolnych planujących przekształcenie w gospodarstwo agroturystyczne).
- Przekwalifikowanie osób odchodzących z rolnictwa
- Rozwijanie produktów charakterystycznych dla regionu (powiązane z projektem „Łużycki Koszyk”)
- Działania promocyjne.

Etapy pracy / Rozkład pracy

Projekt w zasadzie już ruszył i pierwsze projekty częściowe zostały zrealizowane. W najbliższym czasie zaplanowane są uzgodnienia P-ZFST „Pogranicze” z odpowiedzialnymi za projekt „Kraina Domów Przysłupowych” na temat zintegrowania i wzajemnego wsparcia działań oraz wymiany doświadczeń w ramach obu projektów.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych będzie określana osobno dla każdego z projektów częściowych.

II. Źródło finansowania m.in.:

1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR):
 - a. Działanie 3.1. Obszary wiejskie (komplementarność z działaniem 2.4. ZPORR – Reorientacja zawodowa osób dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi)
5. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu
6. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
7. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – Counterpart Fund.

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych” Szkic dla projektu

Tytuł	Ochrona krajobrazu przez użytkowanie
Przedmiot działania	Rolnictwo, gospodarka przestrzenna, ekologia
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany do projektu kluczowego „Ochrona krajobrazu przez użytkowanie”
Podmiot realizujący	Gminy, powiaty, stowarzyszenia
Potencjalni partnerzy do współpracy	Lubańskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Agenda 21” Centrum Edukacji Ekologicznej w Lubaniu P-ZFST „Pogranicze” w Lubaniu Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Producentów Lubaniu Stowarzyszenie Producentów Metodami Ekologicznymi „Ekoland” Dolnośląska Izba Rolnicza oraz Dolnośląska Izba Rzemieśnicza we Wrocławiu
Osoba do kontaktów	

Tło projektu / Idea przewodnia

Obecnie istnieje Grupa Robocza ds. Rozwoju Wiejskiego i Ochrony Środowiska powiatów lubańskiego i Löbau-Zittau, która posiada pewne doświadczenie w zakresie wzajemnych kontaktów na rzecz rolnictwa i ekologii. W Lubaniu w obu miejskich ciepłowniach znajdują się piece ekologiczne opalane słomą skupowaną od miejscowych rolników (PEC Lubań).

Na Górnych Łużycach, gdzie w dalszym ciągu dużą rolę odgrywa przemysł wydobywczy (odkrywkowa kopalnia węgla brunatnego, liczne kamieniołomy), niebagatelne znaczenie dla ochrony krajobrazu ma rekultywacja obszarów zdegradowanych przez działalność człowieka. Z drugiej strony ochroną prawną powinien zostać objęty krajobraz południowej części obszaru objętego projektem: Góry Izerskie i przełom Kwisy. Może temu służyć postulowane w wielu dokumentach definiujących strategię regionu założenie Parku Krajobrazowego „Przełom Kwisy” (lub nawet „Dolina Górnej Nisy”, który to powiększony obszar postulowany był przez Tomasza Bernackiego w tekście „Park Krajobrazowy Dolina Górnej Kwisy – szansą powiatu lubańskiego”, *Ziemia Lubańska* 14/2001) oraz ustanowienia Gór Izerskich obszarem chronionego krajobrazu.

Docelowo projekty realizowane w ramach tego działania miałyby obejmować:

- przywrócenie na terenach wiejskich (a zwłaszcza w bezpośrednim sąsiedztwie domów przystępowo-zrębowych) roślin charakterystycznych dla regionu (Centrum Edukacji Ekologicznej w Lubaniu);
- rozwijanie współpracy ekologicznych ciepłowni miejskich z Lubania z rolnikami z regionu przez skup słomy oraz analiza możliwości skupu innych roślin oraz wykaszania nieużytków - współpraca z powstającymi w regionie nowymi ciepłowniami ekologicznymi (PEC Lubań);
- Analiza możliwości i warunków ramowych do utworzenia nowych zakładów spalania słomy i trawy – współpraca z partnerami projektu „Niemiecko-czeski zakład spalania trawy Seifhennersdorf”;
- nacisk na stopniową rekultywację obszarów zdegradowanych przez przemysł, zwłaszcza w rejonie Bogatyni oraz Lubania i Sulikowa.

Zaplanowane środki działania

1. Spotkanie zainteresowanych stron ze strony Polski, Czech i Niemiec
2. Wyszukanie i spotkanie rolników mogących uprawiać rośliny typowe dla regionu
3. Akcja promocyjna mająca na celu zachętę do dbałości o krajobraz i otoczenie przez rolników
4. Akcja informacyjna promująca produkty ekologiczne, a w dalszej konsekwencji poszczególne marki regionalne

Źródła finansowania projektów na obszarach wiejskich powinny więc dotyczyć następujących działań:

1. wzbogacenie różnorodności biologicznej na siedliskach półnaturalnych powstających wskutek zaniechania uprawy
2. walki z zanieczyszczeniem środowiska, między innymi związanych z nieodpowiednim przechowaniem i utylizacją odpadów
3. przeciwdziałanie degradacji gleby i ryzyka erozji
4. rozwijanie współpracy w celu wsparcia regionalnych produktów rolno-spożywczych i poszukiwania dla nich rynków zbytu na obszarze UE.

Etapy pracy / Rozkład pracy

1. Działania powinny zmierzać w kierunku określenia typowych roślin i produktów dla Górnych Łużyc i organizacji regionalnej sieci sklepów ze zdrową żywnością
2. Poprawienie niekorzystnej struktury rozłogów (wiele małych działek) przez przeprowadzenie scalenia lub wymiany gruntów, wzmocnienie i promowanie dużych gospodarstw rodzinnych szczególnie w środkowej i wschodniej części Górnych Łużyc, gdzie są najlepsze warunki do prowadzenia opłacalnej produkcji.
3. Promowanie niekonwencjonalnej produkcji ekologicznej – zielarstwo, pszczelarstwo, winnice, len.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych zostanie określona przy rozpoczęciu prac nad projektem.

II. Źródło potencjalnego finansowania m.in.:

1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR):
 - a) Działanie 3.1. Obszary wiejskie
5. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, oddział we Wrocławiu
6. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu
7. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych” Szkic dla projektu

Tytuł	Szlak rzemieślniczy
Przedmiot działania	Rzemiosło, turystyka, handel
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany do projektu kluczowego „Droga rzemieślnicza”
Podmiot realizujący	Cech Rzemiosł Różnych w Lubaniu i w Zgorzelcu
Potencjalni partnerzy do współpracy	Starostwa oraz urzędy miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego Organizacje pozarządowe np. Stowarzyszenie Zamek Czocha w Leśnej, Towarzystwa Miłośników Górnych Łużyc w Lubaniu, Stowarzyszenie „Euroopera” w Zgorzelcu, Związek Kupców i Agentów Handlowych w Lubaniu, Małe i średnie przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą w tym zakresie Centrum Łużyckie w Lubaniu Dolnośląska Izba Rzemieślnicza we Wrocławiu
Osoba do kontaktów	

Tło projektu / Idea przewodnia

Szlak rzemieślniczy to przykład łączenia niekonwencjonalnej oferty turystycznej rzemieślników z otwarciem nowych rynków zbytu dla rzemieślników z regionu. Mieszkańcy regionu oraz turyści go odwiedzający mieliby możliwość zwiedzania warsztatów rzemieślniczych, „podpatrywania” ich pracy (coraz rzadszej w świecie zdominowanym przez kulturę „hipermarketów”) oraz nabywania produktów na miejscu. W ten sposób powstałaby sieć regionalnych producentów, rzemieślników tym samym – grupa produktów regionalnych. Wstępnie istnieją już zapewnienia rzemieślników o gotowości wytwarzania np.: „Mąki Łużyckiej”, „Chleba z łużyckiego domu”, „Świec znad Kwisy” czy „Aniołów izerskich”.

Projekt będzie obejmował:

- wyszukanie działających w regionie rzemieślników (także w tzw. ginących zawodach) chętnych do prezentowania swojej pracy turystom;
- zacieśnienie współpracy między małymi podmiotami istniejącymi w regionie (możliwość wykorzystania działalności celowej Centrum Łużyckiego w Lubaniu lub Powiatowego Centrum Doradztwa Gospodarczego w Zgorzelcu).

Zaplanowane środki działania

1. Zebranie wszystkich informacji o rzemieślnikach wytwarzających produkty charakterystyczne dla regionu i ich analiza pod kątem możliwości promocyjnych
2. Współpraca z Cechami Rzemiosł Różnych w zakresie wskazania zakładów rzemieślników gotowych do prezentacji swej pracy
3. Pomoc w zakładaniu działalności gospodarczej osobom fizycznym
4. Koordynacja projektów rzemieślniczych
5. Pośrednictwo w kooperacji w regionie przygranicznym
6. Pomoc prawna w zakładaniu zrzeszeń rzemieślników oraz zakładaniu spółek osobowych i kapitałowych, budowanie podstaw Górnołużyckiej Izby Przemysłowo-Handlowej
7. Organizowanie Jarmarku Łużyckiego i prezentacja produktów rzemieślniczych (Centrum Łużyckie w Lubaniu)

Etapy pracy / Rozkład pracy

Do prac nad projektem powinien zostać powołany międzypowiatowy Koordynator ds. Współpracy Gospodarczej, którego zadaniem byłaby kompleksowa analiza potencjału społeczno-gospodarczego w powiatach lubańskim i zgorzeleckim.

1 faza: w pierwszej fazie zajęłyby się zebraniem wszystkim danych wymaganych dla projektu po stronie polskiej i ze swoimi odpowiednikami po stronie czeskiej i niemieckiej przystąpił do opracowania sieci kooperacji dla rzemieślników oraz małych i średnich przedsiębiorstw.

2 faza: drugą fazą byłoby zdobywanie środków finansowych na rozwijanie inicjatyw rzemieślniczych.

3 faza: trzeci element to bieżące wsparcie i doradztwo finansowo-prawne.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych zostanie określona przy rozpoczęciu prac nad projektem.

II. Źródło potencjalnego finansowania m.in.:

1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR):
 - a) Działanie 2.5. Promocja przedsiębiorczości
 - b) Działanie 3.1. Obszary wiejskie
5. Dotacje dla organizacji pozarządowych urzędów miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego
6. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu
7. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – Counterpart Fund
8. Fundacja Kultury
9. Fundacja Bankowa im. L.Kronenberga
10. Sponsoring podmiotów fizycznych i prawnych z kraju i z zagranicy

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych” Szkic dla projektu

Tytuł	Stare szlaki – nowe szanse
Przedmiot działania	Turystyka jako istotny faktor kształtujący sytuację ekonomiczną w regionie, zwłaszcza w niewielkich miejscowościach bogatej tradycji, znajdujące się obecnie poza głównymi centrami i obszarami rozwoju
Rodzaj projektu	Projekt lustrzany do niemieckiego projektu kluczowego „Alte Wege – Neue Chancen“
Podmiot realizujący	Urząd Miasta w Lubaniu, Towarzystwo Miłośników Górnych Łużyc i Stowarzyszenie „Via Regia” (dla podprojektu <i>Via Regia</i>); Stowarzyszenie „Bractwo św. Jakuba” i Fundacja Wioski Franciszkańskiej (w przypadku podprojektu <i>Droga św. Jakuba</i>); Stowarzyszenia „Wąwóz Samosierra” i „Napoleonstrasse 1813 e.V.” (dla podprojektu <i>Szlak Napoleoński</i>)
Potencjalni partnerzy do współpracy	Gminy, przez które przebiegać będą oba szlaki (gmina Lubań, gmina Siekierzyn, gmina Zgorzelec, miasto Zgorzelec). Biuro organizacyjne „Görlitz/Zgorzelec Europejska Stolica Kultury 2010” Inicjatywy Via Regia z Polski i Niemiec „Oekumenischer Pilgerweg eV” z Weimaru i inicjatywy Camino de Compostella z innych krajów Europy. Zainteresowane stowarzyszenie z Görlitz i Budziszyna (dla Via Regia) MGO, DOT
Osoba do kontaktów	Tomasz Bernacki, UM Lubań (dla podprojektu <i>Via Regia</i>) Tel.: 075 / 6464 435 Fax: 075 / 6464 405 E-mail: wosigp_umluban@luban.pl Emil Mendyk, Korkonosze (dla projektu <i>Droga św. Jakuba</i>) Tel.: 075 / 6427 681 Fax: 075 / 6427 681 E-mail: emil@korkonosze.jgora.pl Janusz Dziaczko, Muzeum Regionalne w Lubaniu (dla projektu <i>Szlak napoleoński</i>)

Tło projektu / Idea przewodnia

Sieć osadniczą Górnych Łużyc przez wieki kształtowały szlaki handlowe. Obecnie – zwłaszcza w wyniku nowego przebiegu granic oraz nowszych technologii transportu – dawne szlaki handlowe spadły do rangi dróg lokalnych, a znajdujące się przy nich miejscowości – pomimo bogatej historii – znajdują się poza obecnymi osiami rozwoju. Celem projektu jest więc ożywienie poszczególnych miejscowości, ale także przedstawienie turystom odwiedzającym region jego niezwykle bogatej i długiej tradycji.

Projekt będzie obejmował:

- odtworzenie przebiegu dawnego transeuropejskiego szlaku handlowego **Via Regia** na odcinku Budziszyn-Görlitz/Zgorzelec-Lubań-Bolesławiec jako szlaku turystycznego: pieszego, rowerowego, jeździeckiego i samochodowego (możliwe różne przebiegi tras), a który wyznaczają odnawiane obecnie słupy milowe poczty saskiej przy wykorzystaniu także innych atrakcji (np. cisu w Henrykowie, starówki Lubania, grodziska w Białogórze). W tym celu konieczna jest ścisła współpraca z inicjatywą polskich miast leżących wzdłuż *Via Regia*, a także współdziałania z podobnymi działaniami we Francji, Belgii, Niemczech i na Ukrainie (Miasto Lubań);
- przedłużenie na polską stronę (Bolesławiec-Lubań-Zgorzelec) **Drogi św. Jakuba** do Santiago de Compostella: obecnie punktem startowym jednego z odgałęzień Drogi jest Görlitz. Przebieg Drogi przez teren Powiatu Lubańskiego (Nowogrodziec-Nawojów Śląski-Lubań-Pisarzowice-Henryków-Sławnikowice-Wyręba-Białogórze) został zatwierdzony w Starostwie w Lubania dnia 12.01.2005;
- w roku 2003 podjęto inicjatywę mającą na celu stworzenie **napoleońskiego szlaku turystycznego**, biegnącego z Francji przez Niemcy w kierunku Polski, wzdłuż którego wojska francuskie maszerowały w kierunku Moskwy (a była to wspomniana już *Via Regia – Wysoka Droga*).

W dalszej fazie możliwa jest także rewitalizacja **Starego Traktu Żytawsko-Jeleniogórskiego** jako osi turystycznej południowej części Górnych Łużyc, ożywiającej północne podnóża Gór Izerskich.

Zaplanowane środki działania

1. Wytyczenie dokładnego przebiegu rewitalizowanych szlaków
2. Wskazanie osób i grup mających przygotować informację, oznakowanie i promocję szlaku
3. Oznakowanie, przygotowanie materiałów informacyjnych (przewodnik, szyldy, tablice przy ważniejszych obiektach)
4. Promocja szlaków jako atrakcji turystycznej, przekazanie informacji (broszur, plakatów itd.) do regionalnych centrów informacji turystycznej.

Etapy pracy / Rozkład pracy

1. W pierwszej fazie prac (do końca marca 2005) organizacje pilotujące projekt (Towarzystwo Miłośników Górnych Łużyc oraz Bractwo św. Jakuba) w rozmowach z historykami i krajoznawcami wytyczyły przebieg szlaków, po czym przekazały tę propozycję do zaopiniowania i zatwierdzenia przez poszczególne gminy oraz innych właścicieli gruntów i dróg. Następną fazą (do końca czerwca 2005) będzie opracowanie materiałów informacyjnych (przewodnika po trasie, trójjęzycznych tablic informacyjnych opisujących ważniejsze obiekty na trasie, broszury informacyjne itd.). Dopiero po przygotowaniu tych wszystkich materiałów zostanie przeprowadzone – w miesiącu lipcu 2005 - oznakowanie trasy w terenie za pomocą ujednoczonych drogowaskazów (w przypadku Drogi św. Jakuba – używany od ponad tysiąca lat symbol muszli na błękitnym tle). Oficjalne otwarcie Drogi planowane jest na 24 lipca 2005. Równocześnie odbywać się będzie akcja promocyjna zachęcająca mieszkańców regionu oraz potencjalnych gości do przebycia obu szlaków.

2. W maju 2005 na Rynku w Lubaniu ma zostać odsłonięty trzeci już w polskiej części regionu odnowiony słupek poczty saskiej (Towarzystwo Miłośników Górnych Łużyc), które wytyczają dawną Via Regia. Otwarcie Drogi św. Jakuba umożliwi wytyczenie tą samą trasą także rewitalizowanej Via Regia. Do tego czasu konieczne jest nawiązanie kontaktu z partnerami z Niemiec, którzy mieliby wytyczyć i oznakować saksoński odcinek szlaku, z Görlitz do Budziszyna.

3. W kwestii oznakowania szlaku napoleońskiego spotkały się już stowarzyszenia „Napolenstrasse 1813 e.V.” z Wurschen i Wąwozu Samosierra z Lubania oraz przedstawiciele Starostwa Powiatowego w Lubaniu i Muzeum Regionalnego w Lubaniu. Koniecznym staje się odnowienie kontaktów w tym względzie i zawiązanie wspólnego porozumienia na rzecz rozwijania wspólnych projektów.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

1. W przypadku projektu Via Regia oszacowanie kosztów możliwe po dokładnym ustaleniu przebiegu trasy oraz podpisaniu umowy z partnerami z Niemiec, chcącymi realizować projekt lustrzany na zachód od Görlitz.

2. W przypadku Drogi św. Jakuba koszty projektu na odcinku z Nowogrodźca do Zgorzelca wynoszą 23.000 Euro, z czego:

4.000 euro na fazę przygotowawczą

12.000 euro na przygotowanie materiałów informacyjnych oraz oznakowania

3.000 euro na realizację oznakowania w terenie

4.000 euro na akcję promocyjną i informacyjną

3. W sprawie dofinansowanie niezbędnych prac został złożony wniosek do Zarządu Województwa Dolnośląskiego. Z tego źródła pochodziłoby 75% kosztów projektu. Pozostałe 25% mogą pochodzić ze wsparcia poszczególnych gmin (Związek Gmin Zagłębia Miedziowego, przez który przebiega dalszy odcinek Drogi wyasygnował na oznakowanie tamtego odcinka kwotę 18.000 złotych) oraz osób fizycznych. Część z materiałów informacyjnych zostanie sfinansowana przez sponsorów komercyjnych.

W następnych latach – utrzymanie Drogi, Konserwacja i uzupełnianie oznakowania, dalsza akcja promocyjna – możliwe jest wykorzystanie środków z programu Interreg, Norweskiego Mechanizmu Finansowego, ze środków Ministerstwa Kultury oraz w ramach programu Kultura2000.

4. W przypadku Szlaku napoleońskiego należy wykorzystać dofinansowanie m.in. ze środków inicjatywy wspólnotowej Interreg IIIa Polska-Saksonia oraz Urzędu Miasta w Lubaniu ze środków na rzecz organizacji pozarządowych.

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Szkic dla projektu

Tytuł	Zielona sieć – szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe, trasy do jazdy konnej
Przedmiot działania	Turystyka
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany niemieckiego projektu „Das Grüne Netz“
Podmiot realizujący	Gminy, stowarzyszenia komunalne oraz pozarządowe
Potencjalni partnerzy do współpracy	Starostwa oraz urzędy miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego Jednostki organizacyjne (zwłaszcza wydziały i referaty promocji) starostw oraz miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego Organizacje pozarządowe np. Stowarzyszenie Miłośników Górnych Łużyc w Lubaniu, P-ZFST „Pogranicze” w Lubaniu, Związek Gmin „Kwisa”, PTTK oraz PTSM, aktywne osoby ze środowiska turystycznego
Osoba do kontaktów	

Tło projektu / Idea przewodnia

Powiaty lubański i zgorzelecki posiadają dość gęstą, ale wciąż niewystarczającą sieć szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych. Pomimo istnienia sprzyjających warunków do turystyki pieszej i rowerowej, w odpowiednim tempie nie wzrasta poziom zagospodarowania turystycznego. Dla rozwoju tego obszaru przygranicznego istotne znaczenie mają różne formy turystyki: krajoznawcza, uzdrowska, konferencyjna (biznesowa), rodzinna. Istotne są także oferty dla turystów zagranicznych. Pozytywnie należy ocenić powstające w ostatnim czasie szkoły jazdy konnej i ośrodki jeździeckie m.in. w okolicy Lubania czy Swiecia.

Projekt będzie obejmował:

- realizację wytycznych Strategii Rozwoju Dolnego Śląska oraz Studium Rozwoju Drogi Śródsudeckiej (Sieniawka-Bogatynia-Radomierzycze-Sulików-Platerówka-Leśna-Świeradów) jako głównej osi rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku (Powiat Lubański i Zgorzelecki i gminy wchodzące w ich skład);
- wytyczanie nowych szlaków turystycznych, łączących się z podobną siecią w Czechach i Niemczech przy wykorzystaniu istniejących oraz nowych turystycznych przejść granicznych;
- rajdy rowerowe i spływy kajakowe również jako oferta turystyczna;
- kreowanie nowych atrakcji turystycznych (Park Azaliowo-Rododendronowy w Zawidowie, Skansen Łużycki w Lubaniu, kolej gondolowa Swieradów-Stóg Izerski, turystyka „ekstremalna” – stare kopalnie);
- pozyskiwanie środków na budowę ścieżek rowerowych w miejsce wytyczonych już tras rowerowych, zwłaszcza euroregionalnych ER-2, ER-4 i ER-7;
- utworzenie Parku Krajobrazowego „Przełom Kwisy”.

Zaplanowane środki działania

1. Informatory, foldery, kampania promocyjna
2. Spotkania z osobami zainteresowanymi rozwojem turystyki
3. Zawiązywanie i rozszerzanie współpracy pomiędzy samorządem terytorialnym a stowarzyszeniami
4. Propagowanie inicjatyw lokalnych
5. Rozwijanie infrastruktury okołoturystycznej
6. Współpraca z DOT
7. Poprawa estetyki miejscowości
8. Tworzenie i uzupełnianie oznakowania szlaków i atrakcji turystycznych (także wielojęzyczne tablice informacyjne)

Etapy pracy / Rozkład pracy

Najważniejszym elementem dotyczącym podjęcia prac nad rozwojem szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych i tras do jazdy konnej jest spotkanie się ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, w celu wskazania przebiegu szlaków koniecznych do wytyczenia oraz obiektów/miejsc, które należy objąć siecią szlaków. Pierwszy etap powinien zakończyć się do końca czerwca 2005 r.

Kolejne działania powinny się skupić na wskazaniu wspólnych punktów stycznych aktywnych podmiotów i przygotowaniu wniosków w celu realizacji konkretnych projektów. W spotkaniach tych powinien uczestniczyć przedstawiciel DOT jako osoba wspierająca działania inicjatyw lokalnych. Do końca roku 2005 powinny być dostępne lub zagwarantowane środki na realizację projektu.

Wiosna 2006 to czas znakowania brakujących szlaków pieszych i rowerowych. Równocześnie powinny zostać przygotowany materiał informacyjny, portal internetowy prezentujący ofertę turystyczną Górnych Łużyc – tak, aby oferta ta była gotowa na sezon letni 2006.

Wszystkim pracom w tym zakresie powinny służyć środki obsługi medialnej i działania PR.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych zostanie określona przy rozpoczęciu prac nad projektem oraz poszczególnymi jego etapami/fragmentami.

II. Źródło potencjalnego finansowania m.in.:

1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR):
 - a) Działanie 1.4. Rozwój turystyki i kultury
 - b) Działanie 3.1. Obszary wiejskie
5. Dotacje dla organizacji pozarządowych urzędów miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego
6. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Szkic dla projektu

Tytuł	Kolej – środek transportu o centralnym znaczeniu
Przedmiot działania	Transport kolejowy
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany dla niemieckiego projektu kluczowego „Eisenbahn“
Podmiot realizujący	Powiat lubański i zgorzelecki przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego we Wrocławiu
Potencjalni partnerzy do współpracy	Starostwa oraz urzędy miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego PKP Przewozy Regionalne Inni przewoźnicy (np. Connex, DB lub Ceske Drahy)
Osoba do kontaktów	

Tło projektu / Idea przewodnia

Ważne linie kolejowe mają podstawowe znaczenie dla rozwoju obszarów po obu stronach granicy. Należy w tym względzie formułować zalecenia dla władz regionalnych i krajowych dotyczące poprawy ich zdolności przewozowych poprzez modernizację i budowę nowych połączeń kolejowych. Jednakże w ostatnich latach - głównie z powodu szybkiego wzrostu poziomu zmotoryzowania mieszkańców regionu - wiele lokalnych połączeń kolejowych zostało zlikwidowanych. Dotyczy to zarówno Polski, jak i Niemiec. W polskiej części Górnych Łużyc znajduje się dość gęsta sieć linii kolejowych, które obecnie praktycznie nie są używane. Istnieją natomiast dogodne połączenia kolejowe, które mogą połączyć cały region objęty Projektem po polskiej, czeskiej i niemieckiej stronie. Kolej ma istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki (transport towarów, zwłaszcza towarów masowych, wydobywanych w regionie jako kopaliny) oraz turystyki (umożliwia tani transport większych grup osób, ale także np. rowerów na większe odległości).

Projekt będzie obejmował:

- reaktywację lokalnych połączeń pasażerskich na trasach: Lubań-Zgorzelec, Lubań/Zgorzelec-Zawidów-Bogatynia, Lubań-Leśna, Gryfów-Świeradów;
- szukanie możliwości „transportu kombinowanego” (TIRy na tory), zwłaszcza w relacji Czechy-Dolny Śląsk (Liberec-Lubań lub Liberec-Węgliniec).

W razie braku możliwości powrotu pociągów na trasy: Lubań-Leśna i Gryfów-Świeradów należy podjąć działania (opisane w projekcie „Zielona sieć”) zmierzające do przebudowy tych tras na ścieżki rowerowe z infrastrukturą noclegowo-gastronomiczną na dawnych stacjach, jak już stało się to m.in. na dawnej linii kolejowej Lubomierz-Lwówek Śląski.

Zaplanowane środki działania

1. Spotkanie z dyrekcją okręgu Polskich Kolei Państwowych S.A. we Wrocławiu, Zarządem Województwa Dolnośląskiego, Urzędem Wojewódzkim we Wrocławiu oraz Zarządami Powiatów Lubańskiego i Zgorzeleckiego w celu wypracowania wspólnej koncepcji reaktywacji lokalnych połączeń kolejowych na Górnych Łużycach.
2. Opracowanie Strategii Kolei Górnołużyckiej
3. Opracowanie strategii wsparcia finansowego dla tego przedsięwzięcia
4. Wytypowanie priorytetowych połączeń i w dalszej kolejności następnych.

Etapy pracy / Rozkład pracy

W pierwszej fazie powinny nastąpić intensywne konsultacje ze strony podmiotów zainteresowanych rozwojem kolei na Górnych Łużycach, aby móc przygotować wniosek na duży projekt finansowany ze strony Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Działania te pozwolą na opracowanie Strategii Kolei Górnołużyckiej i reaktywację kolei, w tym najważniejszych połączeń kolejowych w kierunku Lubania i dalej Gór Izerskich, Świeradowa Zdroju. Nie bez znaczenia byłby tu powrót do Kolei Izerskiej (Görlitz/Zgorzelec-Lubań-Gryfów-Świeradów). Połączenia powinny być kompatybilne z innymi relacjami w kierunku miast Saksonii i Dolnego Śląska, a także północnych Czech (przez przejście Zawidów-Černousy, używane obecnie tylko dla transportu towarowego). W Polsce istnieje kilka firm prywatnych, które są zainteresowane inwestycjami w kolej regionalną. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej usługi przewozowe świadczyć mogą także przewoźnicy z innych krajów członkowskich: w tym względzie należy rozważyć możliwość współpracy z firmą Connex (obsługującą LausitzBahn z Görlitz do Zittau), spółką ZVON oraz czeskim przewoźnikiem narodowym České Drahy (w dalszym ciągu z dużymi sukcesami obsługującym lokalne połączenia w Republice Czeskiej). Wybór odpowiedniego inwestora pozwoli na zagospodarowanie istniejących tras kolejowych.

Działania o charakterze promocyjnym, szkolenia personelu kolejowego czy odnowa stacji kolejowych mogą być finansowane głównie ze ZPORR, Interreg III a Polska-Saksonia i Interreg III a Polska-Czechy. W celu reaktywacji kolei i powiązania jej z partnerami niemieckimi należy się skontaktować z Polsko-Niemiecką Komisją Międzynarodową ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej oraz z jej komitetami m.in.: Komitetu ds. Współpracy Przygranicznej, Komitetu ds. Współpracy Regionalnej, Komitetu ds. Gospodarki Przestrzennej.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych zostanie określona przy rozpoczęciu prac nad projektem.

II. Źródło potencjalnego finansowania m.in.:

1. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
2. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)
5. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu
6. PKP Przewozy Regionalne S.A. lub prywatni przewoźnicy kolejowi

Koncepcja rozwoju regionalnego „Kraina Domów Przystępowych“ Szkic projektu

Tytuł	Marketing regionalny i <i>public relations</i>
Obszar działania	Informacja, edukacja, historia regionu, turystyka, języki obce
Rodzaj projektu	Polski projekt lustrzany dla niemieckiego projektu kluczowego „Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit“
Podmiot realizujący	Gminy, powiaty, stowarzyszenie
Potencjalni partnerzy do projektu	Starostwa, urzędy miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego; ich jednostki organizacyjne Organizacje pozarządowe, np. Stowarzyszenie Ekologiczne „Agenda 21“, Stowarzyszenie Miłośników Górnych-Łużyc w Lubaniu, Stowarzyszenie „EuroOpera“ w Zgorzelcu, Stowarzyszenie „Zamek Czocho“ w Leśnej Prasa i inne media z regionu
Osoba do kontaktów	

Tło projektu / Idea przewodnia

Współpraca w sferze turystycznej, kulturalnej i społecznej odbywa się na podstawie formalnie zawartych umów o współpracy pomiędzy poszczególnymi gminami czy powiatami po stronie polskiej, czeskiej i niemieckiej – jakkolwiek w ostatnich latach zrobiono w tym względzie bardzo dużo, ale wciąż jeszcze jest wiele do zrobienia. Nadal spora potrzeba działań na płaszczyźnie trójstronnej istnieje w dziedzinie w wymiany informacji, kultury, wspólnich imprez kulturalnych oraz nauki języków sąsiadów.

Zadaniami, które należałoby wykonać w regionie w najbliższym czasie, są:

- skupienie się na promocji turystycznej i gospodarczej raczej całego regionu, niż poszczególnych miejscowości czy gmin – być może celowym byłoby stworzenie podmiotu zajmującego się tego typu działaniami oraz koordynacją prac dotychczasowych wydziałów/referatów promocji w starostwach oraz urzędach miast i gmin;
- przygotowanie i publikacja w Internecie informacji o regionie w formie wspólnej platformy internetowej;
- wzmocnienie współpracy z mediami regionalnymi i ogólnopolskimi;
- konkurs wiedzy o regionie dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z pogranicza polsko-czesko-niemieckiego oraz kursy języków: niemieckiego, czeskiego, polskiego i serbołużyckiego;
- przygotowanie broszury informacyjnej o regionie oraz bezpieczeństwie w czasie urlopu dla turystów zagranicznych wjeżdżających do Polski przez przejścia na Górnych Łużycach;
- dalsze publikacje dotyczące regionu oraz poszczególnych miejscowości (jak dzieje się to dotąd w przypadku książek Waldemara Beny, Zbigniewa Madurowicza, Janusza Skowrońskiego, a nawet Bogusława Wołoszańskiego i jego ostatniej książki „Twierdza szyfrów”);
- stworzenie czasopisma społeczno-kulturalnego obejmującego obszar pogranicza polsko-czesko-niemieckiego;
- imprezy turystyczne przybliżające region jego mieszkańcom oraz gościom spoza Górnych Łużyc, popularyzacja odznaki PTTK „Przyjaciel Łużyc”;
- Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu (zaawansowane prace prowadzi już Stowarzyszenie „Euroopera”).

Ponadto istnieje pomysł powołania w Lubaniu „Instytutu Łużyckiego”, która to inicjatywa Powiatu Lubańskiego została w roku 2003 poparta m.in. przez Ministra Kultury oraz Wojewodę Dolnośląskiego.

Zaplanowane środki działania

1. Powołanie po stronie polskiej jednej instytucji zajmującej się całościową promocją Górnych Łużyc
2. Utworzenie Muzeum Łużyckiego w Zgorzelcu
3. Wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej oraz wiedzy o regionie wśród jego mieszkańców
4. Stworzenie regionalnego portalu internetowego
5. W Lubaniu podejmowana jest od dłuższego czasu inicjatywa powołania do życia Instytutu Łużyckiego, jako ośrodka naukowo-badawczego Górnych Łużyc i pogranicza polsko-niemieckiego
6. Stałe informowanie mieszkańców regionu o bieżących działaniach w ramach projektu „Kraina Domów Przysiępowych”
7. Publikacja materiałów informacyjnych i reportaży o regionie w polskiej prasie turystycznej oraz publicystycznej (prezentacja inicjatywy społecznej i założeń projektu).

Etapy pracy

Latem 2005 powinno zostać oficjalnie otwarte Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu. Lokal (przy Domu Jakuba Böhme) oraz większość eksponatów jest już gotowa.

Działania w celu wspólnej promocji polskich Górnych Łużyc (biuro koordynujące, platforma internetowa itd.) zostaną określone przez grupę sterującą wiosną 2005.

Przewidywane koszty i możliwości finansowania

I. Wysokość środków finansowych zostanie określona przy rozpoczęciu prac nad projektem.

II. Źródło potencjalnego finansowania m.in.:

1. Środki własne powiatów i gmin
2. Interreg III a Polska-Saksonia (2004-2006)
3. Interreg III a Polska-Czechy (2004-2006)
4. Interreg IV (2007-2013)
5. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR):
 - a) Działanie 1.3. Regionalna infrastruktura społeczna
 - b) Działanie 1.4. Kultura i Turystyka
 - c) Działanie 1.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego
 - d) Działanie 6. Regionalne strategie innowacyjne i transfer wiedzy
6. Dotacje dla organizacji pozarządowych urzędów miast i gmin powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego
7. Ministerstwo Kultury w Warszawie
8. Urząd Marszałkowski we Wrocławiu
9. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – Counterpart Fund
10. Agencja Rozwoju Filantropii – Fundusze Lokalne
11. Fundacja Kultury w Warszawie
12. Fundacja Bankowa im. L. Kronenberga w Warszawie

Wersja niemiecka

Trinationales regionales Entwicklungs- und Handlungskonzept Umgebindeland Teil 1: Deutschland / Polen

Abschlussbericht

Ergebnisse der Arbeitsphase 11/04 – 03/05

Auftraggeber: Kreisentwicklungsgesellschaft Löbau-Zittau mbH (KEGL)

Auftragnehmer: Korff Agentur für Regionalentwicklung
Moritzburger Weg 67, 01109 Dresden, Tel.: 0351/8838 3530
korff@korff-re.de
und
KORKonosze
os. XX-lecia 8/5; 58-560 Jelenia Góra, Tel. 075/642 7681; 0607 055 854
emil@korkonosze.jgora.pl

Projektleitung: Dr. Johannes von Korff, Mgr. Emil Mendyk

Bearbeitung: Mgr. Emil Mendyk
Anna Thieme
Dipl.-Geografin Mandy Zimmer
Dr. Johannes von Korff

Stand: April 2005

Inhaltsverzeichnis

1 Einleitung	7
1.1 Ausgangssituation	7
1.2 Projektziele und Vorgehensweise	8
1.3 Rechtliche und konzeptionelle Grundlagen	9
1.3.1 Rechtsgrundlagen der internationalen Zusammenarbeit	9
1.3.2 Konzeptionelle Vorgaben	10
2 Bestandsanalyse	21
2.1 Gebietskulisse, Lage und Raumstruktur	21
2.2 Bevölkerung	24
2.2.1 Bevölkerungsstand und -entwicklung	24
2.2.2 Bevölkerungsstruktur	26
2.2.3 Regionale Bindung und grenzüberschreitende Kommunikation	26
2.2.4 Absehbare Trends der Entwicklung	27
2.3 Wirtschaft und Arbeitsmarkt	28
2.3.1 Wirtschaftskraft und -struktur	28
2.3.2 Landwirtschaft	29
2.3.3 Produzierendes Gewerbe – Industrie und Handwerk	31
2.3.4 Innovation und Forschung	31
2.3.5 Netzwerke	32
2.3.6 Tourismus	33
2.3.7 Arbeitsmarkt / Kooperationen Schule-Wirtschaft	35
2.4 Verkehrsinfrastruktur	36
2.5 Soziokulturelle Infrastruktur	38
2.5.1 Bildungswesen	38
2.5.2 Sozial- und Gesundheitswesen	39
2.5.3 Kultur, Sport, Freizeit	40
2.5.4 Tradition und Geschichte	42
2.6 Siedlungsstruktur, Baukultur und Denkmalschutz	42
2.7 Umwelt und Natur	44
2.7.1 Umweltschutz / Umweltverbessernde Infrastruktur	44
2.7.2 Natur-/Landschaftsschutz	46
2.8 Regionalmarketing / Öffentlichkeitsarbeit	47
2.9 Profil der Region	47
3 Entwicklungsstrategie	56
3.1 Leitbild	56
3.2 Entwicklungsziele und Handlungsstrategien	57
4 Maßnahmekonzept	60
4.1 Handlungsschwerpunkte	60
4.1.1 Fachliche Schwerpunkte	60
4.1.2 Prozessbezogene Schwerpunkte	62
4.2 Schlüsselprojekte im Umgebndeland	65
4.2.1 Weiterentwicklung bestehender Leit- und Schlüsselprojekte	65
4.2.2 Neue Schlüsselprojekte	82

4.3 Weitere Projektansätze	90
5 Weitere Arbeitsschritte	92
6 Zusammenfassung	93
7 Literaturverzeichnis	94
8 Anlagen	97

Abbildungsverzeichnis

Abb. 1: Gebietskulisse REK-Umgebndeland Deutschland/Polen	21
Abb. 2: Luftverschmutzung verursacht durch das Kraftwerk „Turów“ in den Jahren 1991-2003 (Mg/Jahr)	44

Tabellenverzeichnis

Tab. 1: Fläche und Bevölkerung im Planungsgebiet, 31.12.2003	24
Tab. 2: Bevölkerungsentwicklung 1990 – 2003	24
Tab. 3: Natürliche Bevölkerungsentwicklung 1998 und 2003	25
Tab. 4: Räumliche Bevölkerungsentwicklung 1998 und 2003	25
Tab. 5: Bevölkerungsstruktur 1998 und 2003	26
Tab. 6: Erwerbstätige nach Wirtschaftsbereichen 2002 in %	28
Tab. 7: Arbeitslose und Arbeitslosenquote am 31. Dezember 2003	35
Tab. 8: Medizinische Versorgung in der Grenzregion 2003	40

Abkürzungsverzeichnis

AEP	Agrarstrukturelle Entwicklungsplanung
AfL	Staatliches Amt für Landwirtschaft und Gartenbau
CBS	Christlich-Soziales Bildungswerk Sachsen e.V.
DOT	Niederschlesische Tourismusverband
EREL	Euroregion Elbe-Labe
ERN	Euroregion Neiße – Nisa – Nysa
EU	Europäische Union
FH	Fachhochschule
FuE	Forschung und Entwicklung
HWK	Handwerkskammer
IAS	Stiftung Innovation und Arbeit Sachsen
IHI	Internationales Hochschulinstitut
IHK	Industrie- und Handelskammer
LEP	Landesentwicklungsplan
KARR	Riesengebirgsagentur für Regionalentwicklung
KEGL	Kreisentwicklungsgesellschaft Löbau-Zittau mbH
KMU	kleine und mittlere Unternehmen
MGO	Marketinggesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien
NSZ	Naturschutzzentrum
ÖPNV	Öffentlicher Personennahverkehr
PKS	Polnische Busgesellschaft
PKP	Polnische Eisenbahngesellschaft
PTSM	Polnische Gesellschaft für Jugendherbergen
PTTK	Polnische Gesellschaft für Tourismus und Heimatkunde
REK	Regionales Entwicklungs- und Handlungskonzept
RM	Regionalmanagement Südliche Oberlausitz
SLK	Sächsische Landeskuratorium Ländlicher Raum e.V.
SMUL	Sächsisches Staatsministerium für Umwelt und Landwirtschaft
SSA	Staatliche Studienakademie
TGG	Touristische Gebietsgemeinschaft
TGZ	Technologie- und Gründerzentrum
TUR	Gesellschaft zur nachhaltigen Entwicklung des Schluckenauer Zipfels
TV OL-NS	Tourismusverband Oberlausitz Niederschlesien
VVO	Zweckverband Verkehrsverbund Oberelbe
ZVON	Zweckverband Verkehrsverbund Oberlausitz-Niederschlesien

1 Einleitung

Der erste Teil des trinationalen regionalen Entwicklungs- und Handlungskonzeptes Umgebndeland ist das Ergebnis einer intensiven deutsch-polnischen Zusammenarbeit nicht nur der vergangenen fünf Monate. In dieser Zeit jedoch wurden vorhandene konzeptionelle Ansätze – die bereits im Rahmen der Vorbereitenden Planung¹ erfasst wurden – konkretisiert und umsetzungsorientiert weiterentwickelt. So enthält das Konzept neben einer umfassenden Analyse der aktuellen Situation und absehbarer Entwicklungstendenzen eine für den deutsch-polnischen Teil der Gebietskulisse Umgebndeland abgestimmte Entwicklungsstrategie und Projektansätze, welche Perspektiven und Handlungserfordernisse der weiteren Arbeit im Umgebndeland aufzeigen.

1.1 Ausgangssituation

Seit dem gesamtgesellschaftlichen Strukturbruch im Jahre 1989 erfordern neue Rahmenbedingungen die Entwicklung neuer Ziele für Leben und Wirtschaften in den Staaten Mittel- und Osteuropas. Schnell wurde klar, dass für den notwendigen politischen und wirtschaftlichen Wandel sich das lokale Denken und Handeln ändern muss. Diese Tendenz ist gerade in Grenzregionen stark ausgeprägt, wo mentale Barrieren unmittelbar zu spüren sind. Langsam aber werden die Menschen in Politik, Verwaltung, Wirtschaft und Gesellschaft neugieriger und wenden sich einander zu.

Beispielhaft für diesen Wandel ist das Dreiländereck Polen, Tschechien und Deutschland, in dem verschiedene Kulturen, Traditionen und Sprachen aber auch eine jahrhundertlange gemeinsame Geschichte zusammentreffen. Denn erst nach dem 2. Weltkrieg – infolge der Verschiebung der deutsch-polnischen Grenze und der Um- sowie Neuansiedlung der Bevölkerung in den ehemals deutschen Gebieten – ging die Entwicklung des historisch gewachsenen Kultur- und Wirtschaftsraumes getrennte Wege. Seit 1991 wird die neue grenzüberschreitende Annäherung durch die Euroregion „Neiße-Nisa-Nysa“ (ERN) institutionell begleitet, die als erste ihrer Art in Mitteleuropa gilt. Ursprünglich als Plattform für gemeinsame ökologische Projekte gedacht, gewannen auch wirtschaftliche, kulturelle und touristische Belange grenzüberschreitend zunehmend an Bedeutung. Es kam zu immer mehr alltäglichen Kontakten zwischen Deutschen, Polen und Tschechen, die sich auf Wanderwegen im Riesengebirge, in Geschäften in Görlitz oder Lubań, im Aquapark in Liberec und immer öfter auch vor dem Traualtar trafen. Die EU-Osterweiterung am 1. Mai 2004 hat die Bürger der Grenzregion in ihren zahlreichen Aktivitäten bestätigt, die zur grenzüberschreitenden Annäherung hier schon seit 15 Jahren unternommen werden.

Für das Zusammenwachsen der Bevölkerung in der Grenzregion ist es wichtig, ohne Rücksicht auf Nationalität und Sprache, grenzüberschreitende Gemeinsamkeiten zu finden und das „Miteinander Leben“ zu einer Selbstverständlichkeit werden zu lassen. Eine Vielzahl an Gemeinsamkeiten resultiert aus den jahrhundertlangen engen wirtschaftlichen und kulturellen Verflechtungen im Dreiländereck, zu denen auch die Volksarchitektur der Umgebndehäuser gehört. In einer europaweit einmaligen Konzentration prägen sie die Kulturlandschaft der südlichen Oberlausitz, des westlichen Niederschlesiens und des nördlichen Böhmens. Das Umgebndehaus ist Alleinstellungsmerkmal und über die Grenzen hinweg Identifikation stiftendes Symbol. Als völkerverbindendes Element steht es für den im Jahre 1997 begonnenen grenzüberschreitenden Entwicklungsprozess „Umgebndeland“, der damals tschechische und

¹ Landratsamt Löbau-Zittau (Hrsg.): Vorbereitende Planung für die Entwicklung des Umgebndelandes, Zittau 2004

deutsche Bürger näher brachte. Denn strukturelle Probleme aber auch Potenziale in der Landwirtschaft, im Handwerk, bei der touristischen Entwicklung, der Infrastruktur oder im Umweltschutz sind grenzübergreifend sehr ähnlich und oftmals nur gemeinsam zu lösen bzw. nutzbar. Zentrales Anliegen der Zusammenarbeit und der Vision „Umgebiedland“ war damals und ist bis heute, eine zukunftsfähige und ganzheitliche Entwicklung der Region über die Grenzen hinweg in Gang zu setzen. Dazu müssen vorhandene Stärken in allen Bereichen des Lebens und Wirtschaftens aufgedeckt, grenzüberschreitend vernetzt und zielorientiert im Rahmen gemeinsamer Projektarbeit genutzt werden. Nur dadurch können positive Synergien entstehen um eine nachhaltige Regionalentwicklung zu befördern.

Im Juni des Jahres 2003 wurde beschlossen, die Entwicklungspartnerschaft „Umgebiedland“ entsprechend des regionalen Vorkommens der Umgebiedhäuser auszudehnen. Seitdem arbeiten Akteure der deutschen Landkreise Löbau-Zittau, Bautzen und Sächsische Schweiz, der tschechischen Bezirke Liberec und Usti sowie der polnischen Landkreise Luban und Zgorzelec an der Weiterentwicklung und Umsetzung der gemeinsamen Vision „Umgebiedland“ zusammen.

Erste konzeptionelle Grundlagen für die trilaterale Entwicklung des Umgebiedlandes wurden 2004 im Rahmen der „Vorbereitenden Planung“ gelegt. Bestehende konzeptionelle Defizite für die erweiterte Gebietskulisse sollen nun mit Erarbeitung des „Trinationalen regionalen Entwicklungs- und Handlungskonzeptes (REK)“ behoben werden.

1.2 Projektziele und Vorgehensweise

Ziel der Erarbeitung des „Trinationalen REK Umgebiedland – Teil 1 Deutschland / Polen“ war es, die im Rahmen der Vorbereitenden Planung identifizierten konzeptionellen Defizite zunächst für die erweiterte deutsch-polnische Gebietskulisse Umgebiedland zu beheben und damit für diesen Teil des Umgebiedlandes eine grenzüberschreitend abgestimmte konzeptionelle Grundlage für den weiteren Entwicklungsprozess zu schaffen.

Räumlich gesehen bestand damit Planungsbedarf für alle Kommunen, die außerhalb der Gebietskulisse „Sächsisch-böhmische Umgebiedlandschaft“ liegen. Damit wurde bislang der unmittelbare deutsch-tschechische Grenzraum bezeichnet, für den im Rahmen von Agrarstrukturellen Entwicklungsplanungen (AEP)² wichtige Grundsteine für den Umgebiedland-Prozess gelegt wurden.

Nach dieser ersten Stufe des REK, bei der die Zusammenarbeit der deutschen und polnischen Akteure im Vordergrund stand, wird gemeinsam mit den tschechischen Partnern das trilaterale Gesamtkonzept komplettiert. Die tschechischen Partner wurden im Rahmen der deutsch-polnischen Konzepterarbeitung von Beginn an integriert, um auch dort die Kontinuität des Prozess „Umgebiedland“ aufrecht zu erhalten und die Akzeptanz zu erhöhen.

Die integrierte Herangehensweise war Kernpunkt der bisherigen und ist auch Ziel der weiteren gemeinsamen Arbeit. So wurden – basierend auf den Ergebnissen der Vorbereitenden Planung – weitere regionseigene Probleme und Stärken in den für eine ganzheitliche regionale Entwicklung relevanten Handlungsfeldern aufgedeckt und Möglichkeiten zur Vernetzung und damit effektiveren Nutzung der Potenziale für eine nachhaltige Regionalentwicklung aufgezeigt. Konzeptionelle Defizite in den Bereichen Regionale Wirtschaftskreisläufe (Handwerk, Gewerbe, Landwirtschaft, Tourismus), Infrastruktur, Soziokultur (soziokulturelle Infrastruktur, Miteinander der Bürger), Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit konnten damit für die deutsch-polnische Gebietskulisse behoben werden. Des Weiteren wurden Ansätze des gemeinsamen Leitbildes und gemeinsamer Entwicklungsziele ergänzt und die vom Konvent als prioritär zu realisierenden Schlüsselprojekte v. a. durch Spiegelprojekte im Part-

² vgl. Agrarstrukturelle Entwicklungsplanungen im sächsisch-böhmischen Grenzgebiet, 1999-2004

nerland weiter konkretisiert. Eine Vielzahl neuer Projektideen und -ansätze wurden aufgenommen, die insbesondere der Stärkung regionaler Wirtschaftskreisläufe dienen, um einen Beitrag zur Sicherung und Schaffung von Arbeitsplätzen als Motor der Regionalentwicklung zu leisten. Um nach wie vor bestehende Schwächen der Organisationsstruktur zu mindern, wurden weitere Vorschläge zu deren Optimierung zusammengetragen.

Für die Konzepterarbeitung selbst waren folgende Aktivitäten von besonderer Bedeutung:

- Aktualisierung bzw. Erweiterung der in der Vorbereitenden Planung enthaltenen analytischen, strategischen und projektbezogenen Ansätze
- Recherche und Auswertung von Dokumenten und Planungen, die im Rahmen der Vorbereitenden Planung nicht berücksichtigt werden konnten (insbesondere für polnische Gebietskulisse),
- ergänzende statistische Auswertungen, insbesondere zur Bevölkerungs-, Wirtschafts- und Infrastrukturentwicklung der Region (Daten z. T. nur auf Landkreisebene verfügbar),
- Interviews mit lokalen und regionalen Wissens- und Entscheidungsträgern,
- drei trinationale thematische Workshops zur Konkretisierung und Diskussion umgebndelandspezifischer Problemlagen und Lösungsansätze,
- projektbegleitende Öffentlichkeitsarbeit (Pressemitteilungen, Info-Briefe) zur Information der Bürger vor Ort (dreisprachig).

1.3 Rechtliche und konzeptionelle Grundlagen

1.3.1 Rechtsgrundlagen der internationalen Zusammenarbeit

Die geltende Gesetzgebung der Republik Polen und der Bundesrepublik Deutschland eröffnet für deren Selbstverwaltungen (Gemeinden, Landkreise, Woiwodschaften in Polen bzw. Bundesländer in Deutschland) die Möglichkeit, Beschlüsse bzgl. der Übernahme von Aufgaben aus dem Bereich der Staatsverwaltung sowie Übertragung öffentlicher Aufgaben zu fassen. Die Selbstverwaltungen beider Länder sind nach Staats- und EU-Recht legitimiert, grenzüberschreitend zusammenzuarbeiten.

Im Jahre 2000 haben die Landkreise Lubań und Löbau-Zittau ihre Kooperation durch einen Vertrag besiegelt. Nach damaligem Rechtsstand basierte der Vertrag auf dem deutsch-polnischen Abkommen über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit und der Vereinbarung über regionale und grenzüberschreitende Zusammenarbeit vom 17. Juni 1991.

Zwei Jahre später trafen sich die Landräte der polnischen Landkreise Lubań und Zgorzelec, der deutschen Landkreise Löbau-Zittau, Sächsische Schweiz und Bautzen und die Hauptmänner der tschechischen Bezirke Liberec und Usti, um die „Kooperationsvereinbarung zur grenzüberschreitenden Entwicklung des Umgebndelandes“ zu unterzeichnen. Damit wurde der rechtliche Grundstein für eine intensive trinationale Zusammenarbeit in der Grenzregion gelegt. Das trinationale Projekt „Umgebndeland“ unterliegt den Anforderungen folgender Grundsatzdokumente zur internationalen Zusammenarbeit in der EU:

- Europäische Rahmenkonvention über die grenzüberschreitende Zusammenarbeit zwischen Gemeinschaften und Regionalbehörden (Madrid-Konvention),
- Europäische Charta der Grenz- und grenzübergreifenden Regionen,
- Europäische Charta der Selbstverwaltung,
- Europäische Charta der Regionalverwaltung.

1.3.2 Konzeptionelle Vorgaben

Für das REK-Gebiet liegt eine Vielzahl an Planungen auf Landes-/Woiwodschafts-, regionaler und kommunaler Ebene vor, die Aussagen zur künftigen Entwicklung der Region enthalten. Darin festgeschriebene strategische Entwicklungsrichtungen und Ziele sowie Handlungsempfehlungen dienen als Grundlage für die Konzepterarbeitung. Im Rahmen der Vorbereitenden Planung wurden viele dieser Dokumente insbesondere für die deutsche Seite analysiert, so dass an dieser Stelle nur auf rechtsverbindliche Vorgaben und ausgewählte Aktualisierungen sowie die Vorbereitende Planung selbst kurz eingegangen wird. Für die polnische Seite werden Dokumente und darin enthaltene Aussagen mit Relevanz für die regionale und grenzüberschreitende Entwicklung ausführlicher dargestellt.

1.3.2.1 Deutschland

Landesentwicklungsplan Sachsen (2003)

- In allen Teilräumen des Landes sind Lebens- und Umweltqualität zu erhöhen sowie die Leistungsfähigkeit der Wirtschaft zu erhöhen. Eine verstärkte Zusammenarbeit der regionalen Leistungsträger mit Teilräumen anderer Bundesländer und Staaten soll die Potenziale der Regionen stärken (G-2.1.1).
- Verdichtete Bereiche im ländlichen Raum sind als Siedlungs-, Wirtschafts- und Versorgungsräume in ihrer Leistungskraft zu erhalten und ihre Zentralen Orte so weiter zu entwickeln, dass von ihnen Entwicklungsimpulse in den benachbarten ländlichen Raum ausgehen (G-2.5.5).
- Der ländliche Raum ist unter Berücksichtigung seiner Eigenart mit seinen vielfältigen Funktionen als eigenständiger und zukunftsfähiger Lebensraum zu bewahren und weiter zu entwickeln (G-2.5.8). Land- und Forstwirtschaft, gewerbliche Wirtschaft und Tourismus sollen als wichtige Wirtschaftsfaktoren erhalten und gestärkt werden (Z-2.5.11).
- Gemeinden in grenznahen Gebieten sollen eine Zusammenarbeit mit Gebietskörperschaften jenseits der Grenze zur Verwirklichung einer grenzüberschreitenden nachhaltigen Raum- und Wirtschaftsentwicklung anstreben (G-3.3.3).
- Lagebedingte Nachteile grenznaher Gebiete sind durch Verbesserung überregionaler und grenzüberschreitender Verkehrsverbindungen abzubauen (Z-3.3.4). Planungen und Maßnahmen insbesondere zur Entwicklung von Wirtschaft, Tourismus, Verkehr und zur Verbesserung des Umweltschutzes sind grenzüberschreitend abzustimmen und soweit möglich gemeinsam umzusetzen (Z-3.3.5, G-8.5).
- In traditionellen Wintersportgebieten sollen Konzepte für grenzüberschreitende Angebote erstellt werden (G-8.10). Wander-, Radwander- und Reitwegenetze sollen grenzüberschreitend abgestimmt aufgebaut werden (G-8.11).
- Internationale Kontakte der Bildungseinrichtungen und grenzübergreifende Bildungsangebote in grenznahen Gebieten sollen zur europäischen Integration und zur Wahrnehmung der Chancen der EU-Erweiterung beitragen (Z-16.3.2).
- Grenzüberschreitender Kulturaustausch und Kulturpflege sind fortzusetzen und zu intensivieren (Z-16.4.3).

Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien (Vorentwurf Gesamtfortschreibung 2004)

- Zur Entwicklung des grenznahen Gebietes sollen in Zusammenarbeit mit den zuständigen Behörden in Tschechien und Polen (Z-3.2.1)
 - grenzüberschreitende überregionale Verbindungsachsen als leistungsfähige Verkehrswege ausgebaut werden (Dresden – Görlitz – Breslau (Wrocław), Bautzen – Löbau – Zittau – Liberec, Görlitz – Zittau – Liberec),
 - die Leistungsfähigkeit der Eisenbahnstrecken für den Güterverkehr über die Grenzübergänge verbessert werden (Horka – Kohlfurt (Węgliniec), Ebersbach – Rumburk, Zittau – Hrádek n. N.),
 - der Ausbau des grenzüberschreitenden ÖPNV/Regionalverkehrs erfolgen (insbesondere Eisenbahnverbindungen Zittau – Liberec, Görlitz – Hirschberg (Jelenia Góra), Löbau – Ebersbach – Varndorf – Großschönau – Zittau),
 - die verkehrliche Anbindung der Fremdenverkehrsgebiete des Riesen-, Iser- und Lausitzer Gebirges über Zittau verbessert werden,
 - die grenzüberschreitende Entwicklung der Umgebndelandschaft erfolgen,
 - ein grenzüberschreitender Natur- und Landschaftsschutz im Tal der Lausitzer Neiße, im Oberlausitzer Bergland und im Zittauer Gebirge erfolgen,
 - entlang der Staatsgrenze eine gemeinsame Abwasserbehandlung von deutschen und tschechischen bzw. polnischen Gemeinden vorgenommen werden,
 - die Grundwasserabsenkungen auf sächsischem Gebiet durch den polnischen Braunkohletagebau Turów gemindert werden.
- Auf die regionale und überregionale Zusammenarbeit zwischen den Forschungs- und Bildungseinrichtungen, der Wirtschaft und den Gebietskörperschaften ist hinzuwirken (G-5.1.4).
- Das bestehende touristische Wegenetz ist zur Verbesserung des grenzüberschreitenden Tourismus weiter zu entwickeln (G-7.2).
- Auf eine Verbesserung der Kapazität und des technischen Zustandes der Energieversorgungsleitungen für einen internationalen Energieaustausch mit Verbundpartnern in Polen und Tschechien ist hinzuwirken (G-10.2).

Regionalplan Oberes Elbtal / Osterzgebirge (2001):

- Die Gemeinden in den grenznahen ländlichen Gebieten des Landkreises Sächsische Schweiz sollen eine grenzüberschreitende kommunale Zusammenarbeit insbesondere in Verwaltung, Wirtschaft, Bildung, Kultur, Sport, Infrastruktur, Fremdenverkehr, Verkehr und Umweltschutz zur Schaffung gleichwertiger Lebensverhältnisse anstreben (G-3.4.1).
- Die Wirtschaft soll unter Beachtung von Sozial- und Umweltverträglichkeit so entwickelt werden, dass sie u. a. ihre Brückenfunktion an der EU-Außengrenze als Tor zu Ost- und Südosteuropa wiedererlangen und ausbauen kann (Z-5.1).
- Der grenzüberschreitende Tourismus zur Tschechischen Republik soll u. a. durch Schaffung weiterer Grenzübergänge und grenzüberschreitender Wanderwege, intensive Kontakte auf kommunaler Ebene und die Erarbeitung gemeinsamer bzw. aufeinander abgestimmter Tourismuskonzepte, weiterentwickelt werden (G-5.4.1.6).

Kompetenzprofil der Oberlausitz (2005)

Zu den Zielstellungen und Schwerpunktaufgaben der Entwicklung der Oberlausitz gehören:

- Unterstützung wachstumsorientierter und strukturbestimmender Branchen sowie der im Bereich Zukunftstechnologien aktiven Unternehmen,
- Stärkung und Festigung von branchenorientierten KMU-Netzwerken, Kooperationen und Ausbildungsverbänden in der Region,
- Schaffung regionaler Wertschöpfungsketten unter Einbeziehung der Land-, Forst- und Teichwirtschaft,
- Stärkung des Hochschulstandortes Görlitz/Zittau, Erweiterung des Ausbildungs- und Bildungsangebotes sowie der Sprachkompetenz,
- Fortführung grenzübergreifender Kooperationen mit Nordböhmen und Niederschlesien (ERN),
- Entwicklung grenzübergreifender Infrastruktur,
- zielgerichtetes Innen- und Außenmarketing für die Region.

Vorbereitende Planung für die Entwicklung des Umgebndelands (2004)

Folgende trinational abgestimmten Grundsätze und Ziele sind grundlegend für die weitere gemeinsame Zusammenarbeit im Umgebndeland:

- ganzheitliche, integrierte und nachhaltige grenzüberschreitende Entwicklung,
- Grenzen überwinden, voneinander lernen – Vernetzung von Teilregionen, Handlungsfeldern, Menschen und ihren Ideen durch gemeinsame und grenzüberschreitende Projektarbeit,
- nachhaltiges Wirtschaften durch Nutzung gebietseigener Potenziale und Stärkung regionaler Kreisläufe und der Privatinitiative,
- Synergieeffekte durch Zusammenarbeit nutzen – zum Wohle der ganzen Region.

1.3.2.2 Polen**Entwicklungsstrategie der Woiwodschaft Niederschlesien (2000)**

Am 15. Dezember 2000 wurde die Entwicklungsstrategie vom Sejmik der Woiwodschaft Niederschlesien anerkannt, welche von der Abteilung für regionale Politik und interregionale Zusammenarbeit des Niederschlesischen Marschallsamtes vorbereitet wurde. Die guten Ausgangsbedingungen der Woiwodschaft – 20% aller polnischen Kommunen mit den höchsten Investitionen und Einnahmen liegen in Niederschlesien – erlauben auch eine optimistische Zukunftsperspektive. Hauptaufgabe der Region ist, die lagebedingte Nähe zu Westeuropa und damit die verbindende Funktion innerhalb des vereinten Europas zu stärken.

Zu den Haupthandlungszielen für die Selbstverwaltungen gehören:

- Niederschlesische Integration – Schaffung einer regionalen Identität; Förderung regionaler Produkte, Kooperationsnetzwerke und interregionalem Tourismus; Unterstützung bei Vereinbarungen der Gemeinden und Landkreise,
- Zivilisationsrenaissance – Erziehung, Verbesserung des Außenbildes der Region, Harmonie der Landschaft,
- Bürgergesellschaft – Selbstverwaltungen als Sprecher der Bevölkerung mit den Aufgaben: Unterstützung von Nichtregierungsorganisationen und Aktivitäten der Bevölkerung, Erarbeitung von Regionalstudien, Gewinnung von Massenmedien,

- Innovative Wirtschaft – Wirtschaft, die Marktlücken für spezialisierte Produkte und Dienstleistungen erschließt und die Investitionsbereitschaft erhöht,
- Öffnen für die Welt – Verbesserung der technischen Infrastruktur, Gewinnung von EU-Mitteln, Vermarktung der Region, wirtschaftliche Zusammenarbeit und gemeinsame Tourismusentwicklung in der Grenzregion.

Speziell für die polnische Gebietskulisse Umgebndeland sind folgende Ziele relevant:

- Wirtschaft:
 - Unterstützung der Wirtschaftsaktivitäten in Hennersdorf (Jędrzychowice), Reichenau (Bogatynia) – Lauterbach (Sieniawka) (Restrukturierungsmaßnahmen), Günthersdorf (Godzieszków) (Knotenpunkt A4),
 - Entwicklung der Verkehrsachsen A4, Sudetenstraße (Zgorzelec – Lubań – Hirschberg (Jelenia Góra)), Mittelsudetenweg und der Verbindung Sagan (Żagań) – Günthersdorf (Godzieszków) – Lubań – Marklissa (Leśna) – Frydlant.
- Raumstruktur:
 - Schaffen des Landschaftsparks „Queis-Tal“ und „Niederschlesische Heide“,
 - Unterstützung der Gebirgswirtschaft im Gebiet um Marklissa (Leśna) und Flinsberg (Świeradow),
 - Profilierung der Gemeinden mit großer Bevölkerungsdichte (Reichenau (Bogatynia), Marklissa (Leśna), Langenöls (Olszyna) und Greiffenberg (Gryfów) die zugleich eine Konzentration an Umgebndehäusern aufweisen.
- Sozialer Bereich:
 - Restrukturierungsmaßnahmen in der Gesundheitsversorgung (Krankenhäuser),
 - Verbesserung der Wohlfahrtsstrukturen.
- Humanressourcen:
 - Erhalt der Außenstellen der Hochschulen und Universitäten in der Region und Schaffung neuer wissenschaftlicher Zentren und Institute.

Raumplanung der Woiwodschaft Niederschlesien (2003)

Die Raumplanung spielt eine wichtige Rolle im Gestaltungsprozess der Woiwodschaft, um die wirtschaftliche Entwicklung der Region bei gleichzeitigem Schutz der Umwelt und des kulturellen Erbes zu stärken. Folgende strategische Ziele werden formuliert:

- „Öffnung für Europa“ – Stimulierung und Stärkung des Integrationsprozesses Polens und der EU,
- Stärkung der Konkurrenzfähigkeit der Woiwodschaft durch Entwicklung von Sonderwirtschaftszonen,
- aktiver Naturschutz und Gestaltung des Naturraumes für eine umweltverträgliche Entwicklung,
- Schutz des kulturellen Erbes, Gewährleistung der Zugänglichkeit für die Bevölkerung,
- Unterstützung der Herausbildung einer niederschlesischen Identität.

Studie der Raumplanung für den Mittelsudetenweg (2004)

Die Sudeten als Gebirgszug zwischen Deutschland, Polen und Böhmen verlangen eine überregionale Betrachtungsweise. Es besteht die Notwendigkeit, die Region der Sudeten touristisch und wirtschaftlich zu aktivieren sowie gemeinsame Probleme in grenzüberschreitender Zusammenarbeit zu lösen. Wichtige Maßnahmen sind u. a. der Erhalt regionaltypischer Architektur (Umgebndehäuser), Schutz des Kulturerbes sowie Umwelt- und Hochwasserschutz.

Der Mittelsudetenweg soll die Hauptachse der touristischen Entwicklung der Sudeten werden. Der Weg schneidet die Gebietskulisse Umgebndeland im Abschnitt Lauterbach (Sielawka) – Reichenau (Bogatynia) – Schönberg (Sulików) – Lubań – Marklissa (Leśna) – Flinsberg (Świeradow) (in Fortsetzung Verlauf über die nördliche Schwelle des Isergebirges Richtung Hirschberger Tal) und umfasst zwei der insgesamt 13 touristischen Teilregionen der Sudeten (Lubań – Marklissa (Leśniańsko) – Goldentraum (Złotnicki) und Reichenau (Bogatynia)). Der Mittelsudetenweg und das Umgebndeland sind zwei touristisch vermarktbarere Produkte, welche die Attraktivität der Region für Touristen aber auch Einheimische steigern können. Folgende Aktivitäten sind erforderlich:

- Vernetzung der internationalen touristischen Sudetenrouten (Straßen, Wanderwege),
- Angleichung der verschiedenen Systeme von Wanderrouten im Grenzgebiet,
- Schaffung internationaler Touristeninformationen in den Sudeten,
- Spezialisierung der Erholungs- und Tourismusformen entsprechend den Bedingungen vor Ort,
- Standardisierung der touristischen Dienstleistungen,
- Zusammenarbeit lokaler und regionaler Behörden der Länder bei der grenzüberschreitenden Tourismusentwicklung im Grenzgebiet.

Studie der Raumplanung für das polnisch-böhmische Grenzgebiet (2003)

Die Studie für das polnisch-böhmische Grenzgebiet ist nicht rechtsverbindlich, aber dennoch von entscheidender Bedeutung für die Entwicklung der Grenzregion. Durch Umsetzung der darin enthaltenen Maßnahmen – gerichtet an verschiedene Institutionen und Organisationen – kann eine ganzheitliche Entwicklung der Region unterstützt werden. Zu den Zielen gehören: die Verbesserung

- des Verkehrsnetzes (direkter Einfluss auf Entwicklung der Region),
- der Qualität des Umweltschutzes (Grundlage für die Entwicklung des Tourismus als ein Hauptwirtschaftszweig der Region),
- der Wirtschaft und
- der funktionalen und polyzentralen Entwicklung des Siedlungsnetzes (Einfluss auf Informationsaustausch und grenzüberschreitende Zusammenarbeit).

Entwicklungskonzept des deutsch-polnischen Grenzgebietes Sachsen – Niederschlesien (2001)

Die Grenzlage von Sachsen und Niederschlesien war Anlass für die Erarbeitung dieses Entwicklungskonzeptes mit der Maßgabe, ein gemeinsames Handlungsprogramm für die grenzübergreifende sächsisch-niederschlesische Zusammenarbeit zu formulieren. Das Konzept ist eine Weiterentwicklung bzw. Konkretisierung der niederschlesisch-sächsischen Entwicklungsstrategie und des Programms „Freistaat Sachsen – Woiwodschaft Niederschlesien“ im Rahmen der Gemeinschaftsinitiative Interreg III A.

Für die Grenzregion wird demnach eine ganzheitliche Entwicklung des ländlich geprägten Raumes angestrebt. Relevante Handlungsfelder sind:

- Stärkung der Land- und Forstwirtschaft durch Aufbau wettbewerbsfähiger Betriebe (Nutzung der Flächen ehemaliger landwirtschaftlicher Großbetriebe),
- Entwicklung des Landtourismus in Verbindung mit ökologischen Betrieben,
- Schutz der Kulturlandschaft unter besonderer Berücksichtigung der regionalen Bauweise,
- Schutz und Aufwertung altstädtischer Zentren (Lubań, Marklissa (Leśna), Greiffenberg (Gryfów)),
- Öffnung architektonisch wertvoller Ensemble für touristische Zwecke (Schlösser Czochoa und Radmeritz (Radomierzyce)),
- Ergänzung des Verkehrsnetzes entlang des Paneuropäischen Korridors III (Autobahnabschnitt A-4 Lichtenwaldau (Krzyżowa) – Zgorzelec),
- Fortsetzung der Modernisierungsarbeiten im Kraftwerk Turów zur Minderung von Emissionen (Luftverschmutzung) sowie weitere internationale Zusammenarbeit zur Minderung grenzüberschreitenden Umweltverschmutzungen,
- Rekultivierung des Gebiets zwischen Reichenau (Bogatynia) und Tagebau Turów („Worek Turowski“),
- Minderung der Rohstoffgewinnung in Gebieten mit hoher landschaftlicher und kultureller Bedeutung,
- Schaffung von Rahmenbedingungen für eine weitere gesellschaftlich-wirtschaftliche Aktivierung der Grenzregion.

Die grenzüberschreitende kulturelle Zusammenarbeit wird im Vergleich zu anderen Bereichen bewusster als grenzüberschreitend empfunden, da hier die Nachbarsprache als Kommunikationsmittel öfter erlebbar wird. Daher sollte die kulturelle Zusammenarbeit weiter ausgebaut und bestehende Angebote stärker bekannt gemacht werden, um das Kulturerbe der Region Einheimischen und Gästen näher zu bringen. Diese Aktivitäten sollen ergänzt werden durch:

- Stärkung der touristisch-freizeitlichen Funktion eines Teils des Mittelsudetenweges durch Nutzung und Erlebbarmachung des kulturellen Erbes,
- Schutz der regionalen Bauweise der Sudeten unter besonderer Berücksichtigung der Umgebendearchitektur, Erarbeitung eines Hilfeprogramms für regionaltypische sudetische Bauweise, Bewirtschaftung leer stehenden Häuser (z. B. in Form eines Freilichtmuseum für schlesische Baukultur),
- Berücksichtigung der architektonischen Tradition bei Sanierung / Neubau als Beitrag zum Erhalt traditioneller Bau- und Siedlungsformen (Maßstab, Formen, Details, Baustoffe),
- Klärung der Eigentumsverhältnisse für denkmalgeschützte Objekte – Gewinnung neuer Mieter und Eigentümer (u. a. Organisationen, Vereine aus den Bereichen Kultur und Kunst).

Empfohlene Aktivitäten im Bereich der Wirtschaft und Infrastruktur sind:

- Einführung von fortgeschrittenen Technologien,
- Unterstützung der KMU,
- Verwendung regionaler Rohstoffe,
- Vermarktung und Unterstützung ökologischer Produktionsmethoden, insbesondere für Gebiete mit ungünstigen Bedingungen für eine intensive Landwirtschaft,
- Unterstützung des Landtourismus, insbesondere für touristisch attraktive Gebiete mit ungünstigen Bedingungen für eine landwirtschaftliche Produktion,
- Beschleunigung der Restrukturierung der Landwirtschaft (Privatisierung des Staatseigentums der staatlichen Agentur für den ländlichen Raum),

- Vermarktung unkonventioneller Produktionsformen (z.B. Kräuteranbau, Imkerei, etc.),
- Verbesserung der Erreichbarkeit der Städte durch Modernisierung der Verkehrsinfrastruktur,
- Schaffung eines integrierten Wander- und Radwegenetzes mit Anschluss an bestehende Routen der Region und der Umgebung (Nachbarwoiwodschaften und -länder),
- Entwicklung des touristischen Übernachtungs- und Gastronomieangebots und weiterer Dienstleistungen im touristischen Sektor für in- und ausländische Touristen,
- Modernisierung der Infrastruktur und Schaffung eines modernen Gesundheitsangebotes im Kurort Flinsberg (Świeradów-Czerniawa),
- umweltverträgliche Entwicklung des Tourismus,
- Schaffung von Verkehrswegen zur Trennung des lokalen und überregionalen Verkehrs, Bau von Ortsumgehungsstraßen,
- Verbesserung des Serviceangebotes für Transitreisende (Bau von Rast- und Parkplätzen),
- Modernisierung regional bedeutender Straßen: A18 – Halbau (Iłowa) – Penzig (Pieńsk) – Zgorzelec – Reichenau (Bogatynia) – Zittau und A18 – Halbau (Iłowa) – Günthersdorf (Godzieszów) – Lubań – Marklissa (Leśna) – Wigandstahl (Pobiedna) – Flinsberg (Świeradów) – Schreiberhau (Szklarska Poręba),
- Sicherung des lokalen und regionalen Verkehrs durch Festlegung von Bahntrassen die erhalten bzw. modernisiert sowie an Selbstverwaltungen abgegeben werden sollen,
- Vollendung der Elektrifizierungsarbeiten der Eisenbahnstrecken Kohlfurt (Węgliniec) – Zgorzelec und Kohlfurt (Węgliniec) – Horka – Niesky,
- Bau eines Knotenpunktes in Kohlfurt (Węgliniec) für eine „Rollende Landstraße“ (LKW auf Schiene) auf der Strecke E-30,
- Schaffung weiterer Grenzübergänge für den Straßen- und Bahnverkehr: Penzig (Pieńsk) / Deschka, Tormersdorf (Prędocice) / Rothenburg, Köslitz (Kožlice) / Görlitz, Türchau (Turoszów) / Hirschfelde, Białopole / Hradec n. N. für den Straßenverkehr, Friederberg (Mirsk) / Jindrichovice an der Tafelfichte für den Bahnverkehr.

Entwicklungsstrategie des Landkreises Zgorzelec (2004)

Folgende Hauptziele für die Entwicklung des Landkreises in den nächsten 10 Jahren wurden festgelegt:

- Verbesserung der Rahmenbedingungen zur Vereinfachung der Gewerbeführung, Erhöhung der Investitionsbereitschaft und Schaffung neuer Arbeitsplätze,
- Verbesserung der Lebensqualität der Bevölkerung,
- Stärkung der Regionalidentität,
- Verbesserung der Außenwirkung des Landkreises,
- Gewährleistung strategischer Entscheidungen und Handlungen der Selbstverwaltung.

Stärken des Landkreises sind:

- Lage im Dreiländereck,
- Tagebauindustrie (v. a. Braunkohletagebau) und Unabhängigkeit des Energiesektors,
- Bereitschaft der Bevölkerung zum Unternehmertum und Investitionsbereitschaft vor Ort,
- viele Gewerbegebiete,
- Nähe zu Hochschulen in Polen und Deutschland,
- grenzüberschreitende Zusammenarbeit im Bereich der Kultur und Wirtschaft,

- Bereitschaft zum Engagement in Nichtregierungsorganisationen,
- Nachfrage der sächsischen Bevölkerung des Grenzgebietes nach Dienstleistungen,
- mögliche Schaffung einer „Rollenden Landstraße“ (LKW auf Schiene).

Zu Hauptschwächen gehören:

- hohe Arbeitslosigkeit,
- fehlendes touristisches Produkt,
- wirtschaftliche Monostruktur (Energieindustrie Turów),
- fehlen eines integrierten Konzeptes zur touristischen und wirtschaftlichen Vermarktung, wenig Anreize für potenzielle Investoren,
- keine einheitliche und konsequente Politik zur Erhaltung und Schutz der Landschaft.

Als operative Ziele der Strategie wurden beschlossen:

- Unterstützung der Entwicklung der KMU,
- Gewinnung neuer Investoren,
- Entwicklung des touristisch-freizeitlichen Sektors,
- Wirtschaftliche und touristische Vermarktung des Landkreises,
- Ausbau und Modernisierungsmaßnahmen der Verkehrsinfrastruktur,
- Rekultivierung der postindustriellen Gebiete,
- Entwicklung der kulturellen Einrichtungen.

Entwicklungsstrategie des Landkreises Lubań (1999)

Die Entwicklungsstrategie des Landkreises Luban enthält u. a. folgende Zielstellungen für den Zeitraum 1999-2002, die auch darüber hinaus noch von Bedeutung sind:

- Gründung einer Lubańer Kreisentwicklungsagentur,
- Erarbeitung und Umsetzung eines Programms zur Gewinnung von Investoren,
- Schaffung eines Zentrums für Information und Vermarktung von Kultur- und Freizeitangeboten,
- Entwicklung des lokalen Eisenbahnnetzes (u. a. Bad Flinsberg (Świeradów Zdrój) – Greiffenberg (Gryfów) und Lubań – Marklissa (Leśna)),
- Modernisierung der Straße Lubań – Günthersdorf (Godzieszków) (Zubringer Autobahn A4),
- Verbesserung der Straßenqualität in touristischen Gebieten (im Zusammenhang mit Modernisierungsmaßnahmen der Landes- und Bundesstraßen), Ausbau der Radwege,
- Erweiterung des Übernachtungsangebots an den Seen Leśniańskie und Złotnickie.

Entwicklungsstrategie für den ländlichen Raum des Landkreises Lubań (2003)

Folgende Ziele dieser Strategie sind von besonderer Bedeutung:

- Erarbeitung der Programme „Entwicklung und Differenzierung der wirtschaftlichen Aktivitäten im ländlichen Raum“ und „Ganzheitliche Dorfentwicklung“,
- Schaffung von Arbeitsplätzen außerhalb der Landwirtschaft im ländlichen Raum, auch für ehemalige Landwirte,

- Aufklärung und Information der Jugend auf dem Lande über weiterführende Bildungsmöglichkeiten, Schaffung von Möglichkeiten für Abiturienten vor Ort ein Zwischendiplom zu absolvieren,
- Verbreitung von Informationen über Finanzierungsmöglichkeiten (Hilfsfonds, z.B. SAPARD, ZPORR),
- Gründung eines Agrarmarktes in Lubań, Initiieren von Erzeugergemeinschaften,
- Marktanalyse für ökologische Lebensmittel, Erarbeitung und Umsetzung des Entwicklungskonzepts für Produktion ökologischer Lebensmittel.

Zu den Stärken des ländlichen Raumes des Landkreises Lubań gehören u. a.:

- grenznahe Lage,
- Stauseen Leśniańskie und Złotnickie,
- einmaliges Kulturerbe, u. a. Umgebndearchitektur,
- demographische Stabilität.

Als Defizite werden genannt:

- kleinteilige Struktur der Landwirtschaft,
- ungünstige natürliche Voraussetzungen (Bodenqualität, Geländestruktur),
- niedrige Einnahmen in den Agrarbetrieben,
- geringe Risikobereitschaft der Landbevölkerung, Abneigung der Landwirte gegen gemeinsame wirtschaftliche Aktivitäten,
- hohe Arbeitslosenquote,
- Schwierigkeiten beim Absatz der Produkte,
- schlechter baulicher Zustand der Landkreis- und Gemeindestraßen.

Umweltschutzprogramm für den Landkreis Lubań (2004)

Neben einer aktuellen Bestandsanalyse der Gewässer-, Boden- und Luftqualität sowie elektromagnetischen Beeinflussung wurden auch Handlungsempfehlungen zur weiteren ökologischen Qualitätsverbesserung aufgezeigt.

Plan für die Abfallwirtschaft des Landkreises Lubań (2004)

Anliegen der Planung ist es Möglichkeiten aufzuzeigen, wie die Struktur der Abfallwirtschaft im Landkreis bis 2015 neu geordnet werden kann. Dazu wurde u. a. die mögliche Verwendung der Biomasse aus den Kläranlagen des Landkreises untersucht.

Plan für die lokale Entwicklung des Landkreises Lubań (2004)

Als Synthese der genannten Einzeldokumente des Landkreises wurde der „Lokale Entwicklungsplan“ als ganzheitliches Regionalentwicklungskonzept für den Landkreis erarbeitet. Neben der Darstellung der aktuellen gesellschaftlich-wirtschaftlichen Situation wurden auch dringende strategische Maßnahmen benannt. Die Hauptentwicklungsziele sind:

- Unterstützung der wirtschaftliche Entwicklung (u. a. Arbeitsplätze im Dienstleistungssektor),
- ganzheitliche Entwicklung des Tourismus und der Kurdienstleistungen,
- Entwicklung der touristischen Infrastruktur,
- konsequente ökologische Orientierung des Landkreises,

- Revitalisierung der historischen Bausubstanz,
- Modernisierung der Verkehrsnetzes,
- Entwicklung der Telekommunikation,
- integrierte Marketingaktivitäten.

Studie zum Verkehrsnetz Neuhammer (Świętoszów) – Lubań – Hartmannsdorf (Miłoszów)

Die Studie untersucht u. a. die Bedeutung der Eisenbahnverbindung Nr. 279 Kohlfurt (Węgliniec) – Lubań, welche durch die Sonderwirtschaftszonen in Günthersdorf (Godzieszowie) und Lubań führt. Auf dieser Strecke ist ein Ausbau des zweiten Gleises geplant, ebenso auf der Strecke Nr. 274 Hirschberg (Jelenia Góra) – Lubań – Zgorzelec. Auch die Wiederaufnahme des Eisenbahnverkehrs auf der Strecke Nr. 337 Lubań – Marklissa (Leśna) wird in Betracht gezogen.

Entwicklungsstrategien ausgewählter Kommunen

Nachfolgend werden drei Konzeptionen auf kommunaler Ebene als Beispiele für die angestrebte Entwicklung einer Stadtgemeinde (Lubań), einer Stadt- und Dorfgemeinde mit außerlandwirtschaftlichen Einflüssen (Langenöls (Olszyna)) und einer typische Dorfgemeinde (Geibsdorf (Siekierczyn)) vorgestellt.

Ganzheitliche Entwicklungsstrategie der Stadt Lubań (2000)

Hauptziel der Stadtentwicklung ist eine ausgewogene Entwicklung von Ökologie, Wirtschaft, Raumplanung und Gesellschaft. Weitere Ziele sind:

- Gründung des Landschaftsparks „Queis-Tal“ (Aktivitäten der Landratsämter und des „Queis-Gemeindeverbundes“ (Kwisa)),
- Verbesserung der Rahmenbedingungen für wirtschaftliche Aktivitäten, u. a. Gründung eines Garantiefonds für kleine Unternehmen, Gründung einer wirtschaftlichen Informationsplattform, Schaffung einer Produzentenlobby für den Landkreis, Schaffung von Anreizen für potenzielle Investoren,
- Bau von Radwegen,
- Modernisierung des Verkehrswegenetzes Richtung Seidenberg (Zawidów) und des zukünftigen Autobahnknotens der A4 in Günthersdorf (Godzieszów),
- Verbesserung des Stadtbildes (insbesondere Altstadt, Park am Seidenberg (Kamienna Góra)).

Entwicklungsstrategie der Gemeinde Langenöls (Olszyna)

Als Hauptziel der Gemeinde wurde deren ganzheitliche Entwicklung in ökologischen, wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und raumplanerischen Belangen beschlossen, untersetzt mit folgenden strategischen Zielen:

- Schutz der Umwelt,
- Schutz der Kulturlandschaft und Verbesserung der funktionsräumlichen Strukturen,
- Verbesserung der Wohnortbedingungen,
- Entwicklung neuer Wirtschaftsformen (Industrie, Dienstleistung, Tourismus, Landwirtschaft) und Sicherung von Arbeitsplätzen,
- Schaffen eines positiven Gemeindebildes, Stärkung der eigenen Identität und kultureller Besonderheiten.

Weitere Aufgaben, die auch im Umgebiedland-Prozess von Bedeutung sind, sind u. a.:

- Gründung eines Landschaftsparks „Leśniańsko-Złotnickiego“,
- Schaffung eines ausgewiesenen Radwegnetzes,
- Gründung von Logistikzentren entlang der Verkehrs- und Entwicklungsachse Nr. 30 Gör-
litz – Zgorzelec – Lubań – Langenöls (Olszyna) – Hirschberg (Jelenia Góra),
- Erhalt der Landschaft.

Entwicklungsstrategie der Gemeinde Geibsdorf (Siekierczyn)

Die ganzheitliche Entwicklungsstrategie der gesellschaftlichen, wirtschaftlichen, land-
schaftlichen und kulturellen Belange soll zu einer harmonischen Entwicklung der Gemeinde
führen. Dieses Ziel sollen erreicht werden durch u. a.:

- Gestaltung des Außenbildes der Gemeinde als zukunftssträchtige und attraktive Gemeinde
zum Leben, Investieren und zur Erholung,
- Verbesserung der Lebensqualität der Bevölkerung,
- wirtschaftliche Entwicklung, Schaffung neuer Arbeitsplätze,
- Aktivierung der Bevölkerung,
- Entwicklung des Tourismus (v. a. Landtourismus), Stärkung des Interesses der Einwohner
der Umgebung für die Gemeinde,
- Steigerung des Interesses an lokalem Baugrund,
- Gewinnung neuer Einwohner (Zuwanderung),
- Verbesserung der Umweltqualität,
- Steigerung der Einkünfte der Gemeinde,
- Verbesserung des Gesundheitszustandes der Bevölkerung,
- Verstärkung des gemeindlichen Entwicklungspotenzials.

2 Bestandsanalyse

2.1 Gebietskulisse, Lage und Raumstruktur

Das **REK-Projektgebiet der Stufe 1** umfasst die Landkreise Lubań und Zgorzelec im polnischen Teilgebiet (im Weiteren auch: polnische Oberlausitz) und den Landkreis Löbau-Zittau sowie den südlichen Teil des Landkreises Bautzen und den östlichen Teil des Landkreises Sächsische Schweiz im deutschen Teil des Umgebndelands. Insgesamt 14 polnische Städte und Gemeinden mit einer Fläche von etwa 1.270 km² und 63 deutsche Kommunen mit ungefähr 1.500 km² Fläche gehören damit zum **Kern des Aktionsraumes**, in dem die Architektur der Umgebndehäuser die Landschaft seit Jahrhunderten in einer europaweit einmaligen Konzentration prägt (s. Abb. 1).

Die Akteure der Gebietskulisse verstehen sich als Initiatoren und Impulsgeber des grenzüberschreitenden Entwicklungsprozesses „Umgebndeland“ im deutschen und polnischen Teilgebiet und die **Gebietskulisse** selbst als **flexibel bzw. erweiterbar**, wenn dadurch zusätzliche Synergien zur Umsetzung der gemeinsamen Entwicklungsstrategie erzeugt werden können. So wurde im Rahmen der Konzepterarbeitung die Erweiterung der polnischen Gebietskulisse um das Iservorgebirge mit Greiffenberg (Gryfów Śl.), Friedeberg (Mirsk), Liebenthal (Lubomierz) und Altkemnitz (Stara Kamienica) vorgeschlagen – eine Region, die neben einer Vielzahl an landschaftsprägenden Umgebndehäusern auch für großes gesellschaftliches und kulturelles Engagement der Bevölkerung bekannt ist. Im Gegenzug gibt es Überlegungen, den nördlichen Teil des Landkreises Zgorzelec (Gemeinden Penzig (Pieńsk) und Kohlfurt (Węglińiec)) künftig nicht mehr als Kern des Umgebndelands zu betrachten.

Auch Aktivitäten und Potenziale der in unmittelbarer Nähe zum Projektgebiet liegenden Städte Bautzen und Görlitz sind zu berücksichtigen und für den Entwicklungsprozess entsprechend zu nutzen. Im tschechischen Teilgebiet steht die Abgrenzung der Gebietskulisse noch aus, zu der zunächst eine politische Willensbildung erforderlich ist.

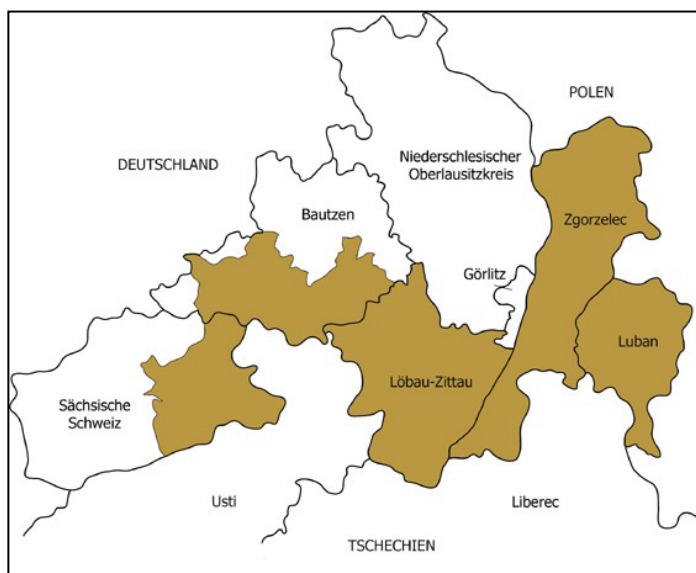

Abb. 1: Gebietskulisse REK-Umgebndeland Deutschland/Polen

Die Region liegt im **Dreiländereck von Deutschland, Polen und Tschechien**, in Randlage des Freistaates Sachsen bzw. der Woiwodschaft Niederschlesien. Mit Erweiterung der Europäischen Union um Polen und Tschechien sowie weiteren Staaten aus Ost- und Südosteuropa rückt die Grenzregion aus ihrer einst peripheren Lage in eine **zentrale Lage mit Brückenfunktion innerhalb des vereinten Europas**. Damit besitzt sie die Chance, den Annähe-

rungsprozess und das Zusammenwachsen Europas aktiv und nachhaltig mitzugestalten und neue europäische Herausforderungen durch direkte Betroffenheit zu meistern. Eine **Vielzahl grenzüberschreitender Kontakte und Kooperationen** sind in den vergangenen Jahren bereits entstanden. Einen institutionellen Rahmen dafür bieten seit 1991 die Kommunalgemeinschaften Euroregionen Neiße-Nisa-Nysa (ERN) und Elbe-Labe (EREL). Mit Ausnahme des Landkreises Sächsische Schweiz gehört das gesamte Untersuchungsgebiet zur ERN. Der Landkreis Sächsische Schweiz ist Mitglied der EREL. Die Region tangiert die Paneuropäischen Korridore III (Berlin/Dresden – Breslau – Krakau – Kiew) und IV (Berlin – Prag – Bukarest – Istanbul).

Mit einer durchschnittlichen Bevölkerungsdichte von 151 Einwohner/km² ist die Region relativ dünn besiedelt und kann nach landes- und regionalplanerischer Definition als **ländlicher Raum** bezeichnet werden. Verdichtungsansätze weisen die in Grenznähe zu Tschechien liegenden Kommunen der Landkreise Bautzen und Löbau-Zittau auf, die auf ihre historisch bedingte gewerbliche und industrielle Entwicklung zurückzuführen sind. Auch im polnischen Teilgebiet weist der südliche Teil des Landkreises Lubań die höchste Bevölkerungsdichte auf (Viereck Lubań – Marklissa (Leśna) – Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój) – Greiffenberg (Gryfów) – Zgorzelec mit Umland). Die Region um Reichenau (Bogatynia) / Türchau (Turoszów) ist das industrielle Zentrum im polnischen Teilgebiet. Der übrige Teil des Planungsgebiets ist geringer verdichtet und kennzeichnet sich neben industriellen und gewerblichen Einzelstandorten durch einen höheren Beschäftigtenanteil in der Land- und Forstwirtschaft aus.

Im Norden der Landkreise Zgorzelec und Lubań erstreckt sich ein Waldgebiet (Niederschlesische Heide), das für wirtschaftliche Zwecke (Keramikindustrie, Holzgewinnung) und zur Erholung genutzt wird. Geplant ist die Stärkung der Erholungsfunktion durch die Entwicklung eines Landschaftsparks. Südlich daran ergänzen sich Industrie und außerlandwirtschaftliches Gewerbe (entlang des Paneuropäischen Korridors III und um die Wirtschaftszentren Zgorzelec, Reichenau (Bogatynia) und Lubań) sowie die Forst- und Landwirtschaft mit guten Bedingungen zur Entwicklung der Ökolandwirtschaft. Der Süden des polnischen Teilgebietes besitzt vorrangig Erholungsfunktion (Kurort Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój)), Isergebirge, Queis-Tal), wobei auch die Gebirgslandwirtschaft die Nutzung des Gebietes mitbestimmt und zukünftig einer verstärkten Unterstützung bedarf³.

Die größten Städte der Region sind Zgorzelec, Reichenau (Bogatynia), Zittau, Lubań und Löbau. Dabei sind **Zittau und Löbau** nach Fortschreibung des Landesentwicklungsplanes (LEP) Sachsen die einzigen beiden Mittelzentren im deutschen Teilgebiet. Mittelzentren sind aufgrund ihrer Funktion und Ausstattung Schwerpunkte des wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Lebens für ihren intraregionalen Verflechtungsbereich. Die Stadt Zittau besitzt zudem aufgrund ihrer Lage und traditionellen Verbindungen zu Böhmen vielfältige grenzüberschreitende Kooperationen im Bildungs- und Wirtschaftsbereich die es auszubauen gilt, um die räumlichen Standortbedingungen von Zittau langfristig zu verbessern. Oberzentrale Funktionen für die Region erfüllen die benachbarten Oberzentren Dresden, Bautzen und Görlitz (Oberzentralen Städteverbund Bautzen-Hoyerswerda-Görlitz). Die Ausweisung von Grundzentren ist Aufgabe der Regionalplanung, die derzeit an der Anpassung der Regionalpläne an den LEP arbeitet.

Laut der Entwicklungsstrategie der Niederschlesischen Woiwodschaft wird **Zgorzelec** als eines von neun regionalen Zentren mit ausgeglichener (integrierter) Entwicklung ausgewiesen. Die Rolle des subregionalen Zentrums spielt **Lubań**. Beide Städte sind regionale Zentren für Verwaltung (Sitz der Landratsämter), Wirtschaft, Handel und Bildung. Die Stadt **Reichenau** (Bogatynia) ist das industrielle Zentrum der Gebietskulisse, die aufgrund der vorhandenen Monostruktur in der Region „Worek Turoszowski“ (Gebiet zwischen Reichenau (Bogatynia) und Tagebau Turów) keine kulturelle und administrative Bedeutung besitzt.

³ Entwicklungsstrategie der Niederschlesischen Woiwodschaft

Durch die Grenzlage und **große Entfernungen zu anderen Zentren** der Woiwodschaft (Breslau (Wrocław) –150 km) bestehen gute Beziehungen mit den Zentren auf deutscher und tschechischer Seite, insbesondere mit Görlitz, Zittau und Liberec. Im Jahre 2001 haben sich die Städte Reichenau (Bogatynia), Hrádek n. N. und Zittau zum **trilateralen Städteverbund „Kleines Dreieck“** zusammengeschlossen, um eine gemeinsame Entwicklung der Region durch Kooperation über Grenzen hinweg zu unterstützen.

In den ersten Vorentwürfen der fortzuschreibenden Regionalpläne ist die Ausweisung von Ebersbach – Neugersdorf und Neukirch/Lausitz – Schirgiswalde – Sohland a.d. Spree – Wilthen als **grundzentrale Städte- und Gemeindeverbände** der Region vorgesehen. Mit Ausweisung dieser kommunalen Partnerschaften wird der siedlungsstrukturellen Situation in der südlichen Oberlausitz und der bestehenden Funktionsteilung in Bezug auf die zentralörtliche Ausstattung zwischen den Städten und Gemeinden Rechnung getragen. Zentrale Aufgaben der Verbände sind es Entwicklungspotenziale zu bündeln, Konkurrenzsituationen zu vermeiden und vielfältige Kooperationen in weiten Bereichen des öffentlichen Lebens zu begründen. In diese Zusammenarbeit können, ungeachtet einer zentralörtlichen Ausweisung, weitere Gemeinden einbezogen werden. Um im touristischen Bereich enger zusammenzuarbeiten, haben sich im polnischen Teilgebiet Kommunen entlang des Queis (Kwisa) zusammengeschlossen („**Queis-Gemeindeverbund**“, Zentrum Lubań).

Mehr als 70 % der Einwohner des Landkreises Zgorzelec und 57 % des Landkreises Lubań leben in Städten. Damit ist die polnische Grenzregion in hohem Maße verstädtert (deutsches Teilgebiet 48 %).

Naturräumlich hat das Planungsgebiet **Anteil an allen drei mitteleuropäischen Naturregionen**: Tiefland im Norden (polnisches Teilgebiet), Hügelland im zentralen Teil sowie Bergland im Süden der Region. Die Naturraumausstattung gestaltet sich daher sehr vielfältig und reizvoll. Die höchste Erhebung ist die Tafelfichte (Smrek, 1.121 m ü. NN) im polnischen und die Lausche (793 m ü. NN) im deutschen Teilgebiet. Neben der Elbe durchziehen die Flüsse Spree, Lausitzer Neiße und Queis (Kwisa) die Region und prägen mit ihren z. T. noch erhaltenen Auenbereichen große Teile der Landschaft. Folgende naturräumliche Einheiten sind landschaftsbestimmend:

Polnisches Teilgebiet:

- Schlesische Tiefebene: Schlesisch-Lausitzer Tiefebene, Niederschlesische Heide, Zgorzelecer Flachland
- Sudeten: Isergebirge und -vorgebirge mit vielen Hügelketten und Tälern der Lausitzer Neiße und des Queis (Kwisa)

Deutsches Teilgebiet⁴:

- Hügelland: Westlausitzer Hügel- und Bergland, Oberlausitzer Gefilde, Östliche Oberlausitz
- Bergland: Hintere Sächsische Schweiz, Oberlausitzer Bergland, Zittauer Gebirge

⁴ Naturräume der sächsischen Bezirke, 1986

2.2 Bevölkerung

2.2.1 Bevölkerungsstand und -entwicklung

Im Jahr 2003 lebten in der Region knapp 419.000 Einwohner, davon 63 % im deutschen und 37 % im polnischen Teilgebiet. Das entspricht jeweils etwa 6 % der sächsischen und 5 % der niederschlesischen Gesamtbevölkerung. Die Bevölkerungsdichte von 177 Einwohner/km² im deutschen und 121 Einwohner/km² im polnischen Teilgebiet liegt deutlich unter dem Durchschnitt des Freistaates Sachsen (235 Einwohner/km²) bzw. der Woiwodschaft Niederschlesien (145 Einwohner/km²) (s. Tab. 1).

Tab. 1: Fläche und Bevölkerung im Planungsgebiet, 31.12.2003

Landkreis (anteilig)	Fläche in km ²	Bevölkerung	Bevölkerungsdichte (Einwohner je km ²)
<i>Löbau-Zittau</i>	699	147.847	212
<i>Bautzen</i>	451	77.348	172
<i>Sächsische Schweiz</i>	353	40.441	114
Teilgebiet D insgesamt	1.503	265.636	177
<i>Luban</i>	428	57.572	134
<i>Zgorzelec</i>	838	95.731	114
Teilgebiet PL insgesamt	1.268	153.303	121
Planungsregion	2.771	418.939	151
Vergleich Sachsen	18.414	4.321.636	235
Vergleich Niederschlesien	19.948	2.898.313	145

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Sowohl im deutschen als auch im polnischen Teilgebiet ist in den vergangenen Jahren ein **überdurchschnittlicher Bevölkerungsrückgang** im Vergleich zu Sachsen und Niederschlesien zu verzeichnen, der bereits heute gravierende Auswirkungen auf die wirtschaftliche und infrastrukturelle Entwicklung der Region hat. Seit 1998 sank die Bevölkerungszahl um etwa 26.000 Einwohner, wobei der Rückgang in den Landkreisen Löbau-Zittau und Sächsischen Schweiz mit etwa 7 % am größten war (s. Tab. 2).

Tab. 2: Bevölkerungsentwicklung 1990 – 2003

Landkreis (anteilig)	1990*	1998	2003	Entwicklung	
				1998-2003	1990-2003
<i>Löbau-Zittau</i>	177.917	159.172	147.847	-7,1%	-16,9%
<i>Bautzen</i>	83.743	81.234	77.348	-4,8%	-7,6%
<i>Sächsische Schweiz</i>	47.906	43.524	40.441	-7,1%	-15,6%
Teilgebiet D insgesamt	309.566	283.930	265.636	-6,4%	-14,2%
<i>Luban</i>	---	60.093	57.572	-4,4%	---
<i>Zgorzelec</i>	---	100.508	95.731	-5,0%	---
Teilgebiet PL insgesamt	---	160.601	153.303	-4,7%	---
Planungsregion	---	444.531	418.939	-5,7%	---
Vergleich Sachsen	4.807.535	4.489.415	4.321.437	-3,7%	-10,1%
Vergleich Niederschlesien	---	2.904.000	2.898.313	-0,2%	---

* Zahlen für polnisches Teilgebiet erst mit Gründung der polnischen Landkreise und der Woiwodschaft Niederschlesischen ab 01.01.1999 verfügbar

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Die Ursachen dafür liegen in einer anhaltenden **negativen natürlichen und räumlichen Bevölkerungsentwicklung** auf beiden Seiten der Grenze, wobei die Verluste im deutschen Teilgebiet jeweils deutlich höher liegen.

So liegt der Gestorbenenüberschuss 2003 im deutschen Teilgebiet bei 5,8 ‰, im polnischen bei nur 0,9 ‰. Bei dem im polnischen Teilgebiet zu beobachtenden Geburtenzuwachs zeichnet sich ein Rückgang ab, der sich aber auf Grund des Eintretens der geburtenstarken Jahrgänge (1980-85) in das Fortpflanzungsalter in den nächsten Jahren stabilisieren wird.

Tab. 3: Natürliche Bevölkerungsentwicklung 1998 und 2003

Landkreis (anteilig)	Saldo Geburten/Gestorbene			
	1998		2003	
	absolut	je 1000 EW	absolut	je 1000 EW
<i>Löbau-Zittau</i>	-910	-5,7	-942	-6,3
<i>Bautzen</i>	-363	-4,5	-438	-5,7
<i>Sächsische Schweiz</i>	-191	-4,4	-173	-4,3
Teilgebiet D insgesamt	-1.464	-5,2	-1.553	-5,8
<i>Lubań</i>	-68	-1,1	-65	-1,1
<i>Zgorzelec</i>	-61	-0,6	-69	-0,7
Teilgebiet PL insgesamt	-129	-0,8	-134	-0,9
Planungsregion	-1.593	-3,6	-1.687	-4,0
Vergleich Sachsen	-21.693	-5,2	-18.590	-4,3
Vergleich Niederschlesien	-2.898	-1,0	-4.605	-1,6

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Der Abwanderungsüberschuss beträgt 8,0 ‰ im deutschen und 1,3 ‰ im polnischen Teilgebiet. Insbesondere seit 1997/1998 wandern wieder deutlich mehr Menschen aus dem deutschen Grenzgebiet ab als zuziehen. Wanderungsziele deutscher Migranten sind in erster Linie die Alt-Bundesländer, polnischer Migranten die großen Ballungszentren Breslau (Wrocław), Warschau (Warszawa) oder Posen (Poznań). Grenzüberschreitende Wanderungen finden jeweils in sehr geringem Maße statt, zumeist aufgrund saisonbedingter Arbeitsverhältnisse. In der Gemeinde Schönberg (Sulików) und der ländlichen Gemeinde Zgorzelec zeichnen sich Zuwanderungsgewinne ab.

Tab. 4: Räumliche Bevölkerungsentwicklung 1998 und 2003

Landkreis (anteilig)	Saldo Zuzüge/Fortzüge			
	1998		2003	
	absolut	je 1000 EW	absolut	je 1000 EW
<i>Löbau-Zittau</i>	-874	-5,5	-1.240	-8,3
<i>Bautzen</i>	311	3,8	-531	-6,9
<i>Sächsische Schweiz</i>	-294	-6,8	-355	-8,8
Teilgebiet D insgesamt	-857	-3,0	-2.126	-8,0
<i>Luban</i>	-159	-2,6	-123	-2,1
<i>Zgorzelec</i>	-175	-1,7	-77	-0,8
Teilgebiet PL insgesamt	-334	-2,1	-200	-1,3
Planungsregion	-1.191	-2,7	-2.326	-5,5
Vergleich Sachsen	-11.246	-2,5	-8.998	-2,1
Vergleich Niederschlesien	-1.473	-0,5	-2.257	-0,8

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Insbesondere **jüngere Personen im erwerbsfähigen Alter** (15 bis 45 Jahre) sind überproportional an den Außenwanderungen beteiligt (ausbildungs- und arbeitsplatzbedingt). Polnische Migranten sind zumeist junge Menschen, die nach dem Studium in Breslau (Wrocław), Warschau (Warszawa), Posen (Poznań), Krakau (Kraków), Grünberg (Zielona Góra) oder im Ausland nicht mehr zurückkehren. Die zweite Gruppe bilden Menschen mit mittlerer Reife oder nur geringer Ausbildung, die als Saisonarbeitskräfte Arbeit in Deutschland, Holland oder anderen EU-Ländern suchen. Nach dem EU-Beitritt Polens sind Großbritannien und Irland beliebte Ziele.

2.2.2 Bevölkerungsstruktur

Die natürliche Bevölkerungsentwicklung und die selektiven Wanderungsbewegungen der letzten Jahre führten zu einer Verschiebung der Altersstruktur. Im deutschen Teilgebiet ist sie gekennzeichnet durch einen erhöhten Anteil älterer Menschen bei gleichzeitiger Abnahme des Anteils von Kindern unter 15 Jahren (**Überalterung**). So ist die Anzahl von Rentnern über 65 Jahre heute doppelt so hoch wie von Kindern unter 15 Jahren.

Im polnischen Teilgebiet ist diese Entwicklung noch nicht so stark ausgeprägt aber absehbar. So ist der Anteil von Kindern unter 15 Jahren seit 1998 um fast 8% gesunken, liegt damit aber immer noch höher als der Rentneranteil.

Tab. 5: Bevölkerungsstruktur 1998 und 2003

Landkreis (anteilig)	Altersstruktur (in %)					
	1998			2003		
	0<15	15<65	65>	0<15	15<65	65>
<i>Löbau-Zittau</i>	14,0	66,9	19,2	10,8	66,4	22,7
<i>Bautzen</i>	14,3	68,3	17,4	11,2	67,9	20,9
<i>Sächsische Schweiz</i>	13,7	68,4	17,9	10,9	67,7	21,4
Teilgebiet D insgesamt	14,0	67,5	18,5	10,9	67,1	22,0
<i>Luban</i>	24,9	60,2	14,9	17,3	69,6	13,1
<i>Zgorzelec</i>	24,6	61,1	13,6	16,9	70,8	12,3
Teilgebiet PL insgesamt	24,8	60,9	14,3	17	70,4	12,6
Planungsregion	17,9	65,1	16,9	13,2	68,3	18,6
Vergleich Sachsen	13,5	69,0	17,5	10,9	68,5	20,6
Vergleich Niederschlesien	---	---	---	15,8	71,0	13,2

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

2.2.3 Regionale Bindung und grenzüberschreitende Kommunikation

Die wechselvolle Geschichte der Grenzregion im Dreiländereck Deutschland-Polen-Tschechien brachte eine **Vielfalt regionaler Teilräume und ihrer Bewohner** mit sich, welche sich auch auf das Heimatgefühl und die Verbundenheit der Menschen mit der Region auswirkt. Während sich im deutschen Teilgebiet die Menschen v. a. mit gewachsenen historischen Gebieten (z. B. Oberlausitz) identifizieren, muss sich in Niederschlesien eine regionale Identität erst entwickeln. Denn durch die Verschiebung der Grenzen in Folge des 2. Weltkrieges wurden in Niederschlesien hauptsächlich Umsiedler aus den ehemaligen Woiwodschaften Lemberg (Lwow, 60%), Stanislaw (Stanisław), Tarnopol (Ternopil), Warschau (Warszawa, ca.15%) und Lods (Łódź) angesiedelt. Im Ergebnis dessen entstand hier eine „Mischung“ von Kulturen und Traditionen, die z. T. bis heute lebendig sind. Erst seit etwa 10 Jahren ent-

wickelt sich eine niederschlesische Identität. Dazu hat die administrative Umstrukturierung im Jahr 1999 (Zusammenschluss von vier Woiwodschaften zur Woiwodschaft Niederschlesien) und – paradoxerweise – das Hochwasser von 1997 beigetragen, das die Menschen in ihrem gemeinsamen Schicksal verbunden hat.

Im deutschen Teilgebiet zeigt sich das regionale Verständnis auch darin, das mit Ausnahme der jungen Generation sich die Einwohner vorwiegend als Bewohner einer Teilregion verstehen (z. B. „Oberland“). Auch in Niederschlesien kristallisiert sich zunehmend die **Identität von Teilregionen** heraus: „Ganz Polen im Schatten vom Schlesien (Wrocław)“, „Wrocław meine Stadt“, „Glatzer Land – touristische Grafschaft Sudeten“ oder „Riesengebirge und Hirschberger Mulde (Talkessel)“. Das trifft auch für die Bewohner der Landkreise Lubań und Zgorzelec zu, die sich eher als „polnische Oberlausitzer“ denn als Niederschlesier fühlen. Ausdruck dessen sind die Bezeichnungen vieler privatisierter oder umstrukturierter Unternehmen und Einrichtungen („Lausitzer Basalttagebau“, „Lausitzer Zentrum“, „Lausitzer Zentrum der Abfallverwertung“, Zeitung „Neue Lausitz“, etc.), aber auch Publikationen (z. B. „Polnische Oberlausitz“ von Waldemar Bena) sowie gesellschaftliche und schulische Aktivitäten (z. B. Schüler-Wettbewerb „Unser Land Oberlausitz ist schön“). Als „Lausitzer“ wird z. T. auch die Architektur der Umgebndehäuser bezeichnet, womit diese Bauweise direkt mit der Oberlausitz in Verbindung gesetzt wird.

Beiderseits der Grenze ist damit auch die **Heimatverbundenheit unterschiedlich stark ausgeprägt**. Auf deutscher Seite sind die Menschen über viele Generationen hinweg mit der Region verwurzelt und die Verbundenheit mit der Heimat sehr hoch. Auf polnischer Seite dagegen muss sich aufgrund der Nachkriegsvergangenheit ein Heimatgefühl erst entwickeln. Motive, warum v. a. junge Menschen der Region den Rücken kehren, sind insbesondere wirtschaftlicher Natur (Ausbildungs- und Arbeitsplatzsuche).

Durch die Vielfalt der Kulturen und noch immer lebendigen Traditionen vieler Nationalitäten und Religionen in der polnischen Oberlausitz (Polen, Ukrainer, Juden, Russen, Deutsche, Osmanen, Tschechien, Tataren), kann man deren Bewohner als sehr **offen für internationale Zusammenarbeit** charakterisieren. Dies findet seinen Ausdruck sowohl im Alltag (Freizeit und Handel, Ausflüge nach Sachsen und nach Nordtschechien) als auch im Rahmen von gesellschaftlich-kulturellen Initiativen.

Kommunikation und **Annäherung über Grenzen** hinweg finden insgesamt jedoch stärker auf Ebene der Vereine und ehrenamtlich Aktiver als auf Verwaltungs- und politischer Ebene statt. Denn nach wie vor erschweren bestehende Sprachbarrieren sowie Unkenntnis, Desinteresse und Vorurteile gegenüber den Nachbarn auf der anderen Seite der Grenze eine breitere, intensivere grenzüberschreitende Zusammenarbeit. Der Umgebndeland-Prozess – als trinationale Initiative zur Beförderung der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit und Kommunikation – sollte daher gemeinsam mit den Aktivitäten der ERN bzw. EREL als Chance für eine neue Qualität im Miteinander auf allen gesellschaftlich relevanten Ebenen genutzt und unterstützt werden.

2.2.4 Absehbare Trends der Entwicklung

Prognosen des Statistischen Landesamtes Sachsen besagen auch **zukünftig eine negative Bevölkerungsentwicklung**, die durch Abwanderung und ein anhaltend niedriges Geburtenniveau gekennzeichnet sind. Demnach werden die drei deutschen Landkreise ebenso wie die gesamte Region Ostsachsen bis zum Jahre 2020 weitere 20% der Bevölkerung verlieren. Die Überalterung der Gesellschaft nimmt zu, traditionelle familiäre Strukturen lösen sich weiter auf und die Individualisierung steigt an. Absehbar sind wachsende soziale Spannungen, die verstärkt das gesellschaftliche Gefüge prägen.

Auch im polnischen Teilgebiet wird sich diese Entwicklung, wenn auch nicht in dieser Dynamik, zeitversetzt vollziehen. Bedenklich gestaltet sich insbesondere die **hohe Zahl der Erwerbs- und Bildungsemigranten**, die zumeist überdurchschnittlich qualifiziert und be-

sonders gesellschaftlich engagiert sind. Bei anhaltender Abwanderungstendenz verliert die Region damit entscheidendes Humankapital, welches zur Etablierung innovativer Industrien bzw. Wirtschaftszweige von entscheidender Bedeutung ist.

Der **Anpassungsdruck der ländlichen Regionen** an veränderte demographische Rahmenbedingungen wird sich demnach weiter erhöhen, womit nicht nur neue Formen von Infrastrukturangeboten und Versorgung notwendig sind. Konkrete Maßnahmen zur Anpassung von Wirtschaft und Arbeitsmarkt, Versorgungsinfrastruktur aber auch Siedlungsentwicklung an den demographischen Wandel sind im Detail noch ungeklärt.

2.3 Wirtschaft und Arbeitsmarkt

2.3.1 Wirtschaftskraft und -struktur

Die **ökonomischen Entwicklungsunterschiede** zwischen dem deutschen und polnischen Teilgebiet zeigen sich beim Vergleich des Bruttoinlandproduktes (BIP). In der Woiwodschaft Niederschlesien wird etwa ein Fünftel des BIP von Sachsen erwirtschaftet. Wachstumsraten von etwa 20 % in den Jahren 1999 bis 2002 belegen jedoch den wirtschaftlichen Aufschwung, der sich vorrangig auf die wirtschaftlichen Zentren außerhalb der Grenzregion konzentriert (Breslau (Wrocław), Hirschberg (Jelenia Góra), Waldenburg-Schweidnitz (Wałbrzych-Świdnica)). Im gleichen Zeitraum ist im deutschen Teilgebiet ein Rückgang der Wirtschaftsleistung zu verzeichnen (-1,9 %, Vergleich Sachsen +3,5 %).

Die Entwicklung der wirtschaftlichen Leistungsfähigkeit und Dynamik spiegeln sich noch deutlicher bei Betrachtung des Bruttoinlandsprodukts je Einwohner wider. Der im Vergleich zu Sachsen (+6,1 %) unterdurchschnittliche Zuwachs von 1,2 % in den Jahren 1999 bis 2002 verdeutlicht die **Strukturschwäche** bzw. den **Mangel an wachstumsstarken Branchen** in der deutschen Grenzregion. In Niederschlesien lag die Wachstumsrate ebenfalls bei etwa 20 % und betrug 2002 mit etwa 5.300 € je Einwohner ein Drittel des sächsischen Wertes.

Die größte wirtschaftliche Bedeutung in der Planungsregion hat der Dienstleistungssektor, in dem etwa 63 % der Beschäftigten tätig sind. Im Vergleich zu Sachsen bzw. Niederschlesien hat aber das produzierende Gewerbe und auch die Landwirtschaft einen höheren Stellenwert. Intraregional sind jedoch deutliche Unterschiede festzustellen (s. Tab. 6).

Tab. 6: Erwerbstätige nach Wirtschaftsbereichen 2002 in %

Landkreis (gesamt)	Land-, Forstwirtschaft, Fischerei	Produzierendes Gewerbe	Dienstleistungen
<i>Löbau-Zittau</i>	3,6	29,5	66,9
<i>Bautzen</i>	3,0	32,5	64,5
<i>Sächsische Schweiz</i>	4,4	30,8	64,9
Summe Teilgebiet D	3,6	31,1	65,4
<i>Luban</i>	2,0	39,3	58,6
<i>Zgorzelec</i>	1,4	54,9	43,7
Summe Teilgebiet PL	1,5	51,0	47,8
Planungsregion	3,3	34,3	62,6
Vergleich Sachsen	2,6	29,0	68,4
Vergleich Niederschlesien	0,4	26,7	72,9

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Im polnischen Teilgebiet, insbesondere im Landkreis Zgorzelec, gehört das produzierende Gewerbe zu den wichtigsten Arbeitgebern. Dies ist v. a. auf die **Energieversorgungsunternehmen** in Reichenau (Bogatynia, Braunkohletagebau und Kraftwerk „Turów“) zurückzuführen.

ren, die zu den größten Unternehmen dieser Art in Polen gehören. Zusammen beschäftigen sie etwa 8.000 Menschen und damit etwa zwei Drittel der im Landkreis Zgorzelec in der Industrie Tätigen. Aus diesem Grunde kann hier von einer **wirtschaftlichen Monostruktur** gesprochen werden. Der Bergbau spielt in der Region Lubań (Lausitzer Basalt-Tagebau) und Kohlfurt (Węgliniec, Kaolin- und Porzellanertagebau für Porzellan-Produktionsbetriebe in Bunzlau (Bolesławiec) und Tiefenfurt (Parowa)) eine erhebliche Rolle. In den letzten Jahren entwickelten sich insbesondere im grenznahen Raum neue Dienstleistungsbetriebe, die auf deutsche Kunden ausgerichtet sind.

Im deutschen Teilgebiet sind trotz drastischen Abbaus von Arbeitsplätzen noch etwa 31 % der Beschäftigten im produzierenden Gewerbe tätig. Im Gegenzug haben **unternehmens- und verbrauchernahe Dienstleistungen** einen deutlichen Aufschwung erfahren.

Die **Landwirtschaft** spielt hinsichtlich Einnahmen und Beschäftigung laut Statistik nur eine marginale Rolle in der Region, wobei die wirtschaftliche Bedeutung im deutschen Teilgebiet deutlich höher liegt. Unberücksichtigt dabei bleibt jedoch der hohe Anteil an Nebenerwerbslandwirten, der insbesondere im polnischen Teilgebiet den überwiegenden Teil der in der Landwirtschaft Tätigen ausmacht. Ausschließlich von der Landwirtschaft leben im polnischen Teilgebiet gerade 213 Haushalte.

2.3.2 Landwirtschaft

Trotz der geringen ökonomischen Bedeutung der Landwirtschaft besitzt sie als **größter Flächennutzer** einen hohen gesellschaftlichen Stellenwert. In der Gebietskulisse werden knapp 50 % der Gesamtfläche landwirtschaftlich genutzt (Landkreise Lubań und Löbau-Zittau etwa 65 %). Neben der Erzeugung hochwertiger Nahrungsgüter und sonstiger Rohstoffe übernimmt sie einen Großteil der Kulturlandschaftspflege. Gerade in den dünner besiedelten Gebieten ist sie eine **wichtige Erwerbsgrundlage** und ein wesentliches **Identitätsmerkmal**.

Auf deutscher Seite bewirtschaften etwa 710 Betriebe knapp 71.000 ha landwirtschaftlicher Nutzfläche, im polnischen Teilgebiet dagegen mehr als 9.000 Betriebe eine Fläche von rund 63.000 ha. Während sich im deutschen Teilgebiet die Zahl der Betriebe in den letzten Jahren verringerte, ist diese im polnischen Teilgebiet trotz rückläufiger Fläche angestiegen. Der größte Anteil der Landwirtschaftsfläche wird für den **Ackerbau** genutzt (70 % im deutschen und 64 % im polnischen Teilgebiet).

42 % der Betriebe auf deutscher Seite bewirtschaften eine Fläche von weniger als 10 ha, 21 % stehen mehr als 100 ha zur Verfügung. Die **kleinteiligen Betriebsstrukturen** sind auf polnischer Seite noch deutlicher ausgeprägt. So bewirtschaften allein 50 % der Betriebe eine Fläche von weniger als 1 ha, und nur 1 % mehr als 50 ha.

Die wenigen Großbetriebe (mehr als 1.000 ha landwirtschaftlich genutzte Fläche) auf deutscher Seite liegen in der Hand juristischer Personen, welche aus ehemaligen LPGs hervorgegangen sind. Die Mehrzahl der Betriebe beiderseits der Grenze sind **private Familienunternehmen**, die überwiegend im **Nebenerwerb** wirtschaften. Auf polnischer Seite bewirtschaften die Familienbetriebe zusammen 60 % der landwirtschaftlichen Nutzfläche (im Vergleich: Niederschlesien 75 %, Polen 87 %).

Die **Anbaustruktur** der Agrarbetriebe im deutschen Teilgebiet unterlag in den vergangenen Jahren leichten Veränderungen. Neben einem Anstieg der Getreideanbaufläche ist der Anteil der Ackerfutterfläche leicht rückläufig. Die Stilllegungsflächen werden stark zunehmend mit Raps als nachwachsendem Rohstoff bestellt. Am häufigsten wird Getreide und Mais angebaut, Hackfrüchte (Kartoffeln, Zuckerrüben, etc.) spielen nur eine untergeordnete Rolle.

Mit etwa 70 % Anteil an der landwirtschaftlich genutzten Fläche ist Getreide auch die Hauptkultur im Landkreis Lubań. Der Anbau von Körnermais ist von 5 ha im Jahre 1999 auf 1.064 ha im Jahre 2001 stark angestiegen, der von Futtermais von 205 ha auf 655 ha. Der Anteil brachliegender Flächen hat ebenfalls stark zugenommen, von 10 % im Jahre 2000 auf

18 % im Jahre 2003. Für den Landkreis Zgorzelec liegen keine detaillierten Angaben vor, dennoch sind die Zahlen vergleichbar. Ein Teil des anfallenden **Strohs** wird seit 1998 für die **Energiegewinnung** durch ein Wärmeenergie-Unternehmen in Lubań verwertet. Damit ist das Unternehmen das erste seiner Art in Niederschlesien und eines der ersten in ganz Polen. Im Jahre 2003 erzeugte die Anlage mit zwei Heizkesseln eine Gesamtleistung von 8,0 MW. Das Unternehmen ist auch in den Bereichen Bildung und Vermarktung aktiv.

Der **ökologische Landbau** im deutschen Teilgebiet hat im sachsenweiten Vergleich eine noch unterentwickelte, seit BSE und MKS und dem Trend zu mehr Umwelt- und Gesundheitsbewusstsein der Verbraucher jedoch zunehmende Bedeutung. Landesplanerisch⁵ wird das Ziel verfolgt, bis zum Jahr 2009 den Anteil ökologisch bewirtschafteter Flächen an der landwirtschaftlichen Nutzfläche von derzeit knapp 1 % in Ostsachsen auf 10 % zu erhöhen. Auch in der niederschlesischen Grenzregion wachsen zunehmend die Nachfrage nach Öko-Produkten (aufgrund schlechter Qualität vieler importierter Lebensmittel) und die Bereitschaft, den eigenen Betrieb auf ökologische Anbauweise umzustellen. Laut einer Umfrage des „Selbstverwaltungsforums Pogranicze“ im Jahre 2003 bekunden 59 % der befragten Betriebe Interesse an einer Betriebsumstellung. Insbesondere im Iservorgebirge, wo die landwirtschaftliche Produktion unrentabel ist, wächst das Interesse an der Ökolandwirtschaft, die meistens mit Angeboten ähnlich „Urlaub auf dem Bauernhof“ verbunden wird. Gegenwärtig gibt es in der polnischen Gebietskulisse 10 ökologisch wirtschaftende Betriebe, die durch das gemeinsame Logo „Ökoprodukte Niederschlesiens“ ausgezeichnet werden. Weitere Landwirte haben ihr Interesse bekundet, insbesondere aus der Region Marklissa (Leśna) und Flinsberg (Świeradów), die noch große entwicklungsfähige Potenziale, auch im Hinblick auf eine Kombination mit touristischen Angeboten, besitzt.

Neben dem Absatz der landwirtschaftlichen Erzeugnisse über den Großhandel bzw. an Verarbeitungsbetriebe spielt die **Direktvermarktung** insbesondere bei Öko-Produkten eine wichtige Rolle, deren Anteil auf deutscher Seite auf etwa 5-10 % geschätzt wird⁶. Die Produkte finden auf Wochenmärkten in Städten und größeren Dörfern oder auf individuell gestalteten Hoffesten der Erzeuger ihren Weg zum Verbraucher. Mehr als 15 Direktvermarkter im deutschen Teilgebiet tragen das Gütesiegel „Qualität – direkt vom Hof“. In Lubań, Zgorzelec oder Seinitz (Sieniawce) finden täglich Märkte statt. Einige Bauern, auch deutsche, sind mobil und bringen ihre Erzeugnisse direkt an die Kunden. Bauernmärkte mit einer größeren Vielfalt an regionaltypischen Produkten gibt es keine in der Region (außerhalb der Gebietskulisse in Breslau (Wrocław), bei Dresden). Das im Aufbau befindliche „Schaufenster der Landwirtschaft“ soll zukünftig u. a. die Möglichkeit für Märkte mit Produkten aus dem deutsch-tschechischen Grenzgebiet bieten.

Der fortschreitende Strukturwandel im ländlichen Raum führt auch weiterhin dazu, dass Landwirte **außerlandwirtschaftliche Tätigkeiten** zur Stabilisierung ihres Einkommens aber auch zur Versorgung ländlicher Gebiete mit Dienstleistungen und Infrastruktur aufnehmen müssen. Insgesamt werden die bestehenden Möglichkeiten aber nur unzureichend ausgeschöpft. Ausbaufähig sind v. a. die Nutzung nachwachsender Rohstoffe, die Direktvermarktung, die Fremdenverkehrssegmente „Urlaub auf dem Bauernhof“ und „Urlaub auf dem Lande“ sowie die Veranstaltung von Hoffesten. Landtourismus gewinnt zunehmend im polnischen Gebirgsvorland an Bedeutung.

⁵ vgl. SMUL (2003): Landesentwicklungsplan Sachsen

⁶ Gespräche mit Vertretern des AfL Löbau und Bauernverband Oberlausitz e.V.

2.3.3 Produzierendes Gewerbe – Industrie und Handwerk

Die Grenzregion ist ein traditioneller Handwerks- und Industriestandort, der trotz des gravierenden wirtschaftlichen Strukturwandels v. a. im deutschen Teilgebiet eine **große Branchenvielfalt** erhalten bzw. neu entwickeln konnte. Neben dem Maschinenbau und der Metallverarbeitung zählen die Textil- und Kunststoffindustrie sowie das Ernährungsgewerbe zu den Schlüsselbranchen mit Innovationspotenzial und Wachstumschancen. Erfolgreich haben sich auch neue Branchen aus den Bereichen Energie-, Umwelt- und Oberflächentechnik etabliert, die ebenso wie Unternehmen der Mikrowellentechnik, aus dem Bereich Nachwachsende Rohstoffe sowie der Informations- und Kommunikationstechnik Potenzial für zukunftsfähige Wachstumskerne bieten. Traditionelle, originelle und seltene Handwerker wie Töpfer, Weber, Glasmacher, Korbmacher und Holzbearbeiter belegen die bemerkenswerte handwerkliche Vielfalt und Kunstfertigkeit der Region.

Im polnischen Teilgebiet sind die **Energieversorgungsunternehmen** strukturbestimmend. Ebenfalls bedeutend sind Betriebe des Maschinenbaus und der Metallverarbeitung in Lubań, Zgorzelec und Marklissa (Leśna). Nach der Wende 1989-90 und der Marktöffnung für außereuropäische Waren ist die Textilindustrie zusammengebrochen, welche früher die wirtschaftliche Basis der Vorsudeteten war. Gegenwärtig ist das wichtigste Unternehmen dieser Art in der Region eine Seidenproduktions-Firma in Marklissa (Leśna) mit 200 Beschäftigten. Es bedarf nach wie vor an Neuinvestitionen in größerem Umfang, wobei man große Hoffnung auf ausländische Investoren setzt. Der Bau der Autobahn A4 und die Einrichtung spezieller Wirtschaftszonen in Günthersdorf (Godzieszów) und Lubań sollen die Rahmenbedingungen für Neuansiedlungen verbessern.

Die Unternehmensstruktur ist v. a. durch **kleine und mittelständische Betriebsgrößen** (KMU) geprägt. Beiderseits der Grenze dominieren Betriebe mit bis zu 20 Beschäftigten, die insbesondere im Handwerk angesiedelt sind. Die Unternehmensstruktur ist hinderlich bei der Erschließung neuer Märkte, insbesondere in den Nachbarländern. Daher sind nur wenige Betriebe grenzüberschreitend tätig, was an einer vergleichsweise **niedrigen Exportquote** von 6 % im deutschen Grenzgebiet ersichtlich wird. Hoffnung zur Belebung des Außenhandels machen insbesondere die Netzwerke in der Grenzregion.

2.3.4 Innovation und Forschung

Die Innovationsfähigkeit einer Region wird maßgeblich von Unternehmen bestimmt, welche aktiv Forschungs- und Entwicklungsarbeit (FuE) leisten. Auf deutscher Seite verfügen etwa 30 % der Unternehmen über eine eigene FuE-Abteilung⁷. Das größte **Innovationshemmnis** ist die Finanzschwäche der Unternehmen, die mit der kleinteiligen Unternehmensstruktur in der Region zu erklären ist. Obwohl die Entwicklung neuer Produkte und Verfahren gerade in kleinen und flexiblen Unternehmen am schnellsten stattfindet, können sich aufgrund der geringen Eigenkapitaldecke und des hohen Risikos für den Kapitaleinsatz im Forschungsbereich nur wenige Betriebe eine eigene Forschung leisten. Die forschungsaktiven Unternehmen kooperieren mit privaten FuE-Dienstleistern sowie Universitäten und Hochschulen der Region (FH Zittau/Görlitz, IHI Zittau, SSA Bautzen) und Umgebung (Dresden, Senftenberg). Wirtschafts- und innovationsfördernde Einrichtungen ergänzen das **Innovationspotenzial** der Region (IHK, HWK, TGZ, KEGL, etc.).

In der polnischen Gebietskulisse fehlen Betriebe aus innovativen Branchen mit Wachstumspotenzial wie Elektro- und Autoindustrie aber auch Bank und Finanzwesen, die sich in Niederschlesien vor allem in der Region Breslau (Wrocław), Legnitz (Legnica) und Waldenburg-Schweidnitz (Wałbrzych-Świdnica) konzentrieren. Jedoch investieren zunehmend mehr

⁷ Die innovative Region Oberlausitz/Niederschlesien. 2004.

Unternehmen in Maßnahmen zur Verbesserung der Umweltqualität. Im Kraftwerk „Turów“ in Reichenau (Bogatynia), in den Wärmeenergie-Unternehmen und im Lausitzer Abfallverwertungszentrum in Lubań werden bereits **neueste Technologien** verwendet. Weitere innovative Betriebe entstehen in nächster Zeit in den Wirtschaftszonen in Günthersdorf (Godzieszów) und Lubań (Druckerei des Pressekonzern Baur, Automobilzulieferer für Glasteile Pilkington, Außenstelle eines polnischen Pharmakonzerns).

Um das Innovationspotenzial der Region über die Gebietskulisse des Umgebiedlandes hinaus noch effektiver für Wachstum und Wettbewerbsfähigkeit der regionalen Wirtschaft zu nutzen, müssen bestehende Innovationshemmnisse beseitigt und sich auf ausgewählte Technologiefelder konzentriert werden. Dazu bedarf es einer intensiveren grenzüberschreitenden Zusammenarbeit regionaler Forschungs- und Bildungseinrichtungen mit regionalen Unternehmen. Eine **regionale Innovationsstrategie** als Voraussetzung dazu wird derzeit im Rahmen des Projektes „**InnoDreiländereck**“ (Projekträger TGZ Bautzen) erarbeitet, aus der Handlungsbedarf und konkrete Maßnahmen abgeleitet werden sollen. Parallel dazu wurde auch das interregionale Kooperationsprojekt „**3-Cip**“ initiiert (Three Countries Innovation Push, Lead Partner IAS), um bestehende und neue Kompetenzfelder zur wirtschaftlichen Profilierung der Grenzregion zu identifizieren und zu intensivieren.

Unter Schirmherrschaft der ERN wurde im Jahre 2003 erstmals ein **trinationaler Innovationspreis** verliehen. Seitdem werden jährlich Unternehmen im Dreiländereck ausgezeichnet, die in der Entwicklung und Umsetzung neuer Produkte und Technologien sowie durch grenzübergreifende Kooperationen zur Sicherung und Schaffung von Arbeitsplätzen erfolgreich auf sich aufmerksam machten.

2.3.5 Netzwerke

Zur Stärkung der Wettbewerbsfähigkeit der KMU haben sich in den letzten Jahren auf deutscher Seite eine Vielzahl von **Unternehmensnetzwerken in Wachstumsbranchen** gebildet. Durch Kooperation vieler kleiner Unternehmen sollen Kräfte gebündelt und eine gemeinsame stärkere Marktpräsenz erreicht werden. Zu den branchenorientierten Netzwerken gehören u. a. „TEAM 22 – Kooperationsnetzwerk Maschinenbau und Metallverarbeitung“, „noa – Netzwerk für innovative Oberflächentechnik und Anlagenbau“, „Netzwerk Mikrowellentechnologie“, „Oberlausitzer Kunststofftechnik“, „Innovationsverbund Textil Lausitz“ oder das „Netzwerk INR (Regionale Infrastrukturen Nachwachsende Rohstoffe)“. Die Zusammenarbeit reicht von gemeinsamer Beschaffung, Service und Vertrieb über gemeinsame FuE bis hin zu gemeinsamen Präsentationen und Messeteilnahmen. Viele der Netzwerke wollen ihre bestehenden Kontakte zu tschechischen und polnischen Unternehmen intensivieren bzw. neue Kooperationen anbahnen.

Bei polnischen Unternehmern ist die Bereitschaft zur Gründung von Gesellschaften, Genossenschaften oder engen Kooperationen eher verhalten. Die Gründe dafür resultieren aus negativen Erfahrungen mit vergesellschafteten, gemeinsamen Formen des Wirtschaftens während des Kommunismus. Unternehmer, aber auch Handwerker und Landwirte schätzen die Unabhängigkeit und die individuelle Form des Entscheidens. Dadurch haben Wirtschaftsverbände in der Region kaum Einfluss auf die ökonomische Situation in der Region. Die **polnischen Unternehmer öffnen sich** jedoch – trotz vieler Vorbehalte – immer mehr einer Zusammenarbeit mit ausländischen Partnern. Von 1998 bis 2003 ist die Zahl der Gesellschaften mit internationaler Beteiligung im Landkreis Luban um etwa 40 % gestiegen. Diese Form der Kooperation muss jedoch noch stärker das Vertrauen der Unternehmer gewinnen. Das ist jedoch bei kleinen Unternehmen mit geringem Eigenkapital im Gegensatz zu den ausländischen Partnern keine leichte Aufgabe.

Zur Unterstützung grenzüberschreitender wirtschaftlicher Zusammenarbeit bieten die **Kontaktzentren der IHK** mit Sitz in Görlitz, Zittau, Dresden, Breslau, Liberec und Děčín umfangreiche Beratungsleistungen an. Ebenfalls sehr aktiv sind **regionale Wirtschaftsver-**

bände und Vereine, zu denen u. a. die Wirtschaftsinitiative (WIN) Sächsische Schweiz e. V., der Allgemeine Unternehmerverband (AUV) Zittau und Umgebung e. V. oder der Bundesverband mittelständische Wirtschaft (BVMW) Oberlausitz gehören.

An Kooperationen interessierte polnische Unternehmer können sich an verschiedene **Organisationen der Wirtschaftsförderung** vor Ort wenden. Sie verfügen über entsprechende Datenbanken, organisieren Unternehmertreffen verschiedener Branchen, helfen bei der Beschaffung von Krediten und – seit dem Beitritt Polens in die EU – bei der Beschaffung von EU-Fördermitteln. Zu den Organisationen für Wirtschaftsförderung gehören KARR (Riesengebirgsagentur für Regionalentwicklung) und die Euroregionale Industrie- und Handelskammer in Hirschberg (Jelenia Góra), das Landkreis-Zentrum für Wirtschaftsberatung in Zgorzelec, die seit 60 Jahren bestehende Handwerkerinnung in Lubań und Zgorzelec, Landwirtschaftsverbände oder die Niederschlesische Landwirtschaftskammer. Für Wirtschaftsförderung und Unternehmenspräsentation dient seit 16. Dezember 2004 auch das neu eröffnete Lausitzer Zentrum in Lubań.

2.3.6 Tourismus

Das Umgebndeland besitzt durch seine landschaftliche und kulturelle Vielfalt eine **hohe touristische Anziehungskraft**. Die Sächsische Schweiz, das Oberlausitzer Bergland und das Zittauer Gebirge sind **gewachsene Fremdenverkehrsregionen**, die eine gut ausgebaute touristischer Infrastruktur vorweisen. Steigende Gäste- und Übernachtungszahlen bei einer durchschnittlichen Aufenthaltsdauer von etwa drei Tagen und einer Bettenauslastung von etwa 30 % kennzeichnen die aktuelle Entwicklung. **Tourismus als Querschnittsdisziplin** schafft nicht nur in den Übernachtungs-, Gastronomie- und Freizeiteinrichtungen Arbeitsplätze, sondern ist auch für Zulieferer eine wichtige Einnahmequelle und damit ein nicht zu unterschätzender Wirtschaftsfaktor in der Region. Kurort Oybin, Jonsdorf, Bad Schandau und Gohrisch haben sich als **Kurorte** mit speziellen Gesundheits- und Wellnessangeboten etabliert.

In den polnischen Landkreisen spielt der Tourismus noch keine tragende Rolle. Die Gründe dafür liegen in z. T. unattraktiven Regionen (Ballung von Industrie, Tagebau, Steinbrüchen), einer unzureichenden touristischen Vermarktung in den vergangenen Jahren sowie einer unzureichend ausgebauten touristischen Infrastruktur. Vielerorts fehlen öffentliche Toiletten, Parkplätze (v. a. für Busse) und Gaststätten.

Das touristische Hauptzentrum der polnischen Teilregion ist der **Kurort Bad Flinsberg** (Świeradów-Zdrój), der in den letzten Jahren einen Aufschwung erlebt hat. Etwa 800 bis 1.500 Kurgäste pro Turnus werden gezählt, die überwiegend aus dem Osten und Norden der Bundesrepublik Deutschland kommen. Die Mehrheit der Übernachtungskapazitäten des Ortes wurden modernisiert und umfangreiche Investitionen zur Verbesserung der Umwelt getätigt. Davon profitierte in starkem Maße das Dienstleistungsgewerbe der Stadt und der Umgebung. Die positiven touristischen Erfahrungen von Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój) überzeugen zunehmend umliegende Gemeinden, den **Tourismus als wirtschaftliches Standbein** auszubauen. Dazu gehören der nördliche Teil der Gemeinde Marklissa (Leśna) und die gesamte Region entlang des Queis (Kwisa) mit den beiden Stauseen Leśnicki und Złotnicki, dem Schloss Czocha und den mittelalterliche Burgruinen Świecie und Rajsko. Dieses Gebiet wird sich wahrscheinlich zum **touristischen Hauptgebiet der polnischen Oberlausitz** entwickeln.

Folgende andere Gebiete besitzen ebenfalls **touristische Entwicklungschancen**:

- Lubań: sanierte Altstadt, Parkanlage am Steinberg („Kamienna Góra“);
- Region Reichenau (Bogatynia) / Schönberg (Sulików): Konzentration von Umgebndehäusern;
- Niederschlesische Heide: Hauptwaldgebiet der Region;

- Radmeritz (Radomierzyce): kürzlich renovierte Schlossanlage in unmittelbarer Nähe des Grenzübergangs Radmeritz-Hagenwerder (10 km südlich von Görlitz/Zgorzelec) – Erfahrungsaustausch mit ähnlicher Anlage in Klitschdorf (Klisków) unweit von Bunzlau (Bolesławiec) möglich.

Eine wichtige Etappe bei der touristischen Entwicklung der polnischen Oberlausitz ist die **Beschilderung touristischer Sehenswürdigkeiten**, welche die Niederschlesische Tourismusorganisation (DOT) derzeit durchführt. Bisher wurden bereits 500 von insgesamt 2.500 geplanten Tafeln in der Niederschlesischen Woiwodschaft aufgestellt, u. a. im Glazer Land und im Riesengebirge mit dem Hirschberger Talkessel. Gegenwärtig laufen die Beschilderungsarbeiten in den Mittelsudeten.

Im Gegensatz zum deutschen Teilgebiet vergrößern sich die **Übernachungskapazitäten** mit verschiedenen Standards in der polnischen Gebietskulisse Umgebiedland rasant. Gegenwärtig gibt es 27 Übernachtungsplätze je 1.000 Einwohner. Der Landkreis Lubań wird mit fast 40 Plätzen je 1.000 Einwohner im Niederschlesischen Vergleich nur vom Landkreis Glatz (Kłodzko) und dem Hirschberger Land übertroffen. Das ist mit Sicherheit ein Ergebnis der dynamischen Entwicklung des Kurortes Flinsberg (Świeradów – Czerniawa). Das Übernachtungsangebot wird auch an Touristen mit mittlerem Einkommen angepasst, insbesondere durch immer mehr Landwirte (Landurlaub) und kleine, private Hotels. Das Übernachtungsangebot ist ungleichmäßig verteilt und konzentriert sich im Süden der Region. Übrigens gibt es in der Stadt Luban kein einziges Hotel.

Für aktive Natururlauber bietet die Region beiderseits der Grenze ein **ausgedehnten Wander- und Radwanderwegenetz**, das noch stärker als bisher miteinander verbunden und ausgebaut werden kann. Diesbezüglich gibt es bereits Initiativen der ERN in Kooperation mit touristischen Organisationen der Partnerländer (MGO, DOT, Český Sever). Über die Grenzen hinweg ausbaufähig ist der Umgebiedhaus-Radweg (Neukirch – Zittau), der das grenzüberschreitend verbindende Element der Region noch stärker als bisher aktiv erlebbar machen kann. Grenzüberschreitende Verbindungen bzw. mehrsprachige Beschilderungen findet man bereits u. a.

- am Oder-Neiße-Radweg (Bad Muskau – Görlitz – Zittau – Jablonec n. N.)
- am Rundweg Dreiländerpunkt (Zittau – Hartau – Hradek n. N. – Porajów – Zittau, ER 1),
- am Rübzahlweg (Krasna Lipa – Waltersdorf – Zittau – Reichenau (Bogatynia) – Frydlant – Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój) – Krummhübel (Karpacz) – Liebau (Lubawka), ER 2),
- auf der Magistrale Dresden – Breslau (Wrocław) (in Abschnitten entlang der Sächsischen Städteroute, Dresden – Kamenz – Bautzen – Löbau – Görlitz/Zgorzelec – Lubań – Löwenberg (Lwówek Śląsk), ER 4),
- auf der Verbindung Berlin – Prag (in Abschnitten entlang des Böhmisches Steiges, Spreewitz – Bautzen – Śluknov – Duba, ER 5),
- auf dem Isergebirgsradweg (Zgorzelec – Czocha – Hirschberg (Jelenia Góra), ER 7)
- auf der Grenzlandtour (Schirgiswalde – Ebersbach – Rozany – Schirgiswalde)
- von Seifhennersdorf nach Sebnitz über Rumburk.

Touristisch nutzbare **Grenzübergänge** (für Fußgänger und Radfahrer) von Deutschland nach Polen gibt es aufgrund der natürlichen Grenze Neiße nur in Görlitz/Zgorzelec (Altstadtbrücke) und Ostritz-Krzewina. Die Straßengrenzübergänge in Hagenwerder/Radomierzyce und Zittau/Sieniawka-Porajów sind – wenn auch nicht sehr attraktiv – ebenfalls für Fußgänger und Radfahrer nutzbar. Die Grenzübergänge sollten künftig auch unter dem Aspekt der Schaffung grenzüberschreitender Reitwegeverbindungen betrachtet werden. Seit mehreren Jahren gewinnt der Pferdesport bzw. **Reittourismus** auch in Polen zunehmend an Bedeutung, ausgewiesene Reitwege mit Relevanz für die touristische Vermarktung gibt es jedoch noch keine.

Der **Wassertourismus** ist ein touristisches Segment, zu dem sich bereits trinational verständig wurde. Für ein erstes Umsetzungsprojekt „Wasserwandern Smědá-Witka-Neiße-Bertsdorfer See“ werden derzeit Machbarkeitsstudien durchgeführt.

Eine große Zahl an Sehenswürdigkeiten resultiert auch aus der gemeinsamen Geschichte der Region. Die historischen Städte des Sechs-Städte-Bundes mit ihren individuellen architektonischen Besonderheiten, prächtige Schlösser, Kirchen und Klöster aber auch Parks und Gärten ziehen **Kulturinteressierte** in ihren Bann.

Insbesondere im deutschen Teilgebiet ist trotz der gewachsenen Strukturen und langjährigen Erfahrungen im Tourismussektor die Qualität zahlreicher Angebote verbesserungswürdig. **Service und Gastfreundschaft** müssen stärker als bisher geprüft und auch gehobeneren Qualitätsansprüchen angepasst werden⁸.

2.3.7 Arbeitsmarkt / Kooperationen Schule-Wirtschaft

Die Arbeitslosigkeit in der Grenzregion liegt in allen Teilgebieten auf einem außerordentlich hohen Niveau. **Arbeitslosenquoten von 18 bis 32 %** sind beiderseits der Grenze das größte gesellschaftliche Problem. In den letzten Jahren ist auf deutscher Seite ein kontinuierlicher Anstieg, auf polnischer ein leichter Rückgang der Arbeitslosenzahlen festzustellen.

Auffallend hoch ist die Zahl der Langzeitarbeitslosen und dramatisch hoch die Arbeitslosigkeit der unter 25 jährigen im polnischen Teilgebiet. Dort ist jeder vierte Arbeitslose ein Jugendlicher.

Tab. 7: Arbeitslose und Arbeitslosenquote am 31. Dezember 2003

Landkreis (gesamt)	Arbeitslosen- quote	Langzeit	Arbeitslose in %	
			< 25 Jahre	> 55 Jahre
Löbau-Zittau	24,1	50,3	9,4	10,4
Bautzen	20,6	48,6	9,9	8,9
Sächsische Schweiz	18,4	34,6	10,7	10,3
Luban	31,8	46,8	27,1	3,4
Zgorzelec	24,0	55,1	27,8	3,2
Vergleich Sachsen	18,5	40,4	10,0	10,2
Vergleich Niederschlesien	23,8			

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Bundesagentur für Arbeit 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

Arbeitsmarktpolitische Instrumente wie Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen, Umschulungen und berufliche Weiterbildungen entlasten trotz insgesamt zurückgehender Maßnahmen den Arbeitsmarkt in Deutschland. Im Gegenzug nimmt die **Förderung der Selbständigkeit** einen immer größeren Raum ein. Auch in Polen ist die Selbständigkeit ein Lösungsweg aus der Arbeitslosigkeit. Im Jahr 2003 waren 75 % aller Unternehmen in den Landkreisen Luban und Zgorzelec Ein-Mann-Unternehmen (Ich-AG). Damit liegen sie im gesamt-polnischen Durchschnitt. Seit 1999 ist damit ein Anstieg von 8 % zu verzeichnen, von denen 10 % in der Industrie, 9 % in der Baubranche und 60 % im Dienstleistungsbereich tätig sind.

Trotz der hohen Arbeitslosigkeit besteht in vielen Branchen beiderseits der Grenze schon heute ein **Facharbeitermangel**, der sich in den nächsten Jahren noch zuspitzen wird. Gründe dafür sind u. a. die starke Abwanderung von Fachkräften, eine in den letzten Jahren vernachlässigte betriebliche Aus- und Weiterbildung und ein für Fach- und Führungskräfte geringes

⁸ Gespräche mit regionalen touristischen Leistungsträgern

Lohn- und Gehaltsniveau. Der Mangel an betrieblichen Ausbildungsplätzen ist auch ein strukturelles Problem, da sich kleine und mittelständische Unternehmen oft keine hochqualifizierte Ausbildung leisten können. Das Defizit an Fachpersonal kann jedoch dazu führen, dass die Unternehmen an Wettbewerbsfähigkeit verlieren und somit der Beschäftigungsabbau beschleunigt wird.

Initiativen, um diesem Prozess entgegenzusteuern, sind u. a. der 1999 gegründete „**Firmenausbildungsring Oberland e.V.**“ sowie der seit 2004 bestehende „Kooperationsverbund zur Fachkräftesicherung in der Lausitz (**KOALA**)“, die eine bedarfsgerechte Aus- und Weiterbildung von Fachkräftenachwuchs für beteiligte Unternehmen und damit langfristige Bindung qualifizierter Kräfte der Region zum Ziel haben. Das „Projekt zur Stärkung der regionalen Leistungsfähigkeit bei der beschäftigungsadäquaten Qualifizierung junger Menschen in Sachsen („**Regionalprojekt**)“ führt im Rahmen des „Stammtisch Schule-Wirtschaft“ gezielt Vertreter von Unternehmen und Schulen der Region zusammen, um jungen Leuten berufliche Entwicklungsmöglichkeiten in der Region aber auch die Anforderungen der Wirtschaft an den Berufsnachwuchs aufzuzeigen. Die frühzeitige Berufsorientierung von Schülern ist in Polen insgesamt ausgeprägter, da polnische Pädagogen sich im Rahmen von Weiterbildungsmaßnahmen etc. intensiv mit dem Arbeitsmarkt auseinandersetzen müssen.

Der grenzüberschreitende Erfahrungsaustausch auf diesem Gebiet wird durch das vom Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF) initiierte Projekt „**Pontes – Lernen in und für Europa**“ unterstützt. Das Projekt „Schule Wirtschaft Euregios“ der Stiftung Deutsche Wirtschaft für Qualifizierung und Kooperation e.V. initiiert ebenfalls länderübergreifende Kooperationen zwischen Unternehmen und Schulen der ERN zur Förderung der internationalen Berufsorientierung (Betriebserkundungen, Praktika, Schüler-Azubi-Projekte).

2.4 Verkehrsinfrastruktur

Die Region wird durch ein **dichtes Straßennetz** verkehrlich gut erschlossen. Zu den wichtigsten Straßen auf deutscher Seite gehören die Bundesstraßen 6 (Dresden – Bautzen – Löbau – Görlitz), 96 (Hoyerswerda – Bautzen – Zittau), 98 (Bischofswerda – Oppach), 99 (Görlitz – Zittau), 172 (Dresden – Bad Schandau – Děčín) und 178 (Löbau – Zittau). Der Ausbau der B 178 mit Anbindung an die R 35 nach Prag ist nicht nur im Hinblick auf das gestiegene grenzüberschreitende Verkehrsaufkommen sondern insbesondere für die wirtschaftliche Weiterentwicklung sowie das Zusammenwachsen der Region von entscheidender Bedeutung. Auch die bisher mangelhafte Anbindung des Landkreises Löbau-Zittau an die **überregionale Verkehrsachse A 4**, die im Norden die Gebietskulisse tangiert, kann dadurch entscheidend verbessert werden. Denn Investitionen der Wirtschaft werden sich künftig noch stärker als bisher auf gut funktionierende Hauptverkehrsachsen konzentrieren.

Das polnische Teilgebiet wird durch folgende Hauptverkehrsstraßen erschlossen:

- die Fernverkehrsstraße Nr. 4 (Zgorzelec – Bunzlau (Bolesławiec), künftig Fortführung Autobahn A4, Fertigstellung 2007) und die Staatstraßen
- Nr. 30 (Zgorzelec – Lubań – Greiffenberg (Gryfów) – Hirschberg (Jelenia Góra)),
- Nr. 352 (Zgorzelec – Reichenau (Bogatynia)),
- Nr. 355 (Zgorzelec – Seidenberg (Zawidów)),
- Nr 357 (Radmeritz (Radomierzycy) – Schönberg (Sulików) – Lubań – Naumburg (Nowogrodziec) – Bunzlau (Bolesławiec)),
- Nr. 358 (Heidersdorf (Włosień) – Marklissa (Leśna) – Czerniawa und
- Nr. 365 (Lubań – Marklissa (Leśna)).

Fast alle polnischen Staats- und Kreisstraßen sind im **Ausbauzustand mangelhaft**. In der letzten Zeit wurde die Verbindung von Lubań nach Goldbach (Złoty Potok) erneuert. Gegen-

wärtig wird die Fernverkehrsstraße Nr. 4 und die Straße Nr. 352 auf der Strecke Florsdorf (Żarska Wieś) nach Radmeritz (Radomierzyce) mit einer Umgehungsstraße Richtung Reichenau (Bogatynia) modernisiert. Aufgrund fehlender Ortsumgehungsstraßen gibt es vielerorts Probleme mit dem Durchgangsverkehr, z. B. in Reichenau (Bogatynia), Friedersdorf (Biedrzychowice), Holzkirch (Kościelniki), Heidersdorf (Włosienia) und Schwertburg (Świecie) sowie entlang der Bundesstraßen im deutschen Teilgebiet.

Straßenverkehrsgrenzübergänge von Deutschland nach Tschechien gibt es in Schmilka, Sebnitz, Sohland, Neugersdorf und Seifhennersdorf (2) und nach Polen in Zittau (2), Hagenwerder, Görlitz und Ludwigsdorf. Weitere Übergänge in Großschönau und Zittau sind in Planung. Von Polen nach Tschechien gibt es Übergänge in Porajów, Reichenau (Bogatynia), Seidenberg (Zawidów) und Czarniawa-Zdrój.

Die bedeutendsten **Eisenbahnlinien** auf deutscher Seite sind die Verbindungen von Dresden nach Prag und von Dresden, Bautzen und Görlitz nach Zittau. Wegen zu geringer Fahrgastzahlen wurde die Bedienung der Strecke Bautzen – Neustadt im Dezember 2004 eingestellt. Die Rationalisierungsmaßnahmen führten auch zur Streichung aller direkten Zugverbindungen zwischen Dresden und Breslau (Wrocław). Die grenzüberschreitende Verbindung von Dresden über Zittau nach Liberec verzeichnet dagegen nicht nur mit Beginn der Wintersportsaison im Isergebirge steigende Fahrgastzahlen. Weitere **grenzüberschreitende Verbindungen** gibt es zwischen Ebersbach – Rumburk und Zittau – Varnsdorf. Von Sebnitz nach Dolni Poustevna geht es nur zu Fuß zwischen den 300 m entfernt liegenden Bahnhöfen. Eine besondere Attraktion ist die Schmalspurbahn, die zwischen Zittau und den Kurorten Oybin und Jonsdorf verkehrt.

In Polen wird die Eisenbahn als Beförderungsmittel für Personen und Güter immer weniger vom Staat gefördert. Die Personenbeförderung bedient die Strecke Zgorzelec – Kohlfurt (Węgliniec) als Teil der internationalen Eisenbahnstrecke E-30 Dresden – Breslau (Wrocław) und die Strecke Kohlfurt (Węgliniec) – Lubań – Greiffenberg (Gryfów) – Hirschberg (Jelenia Góra), welche nur zwei Mal täglich bedient wird und die einzige elektrifizierte Bahn in der polnischen Oberlausitz ist. Güterzüge verkehren auf den Strecken Kohlfurt (Węgliniec) – Horka – Niesky, Lubań – Zgorzelec, Nikolausdorf (Mikulowa) – Seidenberg (Zawidów) – Reichenau (Bogatynia) und Görlitz – Zittau.

Die **Ausdünnung des Streckennetzes** schreitet auch im polnischen Teilgebiet voran. Seit Anfang der 90er Jahre sind die Strecken Lubań – Marklissa (Leśna) und Greiffenberg (Gryfów) – Flinsberg (Swieradow) eingestellt. Sie sind dem Verfall preisgegeben ähnlich wie die Strecke Friedeberg (Mirsk) – Volkersdorf (Wolimierz). Man könnte die ehemaligen Strecken für den Ausbau von Radwegen nutzen, wie es schon mit der Linie Liebentahl (Lubomierz) – Löwenberg (Lwówek Śląski) erfolgte, die seit den 70er Jahren stillgelegt ist.

Zuständig für die Beförderung mit Bussen in Polen ist das ehemals staatliche **Busunternehmen** PKS, bestehend aus selbstständigen Unternehmen mit begrenzter Haftung, die polenweit unter gemeinsamem Namen agieren. In der Gebietskulisse sind insbesondere PKS Lubań und PKS Zgorzelec tätig, aber auch PKS aus Hirschberg (Jelenia Góra) oder Bunzlau (Bolesławiec), bedienen die Region. Die Busse erreichen alle Orte. Einige sehr beliebte Strecken, z. B. Lubań – Breslau (Wrocław), Zgorzelec – Lubań – Hirschberg (Jelenia Góra), Zgorzelec – Reichenau (Bogatynia) oder Lubań – Marklissa (Leśna), werden auch von privaten Minibusunternehmen (Busse für 8 bis 12 Passagiere) bedient. Im deutschen Teilgebiet sichern die Zweckverbände Verkehrsverbund Oberelbe (VVO) und Verkehrsverbund Oberlausitz-Niederschlesien (ZVON) den öffentlichen Personennahverkehr (**ÖPNV**), der in den letzten Jahren in Liniennetz und Taktzeiten ebenfalls ausgedünnt wurde. Seit dem 1. Mai 2004 bieten beide Verbände attraktive grenzüberschreitende Tarifangebote an (z. B. Euro-Neiße-Tickets des ZVON).

Die nächstgelegene Landstellen für den nationalen **Luftverkehr** befinden sich in Bautzen, Görlitz und Hirschberg (Jelenia Góra), für den internationalen Luftverkehr in Dresden und Breslau (Wrocław).

2.5 Soziokulturelle Infrastruktur

Die Infrastruktur im sozialen und kulturellen Bereich ist ein wesentlicher Bestandteil dessen, was **Lebensqualität** für die Bewohner in einer Region kennzeichnet. Dabei ist weniger die Existenz einer einzelnen Einrichtung relevant, sondern das Zusammenspiel verschiedener Angebote.

Die demographische und wirtschaftliche Entwicklung in der Region gefährdet zunehmend die **Tragfähigkeit** vieler **soziokultureller Einrichtungen**. Dies führt zur Ausdünnung in der Fläche bzw. Konzentration in zentralen Orten. Einzugsbereiche werden größer und Wege länger. Insbesondere für immobile Bevölkerungsgruppen, v. a. Schüler und pflegebedürftige Rentner, führt dies zu einer Einschränkung ihrer Lebensqualität.

2.5.1 Bildungswesen

Zur Einführung wird kurz das **Schulsystem in Polen** vorgestellt. Die Schulpflicht beginnt mit 6 Jahren („Nullen“-Klassen, Vorschule). Es folgen 6 Jahre Grundschule und 3 Jahre Gymnasium. Mit 16 Jahren endet die Schulpflicht. Der größte Teil der Gymnasiumsabsolventen setzt seine schulische Ausbildung fort (Landkreise Lubań und Zgorzelec 84%). Zur Auswahl stehen:

- Berufsschule: 2 Jahre + 1 Jahr Berufspraxis mit Berufsabschluss,
- technische Fachschule: 4 Jahre + Berufsabschluss + Abitur,
- profiliertes Lyzeum: 3 Jahre + Abitur + mit partieller Ausrichtung in einem bestimmten Bereich,
- Allgemeinbildendes Lyzeum: 3 Jahre + Abitur.

Im Landkreis Lubań gibt es 5 und im Landkreis Zgorzelec 7 Schulzentren mit oben genannten weiterführenden Schulen, in denen 2.400 bzw. 4.400 Schüler lernen. Das Adam-Mickiewicz-Lyzeum in Lubań gehört zu den besten Schulen in Niederschlesien. Mit fast 40 % Abiturienten, welche an renommierten Universitäten studieren, belegt das Lyzeum Platz 7 hinter fünf Schulen in Breslau (Wrocław) und einer in Lüben (Lubin).

Im deutschen Teilgebiet prägt auch nach der Schulnetzplanung ein **differenziertes System** allgemein- und berufsbildender Schulen sowie Schulen freier Träger die Bildungsinfrastruktur. Im Jahre 2003 gab es in der Gebietskulisse 45 Grundschulen, 31 Mittelschulen, 11 Gymnasien und 23 Berufsschulen. Damit sind in den vergangenen fünf Jahren analog der Schülerzahlentwicklung etwa 30 % der Kapazitäten abgebaut worden. Die **Anpassung der Schulstruktur** an demographische und gesellschaftliche Veränderungen sichert damit ein flächendeckendes jedoch weitmaschigeres Schulnetz. Im Hinblick auf die prognostizierte Bevölkerungsentwicklung der nächsten Jahre ist jedoch mit einem weiteren Rückgang der Schülerzahlen und damit weiteren Schulschließungen bzw. einer drastischen Umstrukturierung im Schulbereich zu rechnen.

Ein **zweisprachiges Profil** bieten die Schulen in Hartau, Jonsdorf und Ebersbach (deutsch-tschechisch) und mit Beginn des Schuljahres 2005/2006 auch in Ostritz (deutsch-polnisch). Nicht nur im Unterricht, sondern v. a. während der Begegnung mit Kindern und Jugendlichen aus Schulen im Nachbarland wird hier die Sprache des Nachbarn jenseits der Grenze gelernt. Einmal wöchentlich treffen sich die Kinder zum Sprachunterricht in kleinen Mischgruppen abwechselnd in den jeweiligen Schulen. Einen deutsch-polnischen Kindergarten gibt es seit 3 Jahren in Görlitz mit gegenwärtig 12 polnischen und ca. 100 deutschen Kindern.

Für die Region bedeutende **Hochschulstandorte** sind neben Zittau und Görlitz auch Bautzen, Rothenburg, Dresden, Hirschberg (Jelenia Góra), Legnitz (Legnica), Grünberg (Zielona Góra) und Breslau (Wrocław). In der Hochschule Zittau/Görlitz und der staatlichen Stu-

dienakademie Bautzen wird sehr großer Wert auf angewandte und praxisnahe Forschung gelegt, die in Kooperation mit vielen regionalen Unternehmen realisiert wird. Der **Wissens-transfer aus der Region für die Region** muss jedoch noch intensiver als bisher gefördert werden, nicht nur in den Bereichen Energie- und Umwelttechnik, Maschinenbau und Wirtschaft. Insbesondere im Hinblick auf sich ändernde wirtschaftliche und gesellschaftliche Rahmenbedingungen müssen auch Erkenntnisse aus dem Tourismus- und Sozialwesen stärker in der Region für die Region gewonnen werden. **Internationale Studiengänge** für deutsche, tschechische und polnische Studenten werden am Internationalen Hochschulinstitut Zittau (IHI) und an der Neisse-University angeboten. Die Neisse-University ist ein Netzwerk der Technischen Universitäten Liberec und Breslau (Wrocław) sowie der Hochschule Zittau/Görlitz im Studiengang Informations- und Kommunikationsmanagement. Das Akademische Koordinierungszentrum (ACC) der Euroregion Neiße setzt sich aktiv für die bi- und trilaterale Zusammenarbeit in organisatorischen, forschungswissenschaftlichen und pädagogischen Tätigkeiten der Hochschulen und Universitäten der ERN ein.

Im grenzüberschreitenden Bildungsnetzwerk „**Pontes – Lernen in und für Europa**“ arbeiten seit 2003 mehr als 80 Kooperationspartner im Gebiet der ERN an der Entwicklung von Konzepten und innovativen grenzüberschreitenden Projektvorhaben zur Förderung des lebensbegleitenden Lernens und der Kompetenzentwicklung der hier beheimateten Menschen. Vor Ablauf der Projektlaufzeit im Mai 2007 muss es gelingen, tragfähige Konzepte zum Erhalt bzw. der Weiterentwicklung aufgebauter Kompetenzen zu erarbeiten und umzusetzen.

2.5.2 Sozial- und Gesundheitswesen

In der deutschen Grenzregion gibt es ein dichtes Netz an sozialen Einrichtungen mit Angeboten für Jugendliche, Familien, Senioren und Behinderte. Neben öffentlichen und privaten Anbietern leistet eine **Vielzahl ehrenamtlich Aktiver** mit großem Engagement einen unverzichtbaren Beitrag zur sozialen Grundversorgung.

Die Zahl der **Sozialhilfeempfänger** in der deutschen Grenzregion ist seit 1998 um mehr als 20 % gestiegen. Im Jahr 2003 erhielten mehr als 11.500 Menschen laufende Hilfe zum Lebensunterhalt, wobei die Zahl je Einwohner im Landkreis Löbau-Zittau am höchsten ist. Mit etwa 26 % Sozialhilfeempfänger je 1.000 Einwohner liegt die Region aber noch unter dem sächsischen Durchschnitt von 31 %. Bedingt durch die steigende Lebenserwartung hat auch die Zahl der **pflegebedürftigen Personen** zugenommen, die in stationären und ambulanten Einrichtungen öffentlicher oder privater Trägerschaft versorgt werden. Mit Zunahme des Anteils älterer Menschen an der Gesamtbevölkerung wird sich diese Entwicklung auch weiter fortsetzen.

Im polnischen Teilgebiet ist die Zahl der sozial bedürftigen Familien in den vergangenen Jahren gesunken und die Höhe der Sozialhilfegelder gestiegen. Im Landkreis Lubań gibt es 7 **Fürsorgeämter**. Zu deren Aufgaben gehört auch die Fürsorge für ältere Menschen und ihre Anbindung an die Gesellschaft. Diese Hilfe wird von einer ambulanten Seniorenanlage des Sozialamtes in Lubań angeboten. Durch das Fehlen einer stationären Einrichtung in Lubań werden pflegebedürftige Personen in den Nachbarkreisen Zgorzelec, Löwenberg (Lwówek) und Hirschberg (Jelenia Góra) versorgt. Seit 2001 gibt es in Lubań eine Praxis für Beschäftigungstherapie für behinderte Menschen, die arbeitsunfähig sind. Das Problem der Obdachlosigkeit wird im Landkreis Lubań durch die Bruder-Albert-Herberge in Marklissa (Leśna) und ein Haus für alleinstehende Mütter mit Kindern in Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój) gelöst.

Mit Rückgang der Geburtenzahlen wurden in den letzten Jahren viele **Kindertagesstätten** in der Grenzregion geschlossen. Dennoch ist das Angebot im gesamtdeutschen Vergleich noch sehr gut. Sachsenweit steht für jedes zweite Kind ein Krippenplatz und für jedes Kind

ein Kindergartenplatz zur Verfügung. Dennoch wird insbesondere die Grenzregion in einer aktuellen Studie des Bundesfamilienministeriums⁹ als **nicht familienfreundlich** eingeschätzt. Das relativ gute Kinderbetreuungsangebot und die hohe Frauenerwerbstätigkeit können die ökonomischen und sozialen Probleme, insbesondere die hohe Jugendarbeitslosigkeit und den Ausbildungsplatzmangel, nicht ausgleichen.

Die medizinische Versorgung im deutschen Teilgebiet ist durch einen **Mangel in der Versorgung mit Allgemeinmedizinern** geprägt. Eine Analyse der Landesärztekammer weist darauf hin, dass in den nächsten Jahren eine Vielzahl der Allgemeinmediziner im ländlichen Raum ohne Nachfolge in den Ruhestand gehen wird.

Das Gesundheitssystem in Polen ist durch die im 1999 begonnene **Gesundheitsreform** und das Auflösen der Regionalen Krankenkassen im Jahr 2003 derzeit in einer sehr schwierigen Phase. In der Gebietskulisse ist die Situation der im Jahr 2004 restrukturierten Lausitzer Krankenhaus GmbH besonders schwierig. Das Krankenhaus kämpft mit rechtlichen und finanziellen Problemen (u. a. Streik von entlassenen Krankenschwestern), wovon der alltägliche Betrieb aber nicht beeinflusst wird. Die Abteilungen der Chirurgie und Orthopädie sind hervorragend. Die aktuelle Situation des Gesundheitssystems führt zu der sich abzeichnenden Tendenz, dass bestimmte Leistungen (trotz bestehender Krankenversicherung) zusätzlich bezahlt werden müssen. Das könnte dazu führen, dass der bereits ausgebaute private Sektor der medizinischen Vorsorge weiter zunimmt.

Tab. 8: Medizinische Versorgung in der Grenzregion 2003

Landkreis (gesamt)	Ärzte je 1.000 EW	Kran- kenhäu- ser	Betten in Kran- kenhäusern je 1.000 EW	EW je Apo- theke	Angestellte Sozial-/ Ge- sundheitswesen
Löbau-Zittau	2,2	3	6,8	4.769	
Bautzen	2,2	2	4,6	5.080	
Sächsische Schweiz	2,8	3	6,0	5.944	
Luban	1,9	2	4,5	5.757	1.083
Zgorzelec	1,6	2	5,1	3.829	1.969
Vergleich Sachsen	3,3	87	6,7	4.597	
Vergleich Niederschlesien	2,4	82	6,1	3.724	64.073

Quelle: Statistisches Landesamt Kamenz 2004; Statistisches Amt der Woiwodschaft in Breslau 2004.

2.5.3 Kultur, Sport, Freizeit

Die **kulturelle Vielfalt** und das Angebot an Freizeitmöglichkeiten im Dreiländereck sind bemerkenswert. Neben Theatern, Kinos, Bibliotheken und Museen gibt es **verschiedene Sommer- und Wintersportmöglichkeiten** für alle Altersgruppen. Kulturelle Höhepunkte und zahlreiche Volksfeste ergänzen das ständige Angebot.

Zur **Theaterlandschaft** gehören das Gerhardt-Hauptmann-Theater in Zittau, das Deutsch-Sorbische Volkstheater in Bautzen und das Theater „Klinika Lalek“ in Volkersdorf (Wolmierz, unweit von Marklissa (Leśna)), welches aufgrund seiner vielen Begegnungen, Workshops, Happenings usw. aus der alternativen Kulturszene einen besonderen Platz in der Kulturlandschaft der polnischen Grenzregion einnimmt. Anspruchsvolle Unterhaltung bieten auch die Natur- und Freilichtbühnen u. a. in Bischofswerda, Oybin und Sohland. Den Zugang zur Literatur sichern eine Vielzahl an **Bibliotheken** sowie die Filialen des Staatlichen Archivs in Lubań. **Kinos** gibt es in Bischofswerda, Zittau, Ebersbach, Lubań, Reichenau (Bogatynia)

⁹ Familienatlas 2005

und Zgorzelec, in letzterem zudem den Filmclub „Poza“. **Museen** gibt es flächendeckend und inhaltlich breit gefächert (u. a. Afrikahaus Sebnitz, Damast- und Frottiermuseum Großschönau, Regionalmuseum Lubań). Geplant ist auch ein Lausitzer Museum in Zgorzelec. Die Idee eines Lausitzer Freilichtmuseums in Lubań ist in Gesprächen mit Akteuren vor Ort entstanden. Kunstinteressierten stehen **Galerien** in Lubań („Pod schodami“) und Flinsberg (Świeradów), „Ma-Do“) sowie des Oberlausitzer Kunstvereins in Löbau („Arkadenhof“) und Zittau („Kunstlade“) offen. Um die Person des charismatischen Künstlers Wiktor Wiktorczyk hat sich eine Künstlergruppe aus dem Iservorgebirge gesammelt, welche die „Galeria 58“ und ein Kunstgeschäft betreiben.

Auch für **sportlich Aktive** gibt es vielfältige Freizeitmöglichkeiten: ein gut ausgebautes Wander- und Radwegenetz sowie Freizeitbäder (u. a. in Reichenau (Bogatynia), Lubań, Großschönau, Neustadt) und Seen mit Angeboten für Wassersportliebhaber (u. a. Witka, Leśnienskie, Złotnickie, Olbersdorfer- und Bertsdorfer See). Loipen und Abfahrtshänge im Bergland, das Eissportzentrum in Jonsdorf sowie die Nähe zu Wintersportzentren im Riesen- und Isergebirge machen die Region auch für Wintersportler interessant. Sportvereine und -clubs sind in den unterschiedlichsten Sportarten aktiv und über die Region hinaus bekannt und erfolgreich. Sie organisieren sportliche Events von regionaler und internationaler Bedeutung, u. a. „Zittauer Gebirgslauf“, „Kälberstein-Cup“ (Mountainbikerennen), „Lubańer Frühling“ (nationale Wanderveranstaltung).

Weitere Veranstaltungen bieten die **Kulturzentren** der Region. Am erfolgreichsten auf polnischer Seite arbeiten die städtischen Kulturhäuser in Zgorzelec und Lubań, die eine Vielzahl zumeist regelmäßig stattfindende kulturelle Veranstaltungen organisieren:

- Lubańer Tage „Lawa“,
- Tage des blühenden Rhododendrons in Flinsberg (Świeradów),
- Gesamtpolnische 1-Mann-Theater-Tage OSATJA in Zgorzelec (jährlich Juni),
- Weiße-Literatur-Tage in Zgorzelec (Teilnahme von Schriftstellern und Kritikern aus Polen, Tschechien und Deutschland),
- Gesamtpolnisches Festival der griechischen Musik in Zgorzelec (seit 1998, einmalig in Polen, um Zgorzelec leben ca. 3.000 griechische Emigranten, die nach dem Bürgerkrieg Ende der 40er Jahren nach Polen kamen),
- Europäische Tage EUROORCHESTRES für Nachwuchsmusiker in Flinsberg (Świeradów),
- Internationale Tage der altertümlichen Musik in Flinsberg (Świeradów).

In Kooperation mit der ERN werden u. a. das Straßentheaterfestival „Via Theater“ und das Musikfestival „Dreiklang“ organisiert. Weitere **hochklassige Events** sind die internationalen Oberlausitzer Leinentage im Barockschloss Rammenau, das Wollfest im Nationalparkhaus Sächsische Schweiz oder die Zittauer Musiknächte Spectaculum. Internationalen Austausch und **interkulturelle Zusammenarbeit** leisten außerdem Begegnungszentren und zahlreiche Vereine, die in großer Bandbreite und flächendeckend im deutschen Teilgebiet aktiv sind. Mit ihrer Arbeit leisten Vereine, die ganz typisch für das Leben auf dem Lande sind, einen ganz wesentlichen Beitrag für die kulturelle Vielfalt im ländlichen Raum.

Ein grenzüberschreitendes und aktuelles Portal zur Präsentation aller Veranstaltungen im Dreiländereck ist nicht bekannt. Die ERN als Dach für grenzüberschreitende Kooperationen bietet lediglich Links zu Regionen und Institutionen im jeweiligen Sprachraum.

2.5.4 Tradition und Geschichte

Die bewegte Geschichte der Grenzregion hat nicht nur eine kulturelle Vielfalt sondern auch einen **Reichtum an Bräuchen und traditionellen Festen** hervorgebracht. Neben historischen Begebenheiten beruhen viele auch auf heidnischen und religiösen Überlieferungen. So ist der bekannteste religiöse Brauch das Osterreiten der katholischen Sorben, welches auch für polnische Katholiken eine besondere Bedeutung hat. Über 1000 festlich geschmückte Reiter sind am Ostersonntag im Gebiet um Hoyerswerda, Bautzen und Kamenz unterwegs, um mit Gesang von der Auferstehung Christi zu verkünden. Ein weit verbreiteter heidnischer Brauch ist das Hexenbrennen oder Hexenfeuer am Abend des 30. April, an dem Hunderte brennende Feuer das Ende des Winters signalisieren und dem „Schutz vor Hexen“ dienen sollen. Traditionelle Veranstaltungen sind u. a. die Mönchszüge auf dem Berg Oybin, der historische Eibauer Bierzug, der Neugersdorfer Jakobimarkt und das Bischofswerdaer Schiebockrennen.

In der polnischen Oberlausitz sind bis heute noch immer die Traditionen des östlichen Galizien lebendig. Manch polnische Bräuche, die zumeist auf katholischem Glauben beruhen, könnten beiderseits der Grenze in katholischen Gebieten ihren Platz finden, z. B.:

- Weihnachtsbräuche: sich durch gegenseitiges Überreichen von geweihten Oblaten alles Gute wünschen; koleda – Umzug von Haus zu Haus, bei dem Weihnachtslieder gesungen werden, die mit kleinen Geschenken vergolten werden; Neujahrsbesuch des Pfarrers in allen Familien,
- andere Bräuche: zu Pfingsten werden die Häuser mit Zweigen geschmückt; Śmingus-Dyngus - am Ostermontag werden die Frauen mit Wasser bespritzt; am Karfreitag werden entlang der Straßen eingerichtete Kreuzwege begangen (seit ein paar Jahren in Lubań); Fronleichnamsprozessionen (seit Mitte 90er Jahren von Zgorzelec nach Görlitz),

Die Geschichte der eigenen Region findet zunehmend Interesse bei den Menschen. Ein Beispiel dafür ist das Buch „Die Polnische Oberlausitz“ von Waldemar Bena, dessen Gesamtauflage innerhalb von 3 Monaten ausverkauft war. Ähnliches ist von **Publikationen** des Autors Janusz Skowronski und anderen Heimatforschern zu berichten, die sich mit regionaler Geschichte insbesondere nach dem 2. Weltkrieg beschäftigen. Viele Städte der Region veröffentlichen Bücher zur Stadtgeschichte, anhand derer sich die Bewohner mit dem früheren Bild ihrer Region bzw. Stadt vertraut machen können.

2.6 Siedlungsstruktur, Baukultur und Denkmalschutz

Das Ortsbild und die Baukultur der Grenzregion werden geprägt durch **gewachsene dörfliche Strukturen, historische Altstädte, imposante Einzelbauten** (u. a. sakrale Bauwerke) sowie **Umgebndehäuser** als Flächendenkmal in einer Konzentration von europäischer Einmaligkeit. Schätzungsweise knapp 20.000 Umgebndehäuser existieren noch im gesamten Umgebndeland, viele von ihnen durch Leerstand, ungeklärtes Eigentum und Verfall im Bestand bedroht. Im Rahmen des Leitprojektes „Erhalt der Umgebndehausarchitektur und der durch diese geprägten Kulturlandschaft“ soll dem weiteren Verlust historischer Bausubstanz auf trinationaler Ebene begegnet werden.

Im Süden der Region dominieren beiderseits der Grenze dicht bebaute Siedlungen und lang gestreckte **Straßendörfer** mit typischer Waldhufenflur. Alte städtische Strukturen aus dem 12.-14. Jahrhundert weisen Lubań, Marklissa (Leśna), Schönberg (Sulików), Löbau oder Zittau auf. Andere Städte wie Zgorzelec, Seidenberg (Zawidów), Penzig (Pieńsk), Kohlfurt (Węgliniec) und Bad Flinsberg (Świeradów-Zdrój) wurden in späteren Jahrhunderten regelmäßiger gebaut.

Hinsichtlich der Bebauung überwiegen Bauten aus der Zeit des 19. bis Anfang 20. Jahrhundert. Durch die periphere Lage der Region und die fehlende gesellschaftliche und wirt-

schaftliche Stabilität erfolgte nach dem 2. Weltkrieg bis in die 80er Jahre hinein keine umfassende Renovierung oder Neubebauung. Ausnahmen stellen die Sanierung bzw. der Wiederaufbau des im 2. Weltkrieg zerstörten Zentrums von Luban und der Bau von Wohnanlagen in den größeren Städten und Industriedörfern dar. Die **Plattenbausiedlungen** überformten die kleinteilige Siedlungsstruktur und historische Bauweisen und führen bis heute zu Disharmonien im Stadtbild.

Mit Beginn der Sanierungstätigkeit Anfang der 90er Jahre konnten beiderseits der Grenze jedoch mit unterschiedlicher Intensität die **Ortsbilder verbessert** werden. Dafür standen in Deutschland erhebliche Fördermittel von Bund, Land und Kommunen zur Verfügung. So sind im deutschen Teilgebiet die ursprünglichen Siedlungsstrukturen weitgehend erhalten und Ortskerne z. T. sehr gut saniert. Beeinträchtigt sind viele Ortsränder durch großflächigen Einzelhandel, Gewerbegebiete und Wohnanlagen, die sich wenig mit den Ortslagen und der umgebenden Landschaft verzahnen. Insgesamt bedroht jedoch **wachsender Leerstand** in Wohn- und Gewerbeobjekten, bedingt durch Neubautätigkeit, Abwanderung und Überalterung der Bevölkerung, zunehmend den Erhalt baukulturellen Erbes und typischer Ortsbilder.

Auch in Polen gewinnt die **Sanierungsarbeit** zunehmend an Dynamik. In der Altstadt von Luban ist bei neu erbauten Häusern die Anbindung an die klassische Form gut gelungen (Dachform, max. 3-4 Stockwerke, geschlossene Häuserzeilen). Auch private Hausbauer in Polen versuchen, an die traditionelle Architektur anzuknüpfen. Die Vorgaben bezüglich Größe, Farbe, zu verwendende Baustoffe, Baugebiete usw. werden allerdings nicht in dem Maße von den Gemeinden beeinflusst, wie in Deutschland. Künftig soll ein noch größerer Wert auf die **Verbesserung des Außenbildes der Ortschaften** gelegt werden, womit nicht nur die Kommunen, sondern auch die Einwohner selbst angesprochen sind (Pflege der Vorgärten und des Hofgrundstücks, Beseitigung wilder Bepflanzung, unbenutzter Gerätschaften, wilder Müllhalden). Denn das derzeitige Erscheinungsbild wirkt zumeist sehr negativ insbesondere auf ausländischen Touristen.

Besonders zufriedenstellend verlaufen die Sanierungsarbeiten bei den Sakralbauten, aber auch hier sind Unterschiede in Abhängigkeit von den Aktivitäten der jeweiligen Gemeinde zu beobachten. Besondere Aufmerksamkeit verdient neben der Sanierung der Altstadt von Luban (Umbau des „Haus zum Schiff“ zum Finanzamt, Nutzung des Brüderturms für touristische Zwecke, in 2005 geplante Renovierung der Fassade des Rathauses) auch die Wiederherstellung der Zugänglichkeit der Burgruinen in Schwertburg (Swiecie). Ein bedeutsamer Erfolg im Rahmen des Entwicklungsprozesses Umgebndeland ist die modellhafte Sanierung des Umgebndehauses am Freiheitsplatz in Schönberg (Sulików), welche von der Gemeindeverwaltung durchgeführt wurde.

Zuständig für die **Denkmalpflege** in der polnischen Oberlausitz ist das Denkmalamt der Woiwodschaft mit Außenstelle in Hirschberg (Jelenia Góra). Dem Amt stehen keine finanziellen Mittel zur Erhaltung oder Sanierung von denkmalgeschützten Gebäuden zur Verfügung. Die Finanzierung obliegt allein dem Hauseigentümer bzw. -verwalter, der Denkmalpfleger kann nur mit seinen fachlichen Kenntnissen Unterstützung geben. Auf Beschluss des Zgorzelecer Landrates wurden Anfang des Jahres 2005 ehrenamtliche Denkmalpfleger ernannt, zu deren Aufgabe vorbeugende Aktivitäten und Beratungsleistungen zur Erhaltung der Denkmäler gehören. Dabei sollen sie von den Kommunen und dem Landratsamt unterstützt werden. Auch die im Jahre 2004 neu gegründete Expertengruppe Denkmalschutz der ERN soll als beratendes Gremium Maßnahmen zum Schutz der Umgebndearchitektur unterstützen.

2.7 Umwelt und Natur

2.7.1 Umweltschutz / Umweltverbessernde Infrastruktur

Die **Umweltqualität** im Dreiländereck hat sich in den vergangenen Jahren entscheidend **verbessert**. Noch im Jahre 1990 wurde die Region aufgrund ihrer starken Luftverschmutzung durch die Braunkohleverstromung als „schwarzes Dreieck“ bezeichnet. Neben gesundheitlichen Schäden beim Menschen wurden auch Wälder, Böden und Gewässer in bedeutendem Maße geschädigt. Seitdem führten insbesondere die Stilllegung und Modernisierung von Braunkohleabbaustätten und Fabriken der Schwerindustrie zur Verbesserung der Situation.

Auf der polnischen Seite ist das Kraftwerk „Turów“ immer noch Hauptverursacher der Luftverschmutzung, jedoch werden zunehmend Filter benutzt. Seit 1991 ist die Schwefeldioxidemission um das zehnfache gesunken (s. Abb. 2). Derzeit laufen auf dem Gebiet des Tagebaus „Turów“ Arbeiten zur **Rekultivierung des Abbauraumes** (Grasansaat, Baumpflanzungen). Ähnliche Aktivitäten finden auch auf Mülldeponien in Hennersdorf (Jedrychowice), Langenöls (Olszyna) und Sächsisch Haugsdorf (Nawojowie Luzyckie) statt. Am Olbersdorfer See unweit von Zittau sind 10 Jahre nach der Braunkohleförderung die Rekultivierungsarbeiten mit weitreichenden Aufforstungen des Umfeldes abgeschlossen. Heute ist der See ein Erholungsgebiet und bietet verschiedenste Möglichkeiten zur Freizeitgestaltung.

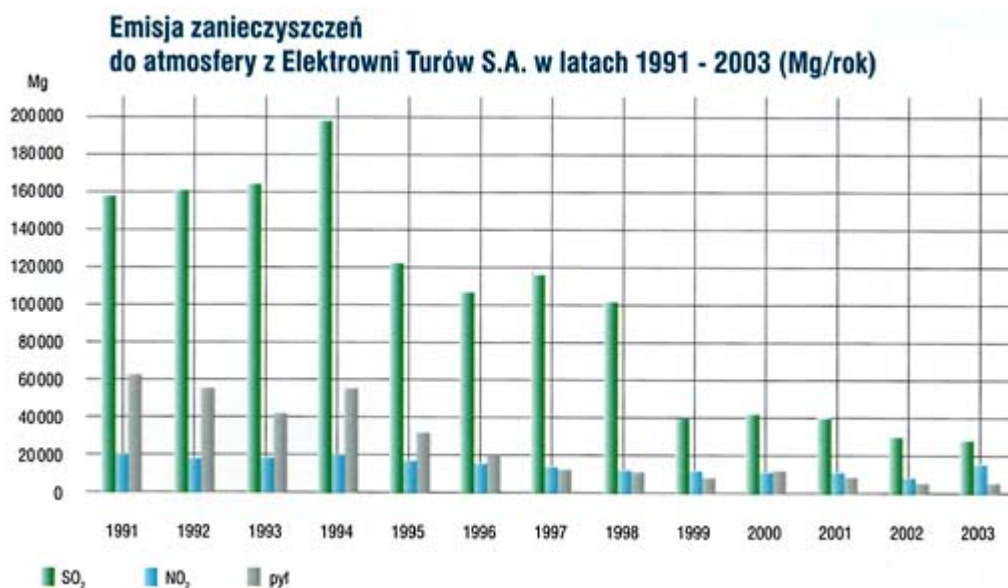

Abb. 2: Luftverschmutzung verursacht durch das Kraftwerk „Turów“ in den Jahren 1991-2003 (mg/Jahr)

Unweit von Hirschfelde befindet sich ein **sanierungsbedürftiges Gebiet**, welches langjährig als Standort der Energieerzeugung (ehem. Kraftwerk Hirschfelde) und der Chemischen Industrie (ehem. Leuna-Werk) genutzt wurde. In den vergangenen Jahren fanden bereits umfangreiche Abrissmaßnahmen von Gebäuden und Anlagen statt. Eine Sanierung kontaminierter Bodenbereiche erfolgte bisher nur vereinzelt, so dass weiterhin ein Schadstoffeintrag in das Grundwasser erfolgen kann. Gegenwärtig wird die Schadstoffausbreitung im Grundwasser durch ein Monitoring untersucht. Der Standort bietet sich aufgrund seiner günstigen überregionalen Verkehrsanbindung, auch im Hinblick auf den Bau der B 178 (neu) mit Anschluss an die R 35 auf tschechischer Seite, als Industrie- und/oder Gewerbegebiet an. Der Lagevor-

teil sollte mit einer zügigen Sanierung für die Ansiedlung auch größerer Industriebetriebe genutzt werden¹⁰.

Auch die **Qualität der Fließ- und Stillgewässer** konnte in den vergangenen Jahren durch verschiedenste Maßnahmen entscheidend **verbessert** werden. So ist die Verschmutzung der Neiße mit ihren Nebenflüssen Mandau und Smedava um mehr als 75 % zurückgegangen. Fachliche Begleitung in diesem Prozess leistete u. a. die trilaterale Arbeitsgruppe „Saubere Neiße“ der ERN. Problematisch ist nach wie vor die Durchgängigkeit und naturferne Verbauung vieler Flüsse, die das Wandern der Fische und anderer Wassertiere behindern. Das Potenzial vieler die Region prägenden Flüsse und ihrer Auen für Erholungszwecke wird insgesamt noch zu wenig genutzt.

Waldumbau (von Nadelbaummonokulturen in Mischwälder) und die zunehmende **Strukturierung von Ackerflächen** (Anlage von Gehölzinseln, Hecken) tragen zur Gliederung der Kulturlandschaft und zur Verbesserung des Landschaftsbildes bei.

Um den **grenzüberschreitenden** Landschaftsraum zu gestalten und gemeinsame **Umweltschutzmaßnahmen** einzuleiten und umzusetzen wird insbesondere der Erfahrungsaustausch über Grenzen hinweg von vielen Initiativen unterstützt (ERN, Hochschulen, Sächsischen Landesstiftung für Natur und Umwelt). Das **Internationale Begegnungszentrum St. Marienthal** engagiert sich aktiv in der Umweltbildung und betreut zahlreiche Umweltprojekte, z. B. „Prima Klima- ein Waldaufforstungsprojekt im Dreiländereck“ oder „Bodenbildung“. Im Rahmen des trinationalen Enlarge-Net-Projektes soll ein Umweltbildungsnetzwerk Sachsen-Niederschlesien-Nordböhmen ins Leben gerufen werden.

Wasserver- und Abwasserentsorgung

Im deutschen Teil der Gebietkulisse hat sich der Anschlussgrad an die öffentliche Wasserver- und Abwasserentsorgung in den vergangenen Jahren kontinuierlich erhöht. Bis auf einige kleine Siedlungen sind alle Gemeinden an ein zentrales Trinkwassernetz und an zentrale bzw. dezentrale Kläranlagen angeschlossen.

In den Landkreisen Lubań und Zgorzelec haben alle Städte eigene Kläranlagen, die z. T. auch umliegende Gemeinden mitversorgen. Diese Kläranlagen benötigen jedoch eine Modernisierung und Vernetzung mit weiteren Ortschaften, da manche Dörfer ihre Abwässer noch direkt in das Grundwasser einleiten. Nicht nur der Fluss Queis (Kwisa) ist dadurch mit Koli-bakterien verunreinigt, auch die Flüsse Siekierka und Olszówka weisen eine sehr schlechte Wasserqualität auf.

Abfallaufkommen und -beseitigung

Das Aufkommen an Abfällen aus Haushalten, Industrie und Gewerbe hat sich im deutschen Teilgebiet u. a. durch bewusste Abfalltrennung, Einführen des Bioabfallsammlung und gestiegene Abfallgebühren in den letzten Jahren kontinuierlich verringert. Es gibt ein flächen-deckendes System der Entsorgung für die verschiedenen Arten des anfallenden Abfalls.

Auch in Polen schließt der Umweltschutz verstärkt private Haushalte ein. Viele Kommunen errichten Systeme für die Mülltrennung. Seit 2001 arbeitet die Lausitzer Entsorgungsanlage in Lubań, in der jährlich etwa 12.000 Tonnen Müll getrennt und verarbeitet werden. Wilde Müllkippen werden schrittweise beseitigt.

¹⁰ Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien, Entwurf Fortschreibung 2004

Energie-, Gas- und Wärmeversorgung

Im deutschen Teilgebiet sichern Flächenversorger (u. a. Energieversorgung Sachsen-Ost AG) und Stadtwerke die Versorgung aller Siedlungsgebiete mit Elektroenergie, Gas und Fernwärme. In Polen wird die energetische Versorgung durch das Kraftwerk „Turów“ sichergestellt. Das Gasnetz wird stetig ausgebaut, wodurch in kleineren Orten ohne Fernheizwerk Erdgas zunehmend zum Heizen verwendet wird. Der Ersatz von Kohle- durch Gas- und Ölheizanlagen trägt auch zur Verbesserung der Luftqualität bei.

Alternative Energien

Die Nutzung alternativer Energien hat in den letzten Jahren beiderseits der Grenze an Bedeutung gewonnen. Sächsisches Umweltqualitätsziel ist es, fünf Prozent des Endenergieverbrauches bis 2010 aus erneuerbaren Energien zu decken. Mittlerweile gibt es neben zahlreichen Standorten für Windkraftanlagen auch Anlagen der thermischen Biomassennutzung, der Solarthermie und Photovoltaik, Wasserkraftanlagen und ein Bioöl-Heizkraftwerk im deutschen Teilgebiet. Eine besondere Bedeutung besitzt in diesem Zusammenhang die **Energie-ökologische Modellstadt Ostritz – St. Marienthal**.

Solar- und Geothermieanlagen sind auch im polnischen Teilgebiet zu finden, aufgrund der hohen Kosten aber nur sehr selten. Windkraftanlagen wurden bisher noch keine gebaut. Angesichts der negativen Erfahrungen der deutschen und tschechischen Nachbarn (niedrige Rentabilität der Windenergie, Beeinträchtigung des Landschaftsbildes) steht man der Errichtung von Windrädern sehr kritisch gegenüber. Wasserenergie wird in drei kleinen Kraftwerken an den Stauseebecken Leśniański, Złotnicki und Witka produziert. Seit 2004 übernimmt der Energiekonzern „EnergiaPro“ die administrative und überwachende Rolle und ist auch für die Anlage neuer Wasserkraftwerke zuständig. Einen wichtigen Platz in den energetischen Strukturen der Region nimmt auch **Stroh als Energiequelle** ein. Das Wärmeenergieunternehmen in Lubań erzeugt 40% der Energie aus der Verbrennung von Stroh, welches den Landwirten der Umgebung abgekauft wird. Gegenwärtig wird auch die Anwendung von Biomasse und Biogas in Betracht gezogen. Eine Zusammenarbeit zwischen dem Unternehmen für Wärmeenergie aus Lubań und der Agrargenossenschaft Seifhennersdorf (Projektträger Graskraftwerk) konnte während der Arbeiten am Projekt Umgebndeland angebahnt werden.

2.7.2 Natur-/Landschaftsschutz

Um wertvolle Bereiche der Natur und Landschaft auch für kommende Generationen zu bewahren wurde im deutschen Teilgebiet eine **beachtliche Zahl an Schutzgebieten** mit unterschiedlich hohem Schutzstatus ausgewiesen. Zu nennen sind hier insbesondere die Nationalparkregion Sächsische Schweiz sowie die Landschaftsschutzgebiete Oberlausitzer Bergland und Zittauer Gebirge. Seit mehreren Jahren engagieren sich der Landkreis Löbau-Zittau und zehn Städte und Gemeinden für die Schaffung eines **Naturparks „Zittauer Gebirge“**, um die landschaftsbezogene Erholung und eine umweltverträgliche Tourismuswirtschaft grenzüberschreitend zu befördern. Eine Vielzahl schützenswerter Einzelgebilde der Natur, u. a. gefährdete Biotope und wertvolle Bäume, wurden als Naturdenkmale festgesetzt.

In der polnischen Oberlausitz sind das Naturreservat „Torfmoor um Kohlfurt“ mit einer Fläche von etwa 4 ha und mehrere Naturdenkmäler vorhanden. Hier sind u. a. zu nennen

- die Eibe in Hennersdorf (Henrykw) – der älteste Baum in Polen (ca. 1300 Jahre alt),
- Basaltfelsen am Steinberg („Kamienna Góra“) in Lubań,
- Światowid-Basaltkegel in der Nähe von Hartmannsdorf (Miłoszowa),
- Kaolingrube in Sächsisch Haugsdorf (Nawojow Łużycki) – Vorkommen von Rundblättriger Sonnentau, Keulen-Bärlapp (Vorschlag für ein Blumenreservat).

Unweit der polnischen Oberlausitz liegt der Nationalpark Riesengebirge und das Internationale Biosphärenreservat „Karkonosze-Krkonoše“ (Riesengebirge) sowie der Landschaftspark „Bobertal“. Es gibt Vorschläge zur Ausweisung eines **Landschaftsparkes „Queis-Tal“** zwischen Greiffenberg (Gryfów) und Marklissa (Leśna), eines Landschaftsschutzgebietes „Isergebirge“ sowie „Niederschlesische Heide“ und weiterer Naturreservate (u. a. Waldgebiet in Posada in der Nähe von St. Marienthal).

2.8 Regionalmarketing / Öffentlichkeitsarbeit

Für die grenzüberschreitende Region und den trilateralen Entwicklungsprozess Umgebndeland gibt es bislang **keine ganzheitlichen Marketingaktivitäten** sowohl nach innen als auch nach außen. Es gibt kein gemeinsames Regionalmarketingkonzept und keine Regionalmarke. Bestehende Aktivitäten (Erstellung von Informationsmaterialien, Messeteilnahmen) konzentrieren sich auf Teilregionen (Oberlausitz, Niederschlesien, Landkreise, Kommunen, Institutionen, etc.) bzw. einzelne Angebote aus den unterschiedlichsten gesellschaftlichen Bereichen (Tourismus, Wirtschaft, Baukultur, etc.).

Erste Bausteine eines grenzüberschreitenden Marketings im Bereich Tourismus werden derzeit auf räumlicher Ebene der ERN umgesetzt (touristische Karte mit Sehenswürdigkeiten, Grenzübergängen, Touristinformationen). Zur Vermarktung der Umgebndehäuser wurde eine Vermarktungsoffensive – aufgrund des unterschiedlichen Arbeitsstandes derzeit noch auf die deutsche Gebietskulisse begrenzt – ins Leben gerufen. Für das Zusammenwachsen als Wirtschaftsraum nimmt im Rahmen der Aktivitäten des trinationalen Städteverbundes „Kleines Dreieck“ die Entwicklung und Vermarktung eines grenzüberschreitenden Gewerbegebietsverbundes Gestalt an. Rechtliche und finanzielle Festlegungen für die Ansiedlung potenzieller Investoren sind in Polen sonst noch eine Ausnahme, da überwiegend nur „Flächen für Investitionen“ ohne konkrete Vorgaben angeboten werden.

Zur Information der Öffentlichkeit wurde die **internetbasierte Kommunikationsplattform** www.umgebndeland.de überarbeitet und viersprachig ausgebaut. Allerdings ist der internationale Zugriff auf die Domain schwierig, da es noch kein Suchwort insbesondere in der polnischen und tschechischen Landessprache gibt. Weitere Aktivitäten zur Information der Bürger vor Ort sind nicht bekannt aber unabdingbar, da der Prozess Akzeptanz und Unterstützung aus der Region heraus erfahren muss. Daher ist eine **intensivere und breiter angelegte Öffentlichkeitsarbeit** notwendig, um auch die Vielfalt bestehender Initiativen und gesellschaftlichen Engagements vor Ort für den Entwicklungsprozess Umgebndeland zu erschließen.

2.9 Profil der Region

Die Darstellung der Stärken und Schwächen sowie Chancen und Risiken für das Umgebndeland ist das Ergebnis der Analyse des Bestandes sowie absehbarer Entwicklungstendenzen. In einer fokussierten Standortbestimmung der Region zeigt das regionale Profil auf, in welchen für die Entwicklung der Region relevanten Handlungsfeldern nutzbare Potenziale und noch zu mindernde Defizite bestehen. Es bietet Ansatzpunkte zur Ableitung der Entwicklungsstrategie, um vorhanden Schwächen abzubauen und damit die Situation nachhaltig zu verbessern. Hauptprobleme und Kernkompetenzen wurden in der Darstellung hervorgehoben, um den Blick auf zentrale Aussagen zu schärfen.

Lage und Raumstruktur

Stärken

- **Lage im Dreiländereck D/PL/CZ** - zentrale Lage mit Brückenfunktion in der EU
- **Ländlicher Raum** mit klassischen Qualitäten (weiche Standortfaktoren: Natur, Kultur, Ruhe, Erholung)

Chancen

- aktive und nachhaltige **Mitgestaltung** des grenzüberschreitenden **Annäherungsprozesses** und Zusammenwachsens Europas
- Möglichkeit zur Entwicklung eines gemeinsamen Wirtschafts- und Lebensraumes unter Nutzung und Vernetzung regionseigener Potenziale
- Nutzung von Synergieeffekten auch durch Zusammenarbeit mit umliegenden Regionen / Kommunen
- kommunale Kooperationen (Funktionsteilung)
- **Stärkung von Entwicklungsachsen** und -zentren (z.B. Löbau-Zittau-Liberec, Bogatynia-Hradek-Zittau)

Schwächen

- nationale Randlage
- fehlendes Kultur- und Wirtschaftszentrum
- große Entfernung zu bedeutenden Wirtschaftszentren (Dresden, Prag, Breslau)
- **Entleerungstendenzen** (funktional und durch Einwohnerverluste)

Risiken

- „Abschreiben“ der Region von Behörden und Unternehmen
- zunehmende Funktions- und Einwohnerverluste
- fehlende Anpassung an sich ändernde Rahmenbedingungen (v. a. demographische Entwicklung)

Bevölkerung

Stärken

- Vielfalt regionaler Teilräume und ihrer Bewohner – offen für internationalen Austausch
- gewachsene bzw. wachsende **Heimatverbundenheit** der Menschen
- grenzüberschreitende Annäherung insbesondere auf Vereinsebene

Chancen

- Bekämpfung von Sprachbarrieren und Vorbehalten
- **gesellschaftliche Annäherung** auf allen Ebenen des Lebens und Wirtschaftens
- Überalterung als Chance für Wirtschaftsentwicklung / Angebotsgestaltung in Kultur, Freizeit, Bildung, Soziales nutzen

Schwächen

- hoher **Bevölkerungsrückgang** durch Sterbefall- und Abwanderungsüberschuss
- Abwanderung v. a. junger, gut ausgebildeter Menschen
- zunehmende **Überalterung** auf beiden Seiten der Grenze (zeitlich versetzt)
- **Sprachbarrieren**, Vorbehalte gegenüber Nachbarn jenseits der Grenze
- **schlechte Stimmung**, Perspektivlosigkeit, soziale Spannungen

Risiken

- zunehmender Bevölkerungsverluste / Verlust von Humankapital mit gravierenden Folgen für wirtschaftliche und infrastrukturelle Entwicklung

Wirtschaftsstruktur, Industrie und Handwerk

Stärken	Schwächen
<ul style="list-style-type: none">• historisch gewachsener Wirtschaftsstandort mit vielen Handwerks-, Industrietraditionen• überdurchschnittlicher Anteil produzierenden Gewerbes, Energieregion• große Branchenvielfalt – traditionell und innovativ (Energie, Textil, Maschinenbau, Metall, IT, etc.)• handwerkliche Vielfalt, Kunstfertigkeit (Weber, Töpfer, Glasmacher, Schnitzer, etc.)• klein- und mittelständige Unternehmensstrukturen (KMU), flexibel• grenzüberschreitende Handelstraditionen und Wirtschaftsbeziehungen• vielfältige Unternehmensnetzwerke, Ansätze grenzüberschreitender Ausweitung• reiche Rohstoffvorräte (Braunkohle, Kaolin, Basalt) (PL)• wirtschafts- und innovationsfördernde Einrichtungen beiderseits der Grenze	<ul style="list-style-type: none">• strukturschwacher Raum mit Mangel an wachstumsstarken Branchen und Arbeitsplätzen• kaum Großbetriebe, KMU mit geringer Eigenkapitaldecke/ Konkurrenzfähigkeit• geringe Forschungsaktivitäten• zu wenig grenzüberschreitende Kooperationen von Industrie / Handwerk• kaum branchenübergreifende Vernetzungen
Chancen	Risiken
<ul style="list-style-type: none">• Entwicklung und Gestaltung eines gemeinsamen trilateralen Wirtschaftsraumes, wirtschaftliche Profilierung• grenzüberschreitende Innovationsstrategie und Wirtschaftsförderung• Stärkung zukunftsfähiger Wachstumskerne, Unterstützung von Innovationen (nicht nur im Technologiebereich)• nachhaltige Energieregion• Ausbau grenzüberschreitender Unternehmenskooperationen (Netzwerke)• ausreichend Flächen für Unternehmensansiedlungen – offensive Vermarktung	<ul style="list-style-type: none">• Verlust an Attraktivität der Region für Anwohner und potenzielle Investoren• mangelnde Unternehmenskooperation der KMU, fehlende Wettbewerbsfähigkeit• wirtschaftliche Stagnation durch Fachkräftemangel

Land-/Forstwirtschaft**Stärken**

- traditionell land-/forstwirtschaftlich geprägte Region
- Landwirtschaft wichtiger Wirtschaftsfaktor, **Kulturlandschaftspfleger, Identitätsmerkmal** im ländlichen Raum
- relativ gute natürliche Produktionsbedingungen
- Betriebe mit „Reserven“
- viele zusammenhängende Wälder mit hoher Schutz- und Erholungsfunktion
- Holzproduktion wichtiger Wirtschaftszweig in Niederschlesischer Heide und Isergebirge

Chancen

- Stärkung der Landwirtschaft durch Nischenproduktion, Spezialisierung, Qualitätsverbesserung (Ökolandbau) – Bereitschaft der Landwirte gegeben, auch zur Kooperation
- Landwirt als Energiewirt
- Ausbau „Urlaub auf dem Bauernhof“, Direktvermarktung
- verstärkte Nutzung der Wälder für touristische Zwecke / Entwicklung Jagdtouristik

Schwächen

- Bedeutungsverlust, unklare Zukunftsaussichten der Landwirtschaft
- kleinteilige Betriebsstrukturen (PL)
- z. T. einseitig ausgerichtete, wenig nachhaltige Landwirtschaft
- kaum Direktverarbeitung und -vermarktung
- **zu geringe Nutzung der „Nischen“** (u. a. Erzeugung / Nutzung alternativer Energien), außerlandwirtschaftlicher Tätigkeiten
- z. T. Unwirtschaftlichkeit der Forstwirtschaft

Risiken

- Ausbeutung natürlicher Ressourcen
- Zunahme von Brachland – negativer Einfluss auf Landschaftsbild
- Umstellung von traditioneller Anbauweise auf Massenproduktion – Verschlechterung der Lebensmittelqualität (PL)

Tourismus

Stärken

- zunehmend bedeutender **Wirtschaftsfaktor**
- Lage im Dreiländereck - Urlaubserlebnis in drei Ländern mit verschiedenen Sprachen auf engstem Raum
- gewachsene Tourismusregionen und -infrastruktur (D)
- landschaftliche, historische und kulturelle Besonderheiten - **touristisch attraktive, vielgestaltige Kulturlandschaft**
- ausgedehntes Rad- und Wanderwegenetz
- international bekannte **Kurorte** mit hochwertigen Gesundheits-, Wellnessangeboten
- Nähe zu touristischen Highlights: Prag, Dresden, Iser- und Riesengebirge

Chancen

- **Urlaubsregion Umgebndeland** – grenzüberschreitende touristische Destination, Dach für unterschiedliche Angebote (Natur-, Kultur-, Wellness-/Kur-, Erholung-, Aktiv-tourismus)
- Umgebndehäuser als Alleinstellungsmerkmal der Region
- Qualitätsoffensive zur Verbesserung von Angebot und Service
- gemeinsames offensives Marketing für die Region (nach innen und außen)
- Synergieeffekte aus Bewerbung / Ernennung von Görlitz/Zgorzelec als Kulturhauptstadt Europas 2010

Schwächen

- geringe Bettenauslastung (D)
- unterentwickelte touristische Infrastruktur (PL)
- z. T. mangelnde Qualität touristischer Angebote, Servicegedanke, Gastronomie (zu wenig regionaltypische Spezialitäten)
- zu wenig grenzüberschreitende Rad-, Wander- und Reitwegeverbindungen
- **unzureichende grenzüberschreitende Vernetzung und Zusammenarbeit** bei Angebotsgestaltung, keine gemeinsame und konsequente Vermarktung
- Tagebauindustrie und postindustrielle Anlagen mit negativen Einfluss auf Landschaftsbild

Risiken

- Verlust kultureller Infrastruktur
- **fehlende Profilierung / unzureichende Vermarktung der Region** – Verlust an Anziehungskraft gegenüber touristischen Zentren in der Nähe (Prag, Dresden, Riesengebirge)
- geringe Aufenthaltsdauer – Umgebndeland als Baustein im Gesamturlaub
- Ausschließen anspruchsvoller (finanzkräftiger) Gäste
- Brachland und schlechter Zustand der Bebauung mit schlechten Einfluss auf die Landschaftsbild (v. a. PL/CZ)

Arbeitsmarkt

Stärken

- Flexibilität der Arbeitskräfte und Arbeitssuchenden
- Fachkräftepotenzial (schrumpfend)
- Initiativen zur Sicherung des Fachkräftepotenzials (Zusammenarbeit der Unternehmen mit Schulen / Bildungsträgern), auch grenzüberschreitende Ansätze
- Dienstleistungen und Fachwissen aus dem Nachbarland kann in Anspruch genommen werden

Chancen

- junge, ausgebildete Menschen in Region behalten / zurückgewinnen – Förderung der Selbstständigkeit
- bedarfsgerechte Fachkräftesicherung aus der Region heraus
- frühzeitige Berufsorientierung von Schülern

Schwächen

- **hohe Arbeitslosigkeit**, insbesondere Jugend / Langzeit / auf dem Lande
- Abwanderung qualifizierter Arbeitskräfte, zunehmender **Fachkräftemangel**

Risiken

- Fachkräftemangel – Beschleunigung des Beschäftigungsabbaus durch nicht wettbewerbsfähige Unternehmen
- Langzeitarbeitslosigkeit als Lebensart, unterstützt die Passivität der Arbeitslosen
- Beschäftigung von Arbeitslosen durch Kommunen anstelle von möglichen Investitionen in Entwicklung der Region (PL)

Verkehrsinfrastruktur

Stärken

- quantitativ gute verkehrstechnische Erschließung, relativ dichtes Straßen- und Eisenbahnnetz
- attraktive, geschichtsträchtige Verkehrsmittel (z.B. Schmalspurbahn Zittauer Gebirge)
- Aufbau grenzüberschreitender Streckenbedienung und Tarifangebote im ÖPNV

Chancen

- **Verbesserung der überregionalen Erreichbarkeit** und grenzüberschreitenden Anbindung der Region
- Schaffung gut funktionierender Hauptachsen, Ortsverbindungsstraßen (PL)
- Optimierung und Vernetzung traditioneller und alternativer Verkehrsangebote

Schwächen

- **qualitative Mängel in Verkehrsinfrastruktur**, fehlende Ortsumgehungen / Transitstrecken
- schlechte Anbindung an überregionale Verkehrsachsen
- Barrieren im grenzüberschreitenden Verkehrswegenetz / zu wenig Grenzübergänge v. a. für kleinen Grenzverkehr
- Rückzug des ÖPNV aus der Fläche

Risiken

- **Vernachlässigung des Verkehrswegeausbaus** – Provinzialisierung / Attraktivitätsverlust der Region für neue Investoren / Pendler
- Bedeutungsverlust öffentlicher Verkehrsmitteln – Zunahme des Individualverkehrs / Mobilitätsverluste

Soziokulturelle Infrastruktur

Stärken

- **vielfältige Bildungslandschaft**, Hochschulstandorte – bi- und trinationale Zusammenarbeit (u. a. Neisse-University, schkolas)
- Pontes – grenzüberschreitendes Bildungsnetzwerk
- relativ gutes Angebot an Kinderbetreuungseinrichtungen
- **reiches, kulturelles Erbe**, vielfältiges Angebot an Freizeitmöglichkeiten
- **hochklassige sportliche Events**, Kulturveranstaltungen – internationale Zusammenarbeit
- **Vereinsvielfalt**, großes ehrenamtliches Engagement (D)
- **lebendige Traditionen und Bräuche**, regionale Feste, erlebbare Geschichte
- Lebensraum für Künstler / Intellektuelle

Chancen

- Profilierung als trinationale Bildungshochburg – Nachbarsprache als Pflichtfach
- stärkere **Förderung des Wissenstransfers** aus der Region für die Region
- demographischen Wandel als Chance für die Region begreifen / nutzen – Anpassungsstrategien entwerfen / umsetzen
- Stärkung / Unterstützung ehrenamtlichen Engagements für die Regionalentwicklung
- Zusammenarbeit in allen soziokulturellen Belangen – Entwicklung und Gestaltung eines gemeinsamen, attraktiven Lebensraumes
- Inspiration für Künstler, die kleine Orte und Idylle bevorzugen – Stärkung der Region als Kulturzentrum (ähnlich Vor-/Isergebirge)

Schwächen

- **Bevölkerungsentwicklung** – gefährdete Tragfähigkeit soziokultureller Einrichtungen / Ausdünnung in der Fläche
- steigende Zahl sozial bedürftiger Menschen
- wachsendes Defizit an Allgemeinmediziner*innen
- unzureichende grenzüberschreitende Vernetzung, Nutzung und Vermarktung soziokultureller Infrastruktur und Angebote
- z. T. oberflächliche Kenntnisse über gegenseitige Kulturen und Bräuche, Vorbehalte gegenüber Nachbarn jenseits der Grenze
- unzureichende Infrastruktur für Verbesserung / Beschleunigung grenzüberschreitender Kommunikation und Kooperation (Fokussierung auf begrenzte Potenziale vorhandener Einrichtungen engt die Möglichkeiten erheblich ein und bremst den Prozess anstatt ihn zu fördern)

Risiken

- keine nachhaltige, zukunftsorientierte Anpassung der Infrastruktur
- mangelndes regionales Verständnis / Auseinandersetzung mit Geschichte, Gegenwart und Zukunft – gegenseitige Vorurteile werden verstärkt

Siedlungsstruktur, Baukultur und Denkmalschutz**Stärken**

- **Umgebndehäuser** als Flächendenkmal und Alleinstellungsmerkmal der Region
- **gewachsene** dörfliche **Strukturen**, historische Altstädte, imposante Ensembles und Einzelbauwerke
- markante / charakteristische Ortsbilder
- viele nach historischem Vorbild sanierte Dorf-/Stadtkerne

Chancen

- Trinationale Umsetzung des Leitprojektes
- Stiftung „Umgebndehaus“ (PL)
- Wiederherstellung / Rekonstruktion der Architektur sichert Arbeitsplätze für Architekten, Bauingenieure, Bauhandwerker, etc.
- **nachhaltige Siedlungsentwicklung** – Entwicklung nach innen, Rückbau

Schwächen

- hoher Leerstand denkmalgeschützter, historischer Bausubstanz / **Verlust traditioneller Architektur**
- hoher Sanierungsgrad bei historisch wertvoller Gebäudesubstanz
- **gestörte Siedlungsbilder** und -ränder durch ortsuntypische Bauweisen (u. a. Plattenbauten)
- z. T. unsensible Sanierungsarbeiten
- Verlust historische Verbindungen nach 2. Weltkrieg / von Ortschaften durch Bergbau

Risiken

- **fortschreitender Leerstand** / Verfall historisch wertvoller Gebäudesubstanz – Verlust baukulturellen Erbes
- Museumslandschaft Umgebndeland – sanierte Hüllen ohne Nutzung
- zu kleinräumiges Siedlungsflächenmanagement

Umwelt / Natur

Stärken <ul style="list-style-type: none">• kontinuierliche Verbesserung der Umweltqualität / Landschaftsbild• Rekultivierungsarbeiten• steigendes ökologisches Bewusstsein der Menschen, grenzüberschreitender Erfahrungsaustausch• energetischen Unabhängigkeit (PL)• Bedeutungsgewinn der Nutzung alternativer Energien• vielfältige und reizvolle Naturraumausstattung, hohe Qualität der Kulturlandschaft, historisch gewachsen• hohe / wachsende Zahl an Schutzgebieten	Schwächen <ul style="list-style-type: none">• nach wie vor grenzüberschreitende Umweltprobleme (Waldschäden, Gewässer-, Bodenverunreinigung)• fehlende Durchgängigkeit vieler Flüsse• z. T. ausgeräumte Agrarlandschaften• Konfliktpotenzial zwischen Naturschutz und Landwirtschaft• Mängel in Abwasserentsorgung, hoher Sanierungsbedarf öffentlicher Versorgungsnetze (PL)
Chancen <ul style="list-style-type: none">• weitere Steigerung der Umweltqualität durch umweltverträgliches wirtschaften – Voraussetzung für die Entwicklung naturnaher Tourismusangebote• intensiver Erfahrungsaustausch insbesondere bzgl. zukunftsfähigen Ver-/ Entsorgungsdiensten im ländlichen Raum• Ausbau /Förderung der Nutzung alternativer Energien – grenzüberschreitend	Risiken <ul style="list-style-type: none">• umweltbelastende Hinterlassenschaften früherer Nutzungen• demographische Entwicklung – Kostenexplosion in Versorgungssicherung (u. a. Abwasser) (D)

Regionalmarketing / Öffentlichkeitsarbeit

Stärken <ul style="list-style-type: none">• Vielfalt an Informationsmaterial insb. zu touristischen Angeboten der Region• Ansätze grenzüberschreitender Zusammenarbeit im Bereich Tourismus• viersprachige Kommunikationsplattform www.umgebndeland.de	Schwächen <ul style="list-style-type: none">• kein gemeinsames Regionalmarketingkonzept, keine Regionalmarke Umgebndeland• kaum Öffentlichkeitsarbeit (national und grenzüberschreitend), zu wenig gemeinsames Informationsmaterial – Prozess Umgebndeland kaum bekannt / Anliegen unklar• Einheimische fühlen sich im Prozess nicht angesprochen / mitgenommen• unzureichende grenzüberschreitende Kommunikation und Koordination
Chancen <ul style="list-style-type: none">• grenzüberschreitend abgestimmtes Regionalmarketingkonzept und Regionalmarke Umgebndeland – auch zur Stärkung der regionalen Identität• klare Profilierung und geschlossenes Auftreten der Region	Risiken <ul style="list-style-type: none">• fehlende Kenntnisse der Bevölkerung vor Ort über das Projekt – Prozess findet zu wenig Akzeptanz und Unterstützung• Aktivitäten der Kommunen und kommunalen Organisationen entsprechen zu wenig Bedürfnissen der Bevölkerung

3 Entwicklungsstrategie

Die im Rahmen der Vorbereitenden Planung trinational abgestimmten Ansätze eines gemeinsamen Leitbildes (als übergeordnete Zielvorstellung), gemeinsamer Entwicklungsziele (zur Konkretisierung des Leitbildes) und Handlungsstrategien (Vorgehen um die Ziele zu erreichen) waren Grundlage für nachfolgende Darstellungen. Im aktuell geführten Diskussionsprozess wurde deutlich, dass die damals formulierte Entwicklungsrichtung ihrem langfristigen Charakter gerecht wird und in ihren Kernaussagen auch für die erweiterte Gebietskulisse Gültigkeit behält.

3.1 Leitbild

Das Leitbild der Region Umgebndeland ist – kurz und prägnant formuliert – die langfristige Zielorientierung und damit Grundlage für das tägliche Handeln sowie Entscheidungshilfe für alle Personen, die für die Entwicklung der Region Verantwortung tragen.

Das Umgebndeland ist

eine grenzenlose geschichtsbewusste Kulturlandschaft der Zukunft im Dreiländereck Oberlausitz, Niederschlesien und Nordböhmen – völkerverbindende Brücke im Herzen Europas

eine wettbewerbsfähige Wirtschafts- und attraktive Urlaubsregion mit hoher Lebens- und Umweltqualität – Beispielregion für nachhaltige Nutzung gebietseigener Potenziale durch vorbehaltlose grenzüberschreitende Zusammenarbeit

unverwechselbar durch Umgebndehäuser als prägendes Identifikationsmerkmal und grenzüberschreitendes Symbol für Nachhaltigkeit und Kooperation

Vielfältig – Dynamisch – Innovativ – Weltoffen – Selbstbewusst

Lebendiges Weltkulturerbe

Schaufenster nachhaltiger wettbewerbsfähiger Land- und Forstwirtschaft

Gestärkter innovativer trilateraler Wirtschafts- und Bildungsstandort

Vielfältiges Urlaubserlebnis mit Qualität in Angebot und Service

Natur- und Kulturlandschaft ohne Grenzen

Chancengleichheit und Gestaltungsspielraum für engagierte Bürger

Grenzüberschreitend attraktives, zukunftsfähiges Verkehrsangebot

3.2 Entwicklungsziele und Handlungsstrategien

Zur Konkretisierung des Leitbildes wurden nachfolgend aufgeführte Entwicklungsziele und Handlungsstrategien abgeleitet. Gemeinsam mit dem Leitbild sind sie Richtschnur für die Entwicklung und Umsetzung umgebndelandspezifischer Maßnahmen und Projekte.

Von zentraler Bedeutung ist der ganzheitliche, integrierte und nachhaltige Entwicklungsansatz, dem die Schlüsselrolle für das Gelingen des grenzüberschreitenden Prozesses der Regionalentwicklung zukommt. Damit ist auch die Realisierung von Projekten mit vernetzendem Charakter von besonderer Relevanz. Entscheidend für den Prozess selbst ist jedoch dessen Kontinuität und dauerhafte Verankerung in der Region.

Folgende Grundpfeiler sind handlungsfeldübergreifend von Bedeutung und maßgebend für das zukünftige Handeln.

Ganzheitliche, integrierte und nachhaltige Entwicklung in einem kontinuierlichen, von der Region getragenen Prozess

Grenzen (auch in Köpfen) überwinden und voneinander lernen durch gemeinsame und grenzüberschreitende Projektarbeit – soziokulturelle Annäherung der Region

Synergieeffekte schaffen und nutzen durch Vernetzung von Teilregionen, Handlungsfeldern, Menschen und Ideen

Nachhaltiges Wirtschaften durch Nutzung gebietseigener Potenziale (Kultur, Natur, Menschen und ihre Arbeit, ...) und Stärkung regionaler Kreisläufe und der Privatinitiative

Auf Geschichte und Traditionen besinnen und für die Zukunft nutzen

Prioritäten setzen

Aktiv nach innen und offen nach außen sein

Bezogen auf einzelne Handlungsfelder sind nachfolgende Ziele und Strategien bestimmend:

Umgebndeland – Schaufenster nachhaltiger Land- / Forstwirtschaft

Land- und Forstwirtschaft stabilisieren und stärken durch u. a.

Ausbau der Erzeugung, Verarbeitung und Vermarktung regional identifizierbarer, nach ökologischen Kriterien erzeugter hochwertiger Produkte

Erschließung neuer Aufgabenfelder / Nischenproduktion

Verknüpfung insb. mit Tourismus, Handwerk, Gewerbe und Handel

Umgebndeland – gestärkter Wirtschaftsstandort – innovative Industrie / Handwerk

Sicherung und Erweiterung des Arbeitsplatzangebotes und Stärkung des produzierenden und verarbeitenden Gewerbes in der Region – in Harmonie mit der Natur – durch u. a.

Ausbau des regionalen Marktes sowie Stärkung regionaler Wirtschaftskreisläufe und grenzüberschreitender Netzwerke

Schaffung regional identifizierbarer innovativer Produkte – Umsetzung einer grenzüberschreitenden Innovationsstrategie

Aufbau / Wiederbelebung in der Region gewachsener Traditionen in Industrie und Handwerk

Umgebndeland – attraktive Urlaubsregion und Qualität im *Tourismus*

- Stärkung der Wettbewerbsfähigkeit der Region als trinationale Urlaubsregion durch u. a.
- Kooperation und grenzüberschreitende Vernetzung der Teilregionen und Angebote – Aufbau und Vermarktung einer grenzüberschreitenden touristischen Destination „Umgebndeland“
- Einbeziehung von Handwerk, Landwirtschaft, Kultur, Traditionen und Geschichte der Region sowie Aufbau und Nutzung von Synergieeffekten aus Kulturhauptstadtwerbung von Görlitz / Zgorzelec
- Schaffung eines umfassenden Urlaubserlebnisses in drei Ländern mit verschiedenen Sprachen und Kulturen auf engstem Raum
- Quantitative und qualitative Aufwertung in touristischer Infrastruktur und Dienstleistung

Umgebndeland – wettbewerbsfähig und hochqualifiziert – *Humankapital / Arbeitsmarkt*

- Arbeitsplatzangebot und Fachkräftepotenzial in und für Zukunftsfähigkeit der Region sichern und erweitern durch u. a.
- Unterstützung von Initiativen zur bedarfsgerechten Fachkräftesicherung
- Förderung beruflicher Qualifizierung entsprechend den Bedürfnissen des regionalen Arbeitsmarktes
- Ausbau von Kooperationen zwischen Schule und Wirtschaft

Umgebndeland – grenzüberschreitend zukunftsfähige *Verkehrsinfrastruktur*

- Grenzüberschreitend zukunftsfähiges Verkehrsangebot für gewerbliche Wirtschaft, Tourismus, Landwirtschaft und Wohnbevölkerung erhalten und optimieren durch u. a.
- Verbesserung der grenzüberschreitenden Verkehrsanbindung und grenzüberschreitend abgestimmte Verkehrsplanung
- Optimierung und Vernetzung traditioneller und alternativer Verkehrsangebote

Umgebndeland – grenzenlos hohe Lebensqualität – *Sozial- / Bildungsstruktur*

- Chancengleichheit unterstützen, grenzüberschreitende Vorbehalte abbauen und demographischen Problemen begegnen durch u. a.
- Unterstützung der Trinationalität in Bildung, sozialer Kompetenz und ehrenamtlichen Engagements – Förderung des Fremdsprachenunterrichts sowie von Toleranz und Offenheit gegenüber Ausländern und Minderheiten
- Förderung einer aktiven Bürgergesellschaft
- Anpassung bzw. Neustrukturierung von Sozial- / Bildungsangeboten unter Berücksichtigung der demographischen Entwicklung
- Forcierung von Wissenstransfer aus der Region für die Region

Umgebndeland – grenzenlose Vielfalt und Angebote in Kultur / Freizeit / Geschichte

Vielfalt an Freizeitmöglichkeiten, kulturelles Erbe und Traditionen der Region erhalten und erlebbar machen durch u. a.

Wiederbelebung und sensible Nutzung / Vermarktung regionaltypischer Traditionen und Brauchtum – grenzüberschreitende Aufbereitung gemeinsamer Geschichte und Kultur

Unterstützung lokaler Initiativen und Vereine als wesentliche Freizeit- und Kulturträger im ländlichen Raum

Schaffung von Freiräumen zur Entfaltung künstlerischen Engagements

Umgebndeland – lebendiges Weltkulturerbe – Siedlungsstruktur / Baukultur / Denkmalschutz

Erhaltung historisch gewachsener Siedlungsstrukturen und die Umgebndelandschaft prägende Architektur der Umgebndehäuser durch u. a.

Förderung und trinationale Umsetzung des Leitprojektes „Erhalt der Umgebndehausarchitektur“

Aufnahme der Umgebndelandschaft in die UNESCO-Liste der Weltkulturerbe

Nachhaltige Siedlungsentwicklung und Dorferneuerung

Umgebndeland – grenzenlos hohe Umweltqualität – Umwelt / Natur

Natürliche Lebensgrundlagen und traditionelle Kulturlandschaft für Leben, Wohnen, Arbeiten und Erholen erhalten und gestalten durch u. a.

Standortgerechtes, umweltverträgliches und nachhaltiges Wirtschaften in allen Handlungsfeldern

Steigerung der Umweltqualität durch gezielte Maßnahmen im Umweltschutz – grenzüberschreitender Erfahrungsaustausch und Problemlösung

Ausbau / Förderung der Nutzung alternativer Energien

Pflege / Wiederherstellung typischer Kulturlandschaftselemente

Umgebndeland – bekannt und anerkannt – Marketing / Öffentlichkeitsarbeit

Bekanntheitsgrad der Region im nationalen und internationalen Maßstab erhöhen und regionale Identität verbessern durch u. a.

Erarbeitung und Umsetzung eines grenzüberschreitenden Regionalmarketingkonzeptes – Profilierung und geschlossenes Auftreten der Region nach innen und außen

Intensivierung und grenzüberschreitende Abstimmung der Öffentlichkeitsarbeit

4 Maßnahmekonzept

4.1 Handlungsschwerpunkte

Nachfolgend benannte Handlungsschwerpunkte konzentrieren die angestrebten Entwicklungsziele der Region in komplexen Arbeitsfeldern. Neben fachlichen Schwerpunkten sind insbesondere verbesserte Rahmenbedingungen zur Verstetigung des Entwicklungsprozess in der Region Grundvoraussetzungen für dessen Erfolg.

Erste Schlüsselprojekte in einzelnen Arbeitsfeldern wurden im Januar 2004 vom Konvent Umgebndeland als prioritär zu realisierende Maßnahmen beschlossen und befinden sich derzeit – mit unterschiedlichem Arbeitsstand – in der Umsetzung bzw. Weiterentwicklung (s. Kapitel 4.2).

4.1.1 Fachliche Schwerpunkte

Ausgehend von den Hauptproblemen und Kernkompetenzen der deutschen und polnischen Gebietskulisse Umgebndeland und der angestrebten Entwicklungsrichtung ergeben sich folgende fachliche handlungsfeldübergreifende Schwerpunkte:

- (1) Erhalt der Umgebndehäuser und der durch sie geprägten Kulturlandschaft,
- (2) Förderung umgebndelandspezifischer Wirtschaft und wirtschaftsnaher Rahmenbedingungen,
- (3) Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit – Stärkung regionaler Identität und Außenwahrnehmung,
- (4) Soziokultur – Miteinander der Bürger im Dreiländereck.

(1) Erhalt der Umgebndehäuser und der durch sie geprägten Kulturlandschaft

Zentraler Bestandteil dieses Arbeitsfeldes ist die Umsetzung des Leitprojektes „Erhalt der Umgebndehäuser“ bzw. forcierte Anstrengungen diesbezüglich in der polnischen Gebietskulisse. Im vergangenen Jahr führten die Arbeiten sowohl auf deutscher als auch auf polnischer Seite zu wachsender Dynamik und sichtbaren Erfolgen. Neben der Gründung der deutschen Stiftung Umgebndehaus im Mai 2004 startete im September die trinationale Vermarktungsoffensive für Umgebndehäuser, im Rahmen derer seit Februar 2005 eine internetgestützte Datenbank mit etwa 70 zum Verkauf stehender Objekte genutzt werden kann. Die Erfassung des Gesamtbestandes an Umgebndehäusern auf deutscher Seite ist zu etwa 80 % abgeschlossen, auf polnischer Seite zu etwa 20 %. Dringender Handlungsbedarf in Polen besteht auch im Aufbau eines Netzwerkes für bautechnische und finanzielle Fachberatung der Umgebndehauseigentümer, in der auch Vorgaben der Denkmalbehörde berücksichtigt werden.

Nicht nur für den Tourismus der Region ist die geplante Bewerbung um Anerkennung des Umgebndelandes als UNESCO-Weltkulturerbe von enormer Bedeutung. Die Forcierung dieser Projektidee ist daher von allen Partnern zu unterstützen. Dazu gehört auch die Erhaltung bzw. Aufwertung der Kulturlandschafts- und Umweltqualität als Voraussetzung für die angestrebte wirtschaftliche, insbesondere touristische Entwicklung sowie die Verbesserung der Lebensqualität für Einwohner und Gäste der Region.

(2) Förderung umgebndelandspezifischer Wirtschaft und wirtschaftsnaher Rahmenbedingungen

Einkommen und Beschäftigung sind Motor regionaler Entwicklung und unabdingbar zur Stärkung der Region als Wirtschaftsstandort, Verbesserung der Investitionsbereitschaft, Erhöhung der Bleibebereitschaft Jugendlicher und Abbau sozialer Spannung in der Region. Quantitativ und qualitativ gute Rahmenbedingungen (Bildung, Verkehrswege, Finanzbedingungen)

begünstigen eine solide und stabile wirtschaftliche Entwicklung als wichtigste Voraussetzung für die Zukunft der Region.

Prioritäre Aufgaben liegen in:

- Schaffung von wirtschaftsfreundlichen Rahmenbedingungen (Aufgabe Politik, Wirtschaftsförderung) – grenzübergreifender Blick, auch zur Unterstützung von Neuansiedlungen,
- grenzüberschreitender Ausbau und Unterstützung branchenspezifischer und branchenübergreifender Netzwerke – verstärkte Zusammenarbeit von Industrie, Handwerk, Landwirtschaft, Handel, Dienstleistungen, Tourismus, Kultur über Grenzen hinweg – Bündelung und Koordinierung von Kooperationsbörsen im Umgebndeland,
- Bestandspflege – Unterstützung in der Region ansässiger Unternehmen sowohl hinsichtlich weiterer Investitionen als auch der Kooperation mit deutschen, tschechischen und polnischen Partnern – Förderung innovativer Kerne,
- Entwicklung und Vermarktung mit der Region identifizierbarer Produkte,
- Stärkung des Tourismus als Wirtschaftsfaktor und Erhöhung der Qualität in Angebot und Service.

Im Verkehrswegebereich sind Investitionen an folgenden polnischen Trassen zur Förderung der lokalen wirtschaftlichen Entwicklung notwendig:

- weiterer Ausbau der Autobahn A 4 Görlitz/Zgorzelec – Bunzlau (Bolesławiec) – Lichtenwaldau (Krzyżowa)
- A4 – Lubań – Marklissa (Leśna) – Hartmannsdorf (Miłoszów)/Srbska – Frydlant,
- Hennersdorf (Jędrzychowice) – Zgorzelec – Reichenau (Bogatynia),
- Lubań – Schönberg (Sulików) – Radmeritz (Radomierzyce)/Hagenwerder,
- Zgorzelec – Seidenberg (Zawidów)/Habartice – Frydlant – Liberec.

(3) Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit – Stärkung regionaler Identität und Außenwahrnehmung

Potenziale, Handlungsstrategien und Initiativen im Rahmen des Entwicklungsprozesses sind der externen Öffentlichkeit (Außenwahrnehmung) und der Bevölkerung vor Ort (Innenwahrnehmung) bislang zu wenig bekannt. Dies führt u. a. dazu, dass Schlüsselpersonen und engagierte Normalbürger als potenzielle Projektträger bei der Gestaltung des Prozesses zu wenig „mitgenommen“ werden, wodurch kaum Akzeptanz und breite Unterstützung aus der Region und außerhalb der Region zu vernehmen ist. Ein stärkeres Bewusstsein über das Anliegen „Umgebndeland“ kann auch einen Beitrag zur Stärkung der regionalen Identität und Bindung insbesondere in der polnischen Gebietskulisse leisten. Die Instrumente Marketing und Öffentlichkeitsarbeit müssen daher stärker als bisher zur Verbesserung der Innen- und Außenwahrnehmung eingesetzt werden.

Folgende Ziele und Maßnahmen sind zu erreichen bzw. umzusetzen:

- klare Profilierung und geschlossenes Auftreten der Region nach innen und außen – Erarbeitung und Umsetzung eines Regionalmarketingkonzeptes zur Stärkung der regionalen Identität, Verbesserung der Außenwahrnehmung und Erhöhung der Akzeptanz und Unterstützung des Prozesses,
- Gemeinsames Tourismusmarketing für „Urlaubsregion Umgebndeland“,
- Entwicklung und Vermarktung eines polnischen und tschechischen Pendants der Regionalmarke „Umgebndeland“ sowie Internetpräsentation www.umgebndeland.de,
- Informationsoffensive Umgebndeland – verstärkte Öffentlichkeitsarbeit und Bewusstseinsbildung.

(4) Soziokultur – Miteinander der Bürger im Dreiländereck

Unmittelbar verbunden mit regionaler Identität ist die grenzüberschreitende Annäherung auf allen Ebenen des gesellschaftlichen Lebens. Grenzüberschreitende Zusammenarbeit u. a. in Kultur, Geschichte, Bildung, Sport und sozialen Angelegenheiten sowie Bewusstseinschärfung bei der Bevölkerung über Geschichte und Zukunft der Region befördern nicht nur die Heimatverbundenheit sondern auch eine grenzüberschreitende vorbehaltlose Annäherung. Dies ist von zentraler Bedeutung, nicht nur im Angesicht des demographischen Wandels und zunehmender sozialer Spannungen. Bestehende Sprachbarrieren sowie Unkenntnis, Desinteresse und Vorurteile gegenüber dem Nachbarn auf der anderen Seite der Grenze sind auch nach wie vor Hemmnisse der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit. Partnerschaftliche Beziehungen und gegenseitiges Verständnis sind gefragt, in der die Jugend aber auch die Senioren eine bedeutende Rolle spielen müssen. Denn beide Altersgruppen werden sich zukünftig am stärksten quantitativ verändern. Um entsprechende Versorgungsangebote aufrecht zu erhalten ist es daher gerade in Zeiten knapper öffentlicher Kassen notwendig, über neue Wege der Jugend- und Seniorenarbeit nachzudenken. Generationenübergreifende Zusammenarbeit könnte da eine Chance für alt und jung bieten. Nicht zu vernachlässigen gilt es auch, bürgerschaftliches Engagement und Kreativität bei der Umsetzung der Entwicklungsstrategie zu befördern und zu nutzen.

4.1.2 Prozessbezogene Schwerpunkte

Um den Entwicklungsprozess Umgebndeland dauerhaft und erfolgreich zu gestalten, ist neben einer weiteren Optimierung der Organisationsstruktur insbesondere eine vertrauensbildende und offene grenzüberschreitende Kommunikation und Kooperation von entscheidender Bedeutung. Der trinationale Gedanke des Prozesses muss noch viel stärker als bisher in das Bewusstsein der Verantwortungs- und Entscheidungsträger der Regionalentwicklung rücken und sich in deren Handeln niederschlagen. Unabdingbar dafür ist jedoch die Gewährleistung eines kontinuierlichen Entwicklungsprozesses, um das gewonnene Vertrauen und die Motivation der Akteure, sich gemeinsam für die Region zu engagieren, nicht zu verlieren.

Folgende Handlungsschwerpunkte sind zu betrachten:

- (5) Verbesserung der Funktions- und Arbeitsfähigkeit sowie Effektivität der Organisationsstruktur im Umgebndeland
- (6) Verbesserung und Pflege der Zusammenarbeit – national und trinational durch verstärkte Kooperation und Kommunikation

(5) Verbesserung der Funktions- und Arbeitsfähigkeit sowie Effektivität der Organisationsstruktur im Umgebndeland

Mit Unterzeichnung der Kooperationsvereinbarung im Juni 2003 einigte man sich auf eine erste Arbeitsstruktur, die seitdem schrittweise verbessert und effektiver gestaltet wurde. Im Rahmen der Vorbereitenden Planung wurden dazu Vorschläge unterbreitet, welche vom Konvent Umgebndeland im Januar 2004 diskutiert und beschlossen wurden (s. Anlage). Die deutsche Steuerungsgruppe bereitete im September 2004 eine Empfehlung an den Konvent vor, die Organisationsstruktur durch Einrichtung einer Geschäftsstelle und einer Regionalkonferenz zu optimieren, um die Projektkoordination und den Informationsaustausch mit allen relevanten Akteuren zu verbessern. Die Geschäftsstelle ist seitdem in Person der drei deutschen Landkreiskoordinatoren „virtuell“ besetzt. Im Januar 2005 wurden weitere Maßnahmen zur Optimierung der Organisation und des Informationsmanagements durch die deutsche Steuerungsgruppe beschlossen. Dazu gehören:

- Einbindung der Projektleiter und Koordinatoren aus Polen und Tschechien in die Geschäftsstelle Umgebndeland,

- regelmäßige Treffen der Geschäftsstelle, die zugleich als Redaktionskonferenz für den Infobrief dienen,
- zentrale Sammlung der Protokolle von Arbeitsgruppen bei der Geschäftsstelle,
- Verstärkung der Informationsvermittlung durch einen internen Infobrief, der monatlich erscheint,
- fortlaufende Aktualisierung der Internetseite.

Die Geschäftsstelle Umgebndeland wurde beauftragt, diese Maßnahmen umzusetzen. Weitere Maßnahmen gilt es zu diskutieren bzw. bestehende Beschlüsse umzusetzen:

- Erweiterung des Konvents um weitere aktive Vertreter (Vorsitzende der Euroregion Nisa und Nysa, bedeutende Persönlichkeiten aus Wirtschaft, Wissenschaft und privaten Initiativen) (Beschluss Konventstagung 29.01.2004 in Zittau),
- Unterstützung der Geschäftsstelle u. a. durch Optimierung der Arbeitsteilung innerhalb der Steuerungsgruppe (Geschäftsstelle muss „Dreh und Angelpunkt“ für nationalen und trinationalen Informationsfluss und Kontaktvermittlung in alle Richtungen werden – Koordinierungsträger des Gesamtprozesses),
- Stärkung der polnischen Steuerungsgruppe durch neue, für eine aktive Regionalentwicklung bedeutsame Vertreter der Kommunen, Vereine (Absprachen dazu laufen bereits), zentrale Aufgaben müssen die Unterstützung aller lokalen und regionalen Initiativen zur Umsetzung der Entwicklungsstrategie sowie eine zielorientierte Öffentlichkeitsarbeit zur Bewusstseinsbildung und Mobilisierung der Bürger vor Ort zur aktiven Beteiligung am Entwicklungsprozess sein,
- Aktivierung der trinationalen Steuerungsgruppe,
- Bündelung von Ideen und Interessen zu einer Thematik durch Aufbau / Erweiterung von Projektwerkstätten, Benennung von Ansprechpartnern – verantwortlich: Geschäftsstelle,
- grenzüberschreitende Vernetzung und Austausch der nationalen Arbeitsgruppen – verantwortlich: Geschäftsstelle,
- Vermeidung von Doppelstrukturen und Doppelarbeit – Prüfung der Möglichkeiten zum Zusammenlegen bzw. Arbeitsteilung von Strukturen des Umgebndelands mit u. a. ERN, MGO – verantwortlich: Geschäftsstelle (s. u. („Euroregionalisierung“)),
- Gewährleistung der Projektqualifizierung / Umsetzungsbegleitung – verantwortlich: Steuerungsgruppen,
- Verbesserung von Informationsfluss, Öffentlichkeitsarbeit (Infobrief auch an potenzielle Interessenten und Akteure, „Mundpropaganda“) – verantwortlich: alle Akteure.

(6) Verbesserung und Pflege der Zusammenarbeit – national und trinational durch verstärkte Kooperation und Kommunikation

Folgende Maßnahmen gilt es zu diskutieren und umzusetzen:

- Verbesserung der Einbindung engagierter und interessierter Akteure und Initiativen aus der „Basis“ (Privatpersonen, Vereine) – Initiierung eines Pendants zum „Zukunftsprogramm“ (Landkreise Löbau-Zittau) bzw. „Modell der lokalen Partnerschaft“ (Landkreis Lubañ) im Umgebndeland,
- Schaffung von Möglichkeiten zur grenz- und generationenübergreifenden Kommunikation – Aufbau offener Diskussionsforen zu unterschiedlichsten Belangen (Geschichte, Politik, Jugend, etc – „Kaminabende“, ähnlich Debattierclub „Pro Lusatia“ Lubañ),
- „Euroregionalisierung“ des Prozesses – kritische Prüfung bzw. Forcierung der Anstrengungen, den Prozess Umgebndeland in die Arbeit der ERN zu verankern – verantwort-

lich: Geschäftsführer der deutschen und tschechischen ERN bzw. Herr Jakubiec auf polnischer Seite in Kooperation mit Konvent Umgebndeland (s. u.),

- Überarbeitung der Kooperationsvereinbarung Umgebndeland –gleichgewichtige Berücksichtigung der Interessenlage aller Partner – verantwortlich: Geschäftsstellen der ERN in Kooperation mit Konvent Umgebndeland (s. u.),
- Grenzen in Köpfen überwinden – Organisation von Workshops / Seminaren zur Stärkung interkultureller Handlungskompetenz, Sensibilisierung für eigen- und fremdkulturelle Verhaltensformen und Verbesserung kommunikativer Fähigkeiten für Fach-/ Führungskräfte und Verwaltungsangestellte mit internationalen Kontakten,
- Komplettierung der konzeptionellen Basis – trinationales REK Umgebndeland.

An dieser Stelle sei noch darauf verwiesen, dass seit Herbst 2004 sehr umfangreiche Bemühungen unternommen wurden, den Entwicklungsprozess „Umgebndeland“ in die Arbeit der Euroregion Neiße-Nisa-Nysa einzubinden („Euroregionalisierung“).

Durch eine vermehrte Nutzung von Arbeitsstrukturen der ERN sollten eine Verbesserung der Einbeziehung der tschechischen Partner und die Vermeidung von Doppelstrukturen und Doppelarbeit erreicht werden.

Dazu galt es zunächst die Kooperationsvereinbarung „Umgebndeland“ redaktionell so zu überarbeiten, dass sie von den Präsidenten der deutschen, polnischen und tschechischen Euroregion unterzeichnet werden kann. Seit Januar 2005 haben dazu mehrere Beratungen in Zittau, Jelenia Gora und Liberec stattgefunden. Der Ende April 2005 vorliegende Formulierungsvorschlag der Geschäftsstellen der ERN berücksichtigt die Belange der beteiligten Landkreise nicht in ausreichendem Maße (s. Protokoll der Sitzung der deutschen Steuerungsgruppe Umgebndeland vom 25.04.2005). Die Arbeiten an der Kooperationsvereinbarung sollen vor der diesjährigen Tagung des Konvents Umgebndeland abgeschlossen werden.

Die Frage, ob die angestrebte „Euroregionalisierung“ des Entwicklungsprozesses „Umgebndeland“ nicht eine Überforderung der Euroregion und ihrer Geschäftsstellen und Gremien zur Folge hätte, ist noch zu beantworten. Falls dies so wäre, würde die „Euroregionalisierung“ nicht zu der im Rahmen des Projekts „Umgebndeland“ angestrebten Effektivierung und Beschleunigung des grenzüberschreitenden Entwicklungsprozesses und zu der dabei erforderlichen Vervielfachung der grenzüberschreitenden Kommunikationsstränge auf allen Ebenen führen. Vielmehr ist zu befürchten, dass es mit der „Euroregionalisierung“ dann zur Beschränkung auf eine relativ niedrige Kommunikationsdichte und zu einer Verengung der Kommunikation auf die Experten- bzw. Funktionärssebene mit sehr geringer Außenwirkung kommen würde.

Konsequenz wäre eine Lähmung, auf Dauer die „Einschläferung“ des Entwicklungsprozesses Umgebndeland. Dies kann nicht das Ziel der im Umgebndeland handelnden Akteure sein. Das Problem sollte in aller Offenheit diskutiert werden, um nicht de facto unwirksame Scheinlösungen zu produzieren.

4.2 Schlüsselprojekte im Umgebndeland

Auf der Konventsitzung Umgebndeland im Januar 2004 wurden ein Leit- und neun Schlüsselprojekte bestätigt, die aufgrund ihres integrativen Charakters und ihrer Bedeutung für den trinationalen Entwicklungsprozess mit höchster Priorität zu realisieren sind. Gegliedert nach Handlungsschwerpunkten wurden folgende Projekte beschlossen:

- (1) Erhalt der Umgebndehäuser und Kulturlandschaft:
 - Erhalt der Umgebndehäuser und der durch diese geprägten Kulturlandschaft (Leitprojekt)
 - Landschaftspflege durch Nutzung
 - Grenzüberschreitendes Gewässermanagement
- (2) Förderung umgebndelandspezifischer Wirtschaft / wirtschaftsnaher Rahmenbedingungen:
 - Umgebndeland – Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft
 - Handwerkerstraße – Handwerk erleben
 - Alte Wege – Neue Chancen
 - Das Grüne Netz – grenzüberschreitende Wander-, Rad- und Reitwege
 - Eisenbahn – zukunftsfähige Erschließung des Umgebndelandes
- (3) Regionalmarketing / Öffentlichkeitsarbeit – Stärkung Regionalidentität
 - Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit
- (6) Grundlagen der Zusammenarbeit
 - Trinationales REK Umgebndeland

Die Einstufung als Leit- bzw. Schlüsselprojekt fand im Rahmen der Vorbereitenden Planung statt (Erarbeitung und Anwendung des Kriterienkatalogs zur Projektbewertung, s. Anlage). Seitdem wurden erste Teilprojekte umgesetzt, Ansätze weiter konkretisiert und Ideen für neue Projekte zusammengetragen. Insbesondere auf der polnischen Seite sind eine Vielzahl an Akteuren mobilisiert worden und Initiativen entstanden, um Spiegelprojekte und neue Projektansätze zu erarbeiten und umzusetzen.

4.2.1 Weiterentwicklung bestehender Leit- und Schlüsselprojekte

Nachfolgende Übersicht enthält Informationen zum Inhalt, aktuellen Stand und weiteren Schritten der Arbeiten an o. g. Leit- und Schlüsselprojekten. Weiterführende Anregungen, neue Teil- bzw. Spiegelprojekte sowie Projekte, die in anderen Entwicklungsprogrammen der polnischen, deutschen und tschechischen Partner bereits verankert sind (z. B. LEADER) aber dennoch an dieser Stelle erwähnt werden sollten, wurden *kursiv* hervorgehoben.

Leitprojekt: Erhalt der Umgebiedehäuser und der durch diese geprägten Kulturlandschaft

Ziel: Erhalt der attraktiven Kulturlandschaft mit dem Alleinstellungsmerkmal „Umgebiedehaus“ als Träger grenzüberschreitender Identifikation und Entwicklung

Name – Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Kompletierung Bestandsaufnahme in D/PL/CZ	Flächendeckende Erfassung der Umgebiedehäuser Erstellung einer fachlich hochwertigen Bestands- und Zustandsdokumentation, Verbreitungskarte					1
Teilprojekt D		Erfassung ca. 80% abgeschlossen	Fortführung, trinationale Abstimmung / Angleichung	Stiftung Umgebiedehaus / Landkreise Bautzen, Löbau-Zittau, Sächsische Schweiz	Vereine, Landesamt für Denkmalpflege	
Teilprojekt PL		Erfassung ca. 20% abgeschlossen	Forcierte Fortführung, Klärung Besitzverhältnisse	Landkreise, Gemeinden (Bogatynia, Sulików), Denkmalschutzbehörde		
Teilprojekt CZ		Erfassung ca. 50% abgeschlossen	Fortführung	TUR, KOJ-Marketing		
Vermarktungsoffensive	Initiative zur Vermittlung leer stehender Umgebiedehäuser an neue Bauherren		Trinationale Abstimmung	Landkreis Löbau-Zittau		1
Vermarktungskonzept D	Konzeptionelle Grundlage	abgeschlossen	Umsetzung	Landkreis Löbau-Zittau		
Trinationale Internetbörse	Entwicklung und Veröffentlichung einer viersprachigen internetbasierten Datenbank mit zum Verkauf stehender Umgebiedehäuser	seit 24.02.05 im Netz	Erweiterung und Pflege	Landkreis Löbau-Zittau		
Tag des Offenen Umgebiedehauses – trinational	Besitzer von Umgebiedehäusern in D/PL/CZ öffnen ihr Domizil und stellen beispielhafte Lösungen zur Nachahmung vor	29.05.05 – Auftakt		Landkreis Löbau-Zittau		
Umgebiedehaus Preis	Würdigung besonders beispielhafter Initiativen zum Erhalt der Umgebiedehäuser durch Verleihung eines dotierten Preises im Umgebiedeland D/PL/CZ (Emaile-Plakette zum Anbringen an das Haus) – begleitend intensive Öffentlichkeitsarbeit Preisverleihung durch Konvent Umgebiedeland	Projektskizze, Vorarbeiten zur Umsetzung	Anfang Juni: öffentlicher Aufruf in Medien zur Einreichung von Vorschlägen	Landkreis Löbau-Zittau (Fr. Gosteli)	Projektgruppe Umgebiedehaus, EUREX Denkmalschutz	
„Liebe auf den zweiten Blick“ – Bundesweite Vermarktungskampagne für Umgebiedehäuser	Einzelmaßnahmen: Imageschau in exklusiven Einkaufsstätten, bundesweite Medienbeiträge, gezielte Anzeigenschaltung, Medienkooperation mit der Sächsischen Zeitung, Informationsflyer und Internetplattform www.umgebiedeland.de als Werbemittel	Projektskizze		Landkreis Löbau-Zittau	Projektgruppe Umgebiedehaus	

Name – Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Netzwerk „Fachkompetenz Umgebndebauweise“	Bündelung und bessere Nutzung von Umgebndehaus-spezifischem Fachwissen durch Aufbau eines trinationalen Beratungsnetzwerkes von Planern, Architekten, Handwerksbetrieben Projektschritte: Konstituierung des Netzwerkes, Dokumentation technischer Lösungen, Formierung einer Beratergruppe und Festlegung von Beratungsinhalten – trinationaler Wissensaustausch, Etablierung eines Informationszentrums, Gründung Qualitätsverbund für Unternehmen, projektbegleitende Öffentlichkeitsarbeit	Projektskizze, Antragsvorbereitung	Antragstellung, Abstimmung mit PL und CZ	Landkreis Löbau-Zittau (Fr. Gosteli)	Institutionen / Vereine der Denkmalpflege	1
Enzyklopädie ländlicher Architektur	Veröffentlichung fachlicher Grundlagen zur Architektur des ländlichen Raumes der Oberlausitz, Niederschlesien und Nordböhmen incl. Wörterbuch zu Fachbegriffen – dreisprachig	Projektvorschlag	Konkretisierung		Hr. Hornik (Zdislava)	
Bautechnische Handreichung Umgebndehaus	Ausarbeitung bautechnischer Instandsetzungsunterlagen wertvoller Umgebnde, z. B. für Torhaus in Dzialoszyn	Projektantrag Stadtverwaltung Bogatynia	Bearbeitung Projektantrag	Stadtverwaltung Bogatynia und Seidenberg (Zawidów)	Heimatverein Bogatynia, Denkmalschutzbehörde, Dr. Rdzawska (Schlesische TU Gleiwitz)	
Kompetenzzentrum Umgebnde	Sanierung und Umnutzung des Gebäudes Hofmühle in Langburkersdorf; als 1. Maßnahme an der Salzstraße Einrichtung eines Büros, das teilweise gewerblich, teilweise als Kompetenzzentrum für das Umgebndeland wirkt	Projektantrag	Erarbeitung Machbarkeitsstudie / Umsetzungsschritten mit Nachweis der wirtschaftlichen Tragfähigkeit	Gemeinde Hohwald		
Umgebndeland – UNESCO-Weltkulturerbe	Beantragung der in Europa einmaligen Architekturlandschaft der Umgebndehäuser als UNESCO-Welterbe	Vorgespräch mit Dr. Hans-Wolf Rissom (stellvertretende Generalsekretär der deutschen UNESCO-Kommission) am 27. April 2004 in Bonn	Projektskizze Trinationale Abstimmung	Projektgruppe Umgebndehaus		1
Stiftung „Umgebndehaus“ D	Gewährleistung finanzieller und beratender Unterstützung für Umgebndehaus-Bauherren beim Erwerb, der Notsicherung, Teilinstandsetzung und Sanierung besonders wertvoller gefährdeter Umgebndehäuser	Gründung im Mai 2004 80 T€ Kapital, Gründung Fachbeirat, erste 3 Objekte unterstützt		Stiftung „Umgebndehaus“		

Name – Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Stiftung „Dom Łużycki“ (Lausitzer Haus) PL	Koordination und Durchführung von Maßnahmen zum Erhalt der Umgebidehäuser s. Projektskizze	Projektskizze, Gespräche mit Landkreisen und Gemeinden	Umsetzung, Gründung	Landkreise, Gemeinden	Denkmalschutzbehörde	1
Modelldörfer	Entwicklung ausgewählter Ortsteile und Ensembles, welche in besonderer Weise regionale Architektur und Siedlungsstruktur erlebbar machen Prüfung von Möglichkeiten der Umsetzung von Häusern in attraktive Lagen / Baulücken (z. B. Ferienhaussiedlung „Umgebide“ am Olbersdorfer See)	Projektansatz PL: Prüfung möglicher Umsetzung eines Umgebidehauses in Weigsdorf (Wignanice) nach Zgorzelec	Suche nach Ansprechpartnern / Experten, Konkretisierung des Projektansatzes	Projektgruppe Umgebidehaus PL: Fr. Gothard-Lech (Zgorzelec)	Architekten, Planer, Handwerker, Fachexperten der Region	2
Lausitzer Freilichtmuseum Lubań	Am Rand des Parkes am Steinberges (Kamienna Góra) in Lubań sollen Umgebidehäuser aus den durch den Tagebau „Turów“ zerstörten Dörfern wiederaufgebaut werden; im Regionalmuseum sind mehrere Exponate der Volksarchitektur der Region erhalten, die dort ihren neuen Platz finden können	Projektvorschlag PL	Konkretisierung	Stadtverwaltung Lubań, Regionalmuseum Lubań		2
Öffentliche Sanierungsvorhaben	Durchführung / Unterstützung eines lokal / regional bedeutenden Sanierungsvorhabens durch Kommunen / Landkreise der Gebietskulisse Einbindung lokaler Akteure in Nutzungskonzeptentwicklung (z.B. Erbgericht Tautewalde – Bedarf an attraktiven Räumlichkeiten für größere kulturelle Veranstaltungen) Ausschreibung / Kreativwettbewerb zur Sanierung eines Umgebidehauses (Vereine, Schulen, etc.) Einbindung Jugendlicher (internationale Workcamps)	Projektansatz (PL: dafür stehen Mittel aus dem Fond für Dorferneuerung bereit)	Konkretisierung	Projektgruppe Umgebidehaus, Kommunen		2
Musterhaus „Umgebide“	Konstruktion und Vermarktung eines modernen Umgebidehauses – als regionaltypisches Pendant zu klassischen Musterhäusern PL: Schaffung von Rahmenbedingungen für Errichtung moderner Umgebidehäuser (Gemeinden: Grundsteuernachlass, Regelung für Baumaßnahmen, Förderrichtlinie, etc.) – private Investoren (v. a. junge Familien) sind eher bereit neu zu bauen als alte Bausubstanz zu renovieren (viel teurer als Neubau); Durchführung von Analysen seitens Architekten, Planern, Juristen und Ökonomen	Projektvorschlag D/PL, Entwurf architektonischer Planungen (D)	Kontaktaufnahme mit Kooperationspartnern, Projektbewertung / Konkretisierung		D: Zimmerei Klippel, Beiersdorf / Tischlermeister Schmidt, Neukirch PL: Architekten, Bauunternehmer der Region	

Schlüsselprojekt: Trinationales REK Umgebndeland

Ziel: Schaffung einer konzeptionellen Grundlage als Voraussetzung für zielorientierten Entwicklungsprozess, Erschließung von Fördermitteln aus INTERREG-Programmen

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
REK Teil 1 – D/PL	Komplettierung der konzeptionellen Basis und Konkretisierung / Entwicklung von Projekten für die deutsch-polnische Gebietskulisse Umgebndeland	abgeschlossen		Landkreis Löbau-Zittau / KEGL		
REK Teil 2 – PL/CZ	Komplettierung der konzeptionellen Basis	Konkretisierung, Suche nach Kooperationspartnern CZ	Antragstellung		ERN	1
REK Teil 3 – CZ/D und Gesamtkonzept	Komplettierung der konzeptionellen Basis – Zusammenführung der Einzeldokumente zum dreisprachigen REK	Antragsvorbereitungen laufen		Landkreis Löbau-Zittau / KEGL		1

Schlüsselprojekt: Umgebndeland – Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft

Ziel: Erhalt der Kulturlandschaft und ihrer Attraktivität für den Tourismus und Stärkung der Landwirtschaft als Wirtschaftsfaktor im Ländlichen Raum durch öffentlichkeitswirksame Präsentation der Leistungen der Landwirtschaft im Bereich Landschaftspflege und Erzeugung hochwertiger Nahrungsmittel

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Konzept „Umgebndeland – Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft“ D	Machbarkeitsstudie zur Initiierung eines Netzwerkes kooperationswilliger Betriebe, Erfassung und Entwicklung von öffentlichkeitswirksamen Angeboten zur Darstellung der Leistungen der Landwirtschaft, u. a. Schaffung von Infozentren / Regionalen Leitstellen, Entwicklung von Erlebnispfaden der Landwirtschaft, Öffentlichkeitsarbeit (Erstellung von Informations-/Präsentationsmaterial zu Betrieben und deren Angebote)	Erarbeitung	Fertigstellung, Umsetzung	Landkreise Löbau-Zittau, KEGL	Landkreise Bautzen, Sächsische Schweiz	1
Ökologische Landwirtschaft – „Ökoprodukte der niederschlesischen Erde“ (Spiegelprojekt PL)	Unterstützung und Konsolidierung der Aktivitäten der Ökolandwirtschaft, Stärkung ökologisch wirtschaftender Betriebe Vermarktung regionaler Lebensmittel, insbesondere aus Betrieben mit Gütesiegel „Ökoprodukte aus Niederschlesien“ Schaffung von Läden mit ökologisch erzeugten und regionalen Produkten Abstimmung mit Verantwortlichen des Konzeptes „Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft“, s. Projektskizze	Projektskizze	Konkretisierung, Umsetzung	Selbstverwaltungsforum „Pogranicze“	Gemeinden, Landkreise, interessierte Landwirte	1
Schaufenster Landwirtschaft - Spiegelprojekt CZ	Recherche zu Aktivitäten auf tschechischer Seite, Initiierung eines Spiegelprojektes „Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft“	Projektvorschlag	Konkretisierung			
Warenkorb Umgebndeland	Angebotsentwicklung und Vermarktung regionaler Produkte aus der Landwirtschaft, Handwerk, Gewerbe (Eibauer Pils, Bunzlauer Porzellan, Böhmisches Glas) – Präsentkorb als Instrument zum Regionalmarketing für Touristen, Unternehmer, etc. Abstimmung mit Produzenten, Einführung Warenzeichen, Öffentlichkeitsarbeit, Sammlung und Veröffentlichung von Informationen zu Betriebsverkäufen	Projektvorschlag (D/PL) PL: Suche und Prüfung vorhandener regionaler Produkte	Konkretisierung	Verein „Pro Lusatia“	Unternehmen der Region	1
Dachmarke	Entwicklung einer Dachmarke für landwirtschaftliche Produkte aus dem Umgebndeland	Projektvorschlag	Konkretisierung	Verein „Pro Lusatia“	Unternehmer aus Lebensmittelbranche, Landwirte, ERN	

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Märkte und Events regionaler Landwirtschaft	Präsentation und Vermarktung in der Region erzeugter landwirtschaftlicher Erzeugnisse	Teilprojekte	Koordination und Vernetzung der Teilprojekte – Abstimmung mit Konzept „Schaufenster Landwirtschaft“	Landkreise Löbau-Zittau, KEGL	Landkreise Bautzen, Sächsische Schweiz	1
Zittauer Zwiebelwoche	Organisation eines Bauernmarktes rund um das Thema Zwiebel zur Steigerung der Bedeutung regionaler Produkte Evtl. als jährlich stattfindenden Bauernmarkt mit wechselnder Lokalität und Produkt etablieren	Projektvorschlag	Konkretisierung	KEGL	Landratsämter der Region	
Landzentrum Ehrenberg	Schaffung eines Naturmarktes (Marktflecken) im rechtselbischen Raum, Organisation produktbezogener Märkte, Zusammenarbeit mit Erzeugern der Region Annahme und Verarbeitung Streuobst, Wollverarbeitung, Wollwäsche	Vorbereitung zur Erarbeitung einer Machbarkeitsstudie durch Regionalen Aktiv	Bearbeitung Machbarkeitsstudie	Stadt Hohnstein	Agrarvermögensverwaltungs- und Verwertungsgesellschaft Ehrenberg mbH	

Schlüsselprojekt: Landschaftspflege durch Nutzung

Ziel: Erhaltung der nachhaltig genutzten Kulturlandschaft als Grundlage für den Tourismus

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Modellprojekt deutsch-tschechisches Graskraftwerk	Erarbeitung einer Machbarkeitsstudie zur Verwertung von Gras als Energieträger Chance zur Erhaltung der landschaftsprägenden Wiesenflächen im Gebirgsraum und Gewinnung von Energie aus nachwachsenden Rohstoffen	Konzepterarbeitung	Umsetzung (Bau einer Pilotanlage)	Stadt Seifhennersdorf	Agrargenossenschaft Seifhennersdorf, KEGL	1
Neue Graskraftwerke in der Region	<i>Nutzung der Brachflächen in polnischer Gebietskulisse – Suche nach Interessenten / Möglichkeiten zur Gründung neuer Graskraftwerke – wirtschaftlich lohnend ist die Nutzung von Gras/Stroh als Energiequelle für Kraftwerke bis 1 MW (ca. 50 Häuser) – Chance für weitere Graskraftwerke in der Region Ausbau der Kontakte mit Landwirten der Region für Ankauf von Weizen- und Roggenstroh und Verwendung von anderen Pflanzen als Energiequelle - Zusammenarbeit mit neuen Ökokraftwerken (PEC Lubań)</i>	<i>Projektvorschlag (PL) Kooperationsbereitschaft PEC Lubań offenkundig</i>	<i>Suche nach interessierten Kommunen Abstimmung von Rahmenbedingungen auf polnischer Seite (z. B. Vergütung von eingespeistem Strom, etc.)</i>	<i>Kommunen, die ein Graskraftwerk errichten möchten</i>	<i>PEC Lubań (Strohkraftwerk)</i>	
Revitalisierung heimischer Pflanzen	<i>Revitalisierung heimischer Pflanzen im ländlichen Raum (v. a. in unmittelbarer Nachbarschaft der Umgebendehäuser)</i>	<i>Projektvorbereitung, Konzepterarbeitung</i>	<i>Umsetzung</i>	<i>Zentrum für ökologische Erziehung in Lubań</i>		
Gründung Landschaftspark „Queis-Tal“ (Dolina Kwisy)	<i>Gründung eines Landschaftsparks im „Queis-Kreis“, wo der Durchbruch des Flusses Queis (Kwisa) mit zwei Talsperren und den Burgen Czocho, Rajsko, Świecie (Schwerta) und Gryf (Greifenstein) eine besondere Landschaft bildet – angesichts der dort vorherrschenden Ungunstbedingungen für Landwirtschaft ist die Entwicklung des Tourismus eine zu nutzende Chance für die Region</i>	<i>Projektvorschlag (PL), verankert in vielfältigen Publikationen, Dokumenten</i>	<i>Konkretisierung</i>		<i>Landschaftsparkverwaltung aus Hirschberg (Jelenia Góra)</i>	
Naturpark „Zittauer Gebirge“	<i>Gründung des Naturparks „Zittauer Gebirge“ zur nachhaltigen Entwicklung und wirtschaftlichen Stärkung der Grenzregion Belebung des Tourismus in enger deutsch-tschechischer Zusammenarbeit</i>	<i>Entwicklungskonzept 2004-2006</i>	<i>Forcierte Umsetzung darin enthaltener Maßnahmen</i>	<i>Landkreis Löbau-Zittau</i>	<i>Kommunen des künftigen Naturparks</i>	1

Schlüsselprojekt: Handwerkerstraße – Handwerk erleben

Ziel: Stärkung des regionalen Handwerks durch Öffnung der Werkstätten für Jedermann – Aufbau und Vermarktung von Angeboten für Touristen (touristischen Route, Workshops, etc.) und Bürger der Region

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Ferienstraße „Handwerk erleben“	Aufbau von tourismusrelevanten Angeboten rund um die Vielfalt an regionaltypischen, originellen und seltenen Handwerks in der Region Präsentation und Vermarktung buchbarer Angebote im Internet, Printmedien, Messen Einbindung weiterer Angebote, z. B. Kreativzentrum Schloss Oppach, Handwerkerzentrum im Bulnheimschen Anwesen Seifhennersdorf sowie Vernetzung mit Projekt „Meisterstücke“	Die Ferienstraße führt auf deutscher Seite durch die Westlausitz bis ins Zittauer Gebirge, 47 Handwerksbetriebe beteiligt, Eröffnung Informationszentrum im Schloss Rammenau April 2004 www.handwerk-erleben.com	Ausschilderung, weitere Marketingmaßnahmen Einbindung weiterer Angebote in D, Ausweitung nach PL und CZ Vorbereitung Investitionsprojekte	MGO, Landkreis Bautzen	KEGL, TUR, Landfrauenkreisverein Löbau-Zittau e.V.	
Handwerkerstraße – Spiegelprojekt PL	<i>Erweiterung der Ferienstraße „Handwerk erleben“ in die polnischer Gebietskulisse, um ein noch breiteres Spektrum traditioneller und regionstypischer Handwerksberufe Touristen und Einheimischen näher zu bringen</i> <i>Suche nach geeigneten Handwerkern die sich bereit erklären, ihre Betriebe für Touristen zu öffnen, Verstärkung der Zusammenarbeit zwischen kleinen Betrieben in der Region</i> <i>s. Projektskizze</i>	<i>Projektskizze</i>	<i>Konkretisierung, Umsetzung</i> <i>Abstimmung mit Verantwortlichen auf deutscher Seite</i>	<i>Gemeinden, Landkreise, Handwerkskammer in Luban und in Zgorzelec</i>	<i>Lausitzer Zentrum aus Luban, Landkreiszentrum für Wirtschaftsberatung in Zgorzelec, Stadtverwaltung Bad Flinsberg (Swieradów Zdrój)</i> MGO	1
Handwerkerstraße – Spiegelprojekt CZ	<i>Erweiterung der Ferienstraße „Handwerk erleben“ in die tschechische Gebietskulisse – Konzepterarbeitung</i>	<i>Projektansätze</i>	<i>Umsetzung</i>		MGO	1
„HandWerkStatt“	<i>Entwicklung Praktikanten-/ Lehrstellenbörse für Handwerksbetriebe der Region – trinationaler Austausch – Einbindung in Handwerkerstraße</i> <i>Öffentlichkeitswirksame Demonstration „kleiner initiativer Kerne“ (Öffnung für Schulen – „Schnuppertag für Jugendliche“), evtl. Vernetzung mit Projekt „Spur“ (TGZ Zittau)</i>	<i>Projektvorschlag (D/PL)</i>	<i>Konkretisierung</i>		<i>Schulen, Betriebe / Ausbildungsstätten, Kammern</i>	1

Schlüsselprojekt: Alte Wege – Neue Chancen. Revitalisierung mittelalterlicher Handelswege als Vernetzungslinien grenzüberschreitender Kooperation

Ziel: Entwicklung alter Handelswege als touristische Routen / zentrale Achsen der touristischen Erschließung der Kulturlandschaft, Beitrag zur Vernetzung natur- und kulturhistorischen Attraktionen über Grenzen hinweg

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Vernetzungskonzept – Projektkoordination	Erfassung, Dokumentation und Koordination aller Aktivitäten zum Thema „Revitalisierung und Erleben historischer Wege“	Projektvorschlag	Abstimmung mit Verantwortlichen	Verein „Pro Lusatia“, Korkonosze	MGO	1
Böhmischer Steig	Ausgestaltung des alten Handelsweges zwischen der Oberlausitz und Böhmen als touristische Route (Bautzen – Sohland – Jiřetín pod Jedlovou) Erleben kultureller Besonderheiten und Naturschönheiten am Wegesrand	Eröffnung Mai 2004, Ausschilde- rung, dreisprachige Informations- tafeln und Faltblatt	Erfassung infrastrukturu- reller Mängel / Vorbe- reitung investiver Maßnahmen	Landkreis Bautzen, Stadt Schirgiswalde	AG „Geschichte erleben – Museen“	1
Alte Gabler Straße / Alte Leipaer Straße	Im Verlauf der touristischen Routen „Alte Gabler Straße“ (Zittau – Jablonne) und „Alte Leipaer Straße“ (Zittau – Česka Lipa) sollen Geschichte und Kultur, aber auch ökologische und geologische Besonderheiten, Aussichtspunkte, ländlich geprägte Familien- und Freizeitangebote sowie touristisch interessante Angebote der Land- und Forstwirtschaft und des Handwerks erlebbar gemacht werden.	Abklärung Streckenführung, Auflistung der am Wegesrand erlebbaren oder erst sichtbar zu machenden Zeugnisse der Ge- schichte	Festlegung Projektträgerschaft	Gemeinde Oybin, Land- kreis Löbau-Zittau	AG „Geschichte erleben – Museen“	
Alte Salzstraße – Sächsisch- Böhmische Kultur und Ge- schichte erleben	Errichtung der touristischen Route auf Grundlage der histori- schen Wegeföhrung (Stolpen – Šluknov) Einbeziehung wichtiger Stützpunkte wie Burg Stolpen, Stadt Neustadt, z.B. Postmeilensäule, Museum, Schloss Langbur- kersdorf, Verbindung nach Tschechien	Projektvorschlag (Empfehlungen in AEP Sächsisch-Böhmische Umgebendelandschaft)	Ableitung von Umsetzungsschritten	Wirtschaftsinitiative Sächsische Schweiz e.V. Herr Manfred Elsner	Gemeinde Hohwald, Stadt Stolpen, Stadt Neustadt, Große Kreis- stadt Sebnitz, Gemein- de Kirnitzschtal	
Die Via Regia in der Ober- lausitz	Revitalisierung des alten transeuropäischen Handelsweges zwischen Bautzen-Görlitz/Zgorzelec-Bolesławiec als Wander-, Rad-, Reit- und Autoweg für touristische Zwecke (verschiede- ne Trassenführungen möglich) Erleben kultur- und naturhistorischer Besonderheiten am Wegesrand (Postmeilensäulen, Eibe in Henrykow, Altstadt in Lubań und Białogórze, Niedermühle Weißenberg)	Projektvorschlag (D/PL) Festlegung der Streckenführung Zgorzelec – Bunzlau (Bolesławiec)	Kontaktaufnahme / Abstimmung mit beste- henden Initiativen Konzepterarbeitung	Stadtverwaltung Lubań, Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz, Verein „Via Regia“	Vereine und Initiativen Via Regia (u. a. Via Regia Begegnungs- raum Landesverband Sachsen, Hochschule Görlitz, SLK/CSB Militz), Verein „Pro Lusatia“	

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Jakobsweg in PL	Verlängerung des Jakobsweges von Santiago de Compostella (Grab des Heiligen Jacob) nach Polen (Bolesławiec – Lubań – Zgorzelec). Gegenwärtig endet einer der Abzweige in Görlitz. Der Verlauf auf Territorium des Landkreises Lubań wurde am 12.01.2005 im Landratsamt Lubań beschlossen (Naumburg (Nowogrodziec)-Schlesisch Haugsdorf (Nawojów Śląski)-Lubań-Schreibersdorf (Pisarzowice)-Heinrichau (Henryków)-Kieslingswalde (Sławnikowice)-Wyřeba-Białogórze)	Projektskizze, Abstimmung Trassenführung Sicherung der Finanzierung	Beschilderung des Weges, Vorbereitung Wegführer Auftakt 24.07.05	Gesellschaft „Bruderschaft des Hl. Jakob“, Stiftung des Franziskaner Dorfes	Korkonosze	
Napoleonstraße	Entwicklung eines touristischen Weges von Frankreich über Deutschland nach Polen (Verlauf angelehnt an Zug der französischen Armee Richtung Moskau) – Beschilderung historischer Schlachtplätze (Kampagne 1813) auf Gebiet der Oberlausitz	Konzepterarbeitung	Umsetzung und Vermarktung	Napoleonstrasse 1813 e.V., Wurschen	Verein „Wąwóz Somosierra“ (Schlucht Somosierra) Lubań, Regionalmuseum Lubań	
Alte Zittau-Hirschberger Landstraße	Wiederbelebung des „Alten Zittau-Hirschberger Weges“ als touristische Achse durch D/CZ/PL (Zittau-Frydlant- Hejnice-Lazne Libverda-Bad Flinsberg) als Beitrag zur touristischen Entwicklung im Vorland des Isergebirges Vernetzung mit weiteren Handelswegen, z. B. Alte Gabler und Alte Leipaeer Straße	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung, Abstimmung mit Projekt „Oberlausitzer Bischofsweg“	Verein „Pro Lusatia“, Korkonosze	MGO, „Iser-Gesellschaft“	
Oberlausitzer Bischofsweg	Angelehnt an eine im Verlauf unbestimmte historische Straße soll ein Wander- und Radweg zwischen Göda-Zawidów-Frydlant auf bestehenden Wegen geschaffen werden – Vernetzung zu umliegenden Wegen und interessanten Sehenswürdigkeiten zum Erleben der Geschichte der Region	Projektskizze	Abstimmung mit Verantwortlichen, Konkretisierung	MGO	Kommunen im Verlauf des Weges	
Steine erzählen Geschichte	Erfassung, Dokumentation und öffentlichkeitswirksame Aufbereitung von gefährdeten Kleindenkmalen entlang historisch bedeutender grenzüberschreitender Wegeverbindungen im Umgebndeland, beispielhafte Sanierung von zwei Kleindenkmalen auf deutscher und tschechischer Seite als Beitrag zur lebendigen Vermittlung von Heimatgeschichte für Einwohner und Gäste – am Beispiel des Böhmisches Steigs/Alten Prager Straße zwischen Bautzen und Varnsdorf	Projektskizze, Abstimmung Projektumfang	Abstimmung mit Partnern, Kostenkalkulation	Stadt Schirgiswalde / TUR / Stadt Varnsdorf	Museumsverein Varnsdorf, Heimat- und Geschichtsverein Schirgiswalde	

Schlüsselprojekt: Grenzüberschreitendes Gewässermanagement

Ziel: Verbesserung der Qualität und Struktur regional bedeutender Fließ- und Stillgewässer

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Gewässermanagement Mandau	Schaffung von Voraussetzungen um geforderte gesetzliche Parameter der Wasserrahmenrichtlinie über die Grenzen hinweg erfüllt zu können – Verbesserung der Gewässerqualität der Mandau und ihrer Zuflüsse, Priorisierung und Umsetzung erster Maßnahmen Organisation eines Spiegelprojektes auf tschechischer Seite	Umsetzung	Festlegung Projektträgerschaft	HS Zittau-Görlitz, Landkreis Löbau-Zittau		1
Gewässermanagement Stauseen Witka, Złotnickie und Leśniańskie und Mooregebiete der Region (Spiegelprojekt PL)	<i>Durchführung von Analysen, Überwachung und Messung der Gewässer und Ökosysteme, Festlegung der Regelungen von den Schadsubstanzen, Klassifizierung der Gewässerqualität, grenzüberschreitender Informationsaustausch und Zusammenarbeit in der Umsetzung</i>	<i>Projektvorschlag</i>	<i>Konkretisierung</i>	<i>Anrainergemeinden</i>	<i>Tagebau Turów, Landwirtschaftsberatungszentren, Agentur für Restrukturierung und Landwirtschaftmodernisierung</i>	

Schlüsselprojekt: Das Grüne Netz – grenzüberschreitende Wander-, Rad- und Reitwege

Ziel: Vernetzung, Ausbau und Ausschilderung attraktiver grenzüberschreitender Verbindungen im Wander-, Rad- und Reitwegenetz / Erweiterung um Angebote für Wasser- und Skitourismus zur besseren Erschließung der Teilregionen und attraktiver Ausflugsziele

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Wegenetze allgemein						
Vernetzungskonzept - Projektkoordination	Erfassung aller bestehenden und geplanten touristischen Wege – Prüfung von Vernetzungsmöglichkeiten, Koordination der Teilprojekte, Abstimmung zwischen lokalen, regionalen, grenzüberschreitenden Initiativen Abstecken neuer touristischer Wege mit Anbindung an das vorhandene Netz in PL/D/CZ unter Berücksichtigung vorhandener und geplanter Grenzübergänge	Projektidee (PL/D) PL: Schaffung neuer touristischer Grenzübergänge	Konkretisierung	ERN, MGO	TV OL-NS, TGG, Kommunalverbund „Kwisa“, Landkreise	1
Qualitätsverbesserung bestehender touristischer Wege	Aufwertung vorhandener grenzüberschreitender / grenznaher Wege durch dreisprachiges Leitsystem, begleitendes Dienstleistungsangebot – Bestandserfassung und Maßnahmenentwicklung	Projektidee (PL/D) PL: in Marklissa (Leśna) und Görlitz Projekt Leitsystem installiert, in Lubań und Bad Flinsberg (Świeradów Zdrój) für 2005 geplant	Konkretisierung PL: weitere Beschilderung	PL: Gemeinden	PTTK	
Sudeten-Strasse (Droga Śródsudecka)	Umsetzung der Richtlinien der „Niederschlesischen Entwicklungsstrategie“ und der „Entwicklungsstudie Sudetenstraße“ – Hauptachse der Tourismusentwicklung in Niederschlesien (Lauterbach(Sieniawka)-Bogatynia-Radmeritz (Radomierzycy)-Sulkau (Sulików)-Lubań-Marklissa (Leśna)-Flinsberg (Świeradów))	Instandsetzung der Teilstrecken (Bestimmung des Verlaufs 2003), Bau touristischer Infrastruktur (Parkplätze, Beschilderung, Sanitäranlagen)	Fortführung der Arbeiten	Vorstand Marschallamt Woiwodschaft Niederschlesien, DOT	Landkreise und Gemeinden der Region	
Neuer Kammweg - multifunktionelle touristische Magistrale der ERN	Schaffung einer Wander-, Rad-, Skilanglauftrasse vom Riesengebirge über das Isergebirge zum Lausitzer Gebirge mit begleitenden touristischen Dienstleistungsangeboten – Anknüpfung an bestehende Trassen der Region (CZ/PL/D), Errichtung von Informationstafeln, Wegweisern	2001-2004: Abstimmung Streckenführung, Umsetzung Teilprojekt „Skiwanderwege Zittauer Gebirge“ (Projekträger Gemeinde Oybin), Vorbereitung Umsetzung Teilprojekt „Isergebirgische Wanderstrecke“ (Projekträger Kraj Liberec), Vorbereitung zur Errichtung von Info-/Servicepunkten		Nisa o.p.s	ERN, Kraj Liberec, Český Sever, DOT, PTTK	

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Radwege						
Grenzüberschreitendes Radwegenetz	Schaffung, Vernetzung und Ausschilderung grenzüberschreitender Radwege	teilweise Umsetzung im Oberlausitzer Bergland (D/CZ) im Rahmen der AEP „Sächsisch-Böhmische Umgebendelandschaft“	Klärung Projektträgerschaft	ERN	MGO, TGG, regionale und lokale Initiativen, Korkonosze	
Fortführung und Aufwertung Umgebendehaus-Radweg	Fortführung des Weges in polnische und tschechische Gebietskulisse Entwicklung eines begleitenden Dienstleistungsangebotes (Übernachtung in Umgebendehäusern, Infotafeln an attraktiven Standorten, Angebot regionaltypischer Souvenirs, etc.)	derzeitige Wegeführung Neukirch – Ebersbach – Zittau Projektvorschlag	Konkretisierung, Umsetzung		MGO, TGG, Korkonosze	
Nachnutzung stillgelegter Eisenbahnlinien	Umbau der stillgelegten Eisenbahnstrecken Lubań-Marklissa (Leśna) und Gryfów-Świeradów für Radwege mit begleitender touristischer Infrastruktur	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung, Gespräche mit PKP	Landkreise	Gemeindeverbund „Kwisa“, PKP	
Euroregionale Radwege	Gewinnung von finanziellen Mitteln für die Erhaltung bereits vorhandener Radwege, insbesondere für die euroregionalen Wege ER-2, ER-4 und ER-7	Beschilderung von ER-7	Beschilderung ER-4	Gemeinden	PTTK, Gemeindeverbund „Kwisa“	
Reitwege						
Grenzüberschreitendes Reitwegenetz	Entwicklung und Ausweisung grenzüberschreitender Reitwege D/CZ, D/PL und CZ/PL	Umsetzung von Teilprojekten in deutsch-tschechischer Gebietskulisse	Abstimmung Reitrouten zwischen GÜ Hinterhermsdorf, Steinigt-wolmsdorf, Sohland, Neusalza-Spremberg, Krompach	TUR	Kommunen, Reitvereine	
Loipen						
Grenzüberschreitende Loipen	Bestandserfassung und Prüfung von Möglichkeiten zur Schaffung grenzüberschreitender Loipen im Oberlausitzer Bergland, Zittauer Gebirge, Isergebirge	Projektvorschlag	Konkretisierung – Abstimmung mit Verantwortlichen	Iser-Gesellschaft	Kommunen, Verein „Piastenlauf“ („Bieg Piastów“)	
Wasserwege						
Wasserwandern Smědá-Witka-Neiße-Bertsdorfer See	Schaffung einer Wasserwanderroute in der ERN	Technische und naturschutzrechtliche Machbarkeitsprüfung		Trinationale Arbeitsgruppe „Wasserwandern“	ERN, MGO, PTTK „Westsudeten“	

Schlüsselprojekt: Eisenbahn – zukunftsfähige Erschließung des Umgebndelandes

Ziel: Erhalt und Steigerung der Attraktivität der Eisenbahn als umweltverträgliches und für die touristische und wirtschaftliche Entwicklung des Umgebndelandes bedeutendes Verkehrsmittel

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Eisenbahnrundstrecke im Sächsisch-Böhmischen Umgebndeland	Schaffung von Voraussetzungen zur Nutzung der Eisenbahn- rundstrecke Bad Schandau-Sebnitz-Neustadt-Neukirch- Sohland-Ebersbach-Schluckenauer Zipfel-Bad Schandau als durchgängige Route – attraktive Gestaltung für berufstätige Pendler und als touristische Attraktion Wichtigstes Investitionsprojekt: Lückenschluss Sebnitz – Dolni Poustevna Anbindung an Projekt „Regiotram Neiße“ – dadurch touristisch attraktive Verbindung vom Isergebirge bis zur Sächsischen Schweiz	Resolution der Gemeinden		Unterzeichner der Resolution		
Regiotram Neiße	<i>Schaffung einer touristischen Eisenbahnroute vom Riesen- ins Zittauer Gebirge – straßenbahnähnliche Wagen</i>	<i>Entwicklung Teilprojekt „Schreber- Bahn“ zwischen Szklarska Poręba und Harrachov, Weitergabe an Selbstverwaltungen</i>		Kraj Liberec	ERN, Verein „Iser- Bahn“ (PL)	
Iser-Bahn	<i>Reaktivierung der alten Iser-Bahn (Verbindung zwischen Görlitz/Zgorzelec – Lubań – Marklissa (Leśna) – Greiffenberg (Gryfów) – Bad Flinsberg (Świeradów)) als attraktive Verbin- dung für Touristen und Kurgäste Prüfung der Reaktivierung weiterer lokaler Verbindungen der Personenbeförderung z. B. Lubań/Zgorzelec – Seidenberg (Zawidów) – Bogatynia</i>	<i>Projektvorschlag (PL)</i>	<i>Gespräche mit PKP bzgl. Übernahme Strecke Gryfów – Świeradów</i>	<i>Landkreise Lubań und Zgorzelec</i>		
„Rollende Landstraße“	<i>Prüfung von Möglichkeiten für die Schaffung einer „Rollenden Landstraße“ (LKW auf Schiene) zwischen Böhmen und Niederschlesien (Liberec-Lubań oder Liberec-Kohlfurt (Węgli- niec)) zur Verbesserung des Gütertransportes über die Sude- ten</i>	<i>Projektvorschlag (PL)</i>	<i>Konkretisierung</i>			

Schlüsselprojekt: Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit

Ziel: Verbesserung des Informationsflusses und der Kommunikation in der Region und nach außen, um den Entwicklungsprozess Umgebiedeland bei den Menschen zu verankern und die regionale Identität sowie die Außenwahrnehmung zu erhöhen

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Grenzüberschreitendes Regionalmarketingkonzept D/PL/CZ	Erarbeitung und Umsetzung eines trinationalen Konzeptes zur gemeinsamen Vermarktung der Region „Umgebiedeland“	Projektskizze Umsetzung Teilprojekt „Vermarktungskonzept“	Konkretisierung, Umsetzung	MGO, DOT, Český Séver	Landkreise im Umgebiedeland, KEGL, Korkonosze	1
Tourismusmarketingkonzept Oberlausitzer Bergland – Mikroregion Sever	Grenzüberschreitendes touristisches Marketingkonzept zur Entwicklung gemeinsamer touristischer Angebote und Marketingstrategien	Konzepterarbeitung	Fertigstellung Konzept	MGO	TGG, TUR	
Regionalmarke D/PL/CZ	Entwicklung und Sicherung einer Regionalmarke – Abstimmung und Weiterentwicklung des Corporate Designs mit polnischen und tschechischen Partnern	Entwurf einer neuen Wort-Bild-Marke für D	Entwicklung einer kommunikativen Bezeichnung für PL/CZ	MGO	Landkreise im Umgebiedeland, KEGL, Korkonosze	
Internetbasierte Kommunikationsplattform	Aktualisierung und trinationaler Ausbau der internetbasierten Kommunikationsplattform www.umgebiedeland.de	viersprachige Plattform (s. Leitprojekt)		Landkreis Löbau-Zittau		
Internetportale PL	<i>Vorbereitung und Veröffentlichung von Informationen über die Region im Internet (www.gorneluzyce.pl als Tourismusportal, www.gorneluzyce.info als Informationsportal) und über das Projekt (www.domluzycycki.pl)</i>	<i>Projektvorschlag</i>	<i>Erschließung finanzieller Mittel, Umsetzung</i>	Verein „Pro Lusatia“	<i>Landkreise und Kommunen der Region, lokale Medien</i>	1
Informationsoffensive Umgebiedeland	regelmäßige regionale und überregionale Presse- und Öffentlichkeitsarbeit (z. B. <i>Beilage in regionalen Zeitungen oder eigenständige Ausgabe</i>) Intensivierung der Öffentlichkeitsarbeit in den Teilregionen des „Umgebiedelandes“, Durchführung von Gesprächen und Informationsveranstaltungen mit den Kommunen <i>Wanderausstellung „Umgebiedeland“ (viersprachig)</i>	Teil des Kommunikationskonzeptes (s. Vorbereitende Planung) <i>Projektvorschläge</i>	Umsetzung	Gremien im Umgebiedeland	lokale Medien, touristische Fachmedien, DOT	1
<i>Willkommen in Niederschlesien</i>	<i>Vorbereitung von Informationsmaterial für ausländische Touristen über die Region und Sicherheitsmaßnahmen in der Oberlausitz – Landkarte, wichtige Telefonnummern, Sehenswürdigkeiten usw. – Zeichen der Gastfreundschaft</i>	<i>Projektvorschlag</i>	<i>Konkretisierung</i>	Verein „Pro Lusatia“	<i>DOT, Polizeibehörde Niederschlesien, Grenzschutz</i>	

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Koordination des Regionalmarketing (PL)	Touristische und wirtschaftliche Vermarktung der gesamten Region – Gründung einer Stelle zur Steuerung und Koordination der Vermarktungsaktivitäten	Projektvorschlag	Konkretisierung	Polnische Steuerungsgruppe	DOT, Landkreise und Gemeinden	
Touristisches Marketing – Veranstaltungen (PL)	Organisation, Verstetigung von Veranstaltungen zur touristischen Vermarktung der Region für Einheimische und Gäste, Bekanntmachung des PTTK Abzeichen „Freund der Lausitz“	seit 30 Jahren werden jährlich Veranstaltungen organisiert (Wanderungen, Radsternfahrten), an denen etwa 600-1000 Touristen teilnehmen	Verstetigung der Veranstaltungen „Lubańska Wiosna (Laubaner Frühling)“, „Gebirgssternwanderung der ERN Riesengebirge“	PTTK, PTSM in Luban	ERN	

4.2.2 Neue Schlüsselprojekte

Im Rahmen der Konzepterarbeitung wurden weitere Projektideen aufgenommen und Projektvorschläge erarbeitet, aus denen neue „Schlüsselprojekte“ für das Umgebundeland abgeleitet wurden. Jedes dieser Schlüsselprojekte steht im Einklang mit der angestrebten Entwicklungsstrategie und dient der zielorientierten Umsetzungen der Handlungsschwerpunkte mit konkreten Maßnahmen. Aus den integrativen und auf Nachhaltigkeit orientierten Projektansätzen sind weiterführende Entwicklungsimpulse bzw. Synergieeffekte für den Gesamtprozess Umgebundeland absehbar. Gegliedert nach Handlungsschwerpunkten werden folgende Ansätze für zusätzliche Schlüsselprojekte im Umgebundeland vorgeschlagen:

(1) Erhalt der Umgebundehäuser und Kulturlandschaft:

- Zentrum „Ländliche Entwicklung und Dorferneuerung“

(2) Förderung umgebundelandspezifischer Wirtschaft / wirtschaftsnaher Rahmenbedingungen:

- Forum Wirtschaft und Innovation Dreiländereck
- Umgebundeland – Reiseland

(3) Regionalmarketing / Öffentlichkeitsarbeit – Stärkung Regionalidentität

- Aktion „Stärkung Regionalidentität“

(4) Soziokultur

- Umgebundeland – Kulturland
- Bürger und Gesellschaft – Zukunft mit und für die Menschen der Region

(6) Grundlagen der Zusammenarbeit

- Interkulturelle Kommunikation

Die nachfolgende Übersicht enthält Informationen zu Projektzielen, Maßnahmen und ersten Teilprojekten der o. g. Schlüsselprojekte.

Zentrum „Ländliche Entwicklung und Dorferneuerung“

Ziel: Auseinandersetzung, Strategieentwicklung und Aktivierung von Potenzialen mit besonderer Spezifik im Ländlichen Raum

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Zentrum „Entwicklung ländlicher Raum“ (PL)	Gründung eines Zentrums für die Entwicklung des ländlichen Raumes / Dorferneuerung Vermarktung und Programmgestaltung für den ländlichen Raum (Benennung von zuständigen Koordinatoren aus den Gemeinden und Gemeinschaften) Schulungen und Seminare der Landorganisationen für Dorferneuerung (Benennung von Personal für Konzepterarbeitung und Umsetzung der Dorferneuerung)	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung	Stadtverwaltung Lubań	Selbstverwaltungsforum „Pogranicze“	1
Handwerk – Bildungszentrum Schloss Schwarzbach (Dwór Czarne, Jelenia Góra)	Schaffung eines Bildungszentrums mit breitem Profil (Schwerpunkt traditionelle Handwerkstechniken, Sanierung, Renovierung und Pflege von Denkmälern) – bis heute keine Bildungsanstalt für traditionelles Handwerk in Polen existent, wachsendes Interesse privater Investoren an Denkmälern und damit verbunden steigender Bedarf an Qualifikationen zu deren Sanierung	Umsetzung	Eröffnung geplant 10/05	Stiftung Ökologische Kultur	EUREX Denkmalschutz	1
Internationale Schule der ländlichen Entwicklung – Zdislava	Pendant zu Projekt in Jelenia Góra	Umsetzung Phase 1 (von 10)	Fortführung	Hr. Hornik (Zdislava)		1
Internationales Landfrauenzentrum Obercunnersdorf	Umnutzung eines denkmalgeschützten Umgebndehauses zum Internationalen Landfrauenzentrum – Schaffung eines Ortes, an dem Frauen der Grenzregion D/PL/CZ ihre geistigen, kulturellen und kreativen Ambitionen festigen und ausbauen können Schaffung eines touristischen Angebotes: vom Flachs zur Textilie (Vorführung Spinnrad, Buntwebautomaten, Wäschemangel, etc.) Beitrag zur Erhaltung der Umgebndearchitektur und tourismuswirtschaftlichen Belebung sowie grenzüberschreitenden soziokulturellen Annäherung	Fördermittelzusage	Sicherung der Eigenmittel	Landfrauenkreisvereins Löbau-Zittau e.V. (Fr. Sprenger)	Landkreis Löbau-Zittau	

Forum Wirtschaft und Innovation Dreiländereck

Ziel: Bündelung und Vernetzung von Aktivitäten zur Beförderung grenzüberschreitender Wirtschaftskreisläufe und Stärkung des Umgebndelandes als gemeinsamen Wirtschaftsraum

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
„Forum Wirtschaft und Innovation“	Installation einer Arbeitsgruppe zur Konkretisierung der Thematik und Diskussion bzw. Koordinierung / Vernetzung der Teilprojekte sowie Abstimmung mit Projektträgern, Initiativen (MGO, EUREX Wirtschaft, etc.)	Projektvorschlag	Konkretisierung, Bestimmung von Verantwortlichen		Einrichtungen der Wirtschaftsförderung (KARR, Euroregionale IHK, etc.)	1
Trinationales Wirtschaftsstrukturentwicklungskonzept	Erarbeitung Marktanalysestudie / Entwicklungskonzept der Wirtschaft als Grundlage zur Beförderung eines gemeinsamen trinationalen Wirtschaftsraumes	Projektvorschlag			Einrichtungen der Wirtschaftsförderung	1
Kooperationsstammtisch	Organisation von Treffen zwischen Landwirten, Handwerkern, Gewerbetreibenden, Touristikern zur Initiierung branchenübergreifender Netzwerke (evtl. produkt-/angebotsspezifisch) und Informationsaustausch	Projektvorschlag	Konkretisierung		Wirtschaftskammern, ERN	1
„Regiogeld“ im Umgebndeland	Prüfung von Möglichkeiten zur Stärkung des regionalen Kapitalkreislaufes – Unterstützung eigenkapitalschwacher KMU, Beitrag zur ökonomischen Stabilisierung der Region	Projektvorschlag	Konkretisierung	Projektentwicklung: Hochschule Zittau/Görlitz	Hochschulen, Unternehmer, regionale Banken	1

Umgebiedeland – Reiseland

Ziel: Koordinierung, Vernetzung und Entwicklung neuer touristischer Angebote im Umgebiedeland

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Arbeitsgruppe „Umgebiedeland – Reiseland“	Installation einer Arbeitsgruppe zur Konkretisierung der Thematik und Diskussion bzw. Koordinierung / Vernetzung der Teilprojekte sowie Abstimmung mit Projektträgern, Initiativen (MGO, EUREX Tourismus, etc.)	Projektvorschlag	Konkretisierung, Kontaktaufnahme zu interessierten Akteuren	ERN		1
Reiseführer Umgebiedeland	Entwicklung eines viersprachigen Reiseführers zur Gebietskunde Umgebiedeland	Projektvorschlag (D/PL)	Abstimmung Kooperationspartner und Weiterbildungsakademie Crostau (Idee eines D/CZ Reiseführers)		Korkonosze	1
Rabattkarte Umgebiedeland D/PL/CZ	Entwicklung / Einführung einer Rabattkarte für touristische Angebote im Umgebiedeland – Animierung der Touristen zu längerem Aufenthalt und Besuch der Nachbarländer – Prüfung der Möglichkeit der Ausweitung der „LausitzCard“ (MGO) für PL/CZ	Projektvorschlag	Konkretisierung, Abstimmung mit potenziellen Partnern / Trägern		MGO, DOT, Český Sever	
Qualitätsoffensive Tourismus	Evaluierung Qualitätsstandard touristischer Angebote und Service – Entwicklung von Strategien und konkreten Maßnahmen zur Verbesserung der Qualität	Projektvorschlag (D)	Konkretisierung		Touristische Leistungsträger (MGO, TGG, DOT, etc.)	2
Konzept „Neue Zielgruppen im Tourismus“	Prüfung von Möglichkeiten zur Entwicklung und Vermarktung von Angeboten u. a. in den Bereichen Familienurlaub, Seminar-/Kongresstourismus, Kur-/Wellnesstourismus (Aufbau grenzüberschreitender Kooperationen und gemeinsamer Angebote in Kurorten der Region), Adrenalinsportarten, post-industrieller Tourismus (alte Stollen, reaktivierte Tagebaue)	Projektvorschlag (D/PL)	Konkretisierung, Abstimmung mit touristischen Leistungsanbietern		Touristische Leistungsträger (MGO, TGG, DOT, etc.)	2
Entwicklung Seminar- und Tagungsführer in der ERN	Erschließung eines neuen Marktsegmentes bei touristischen Dienstleistern in der ERN – Durchführung einer repräsentativen Umfrage deutscher Wirtschaftsunternehmen, Erarbeitung erlebnisorientierter, preisorientierter und luxurorientierter Angebote für den Freizeitbereich der Teilnehmer, hochwertige Qualifizierung des Servicepersonals in den Einrichtungen Vernetzung der Leistungsträger D-CZ	Projektansatz	Konkretisierung, Umsetzung	Bund der Selbständigen Zittau / Agentur für Marketing (Fr. Lippelt)	Tourismusverband Nordböhmen, Fr. Kubinova-Liberec	

Aktion „Stärkung Regionalidentität“

Ziel: Generationen- und grenzüberschreitende Vermittlung regionaler Kenntnisse zur Verbesserung der regionalen Identität und Heimatverbundenheit

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Arbeitsgruppe „Stärkung Regionalidentität“	Installation einer Arbeitsgruppe zur Konkretisierung der Thematik und Diskussion bzw. Koordinierung / Vernetzung der Teilprojekte sowie Abstimmung mit Projektträgern, Initiativen	Projektvorschlag				1
Kinder- und Jugendwettbewerbe über Regionalkenntnisse (PL/D/CZ)	Organisation und Veranstaltungen von Wissenswettbewerben (auch Foto-/Malwettbewerbe) in Kitas, Schulen und Gymnasien aus der deutsch-polnisch-böhmischen Grenzregion zur Vertiefung der Kenntnisse über die Region – zur Stärkung des Heimatgefühls und regionaler Identität	PL: Suche nach interessierten Schulen in Deutschland und Tschechien (Organisation durch Schulen im Landkreis Lubau)	Konkretisierung	Zentrum der ökologischen Erziehung (Lubau)	Schulen der Region, SLK/CBS Miltitz	1+
Trinationaler Kinder- und Jugendaustausch	Koordinierung und Vernetzung bestehender Aktivitäten sowie Gewinnung neuer Partner zur grenzüberschreitenden Annäherung von Kindern und Jugendlichen (Sprachkurse, Schulpartnerschaften, Organisation / Durchführung gemeinsamer Kultur-/Sportveranstaltungen)	Projektvorschlag (CZ)	Kontaktaufnahme mit PONTES		PONTES, NSZ Neukirch	
Nachbarsprache	Nachbarsprache als Wahl-/Pflichtfach – Einführung von Sprachkursen (deutsch, tschechisch, polnisch und sorbisch) in Schulen der Grenzregion zur Verbesserung der Sprachkompetenz und grenzüberschreitenden Annäherung	Angebot verschiedener, insbesondere außerschulischer Sprachkurse in der Region	Kontaktaufnahme / Konkretisierung mit Bildungsnetzwerk „Pontes“		PONTES, Schulen, Kulturzentren	
„Treffpunkt der Generationen“	Generationenübergreifende Vermittlung regionaler Besonderheiten zur Stärkung der Heimatgefühls – Organisation gemeinsamer (grenzüberschreitender) Wanderungen, Themenabende	Projektvorschlag (D)	Konkretisierung, Suche nach Partnern		SLK/CBS Miltitz, „Lau-sitzer Zentrum“ Lubau	
Umgebndeland – Spielzeugland	Entwicklung und Vermarktung von Spielzeug in Form des Umgebndehauses zum Erfahren / Erlernen dieser regionalen Besonderheit (z.B. Steckhaus, Holzbaukasten, Spielzeugdorf, Bastelbogen, Modelleisenbahnhaus) – Beitrag zur Wertschöpfung und Vermarktung der Region sowie Stärkung der regionalen Identität	Projektvorschlag (D)	Konkretisierung		Handwerker der Region	2

Umgebndeland – Kulturland

Ziel: Bündelung und öffentlichkeitswirksame Präsentation des kulturellen Reichtums der Grenzregion

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Arbeitsgruppe „Umgebndeland – Kulturland“	Installation einer Arbeitsgruppe zur Konkretisierung der Thematik und Diskussion bzw. Koordinierung / Vernetzung der Teilprojekte sowie Abstimmung mit Projektträgern, Initiativen	Projektvorschlag				1
KulturAtlas Umgebndeland (D/PL/CZ)	Interaktive Online-Kartenanwendung über kulturelle Freizeitangebote der Region – digitale Veranstaltungsplattform	Projektskizze, Gespräche mit potenziellen Partnern	Umsetzung			1
Kulturzeitschrift „Lusatia“	gesellschaftlich-kulturelles Magazin für die Oberlausitz, deutsch-polnisch-böhmisches Grenzgebiet (ERN)	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung		Redaktion „Silesia Nova“, Kulturzentren der Region	2
Lausitzer Museum Zgorzelec	Im Museum (unweit des J.-Boehme-Hauses) soll die Geschichte und Tradition der gesamten Oberlausitz präsentiert werden	Projektumsetzung	Eröffnung 2005	Verein „Euroopera“ Zgorzelec		
Lausitzer Institut Lubań	Schaffung einer wissenschaftlichen Forschungseinrichtung, welche sich mit dem Kulturerbe und der Geschichte der deutsch-polnischen Oberlausitz auseinandersetzt	Projektvorschlag – Initiative des Landkreises Lubań seit 2003	Konkretisierung	Landkreis Lubań		
Kulturwerkstatt Hinterhermsdorf	Vorbereitung und Realisierung einer Kulturwerkstatt zur Belebung des überregionalen Tourismusangebotes und der Erhöhung der Verweildauer der Gäste in der Region Schaffung von Arbeitsräumen zum Modellieren und Malen unter Verwendung ökologischer Baustoffe; offenes Atelier für Ausstellungen, Lesungen, Vorträge und Konzerte; Ausrichtung internationaler Symposien, thematische Führungen	Projektbewilligung Leader+ Sächsische Schweiz	Konzepterarbeitung, Projektumsetzung	Hr. G. Schädlich (Hinterhermsdorf)		
„Kunst-Kontakt“	Schaffung einer Vernetzungsstelle für grenzüberschreitende Kultur- und künstlerische Arbeit; Organisation und Veranstaltung von Ausstellungen von Künstlern der Region; Öffentlichkeitsarbeit	Projektvorschlag	Konkretisierung		Künstler und Vereine der Region	
„Via Sacra“	Teilprojekt von „Kulturerbe und Tourismus“ – Erleben herausragender sakraler Sehenswürdigkeiten und bedeutender Zeugnisse der Glaubensgeschichte im Dreiländereck			Städtisches Museum Zittau		

Bürger und Gesellschaft – Zukunft mit und für die Menschen der Region

Ziel: Sensibilisierung und Entwicklung von Anpassungsstrategien und Maßnahmen zur Begegnung demographischer und gesellschaftlicher Veränderungen

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Arbeitsgruppe „Bürger und Gesellschaft“	Installation einer Arbeitsgruppe zur Konkretisierung der Thematik und Diskussion bzw. Koordinierung / Vernetzung der Teilprojekte sowie Abstimmung mit Projektträgern, Initiativen	Projektvorschlag		Landkreise der Gebietskulisse		1
„Zukunftsprogramm“ Umgebndeland	Integration der Bürger, Jugendlicher, Vereine in Entwicklungsprozess	PL: Modell der Lokalen Partnerschaft des Landkreises Lubań läuft seit 2003	Verstetigung bestehender Aktivitäten	Landkreise		
Demographiebeauftragte	Installation eines Ansprechpartners für Senioren und Familien mit pflegebedürftigen Senioren sowie für entsprechende Institutionen auf der Verwaltungsebene Gezielte Förderung generationsübergreifender Kontakte	Projektvorschlag	Konzeptentwicklung	Kreisentwicklungsamt Bautzen (Fr. Thomas)	Fr. Wojciukiewicz	2
Grenzüberschreitende Ehrenamtsbörse	Förderung ehrenamtlichen Engagements durch Vernetzung freiwilliger Akteure – Ausweitung und Vernetzung der Initiativen in der Gebietskulisse (Landkreis Löbau-Zittau, Sächsische Schweiz)	Projektvorschlag	Konzeptentwicklung	Kreisentwicklungsamt Bautzen (Fr. Thomas)	Landkreise, Kommunen, Stiftung „Franziskaner Dorf“	2
Grenzüberschreitende Sozialarbeit	Grenzüberschreitende soziale Arbeit für Frauen, Kinder und Senioren – Kennenlernen und Umsetzung von Sagen, Geschichten, Traditionen der Oberlausitz mit Methoden der Erlebnispädagogik	Projektvorschlag	Konzepterarbeitung	Deutscher Frauenring „Oberlausitz“ e.V.	Böhmischer Frauenverband und Altenpflegeheim Filipov	1

Interkulturelle Kommunikation

Ziel: Organisatorische und fachliche Unterstützung des grenzüberschreitenden Entwicklungsprozesses Umgebndeland

Name - Teilprojekt	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
Trilaterale Diskussionsforen / Workshops	Organisatorische / fachliche Unterstützung und Durchführung trilateraler Foren zu Entwicklungsprozess insgesamt / zu aktuellen Themen Gestaltung und Abstimmung eines Jahresprogramms	Projektvorschlag	Konkretisierung	Gremien im Umgebndeland	ERN, Debattierklub „Pro Lusatia“	1
„Rozumiecie?“	Sicherstellung qualifizierter Übersetzungsleistungen zu Workshops / Diskussionsforen etc. durch Aufbau / Bereitstellung entsprechender Infrastruktur („Übersetzer-Pool“, mobile Dolmetscheranlage)	Projektvorschlag	Konkretisierung	Gremien im Umgebndeland	ERN	1
Kooperationsbörsen	Bündelung und Bereitstellung von Informationen über bestehende Kooperationsbörsen in der Grenzregion (IHK, HWK, SAB, Pontes, etc.) zum Aufbau grenzüberschreitender projektbezogener Kontakte – Verlinkung von Internetportal www.umgebndeland.de zu einzelnen Angeboten	Projektvorschlag	Umsetzung	Gremien im Umgebndeland		1
Kommunikationstraining	Organisation von Workshops / Seminaren zur Stärkung interkultureller Handlungskompetenz, Sensibilisierung für eigen- und fremdkulturelle Verhaltensformen und Verbesserung kommunikativer Fähigkeiten für Fach-/ Führungskräfte und Verwaltungsangestellte mit internationalen Kontakten	Projektvorschlag	Umsetzung	Gremien im Umgebndeland		1

4.3 Weitere Projektansätze

Handlungsfeld (HF): Landwirtschaft (LW), Wirtschaft (W), Tourismus (T), Freizeit/Sport (FS), Bildung (B)

HF	Projektname	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
LW	Kräuter, Wein und Leinen	Reaktivierung des Kräuter-, Wein- und Leinenanbaus in Gebieten mit günstigen klimatischen Bedingungen und Bodenqualität	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung	Weinbauer (Hr. Kalinowski, Wleń)		2
W	Kennzeichnung regional identifizierbarer Produkte	Einführung Warenzeichen, u. a. für Möbel aus Langenöls (Olszyna), Textilien aus Lubań, Pilze und Früchte aus Region um Zgorzelec, Basalt aus Region um Lubań, Glaswaren aus Pieńsk (Penzig)	Gespräche mit potenziellen Teilnehmern (PL)	Erarbeitung Logo	Verein „Pro Lusatia“		
T	Beschriftung touristischer Sehenswürdigkeiten der Region (PL)	Beschilderung touristischer Sehenswürdigkeiten für die Landkreise Lubań und Zgorzelec nach internationalem Standard (weiß-braune Beschilderung)	bereits beschildert: Burg Czocha, Kurort Bad Flinsberg (Świeradów Zdrój), Eibe in Hennersdorf (Henryków), Stadt/Gemeinde Marklissa (Leśna)	Fortführung der Beschilderung	DOT	Landkreise und Gemeinden	1+
T	Rad- und Paddelbootfahrten	organisierte Rad- und Paddelbootfahrten als touristisches Angebot zur Entdeckung der Region als Urlaubsland	Projektvorschlag (PL)	Konkretisierung	MOSiR Lubań, Zentrum für ökologische Erziehung (Hr. Barański)		
T	Blumen-Park Seidenberg (Zawidów)	Schaffen einer neuen touristischen Attraktion durch Gründung eines Blumen-Parks (Azaleen, Rhododendron, etc.)	Projektvorschlag, Stadt Zawidów hat bereits ein Grundstück dafür vorbereitet	Konkretisierung	Stadtverwaltung Zawidów		2
T	Gondelbahn Flinsberg (Świeradów bis zum Gipfel des Heufuder (Stóg Izerski) zur Verbesserung der Tourismusinfrastruktur im nördlichen Teil des Isergebirges	Bau einer Gondelbahn von Bad Flinsberg (Świeradów Zdrój) bis zum Gipfel des Heufuder (Stóg Izerski) zur Verbesserung der Tourismusinfrastruktur im nördlichen Teil des Isergebirges	Klärung der Finanzierung, Lösung rechtlicher Probleme (die Strecke der geplanten Gondelbahn verläuft in zwei Landkreisen)	Umsetzung, Vermarktung	Stadtverwaltung Świeradów Zdrój		2
FS	„Dreiland-Ferienpass“	Ferienangebot von Freizeiteinrichtungen für Kinder und Jugendliche der Grenzregion	Projektvorschlag (D)	Konkretisierung			
B	Städtenetz der Wissenschaft	Aufbau eines Netzwerkes zwischen Hochschul- und Forschungseinrichtungen in der Grenzregion – Teilnahme am Bundeswettbewerb des Stifterverbandes für Deutsche Wissenschaft 2006	Projektansatz	Abstimmung mit Verantwortlichen	Stadt Zittau (Hr. Knüpfer)		

HF	Projektname	Kurzbeschreibung	Aktueller Stand	Nächste Schritte	Verantwortlich	Kooperationspartner	Priorität
B	PONTES 2007+	Erarbeitung und Umsetzung tragfähiger Konzepte zum Erhalt bzw. der Weiterentwicklung aufgebauter Strukturen, Kompetenzen und innovativer Projekte im Rahmen des grenzüberschreitenden Bildungsnetzwerks „Pontes – Lernen in und für Europa“ (Projektlaufzeit 2003 – 2007)	Projektvorschlag	Abstimmung mit Verantwortlichen			

5 Weitere Arbeitsschritte

Um die für den Erfolg des Entwicklungsprozesses notwendige Kontinuität der Arbeiten im Umgebendland zu erlangen ist es unabdingbar, unmittelbar nach Abschluss der Arbeiten am vorliegenden ersten Teil des trinationalen REK folgende Aufgaben im Rahmen bzw. mit Unterstützung der zuständigen Gremien im Umgebendland umzusetzen. Dazu gehören:

- Prüfung und Umsetzung der Vorschläge zur Optimierung der Organisationsstruktur, insbesondere:
 - Erweiterung des Konvents sowie Einbindung der tschechischen Mitglieder,
 - Aktivierung der nationalen und trinationalen Steuerungsgruppe,
 - Stärkung der polnischen Steuerungsgruppe durch weitere bedeutende Akteure und Verstetigung ihrer Arbeit, zeitnahe Weiterbearbeitung der Spiegelprojekte, um noch Mittel im Rahmen von INTERREG III A zu erschließen,
 - Aufbau von Projektwerkstätten zur Umsetzung der Spiegel- und Schlüsselprojekte,
 - Verbesserung des internen Informationsflusses
- Abklärung der Art und Weise der Zusammenarbeit mit der Euroregion Neiße-Nisa-Nysa – Prüfung von Chancen und Risiken der angestrebten „Euroregionalisierung“, Erfolgskontrolle der Umsetzung entsprechender Festlegungen und Absprachen durch den Konvent
- Gewährleistung der Qualifizierung und Unterstützung potenzieller Projektträger bei der Umsetzung der polnischen Spiegelprojekte und neuer Schlüsselprojekte (Umsetzungsbegleitung, Projektmanagement) sowie Weiterbearbeitung der Projektvorschläge insbesondere zur Konkretisierung der 2004 beschlossenen Schlüsselprojekte
 - Klärung von Projektträgerschaften,
 - Entwicklung von Finanzierungsstrategien und Unterstützung bei der Sicherstellung des jeweils benötigten Eigenanteils bzw. Erschließung von Fördermitteln – deutsch-polnischer Erfahrungsaustausch
- Beantragung der Mittel zur Realisierung der zweiten und dritten Stufe des REK (Teil 2 PL/CZ, Teil 3 D/CZ und Gesamtkonzept) zur Verstetigung des Entwicklungsprozesses, dazu Abstimmung mit den polnischen und tschechischen Partnern
- Abklärung der Gebietskulisse in Tschechien sowie Prüfung und Beschlussfassung zur Erweiterung / Optimierung der polnischen Gebietskulisse
 - Erweiterung um Gebiete des Vorisergebirges: Greiffenberg (Gryfów Śl.), Friedeberg (Mirsk), Liebenthal (Lubomierz) und Altkemnitz (Stara Kamienica) – hohe Konzentration an Umgebendhäusern (z. B. Mühlendorf (Mładz), Antoniowald (Antoniów), Schmottseiffen (Pławna)) und gesamtgesellschaftlich aktive Bevölkerung (z. B. Liebenthal (Lubomierz), Seiferschau (Kopaniec)),
 - Überlegung, Stadt und Gemeinde Penzig (Pieńsk) und Kohlfurt (Węgliniec) im Norden des Landkreises Zgorzelec künftig nicht mehr als Kern des Umgebendlandes zu betrachten
- Vorstellung der Konzeptergebnisse sowie der weiteren Arbeitsschritte in den deutschen und polnischen Steuerungsgruppen sowie vor einem erweiterten Forum der Akteure im Umgebendland (Regionalkonferenz auf deutscher Seite, Pendant auf polnischer Seite) sowie Übersetzung und Verteilung einer Kurzfassung des Konzeptes in tschechischer Sprache, persönliche Übergabe an die Hejtmänner der Kraj Liberec und Usti
- Planung des nächsten thematischen trilateralen Workshops zur Verstetigung und Verankerung des Entwicklungsprozesses in der Region

6 Zusammenfassung

Das vorliegende „Trinationale REK Umgebndeland – Teil 1 Deutschland / Polen“ ist nach der „Vorbereitenden Planung“ ein weiterer **wichtiger konzeptioneller Baustein** zur Beförderung und Effektivierung des grenzüberschreitenden Entwicklungsprozesses im Umgebndeland von Deutschland, Polen und Tschechien. Es konzentriert für die deutsch-polnische Gebietskulisse strategische Grundlagen, Leitbild, Ziele und Maßnahmen zur Entwicklung der Region, die in enger Zusammenarbeit der Akteure aus Polen und Deutschland, aber auch unter Mitwirkung tschechischer Partner in den vergangenen fünf Monaten erarbeitet wurden.

Die Bestandsanalyse, die in einem sehr breit angelegten **Profil der Region** mündet, verdeutlicht Stärken und Schwächen sowie Chancen und Risiken des Dreiländerecks – weitgehend bekannt, z. T. aber dessen nicht wirklich bewusst.

Die **Entwicklungsstrategie** zeigt grenzüberschreitend abgestimmte Ziele und den Weg der weiteren Regionalentwicklung auf. Das Leitbild dient als Grundlage für das tägliche Handeln und Entscheidungshilfe für alle Personen, die für die Entwicklung der Region Verantwortung tragen. Kern der Strategie ist eine **ganzheitliche, integrierte und nachhaltige Entwicklung**, die nur in einem kontinuierlichen, von der Region getragenen Prozess verwirklicht werden kann.

Damit sind auch zwei der Hauptprobleme bzw. künftigen Schwerpunktaufgaben zur Beförderung des Entwicklungsprozesses genannt – die Gewährleistung von **Kontinuität der Arbeiten** zur Umsetzung der Strategie und die **Verankerung des Entwicklungsprozesses in der Region**. Intensive grenzüberschreitende Öffentlichkeitsarbeit und die Organisation sowie fachliche und infrastrukturelle Unterstützung (Gewährleistung von Übersetzungsleistungen) zur Veranstaltung trinationaler Diskussionsforen sind mehr denn je von Bedeutung – nicht nur im Hinblick zum Austausch von Erfahrungen sondern auch als Notwendigkeit für eine grenzüberschreitende vorbehaltlose Annäherung und Zusammenarbeit. Auch die drei gut besuchten **trinationalen Workshops** im Rahmen der Arbeiten am REK haben gezeigt, dass die dort thematisierten Schwerpunkte von großem Interesse sind und weiterführender Gesprächsbedarf notwendig ist. Der Kreis der in den REK-Prozess involvierten Akteure weitete sich dadurch deutlich aus und Offenheit und Vertrauen beginnen zu wachsen. Der Bedarf an **Kommunikation und Kooperation** in einem grenzüberschreitenden Prozess erfordert auch das Überwinden persönlicher Befindlichkeiten und die Vernetzung bzw. Kooperation aller Beteiligten.

Dies ist auch dazu erforderlich, um die vielen guten Ideen aus dem **Maßnahmenkonzept** zielorientiert und mit Unterstützung aller auf den Weg der Umsetzung zu bringen. Denn Umsetzungserfolge sind von zentraler Bedeutung, um das gewonnene Vertrauen und die Motivation der Akteure, sich gemeinsam über Grenzen hinweg für die Region zu engagieren, nicht zu verlieren.

Das Maßnahmekonzept baut auf folgenden fachlichen und prozessbezogenen **Handlungsschwerpunkten** auf:

- (1) Erhalt der Umgebndehäuser und der durch sie geprägten Kulturlandschaft,
- (2) Förderung der Wirtschaft und wirtschaftsnaher Rahmenbedingungen,
- (3) Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit – Stärkung regionaler Identität und Außenwahrnehmung,
- (4) Soziokultur – Miteinander der Bürger im Dreiländereck,
- (5) Verbesserung der Funktions- und Arbeitsfähigkeit sowie Effektivität der Organisationsstruktur im Umgebndeland,
- (6) Verbesserung und Pflege der Zusammenarbeit – national und trinational durch verstärkte Kooperation und Kommunikation.

7 Literaturverzeichnis

Gesetze / Vertragspapiere

- Beschluss Nr. XXXIV/167/2000 Landkreisrat Lubań vom 21. Dezember 2000 zum Vertrag über die Zusammenarbeit zwischen den Landkreisen Lubań und Löbau-Zittau.
- Europäische Charta zur Selbstverwaltung (Gesetzbuch Nr. 124, Pos. 607 vom 25. November 1994)
- Gemeindeordnung für den Freistaat Sachsen (SächsGemO), Neufassung in der Bekanntmachung vom 18. März 2003.
- Gesetz über Grundsätze zur Beteiligung der Selbstverwaltungseinheiten an internationalen Vereinigungen der Lokal- und Regionalgemeinschaften, 15. September 2000 (Gesetzbuch Nr. 91, Pos. 1009 mit Ergänzungen vom 28. Oktober 2000).
- Gesetz zur Gemeindeselbstverwaltung (Gesetzbuch Nr. 142, Pos. 1591 mit Ergänzungen vom 8. März 1990).
- Gesetz zur Landkreiselbstverwaltung (Gesetzbuch Nr. 142, Pos. 1592 mit Ergänzungen vom 5. Juni 1998).
- Gesetz zur Woiwodschaftsselbstverwaltung (Gesetzbuch Nr. 142, Pos. 1590 mit Ergänzungen vom 5. Juni 1998).
- Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland, 23. Mai 1949 [Bundesgarantie der Landesverfassungen], Grundgesetz mit Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland, Menschenrechtskonvention, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, Parteiengesetz und Gesetz über den Petitionsausschuss, München 2001.
- Landkreisordnung für den Freistaat Sachsen (SächsKrO) vom 19. Juli 1993, rechtsbereinigt mit Stand vom 1. April 2003.
- Verfassung der Republik Polen, 2. April 1997.
- Verfassung des Freistaates Sachsen, 27. Mai 1992.
- Vertrag über die Zusammenarbeit zwischen den Landkreisen Lubań und Löbau-Zittau vom 21. Oktober 2000 (Zittau) und 26. Oktober 2000 (Lubań)
- ### Fachbücher / Planungsunterlagen
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: Potenziale erschließen Familienatlas 2005, Berlin 2005
- Bundesregierung: Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der Deutschen Einheit 2003, Berlin 2003
- Forschungsanstalt für Umweltschutztechnologie der Technischen Universität Wrocław in Hirschberg (Jelenia Góra): Plan für die Abfallwirtschaft des Landkreises Lubań, Jelenia Góra 2004.

- Forschungsanstalt für Umweltschutztechnologie der Technischen Universität Wrocław in Hirschberg: Umweltschutzprogramm für den Landkreis Lubań, Jelenia Góra 2004.
- Gemeindeverwaltung Olszyna: Entwicklungsstrategie der Gemeinde Olszyna, Olszyna 2004
- Gemeindeverwaltung Siekierzyn: Entwicklungsstrategie der Gemeinde Siekierzyn, Siekierzyn 2002
- Institut für Öffentliche Angelegenheiten (Instytut Spraw Publicznych), Guz-Vetter M.: Chancen und Gefahren der EU-Osterweiterung für das deutsch-polnische Grenzgebiet, Warszawa 2002
- Korff Agentur für Regionalentwicklung: AEP Talwanne zwischen Putzkau und Cunewalde (Schmölln-Putzkau, Neukirch, Wilthen, Kirschau, Cunewalde), Dresden 2003.
- Korff Agentur für Regionalentwicklung: AEP Zittauer Gebirge (Großschönau, Hainewalde, Bertsdorf-Hörnitz, Oybin, Jonsdorf, Waltersdorf, Olbersdorf, Zittau (OT Hartau, Pethau, Eichgraben)), Dresden 2004.
- Landratsamt Löbau-Zittau (Hrsg.): AEP Schluckenauer Zipfel (Sluknov, Lipova, Lobendava, Mikulasovice, Dolni Poustevna, Strae Krecany, Doubice, Chrbska, Velky Senov, Jiretin p. J.), Zittau 2001.
- Landratsamt Löbau-Zittau (Hrsg.): Vorbereitende Planung für die Entwicklung des Umgebndelands, Zittau 2004.
- Landratsamt Lubań: Entwicklungsstrategie für den ländlichen Raum des Landkreises Lubań, Lubań 2003
- Landratsamt Lubań: Ganzheitliche Entwicklungsstrategie der Stadt Lubań, Lubań 2000
- Landratsamt Lubań: Plan für die lokale Entwicklung des Landkreises Lubań, Lubań 2004
- Marketing-Gesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien mbH (MGO) (2005): Das Kompetenzprofil der Oberlausitz. Bautzen.
- Marschallsamt der Niederschlesischen Woiwodschaft, Abteilung für regionale Politik und interregionale Zusammenarbeit: Entwicklungsstrategie der Woiwodschaft Niederschlesien, Wrocław 2000
- Plan T: AEP Obere Mandau/Spreequell – tschechischer Teil (Rumburk, Krasna Lipa, Jirikov, Studanka), Dresden 1999.
- Plan T: AEP Obere Mandau/Spreequell – deutscher Teil (Ebersbach, Neugersdorf, Seifhennersdorf, Eibau, Leutersdorf), Dresden 1999.
- Plan T: AEP Friedersdorf (Oppach, Neusalza-Spremberg, Friedersdorf, Beiersdorf, Schönbach, Dürrhennersdorf, Kottmarsdorf), Dresden 2001.
- Plan T: AEP Oberland (Schirgiswalde, Crostau, Sohland, Steinigtwolmsdorf), Dresden 2001.
- Plan T: AEP Hintere Sächsische Schweiz (Hohwald, Kirnitzschtal, Sebnitz), Dresden 2001.

Regionaler Planungsverband Oberes Elbtal / Osterzgebirge (2001): Regionalplan Oberes Elbtal / Osterzgebirge. Radebeul.

Regionaler Planungsverband Oberlausitz-Niederschlesien (2004): Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien. Erste Gesamtfortschreibung. Vorentwurf. Bautzen.

Sächsisches Staatsministerium für Umwelt und Landwirtschaft (2003): Landesentwicklungsplan Sachsen. Dresden.

SLS GmbH: AEP Mittlere Wesenitz (Stolpen, Dürrröhrsdorf-Dittersbach), 2001.

SZTANDO, A.: Entwicklungsstrategie für den Landkreis Zgorzelec für die Jahre 2004-2014, Zgorzelec-Jelenia Góra 2004.

Woiwodschaftsbüro für Stadtplanung Entwicklungskonzept des deutsch-polnischen Grenzgebietes: Sachsen – Niederschlesien, Wrocław 2001

Woiwodschaftsbüro für Stadtplanung: Raumplanung der Woiwodschaft Niederschlesien, Wrocław 2003

Woiwodschaftsbüro für Stadtplanung: Studie der Raumplanung für den polnisch-böhmischen Grenzgebiet, Wrocław 2003

Woiwodschaftsbüro für Stadtplanung: Studie der Raumplanung für den Mittelsudetenweg, Wrocław 2004

ZALISKO, M.: Grenzüberschreitende Zusammenarbeit für die Landkreise in Polen und Sachsen am Beispiel der Landkreise Lubañ und Löbau-Zittau. Deutsch-polnische Konferenz im Willy-Brandt-Zentrum für Deutschland- und Europastudien an der Universität Wrocław – Polen und Deutsche angesichts der Integrationsprozesse, 5-7.12.2003. Konferenzunterlagen. Wrocław 2004.

ZIELIŃSKI, J. (Red.); SOBOLEWSKA, A. (Verfasser): Entwicklungsstrategie für den Landkreis Lubañ. Lubañ 1999.

Statistische Daten

Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, Kamenz 2004.

Statistisches Amt der Woiwodschaft Niederschlesien, Wrocław 2004.

Datenbank für grenzüberschreitende statistische Informationen (www.crossborderdatabase.de)

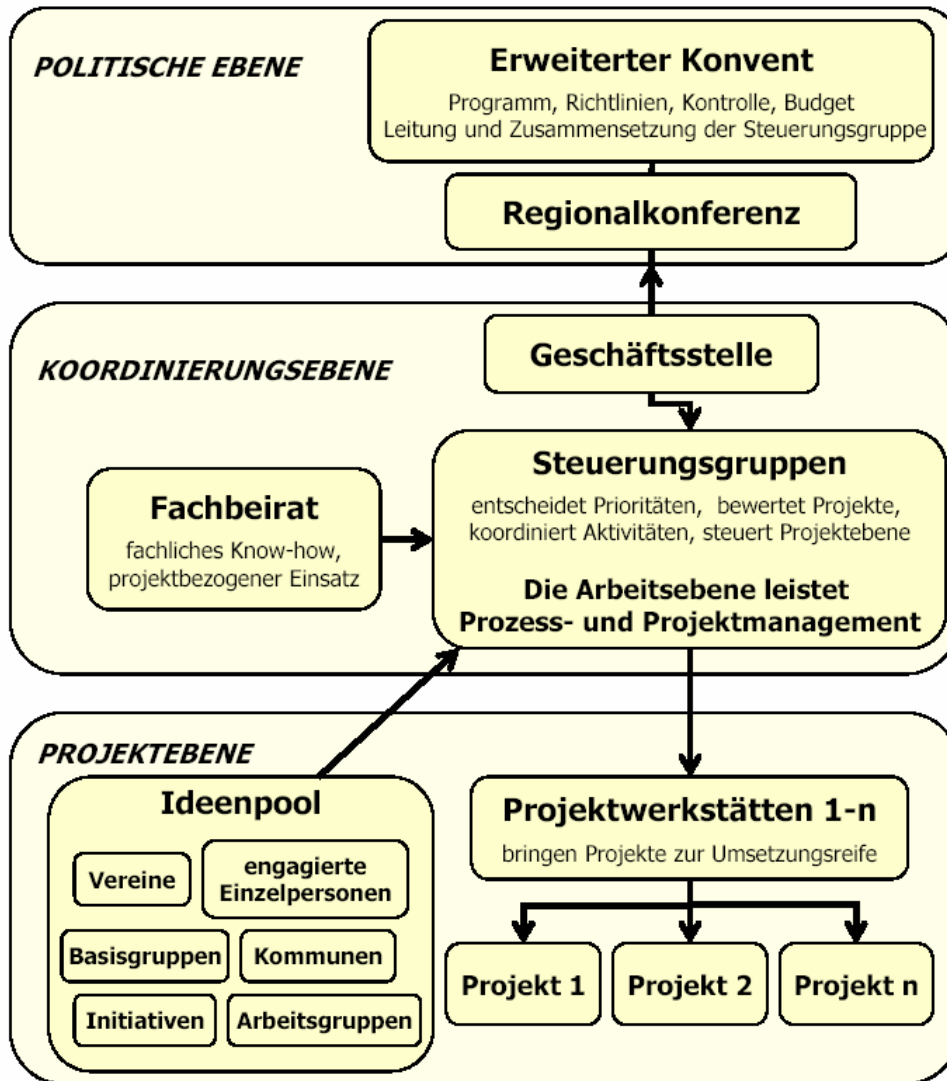
8 Anlagen

Anlage 1: Organisationsstruktur im Umgebndeland

Anlage 2: Kriterienkatalog für Projektbewertung

Anlage 3: Projektskizzen für polnische Spiegelprojekte

Anlage 1: Organisationsstruktur im Umgebiedland – Beschluss durch Konvent am 29.01.2004 (neu: Geschäftsstelle)

Anlage 2: Kriterienkatalog für Projektbewertung – vgl. „Vorbereitende Planung“

Ausschlusskriterien

- fehlender Bezug zum Leitbild
- Entwicklung und Wirkung des Projekts in der Region sind nicht gegeben

Projektgebundene Kriterien

Allgemeine Kriterien:

- Originalität / Innovationsgehalt des Projektes / Verbesserung der regionalen Wettbewerbsfähigkeit
- Integrativer Ansatz: räumliche und/oder fachliche Zusammenarbeit bei der Projektentwicklung und -durchführung
- Ausstrahlung von Synergieeffekten in möglichst viele Bereiche / Auslösung weiterführender Entwicklungsimpulse
- Bereits gute Ansätze vorhanden, schneller Erfolg / positive Beispielwirkung absehbar

Qualitätskriterien:

- Übereinstimmung des Projektinhalts mit der regionalen Entwicklungsstrategie (Entwicklungsziele und -schwerpunkte (Handlungsfelder))
- Nachhaltige Förderung der Zusammenarbeit und Vernetzung von Teilregionen und Akteuren (Netzwerkaufbau nach innen und außen, insbesondere grenzüberschreitend)
- Nachhaltigkeit des Projekts in ökonomischer, ökologischer und sozialer Dimension, Nachhaltigkeit durch Nutzung gebietseigener Fähigkeiten und Ressourcen
- Beitrag zur Stärkung regionaler Wirtschaftskreisläufe
- Förderung der regionalen Identität / Besonderheit der Region
- Stärkung und Entwicklung der regionalen Eigeninitiative (bürgerschaftliches Engagement)

Trägergebundene Kriterien

- regionale Trägerschaft (Sitz in Region, Aufgaben und Funktionen in/für Region)
- fachliche Kompetenz, Kooperationsbereitschaft

Anlage 3: Projektskizzen für polnische Spiegelprojekte

Revitalisierung der Umgebndehäuser – Gründung der Stiftung „Dom Łużycki“
Ökologische Landwirtschaft – „Ökoprodukte der Niederschlesischen Erde“
Erhalt der Kulturlandschaft durch Nutzung
Handwerkerstraße in der polnischen Oberlausitz
Alte Wege – neue Chancen in der erweiterten Gebietskulisse
Das Grüne Netz – grenzüberschreitende Wander-, Rad- und Reitwege
Eisenbahn – Transportmittel zentraler Bedeutung
Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebndeland

Projektskizze

Titel	Revitalisierung der Umgebndehäuser – Gründung der Stiftung „Dom Łużycki“
Handlungsfeld	Denkmalschutz, Architektur, Bau
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Nationale Stiftung Umgebndehaus“ (Bestandteil des Leitprojektes „Erhalt der Umgebndehäuser“)
Träger	Denkmalschutzbehörde, Landkreise und Gemeinden; Stiftung „Dom Łużycki“ (nach der Gründung)
Kooperationspartner	EUREX „Denkmal“ der Euroregion Nysa Selbstverwaltungen der Region (Landkreise, Gemeinden) Architekturbüros, Bauunternehmer, Handwerker
Ansprechpartner	Stiftung „Dom Łużycki“ (nach der Gründung) Wojciech Kapalczyński, Krzysztof Kurek (Woiwodschaftsdenkmalbehörde (WOSOZ) – Außenstelle Jelenia Góra) Tel.: 075 / 7676 385 Fax: 075 / 7676 385 E-mail: wosoz-jg@rubikon.pl

Zielsetzung / Leitidee

Das Umgebndeland wird durch eine in Europa einmalige Konzentration an Umgebndehäusern geprägt. Diese besondere architektonische Volksbauweise ist das Alleinstellungsmerkmal der Region und Identifikationsmerkmal über die Grenzen von Polen, Deutschland und Tschechien hinweg. Aufgrund der Grenzenverschiebung als Folge des 2. Weltkrieges (Änderung der Eigentumsverhältnisse), der peripheren Lage hinsichtlich bedeutender wirtschaftlicher und touristischer Zentren Polens aber auch aufgrund ungenügender Investitionen und der Nähe zum Tagebau „Turów“ sind viele Umgebndehäuser verschwunden oder in schlechtem bautechnischen Zustand. Es fehlt auch an einer vollständigen Dokumentation der Umgebndehäuser in Polen.

Aufgrund der bisherigen Versäumnisse in Katalogisierungs- und Renovierungsarbeiten im polnischen Teil des Umgebndelands, sind sich die Partner des Projektes klar darüber, dass die vollständige Revitalisierung der Umgebndehausarchitektur eine Aufgabe über viele Jahre ist. Die Denkmalschutzbehörde und die Selbstverwaltungen haben sich daher dazu verständigt, eine „Umgebndehaus-Stiftung“ (Fundacja „Dom Łużycki“) zur Koordination und Durchführung verschiedener Aufgaben in diesem Bereich einzurichten.

Zu den Aufgaben der „Umgebndehaus-Stiftung“ sollen gehören:

- Vorbereitung der Katalogisierungsarbeiten,
- Organisation finanzieller Unterstützung für Renovierungsarbeiten,
- Durchführung von Renovierungsarbeiten besonders wertvoller Häuser,
- Unterstützung privater Investoren bei der Sanierung von Umgebndehäusern, die nicht im Katalog der denkmalgeschützten Häuser stehen (möchten).

Die Stiftung „Dom Łużycki“ wird mit ähnlichen Stiftungen in Deutschland und Tschechien zusammen arbeiten, wobei der Austausch von Erfahrungen bei der Sanierung von Häusern besonders wichtig ist. Die unterschiedlichen Rechtssysteme in den einzelnen Ländern erfordern eine Anpassung insbesondere juristischer Erfahrungen an die jeweilige Rechtslage. Nach der Stiftungsgründung ist eine gemeinsame Veranstaltung mit der deutschen Stiftung und Akteuren aus Tschechien geplant.

Die Gründung der Stiftung ist für Frühjahr 2005 vorgesehen.

Geplante Maßnahmen

1. Bestanderfassung – Katalogisierung und Dokumentierung der Umgebendehäuser
2. Aufklärungskampagne über den kulturlandschaftlichen Wert der Umgebendehäuser, insbesondere für Umgebendehauseigentümer und -bewohner
3. Renovierung der Objekte aus dem Denkmalregister
4. Beratende und finanzielle Unterstützung privater Investoren, die auf eigene Kosten renovieren

Arbeitsschritte / Zeitplan

1. Vorbereitung der Objektkarten für das Denkmalschutzregister. Klärung der Eigentumsverhältnisse aller Umgebendehäuser der Region (Kommunen, Landkreise; seit Frühjahr 2005 in Arbeit; Beantragung von Fördermitteln, z. B. Landkreis Luban für 28 von der Denkmalschutzbehörde benannten Häuser)
2. Gründung der Stiftung „Dom Łużycki“ (Landkreise und Gemeinden; 04-07/2005; Abstimmung der finanziellen Beteiligung)
3. Aufklärungskampagne für die Bevölkerung der Region und Vorbereitung der Infobroschüre für Umgebendehauseigentümer und -bewohner über kulturlandschaftliche Werte und Maßnahmen zur Erhaltung der Umgebendehäuser (Stiftung „Dom Łużycki“; Sommer 2005)
4. Gewinnung finanzieller Mittel für Renovierungsarbeiten einzelner Häuser (Gemeinden – z.B. beabsichtigte Bewerbung der Stadt und Gemeinde Bogatynia um Förderung durch polnisches Staatsministerium für Kultur (Norwegischer Förderfonds) zur Revitalisierung von 50 Umgebendehäusern der Region aus dem Denkmalsregister, aber auch Stiftung „Dom Łużycki“)
5. Gewinnung von Architektenbüros für die Zusammenarbeit, aber auch Bauunternehmen aus der Region für Planung, Aufsicht und Renovierung der Umgebendehäuser (Stiftung „Dom Łużycki“; Sommer 2005)
6. Revitalisierung einzelner Umgebendehäuser sowohl aus dem Denkmalschutzregister (mögliche Finanzierung aus den Quellen außerhalb) als auch von privaten Investoren (eigene Mittel, mögliche Förderung) (Stiftung „Dom Łużycki“, WOSOZ (im Rahmen eigener finanzieller und technischer Möglichkeiten))

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

I. 1. Kosten für Ausarbeitung der Objektkarten (Bedingung für Aufnahme in Denkmalregister): 700-1000 Złoty.

2. Durchführungskosten der grundlegenden Sanierung incl. Projekt- und Ausführungsarbeiten – abhängig von technischem Zustand und Größe: 200.000-400.000 Złoty. Ca. 400 Umgebendehäuser in den Landkreisen Luban und Zgorzelec kommen für eine Revitalisierung bislang in Frage (insgesamt somit ca. 120.000.000 Złoty (30 Mio. Euro)).

3. Kosten der Registrierung und Aufnahme der Tätigkeit der Umgebendehaus Stiftung: 8.000 Złoty (aus Mitteln der Selbstverwaltungen – Gründer der Stiftung)

4. Kosten für Vorbereitung der Infobroschüre und dazugehöriger Kampagne: 30.000 Złoty (mögliche Quelle: Marschallsamt in Wrocław, Staatsministerium für Kultur)

II. Weitere Finanzierungsquellen:

1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Polnisches Staatsministerium für Kultur, Mittel des Norwegischen Finanzfonds
5. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR – Tourismus- und Kultur-entwicklung)
6. Europäischer Fonds für Polnische Dorfentwicklung – Counterpart Fund

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebindeland

Projektskizze

Titel	Ökologische Landwirtschaft – „Ökoprodukte der Niederschlesischen Erde“
Handlungsfeld	Landwirtschaft, Ökologie
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft“
Träger	Selbstverwaltungsforum „Pogranicze“, Luban
Kooperationspartner	CSB Miltitz Niederschlesische Landwirtschaftskammer Gemeinden, Landwirte weitere Nichtregierungsorganisationen (NGOs), z. B. Lubaner Gesellschaft für Ökologie „Agenda 21“, Gesellschaft für ökologische Produktion „Ekoland“, Stiftung für ökologische Kultur
Ansprechpartner	Jarosław Żuchowski, P-ZFST „Pogranicze“ Tel.: 075 / 6462 636 Fax: 075 / 6462 637 E-mail: pogranicze-csb@home.pl

Zielsetzung / Leitidee

Die aktuelle Situation der Landwirtschaft lässt vermuten, dass die Ökolandwirtschaft eine Alternative für die Entwicklung größerer Ackerflächen sein könnte. Bis März 2001 entwickelte sich die Ökolandwirtschaft langsam aufgrund ungeklärter Rechtslage. Am 16. März 2001 wurde ein Gesetz zur Regelung der Ökolandwirtschaft verabschiedet. Heute gibt es bereits in ganz Polen 2.000 ökologisch wirtschaftende Betriebe, bis 2010 sollen es etwa 10.000 Betriebe sein, d. h. es gibt noch große Investitionspotenziale für diesen Wirtschaftszweig. In der polnischen Gebietskulisse gibt es bereits mehr als 40 ökologisch wirtschaftende Betriebe, mit steigendem Interesse zur Umstellung auf diese Bewirtschaftungsform. Die Ökolandwirtschaft lässt sich auch gut mit dem Landtourismus verbinden.

Zu den strategischen Zielen, die mit Umsetzung des Projektes erreicht werden sollen, gehören:

- bessere Lebensbedingungen der Landbevölkerung,
- besseres Dorfbild nach außen,
- Verbesserung der Qualität der Lebensmittel,
- Verbesserung der Arbeitsbedingungen in der Landwirtschaft,
- multifunktionale Entwicklung des ländlichen Raumes,
- Verbesserung und Entwicklung der sozialen und technischen Infrastruktur.

Eine besondere touristische Anziehungskraft haben die Gebiete der Seen Leśniańskie, Złotnickie und Witka, aber auch die Ortschaften im Vorland des Isergebirges. Netzwerke mit großem Begleitangebot für den Landtourismus werden aufgebaut (z. B. Urlaub im Sattel). Die Strukturen der landwirtschaftlichen Betriebe werden verbessert, mit spezialisierten Großbetrieben, Modellbauernhöfen (Imkerei, Kräuteranbau, Lein- und Weinanbau, Schaf- und Ziegenaufzucht, Herstellung von regionalen Produkten). Eine besondere Rolle werden die Ökobetriebe mit der Produktion von gesunden Lebensmitteln spielen.

Die Tätigkeit von „Pogranicze“ im Rahmen des Projektes besteht aus einer Reihe von Teilprojekten, die einer konsequenten Zusammenarbeit mit den Landwirten bedarf.

Geplante Maßnahmen

Das Projekt umfaßt:

- Unterstützung und Konsolidierung von ökologischen Betrieben;
- Vermarktung regionaler Lebensmittel, insbesondere aus Betrieben mit Gütesiegel „Ökoprodukte Niederschlesiens“;
- Schaffung von Läden mit ökologisch erzeugten Lebensmitteln und regionalen Produkten,
- Öffentlichkeitsarbeit für die Bedeutung unkonventioneller ökologischer Produktion – Kräuter-, Wein- und Leinenanbau;
- Informationsoffensive und Vermarktung von Ökoprodukten (im Durchschnitt 15% teurer als andere Produkte);
- Anschluß an die Kampagne gegen die Produktion von genmodifizierten Lebensmitteln in Niederschlesien (Träger: Stiftung für ökologische Kultur),
- Investitionen im Bereich Landtourismus (finanzielle Unterstützung für Ausbau von Angeboten zu „Urlaub auf dem Bauernhof“),
- Umschulung von Menschen, die keine Beschäftigung in der Landwirtschaft finden,
- Zusammenstellung von Produkten, die charakteristisch für die Region sind (Anschluss an Projekt „Lausitzer Warenkorb“).

Arbeitsschritte / Zeitplan

Das Projekt ist bereits gestartet und erste Teilprojekte werden umgesetzt. Demnächst sind Abstimmungsgespräche der Projektträger mit Verantwortlichen des Umgebendeland-Projektes geplant, um Ansätze aus dem Schlüsselprojekt „Schaufenster nachhaltiger Landwirtschaft“ in das Projekt zu integrieren bzw. Erfahrungen auszutauschen.

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird bei jedem Teilprojekt neu bestimmt.

II. Finanzierungsmöglichkeiten sind u. a.:

1. Interreg III a Polen-Sachsen (2004-2006)
2. Interreg III a Polen-Böhmen (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR):
 - a) Handlung 3.1: Ländlicher Raum (Komplementarität mit Handlung 2.4 – Berufliche Reorientierung für Arbeitnehmer ohne Arbeit)
5. Marschallamt in Breslau
6. Agentur für Restrukturierung und Modernisierung der Landwirtschaft
7. Europäischer Fonds für Dorfentwicklung – Counterpart Fund

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebindeland

Projektskizze

Titel	Erhalt der Kulturlandschaft durch Nutzung
Handlungsfeld	Landwirtschaft, Raumplanung, Ökologie
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Landschaftspflege durch Nutzung“
Träger	Gemeinden, Landkreise, Vereine
Kooperationspartner	Lubaner Gesellschaft für Ökologie „Agenda 21“ Zentrum für Ökologische Bildung in Luban Selbstverwaltungsforum „Pogranicze“ in Luban Wärmeversorger in Luban Gesellschaft der ökologischen Produktionsweise „Ekoland“ Niederschlesische Landwirtschaftskammer und Handwerkskammer in Wrocław
Ansprechpartner	

Zielsetzung / Leitidee

Gegenwärtig gibt es eine Arbeitsgruppe für Dorfentwicklung und Umweltschutz in den Landkreisen Luban und Löbau-Zittau im Rahmen der Zusammenarbeit in den Bereichen Landwirtschaft und Ökologie. In Luban gibt es ein Strohkraftwerk (PEC Luban), in welchem Stroh von Landwirten der Region zur Stromerzeugung verwendet wird.

Für das Gebiet der Oberlausitz, das immer noch stark von Tagebauindustrie geprägt ist (Braunkohletagebau, Steinbrüche), ist die Rekultivierung der Flächen für den Erhalt der Kulturlandschaft sehr wichtig. Der südliche Teil der Gebietskulisse (Isergebirge und Queis-Tal) sollte unter rechtlichen Schutz gestellt werden. Es gibt die Idee der Gründung eines Landschaftsparks „Queis-Tal“, welche in vielen Dokumenten die Ziele und Strategien bestimmen (bzw. „Tal des Oberen-Queis“ wie auch von Tomasz Bernacki im Bericht „Landschaftspark Tal der Oberen Queis- Chance für den Landkreis Luban“ angeregt wurde). Außerdem wird die Benennung des Isergebirge als Landschaftsschutzgebiet angestrebt.

Das Projekt umfaßt außerdem:

- Revitalisierung der heimischen Pflanzen im ländlichen Raum (besonders in der unmittelbaren Nachbarschaft der Umgebinderhäuser) (Zentrum für ökologische Erziehung in Luban),
- Ausweitung der Zusammenarbeit der Strohkraftwerke in Luban mit den Landwirten aus der Region beim Ankauf von Weizen- und Roggenstroh, Verwendung anderer Pflanzen als Energiequelle - Zusammenarbeit mit neuen Ökokraftwerken (PEC Luban),
- Prüfung von Möglichkeiten / Rahmenbedingungen zur Errichtung neuer Stroh-/ Graskraftwerke – Kooperation mit Partnern des Projekts „Deutsch-tschechisches Graskraftwerk Seifhennersdorf“,
- Rekultivierung postindustrieller Flächen, insbesondere für das Gebiet um Bogatynia, Luban und Sulikow

Geplante Maßnahmen

1. Zusammenkunft interessierter deutsch-böhmisch-polnischer Partner
2. Suche und Zusammenkunft von Landwirten, regionaltypische Pflanzen anbauen
3. Informationskampagne zur Aktivierung der Landwirte, einen Beitrag zur Verbesserung des Orts-/Landschaftsbildes zu leisten
4. Informationskampagne zur Vermarktung der Ökoprodukte und für bestimmte regionale Marken

Finanzierungsquellen für den ländlichen Raum sollen folgende Aktivitäten betreffen:

1. Stärkung der biologischen Vielfalt, die durch Stilllegung entstehen
2. Umweltschädenbeseitigung, u. a. verursacht durch falsche Abfallaufbewahrung und -beseitigung
3. Bekämpfung der Bodenzerstörung und Vermeidung der Bodenerosion
4. Verstärkte Zusammenarbeit zur Unterstützung regionaler Produkte (Markenschutz) und Suche nach Absatzmärkten in der EU

Arbeitsschritte / Zeitplan

1. Bestimmung typischer Pflanzen und Produkte der Oberlausitz und Vernetzung der Läden mit gesunden Lebensmitteln
2. Verbesserung der landwirtschaftlichen Strukturen durch Zusammenführung oder Tausch landwirtschaftlicher Flächen, Stärkung und Bekanntmachung großer landwirtschaftlicher Betriebe v. a. im mittleren und östlichen Teil Oberlausitz (Standorte mit günstigsten Produktionsbedingungen)

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

- I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird erst mit Beginn der Arbeiten am Projekt bestimmt.
- II. Potenzielle Finanzierungsmöglichkeiten u. a.:
 1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
 2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
 3. Interreg IV (2007-2013)
 4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR):
 - a) Handlung 3.1: Ländlicher Raum
 5. Nationaler Fonds für Umweltschutz und Gewässerwirtschaft, Außenstelle Breslau
 6. Marschallamt in Breslau
 7. Europäischer Fonds für Dorfentwicklung

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebndeland

Projektskizze

Titel	Handwerkerstraße in der polnischen Oberlausitz
Handlungsfeld	Handwerk, Tourismus, Handel
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Handwerkerstraße“
Träger	Handwerkskammer in Luban und in Zgorzelec
Kooperationspartner	Landratsämter, Stadt- und Gemeindeverwaltungen der Landkreise Luban und Zgorzelec Nichtregierungsorganisationen z. B. Gesellschaft Burg Czocha in Marklissa (Leśna), Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz in Luban, Gesellschaft „Euroopera“ in Zgorzelec, Unternehmervereinigung in Luban, KMU aus dem Bereich Lausitzer Zentrum in Luban Niederschlesische Handwerkskammer in Wrocław
Ansprechpartner	
Zielsetzung / Leitidee	
<p>Die Handwerkerstraße ist ein Beispiel für die Verbindung eines unkonventionellen touristischen Angebots mit der Öffnung neuer Absatzmärkte für Handwerker aus der Region. Die einheimische Bevölkerung und Touristen hätten die Möglichkeit, sich die Betriebe und die Arbeit in den Betrieben anzuschauen und die Produkte direkt vor Ort zu kaufen. So könnte eine Vernetzung aller regionalen Produkte entstehen. Vorläufig erklärten die Handwerker Bereitschaft, ihre Produkte z. B. als „Lausitzer Mehl“, „Lausitzer Brot“, „Queisener Kerzen“ oder „Iser-Engel“ zu vermarkten.</p> <p>Das Projekt umfasst:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Suche nach geeigneten Handwerkern (auch aussterbende Berufe) die sich bereit erklären, ihre Betriebe für Touristen zu öffnen, - Verstärkung der Zusammenarbeit zwischen kleinen Betrieben in der Region (mögliche Partner Lausitzer Zentrum aus Luban oder Zentrum des Landkreis für Wirtschaftsberatung in Zgorzelec). 	
Geplante Maßnahmen	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sammlung von Informationen zu Betrieben (die typische Produkte aus der Region produzieren) und Produkten aus der Region und deren Vermarktungsanalyse 2. Zusammenarbeit mit Handwerkskammern zur Ermittlung der Bereitschaft der Betriebe zur Teilnahme am Projekt 3. Unterstützung bei Betriebsgründungen 4. Koordinierung aller Handwerksprojekte 5. Kooperationsvermittlung in der Grenzregion 6. rechtlicher Beistand bei der Gründung von Handwerkervereinigungen, Personen- als auch Kapitalgesellschaften, „Grundsteinlegung“ für die Oberlausitzer Industrie- und Handwerkskammer 7. Veranstalten eines Lausitzer Marktes und Präsentation handwerklicher Produkte (Lausitzer Zentrum, Luban) 	

Arbeitsschritte / Zeitplan

Für die Arbeiten am Projekt soll ein Koordinator für den Bereich der wirtschaftlichen Zusammenarbeit für die Landkreise Zgorzelec und Luban gewählt werden, zur Unterstützung einer ganzheitlichen gesellschaftlich-wirtschaftlichen Potenzialanalyse der Landkreise Luban und Zgorzelec.

1. Phase: Erarbeitung der Details für das polnische Spiegelprojekt und Erarbeitung eines Kooperationsnetzes mit den deutschen und böhmischen Koordinatoren für Handwerker und KMU
2. Phase: Gewinnung von finanziellen Mitteln zur Unterstützung der Handwerksinitiativen
3. Phase: finanzielle und rechtliche Unterstützung

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

- I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird erst mit Beginn der Arbeiten am Projekt bestimmt.
- II. Potenzielle Finanzierungsmöglichkeiten u.a.:
 1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
 2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
 3. Interreg IV (2007-2013)
 4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR):
 - a) Handlung 2.5: Vermarktung des Unternehmertum
 - b) Handlung 3.1: Ländlicher Raum
 5. Subventionen der Stadt- und Gemeindeverwaltungen der Landkreise Zgorzelec und Luban für Nichtregierungsorganisationen
 6. Marschallamt in Breslau
 7. Europäischer Fonds für Dorfentwicklung in Polen – Counterpart Fund
 8. Kulturstiftung
 9. L.-Kronenberg-Bankstiftung
 10. Sponsoring durch polnische und ausländische Akteure

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebundeland

Projektskizze

Titel	Alte Wege – neue Chancen in der erweiterten Gebietskulisse
Handlungsfeld	Tourismus, Kulturgeschichte
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Alte Wege – Neue Chancen“
Träger	Stadtverwaltung Lubań und Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz (Teilprojekt <i>Via Regia</i>), Gesellschaft „Bruderschaft des Hl. Jakob“ und Stiftung des Franziskaner Dorfes (Teilprojekt <i>Jakobsweg</i>), Verein „Schlucht Samosierra“ und „Napoleonstrasse 1813 e.V.“ (Teilprojekt <i>Napoleonstraße</i>)
Kooperationspartner	Deutsche und polnische Kommunen entlang der Wege Geschäftstelle „Görlitz/Zgorzelec Kulturhauptstadt Europas 2010“ Initiativen und Vereine zum Thema „Via Regia“ aus Polen und Deutschland, „Ökumenischer Pilgerweg e.V.“ aus Weimar und Initiative „Camino de Compostella“ aus anderen europäischen Staaten Regionales Museum aus Lubań MGO, DOT
Ansprechpartner	Tomasz Bernacki, Stadtverwaltung Lubań (Teilprojekt <i>Via Regia</i>) Tel.: 075 / 6464 435 Fax: 075 / 6464 405 E-mail: wosigp_umluban@luban.pl Emil Mendyk, Korkonosze (Teilprojekt <i>Jakobsweg</i>) Tel.: 075 / 6427 681 Fax: 075 / 6427 681 E-mail: emil@korkonosze.jgora.pl Janusz Dziaczko, Regionales Museum aus Luban (Teilprojekt <i>Napoleonstraße</i>)
Zielsetzung / Leitidee	
<p>Die Oberlausitz ist eine Region mit Schnittstelle verschiedener politischer Einflüsse und verschiedener lokaler und kontinentaler jahrhundertealter Handelswege. Sie bestimmten die Siedlungsstrukturen und induzierten ihre Entwicklung. Gegenwärtig – insbesondere nach Neufestlegung der Staatsgrenzen und Weiterentwicklung der Transporttechnologie – werden alte Handelswege zu lokalen Verbindungen degradiert. Ortschaften entlang der Routen können trotz ihres Reichtums an kulturellen und natürlichen Besonderheiten vergangener Zeit nicht davon profitieren. Ziel des Projektes ist es daher, durch Wiederbelebung alter Wegeverbindungen nicht nur eine attraktive Vernetzung touristischer Sehenswürdigkeiten zu schaffen, sondern auch einen Beitrag zur Entwicklung bzw. Wiederbelebung der Ortschaften am Wegesrand und damit Steigerung der Attraktivität der Region zu leisten.</p> <p>Das Projekt umfasst folgende Teilprojekte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Revitalisierung des alten transeuropäischen Handelsweges Via Regia im Abschnitt Bautzen – Görlitz/Zgorzelec – Lubań – Bunzlau (Bolesławiec) als Wander-, Rad-, Reit- und Autoweg (verschiedene Trassenführungen möglich) unter Einbeziehung kulturhistorisch und kulturlandschaftlich bedeutsamer Attraktionen am Wegesrand (z. B. Postmeilensäulen, Eibe in Henrykowie, Altstadt von Luban und Białogórze), dazu Notwendigkeit der engen Zusammenarbeit der Initiative der Städtevereinigung an der Via Regia und Vernetzung mit anderen Initiativen aus Frankreich, Belgien, Deutschland und Ukraine (Stadt Lubań, Stadt Jarosław); - Verlängerung des Jakobsweges von Santiago de Compostella nach Polen (Bolesławiec – Lubań – Zgorzelec). Gegenwärtig endet einer der Abzweige in Görlitz. Der Verlauf auf Territorium des Landkreises Lubań (Nowogrodziec – Nawojów Śląski – Lubań – Pisarzowice – Henryków – Sławnikowice – Wyręba – Białogórze) wurde am 12.01.2005 im Landratsamt Lubań beschlossen; 	

- Das Projekt **Napoleonstraße** wurde 2003 von einer Initiative beschlossen, mit dem Ziel der Entwicklung eines touristischen Weges von Frankreich über Deutschland nach Polen (Verlauf angelehnt an Zug der französischen Armee Richtung Moskau – Via Regia). Zusammen mit dem deutschen Verein der Freunde der napoleonischen Tradition „Napoleonstraße 1813 e.V.“ aus Wurschen arbeitet die Gesellschaft „Schlucht Samosierra“ aus Lubań. Beide Vereine beschilderten gemeinsam historische Schlachtplätze (Kampagne 1813) auf dem Gebiet der heutigen Landkreise Lubań und Zgorzelec und in der sächsischen Grenzregion. Bei den Arbeiten hat auch der Kustos des Regionalen Museum teilgenommen, als Fachmann der napoleonischen Geschichte;

In einer weiteren Phase ist auch die Revitalisierung der **alten Zittau – Hirschberger Landstraße** (Zittau – Frydlant – Czerniawa – Stara Kamienica – Jelenia Góra) möglich. Der mittelalterliche Weg verbindet entlang des nördlichen Randes des Isergebirges touristische Zentren aller drei Länder (Zittau, Frydlant, Hejnice, Lazne Libverda, Bad Flinsberg). Es sollte eine Verbindung zwischen Zittau, Frydlant, Czerniawa (die größte Konzentration der Umgebinderhäuser im Landkreis Luban) mit der geplanten erweiterten Gebietskulisse der Umgebinderland (u. a. Krobica, Przecznica, Kopaniec, Wojcieszycy) bis Hirschberg erfolgen. Es sollte auch auf eine Anbindung an andere alte Handelswege der Region, z.B. Alte Gabler oder Alte Leipauer Straße im Zittauer Gebirge, hingearbeitet werden.

Geplante Maßnahmen

1. Genaue Abstimmung des Wegeverlaufes,
2. Benennung von Personen und Vereinen, die Informationen, Beschilderung und Vermarktung vorbereiten,
3. Beschilderung, Vorbereitung von Infomaterialien (Reiseführer, Schilder, Informationstafeln an wichtigen Objekten),
4. Vermarktung der Wege als touristische Attraktionen, Weiterreichen des Infomaterials (Faltblätter, Plakate, etc.) an regionale Touristeninformationen.

Arbeitsschritte / Zeitplan

1. In der ersten Arbeitsphase (bis Ende März 2005) wird der Verlauf der Wege von den beteiligten Vereinen (Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz und „Bruderschaft des Hl. Jakob“) nach Gesprächen mit Historikern und Heimatforschern festgelegt, danach erfolgt dessen Genehmigung von zuständigen Gemeinden und Grund- und Straßeneigentümern (Forstamt, Straßenverwaltung, private Besitzer). In der nächste Phase (bis Ende Juni 2005) werden Informationsmaterialien erarbeitet (Reiseführer, dreisprachige Infotafeln für wichtigste Objekte entlang des Weges, Broschüren, etc.). Danach (Juli 2005) erfolgt die einheitliche Ausschilderung der Wege (z. B. Jakobsweg – seit 1000 Jahren Muschel vor blauem Hintergrund) und interessanter Attraktionen am Wegesrand (Altstadt Lubań, Queisbrücke, Kirchen und andere Sehenswürdigkeiten, Eibe in Henrykow, Postmeilensäulen) mit dreisprachigen Infotafeln. Die offizielle Eröffnung des Jakobsweges ist für 25 Juli 2005 geplant. Gleichzeitig findet eine Vermarktungskampagne für Einheimische und Gäste statt. Für den Jakobsweg werden Gäste ermuntert den Weg zu Fuß in Richtung Santiago de Compostella zu bewältigen, für die Via Regia per Auto, Rad, Pferd oder zu Fuß.

2. Im Mai 2005 soll auf dem Markt in Lubań die dritte bereits sanierte Postmeilensäule im Verlauf der Via Regia enthüllt werden (Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz). Die Eröffnung des Jakobsweges ermöglicht eine erste Wiederbelebung der zu revitalisierenden Via Regia. Bis dahin ist es wichtig, den Kontakt mit den deutschen Partnern aufzunehmen und die Festlegung und Beschilderung auf sächsischem Gebiet zwischen Bautzen und Görlitz durchzuführen.

3. Im Rahmen der „Napoleonstraße“ kam es bereits zu einem Treffen zwischen „Napoleonstraße 1813 e.V.“, „Schlucht Samosierra“ aus Lubań, Vertretern des Landratsamtes Lubań und des Regionalen Museum aus Lubań. Die Kontakte sollen erneuert werden und notwendige Vereinbarungen für Projektentwicklungen geschlossen werden. Infotafeln vor dem Domu pod Okrętem in Lubań sollen in polnisch, deutsch, französisch, tschechisch und ähnliche auf deutschem Gebiet (u. a. auf Schlachtfeldern) errichtet werden.

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

1. Für das Projekt Via Regia ist der Kostenvoranschlag erst nach Festlegung der Route und der Vertragunterzeichnung mit den deutschen Partnern für ein Spiegelprojekt ab Görlitz möglich.

2. Für den Jakobsweg belaufen sich die Kosten für den Abschnitt zwischen Nowogrodziec und Zgorzelec auf 23.000 Euro, davon:

4.000 € für Vorbereitungsphase,

12.000 € für Vorbereitung von Infomaterialien und der Beschilderung,

3.000 € für Umsetzung der Beschilderung,

4.000 € für Vermarktung und Information.

3. Um Zuschüsse aus dem Programm Phare CBC Polen-Deutschland zu erschließen, wurde der Antrag bei der Euroregion „Nysa“ eingereicht (75% der Gesamtkosten). (*Aktuelle Information 30.03.05: der Antrag wurde von ERN abgelehnt*) Die verbleibenden 25% können von einzelnen Gemeinden (Gemeindeverbund "Zagłębie Miedziowe" an der Via Regia, für Beschriftung des Weges wurden 18.000 Złoty veranschlagt) und natürlichen Personen erbracht werden. Ein Teil des Infomaterials wird durch Sponsoren finanziert.

In den nächsten Jahren können Mittel zur Instandhaltung des Weges, Wartung und Ergänzung der Beschriftung, weitere Vermarktung aus dem Interreg-Programm, Norwegischen Fonds, Staatsministerium für Kultur und im Rahmen des Programms Kultura 2000 erschlossen werden.

4. Für die Napoleonstrasse sollen die Zuschüsse mitverwendet werden, u. a. aus Mitteln des Interreg III A Polen-Sachsen und der Stadtverwaltung Lubań aus Mitteln für Nichtregierungsorganisationen.

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebndeland

Projektskizze

Titel	Das Grüne Netz – grenzüberschreitende Wander-, Rad- und Reitwege
Handlungsfeld	Tourismus
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Das Grüne Netz“
Träger	Gemeinden, kommunale Verbände und Nichtregierungsorganisationen
Kooperationspartner	Landratsämter, Stadt- und Gemeindeverwaltung der Landkreise Luban und Zgorzelec, Referate der Landratsämter und der Stadt- und Gemeindeverwaltung der Landkreise Luban und Zgorzelec (besonders für Öffentlichkeitsarbeit), Nichtregierungsorganisationen, z. B. Gesellschaft der Freunde der Oberlausitz in Luban, Selbstverwaltungsforum „Pogranicze“ in Luban, Gemeindenverbund „Kwisa“, PTTK und PTSM, aktive Akteure der Tourismusbranche
Ansprechpartner	

Zielsetzung / Leitidee

Trotz der hohen Eignung der Landkreise Luban und Zgorzelec für eine touristische Profilierung entwickelt sich der Tourismus hier nur langsam. Das Grenzgebiet ist für verschiedene Formen der Erholung und Zielgruppen geeignet (Heimatkundler, Kurortbesucher, Konferenzteilnehmer und Familien, ausländische Touristen).

In der letzten Zeit sind neue Reitschulen und -zentren entstanden u. a. in der Nähe von Luban und Schwertburg (Świecie). Ein ausgewiesenes Reitwegenetz v. a. für Gäste der Region ist nicht vorhanden. Das Wander- und Radwegenetz ist relativ dicht, jedoch immer noch unzureichend ausgebaut. Das Netz soll erweitert und mit bestehenden Wegen in Deutschland und Tschechien verknüpft werden.

Das Projekt umfasst:

- Realisierung der Richtlinien der Niederschlesischen Entwicklungsstrategie und Entwicklungsstudie der Sudetenstraße (Lauterbach(Sieniawka)-Bogatynia-Radmeritz (Radomierzyce)-Sulkau (Sulików)-Lubań-Marklissa (Leśna)-Flinsberg (Świeradów) als Hauptachse der Tourismusentwicklung in Niederschlesien (Träger: Landkreise Lubań und Zgorzelec),
- Abstecken neuer touristischer Wege, mit Anbindung an das vorhandene Netz in Deutschland und Böhmen unter Berücksichtigung vorhandener und geplanter Grenzübergänge,
- Initiieren neuer touristische Veranstaltungen (Rad- und Paddelbootfahrten) sowie der Schaffung neuer touristischer Attraktionen (Azaleen und Rhododendren-Park in Seidenberg (Zawidow), Lausitzer Freilichtmuseum in Luban, Gondelbahn Flinsberg (Swieradów-Stóg Izerski), Extremtourismus – in stillgelegten Bergwerken;
- Gewinnung von finanziellen Mitteln für die Erhaltung bereits vorhandener Radwege, insbesondere für die euroregionalen Wege ER-2, ER-4 und ER-7 (Gemeinden, Landkreise),
- Schaffung neuer Wege im geplanten Landschaftspark „Queis-Tal“.
- Umbau der stillgelegten Eisenbahnstrecken Lubań-Marklissa (Leśna) und Gryfów-Świeradów für Radwege mit begleitender touristischer Infrastruktur (Abstimmung mit PKP)

Geplante Maßnahmen

1. Broschüren, Prospekte, Werbekampagne zu lokalen Initiativen und bestehenden / geplanten touristischen Angeboten
2. Aktive Teilnahme an Tourismusmessen, Ausstellungen unter der Marke „Umgebndeland / Kraina Domów Przystupowych“ – Schaffung des Angebots: „Grenzenlos radeln und wandern im Umgebndeland“
3. Anknüpfung und Ausbau der Zusammenarbeit zwischen Selbstverwaltung und Vereinen
4. Entwicklung der touristischen Infrastruktur (Parkplätze, Toiletten an wichtigen Objekten und Knotenpunkten von Rad- und Wanderwegen, feste Radwege (Asphalt, Pflaster), Informationspunkte auch in kleinen Ortschaften, etc.)
5. Zusammenarbeit mit der DOT
6. Initiierung von Aktivitäten zur Verbesserung des Außenbildes der Ortschaften
7. Schaffen und Ergänzung der Beschilderung von Wegen und touristischen Attraktionen (auch Beschilderung in vielen Sprachen)

Arbeitsschritte / Zeitplan

Zunächst findet eine Abstimmung der beteiligten Akteure über gemeinsame Zielvorstellung statt. Dazu gehört auch die Festlegung des Wegeverlaufs und der Sehenswürdigkeiten, die entlang der Wege besichtigt werden können.

Weiterhin sollen die Anträge zur Umsetzung der einzelnen Projekte vorbereitet werden. Bei diesen Zusammenkünften wäre es von Vorteil, einen Vertreter der DOT zu beteiligen, um die lokalen Initiativen zu unterstützen.

Dann sollen fehlende Beschilderungen an Wander- und Radwegen ergänzt werden. Gleichzeitig sollen Infobroschüren und eine Internetpräsentation über das touristische Angebot der Oberlausitz vorbereitet werden, so dass alles zu Beginn der Sommersaison 2006 abgeschlossen ist.

Allen Aktivitäten sollen Mittel aus dem Medien- und PR-Bereich bereitgestellt werden.

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird erst mit Beginn der Arbeiten an den einzelnen Projekten bestimmt.

II. Potenzielle Finanzierungsmöglichkeiten:

1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR):
 - a) Handlung 1.4: Entwicklung von Tourismus und Kultur
 - b) Handlung 3.1: Ländlicher Raum
5. Subventionen der Stadt- und Gemeindeverwaltung der Landkreise Zgorzelec und Luban für Nichtregierungsorganisationen
6. Marschallamt in Breslau

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebndeland

Projektskizze

Titel	Eisenbahn – Transportmittel zentraler Bedeutung
Handlungsfeld	Verkehr
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Eisenbahn“
Träger	Landkreise Luban und Zgorzelec mit Unterstützung des Marschallamtes in Wrocław
Kooperationspartner	Landkreise, Stadt- und Gemeindeverwaltungen der Landkreise Luban und Zgorzelec PKP – Regionale Beförderung andere Beförderer (z.B. Connex, DB oder Ceske Drahy)
Ansprechpartner	

Zielsetzung / Leitidee

Die vorhandenen Eisenbahnstrecken der Region haben eine entscheidende Bedeutung für die Entwicklung der Gebiete beiderseits der Grenze. Es sollten Empfehlungen an die regionalen und gesamt-polnischen Behörden formuliert werden, um eine Verbesserung des Netzes durch Modernisierung und Ausbau neuer Strecken zu schaffen. In den letzten Jahren wurden viele lokale Eisenbahnstrecken beiderseits der Grenze stillgelegt. In der polnischen Gebietskulisse befindet sich ein dichtes Eisenbahnnetz, das gegenwärtig praktisch nicht benutzt wird. In der gesamten Gebietskulisse sind bequeme Eisenbahnverbindungen vorhanden, die das gesamte Gebiet erschließen können. Die Eisenbahn hat eine erhebliche Bedeutung für die Entwicklung der Wirtschaft (Gütertransport, v. a. Rohstoffe) und des Tourismus (Personenbeförderung, sowie Radtransport).

Das Projekt umfasst:

- Reaktivierung von lokalen Verbindungen für Personenbeförderung: Lubań-Zgorzelec, Lubań/Zgorzelec-Seidenberg(Zawidów)-Bogatynia, Lubań-Marklissa (Leśna), Greiffenstein (Gryfów)-Świeradów – damit auch Reaktivierung der „Iser-Bahn“ (Görlitz-Luban-Gryfów-Swieradów),
- Prüfung von Möglichkeiten für eine „Rollende Landstraße“ (LKWs auf Schiene), v. a. zwischen Böhmen und Niederschlesien (Liberec-Lubań oder Liberec-Kohlfurt(Węgliniec)) zur Verbesserung des Gütertransportes über die Sudeten.

Im Falle der Stilllegung der Strecken Lubań – Marklissa (Leśna) und Greiffenberg (Gryfów) – Świeradów sollen Umbaumaßnahmen auf den ehemaligen Bahnhöfen ergriffen werden (s. Projektskizze „Grünes Netz“), um eine touristische Infrastruktur (ähnlich der ehemaligen Strecke Liebenthal (Lubomierz) – Löwenberg (Lwówek Śląski)) aufzubauen.

Geplante Maßnahmen

1. Zusammenkunft der Bezirksleitung der PKP in Wrocław, Niederschlesischen Woiwodschaftsverwaltung, Woiwodschaftsamt in Wrocław und Landkreisverwaltung der Landkreise Luban und Zgorzelec mit dem Ziel gemeinsame Vereinbarung auszuarbeiten,
2. Erarbeitung einer Strategie für die Oberlausitzer Eisenbahn auf polnischer und deutscher Seite in Kooperation mit Böhmen (insbesondere für Teilprojekt „LKW auf Schiene“)
3. Erarbeitung der Strategie zur finanziellen Unterstützung des Projektes,
4. Festlegung prioritärer und weiterer Verbindungen, gemäß der Entwicklungsstrategie der Woiwodschaft Niederschlesien.

Arbeitsschritte / Zeitplan

In der ersten Phase sollen intensive Beratungsgespräche seitens der betroffenen Akteure durchgeführt werden, so dass ein Antrag auf ein großes Projekt gestellt werden kann. Diese Aktivitäten können die Grundlage für eine Entwicklungsstrategie der Oberlausitzer Eisenbahn und Reaktivierung der Eisenbahn sein, insbesondere für die wichtigen Verbindungen nach Luban und weiter ins Isergebirge und nach Bad Flinsberg. Nicht ohne Bedeutung wäre hier die Wiederbelebung der Iser-Eisenbahn (Görlitz/Zgorzelec-Lubań-Gryfów-Świeradów). Die Verbindungen sollen kompatibel mit den Strecken nach Sachsen und Niederschlesien, aber auch Nordböhmen sein (Grenzübergang Seidenberg (Zawidów)-Černousy wird gegenwärtig nur für Gütertransport verwendet). In Polen gibt es private Transportunternehmen, die bereits Interesse für eine regionale Personenbeförderung geäußert haben. Nach dem Beitritt Polens in die EU besteht die Möglichkeit auch für EU-Transportfirmen sich auf dem polnischen Markt zu beteiligen: mögliche Zusammenarbeit mit Connex (LausitzBahn aus Görlitz nach Zittau), ZVON und böhmischer Česke Drahy (sehr erfolgreich auch innerhalb lokaler Verbindungen in Böhmen).

Bzgl. der Eisenbahnreaktivierung und der Suche nach deutschen Partnern soll u. a. der Kontakt zur deutsch-polnischen Kommission für regionale und grenzüberschreitende Zusammenarbeit aufgenommen werden.

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird erst mit Beginn der Arbeiten am Projekt bestimmt.

II. Potenzielle Finanzierungsmöglichkeiten:

1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR)
5. Marschallamt in Breslau
6. PKP AG oder private Eisenbahnunternehmen

Regionaler Entwicklungsprozess Umgebindeland

Projektskizze

Titel	Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit
Handlungsfeld	Information, Erziehung, Geschichte der Region, Tourismus, Fremdsprachen
Projektart	Polnisches Spiegelprojekt zum Schlüsselprojekt „Regionalmarketing und Öffentlichkeitsarbeit“
Träger	Gemeinden, Landkreise, Vereine
Kooperationspartner	Landkreisämter, Stadt- und Gemeindeverwaltung der Landkreise Luban und Zgorzelec Organisationseinheit der Landkreisämter, der Städte und Gemeinden der Landkreise Luban und Zgorzelec Nicht Regierungsorganisationen z.B. Lubaner ökologischer Verein „Agenda 21“, Deutsch-Polnischer Verein Freunde der Oberlausitz in Luban, Verein „Euroopera“ in Zgorzelec, Verein Schloss Czocha in Marklissa (Leśna) Presse und andere Medien aus der Region
Ansprechpartner	

Zielsetzung / Leitidee

Die Zusammenarbeit in den Bereichen Kultur, Tourismus und Gesellschaft hat sich aufgrund von Vereinbarungen zwischen den Gemeinden und Landkreisen aus Polen, Deutschland und Böhmen in den letzten Jahren intensiviert – gleichwohl gibt es noch viel zu tun. Nach wie vor besteht großer Handlungsbedarf auf trinationaler Ebene insbesondere in den Bereichen Informationsaustausch, Kultur, gemeinsame Veranstaltungen oder das Erlernen der Nachbarsprache.

Aufgaben, die in der Region in nächster Zeit durchgeführt werden sollen, sind:

- Vermarktung der Region, nicht nur einzelner Ortschaften und Gemeinden – Idee der Gründung einer Stelle zur Steuerung und Koordinierung aller Aktivitäten der Abteilungen/Referate für Förderung in Landkreisen, Gemeinden und Städten (vergleichbar MGO auf deutscher Seite),
- Vorbereitung und Veröffentlichung von Informationen über die Region im Internet (gemeinsame Internetplattform),
- Verstärkung der Zusammenarbeit mit regionalen und gesamtpolnischen Medien;
- Wissenswettbewerb über die Region für Grundschüler und Gymnasiasten aus der deutsch-polnisch-böhmischen Grenzregion und Sprachkurse;
- Vorbereitung von Informationsmaterial für ausländische Touristen über die Region und über Sicherheitsmaßnahmen in der Oberlausitz;
- Weitere Veröffentlichungen über die Region und einzelnen Ortschaften (ähnlich Bücher von Waldemar Bena, Zbigniew Madurowicz, Janusz Skowroński, und das letzte Buch von Bogusław Wołoszański „Twierdza szyfrów”);
- Ein gesellschaftlich-kulturelles Magazin für das deutsch-polnisch-böhmische Grenzgebiet;
- Organisation von Veranstaltungen zur touristischen Vermarktung der Region für Einheimische und ausländische Gäste, Popularisierung des PTTK Abzeichen „Freund der Lausitz“ (PTTK, PTSM);
- Lausitzer Museum in Zgorzelec (fortgeschrittene Arbeiten des Vereins „Euroopera”).

Außerdem gibt es die Idee zur Gründung eines „Lausitzer Institutes“ in Luban (die Initiative des Lubaner Landkreises von 2003 wurde u. a. vom Kulturminister und Niederschlesischen Woiwoden unterstützt).

Geplante Maßnahmen

1. Gründung einer Institution für die ganzheitliche Vermarktung der Oberlausitz in der polnischen Gebietskulisse
2. Gründung des Lausitzer Museum in Zgorzelec
3. Stärkung der regionalen Identität und der Kenntnisse über die Region unter der Bevölkerung (Aufgabe der Schulen, Medien, lokaler Initiativen)
4. Schaffen eines regionalen Internetportal
5. In Luban ist seit langer Zeit die Idee zur Gründung eines Lausitzer Instituts gereift, als ein Zentrum für Forschungszwecke der Oberlausitz und des deutsch-polnischen Grenzgebietes
6. Ständiger Informationsaustausch über aktuelle Aktivitäten im Rahmen des Projektes Umgebndeland
7. Veröffentlichungen von Infomaterialien und Berichten in der polnischen Tourismus- („Podróże“, „Voyage“, „National Geographic“, Beilage „Turystyka“ in „Gazeta Wyborcza“ i „Rzeczpospolita“) und Publizistikpresse (Präsentation der gesellschaftlichen Initiative und Projektansätze).

Arbeitsschritte / Zeitplan

Gründung des Lausitzer Museum (Muzeum Łużyckie) im Sommer 2005. Das Lokal (am Jakob-Böhme-Haus in Zgorzelec) und die meisten Exponate sind da.

Die Arbeiten an der ganzheitlichen Vermarktung der polnischen Oberlausitz (Koordinierungsbüro, Internetplattform usw.) werden von der polnischen Steuerungsgruppe im Frühjahr bestimmt.

Voraussichtliche Kosten / Fördermöglichkeiten

I. Die Höhe der benötigten finanziellen Mittel wird erst mit Beginn der Arbeiten an einzelnen Projekten bestimmt.

II. Potenzielle Finanzierungsmöglichkeiten u.a.:

1. Interreg III A Polen-Sachsen (2004-2006)
2. Interreg III A Polen-Böhmen (2004-2006)
3. Interreg IV (2007-2013)
4. Integriertes Handlungsprogramm für Regionalentwicklung (ZPORR):
 - a) Handlung 1.3: Regionale soziale Infrastruktur
 - b) Handlung 1.4: Kultur und Tourismus
 - c) Handlung 1.5: Gesellschaftsinfrastruktur
 - d) Handlung 6: Regionale Innovationsstrategien und Wissenstransfer
5. Subventionen der Stadt- und Gemeindeverwaltungen der Landkreise Zgorzelec und Luban für Nichtregierungsorganisationen
6. Kultusministerium in Warschau
7. Marschallamt in Breslau
8. Europäischer Fonds für Dorfentwicklung in Polen – Counterpart Fund
9. Agentur für Entwicklung der Philantropie – lokale Fonds
10. Kulturstiftung in Warschau
11. L.-Kronenberg-Bankstiftung in Warschau